f. 5 ...

... autem aliquā ...
... ... (... ...
nia) aphorismus ... de
repentina voce deperdita ...
... multa apparent in hac
sententia Hypocrat. 23.
a 4 = 25 = 26 = 27. inquit
sepultura de morbis Capit.

... de ...

4. ... et ... ...

... pull. boracis ...

... pro ...
... ad ...
ad ... et ... et ad
... ... retentione
... tempore

Moralis boni vel mali men-
sura fol. 76

fol. 192 ignorata morbi spe-
cie non potest morbi cura-
tio recte suscipi = casu [illegible]
[illegible] incostantibus = iudex ergo
fuerit tenere quod allegati-
[illegible] ac terminare faciens [illegible]

COMMENTARIA IN LIBROS HIPPOcratis de Ratione victus in Morbis acutis.

(*)

AVTHORE FRANCISCO VALlesio Couarrubianio, doctore medico, primarioq; medicæ facultatis in Complutensi academia professore.

(?)

CVM PRIVILEGIO.

COMPLVTI.

Apud Andream de Angulo.

1569.

OR quanto por parte de vos el doctor Francisco de Valles Cathedratico de prima en la facultad de Medicina, de la vniuersidad de la villa de Alcala de Henares, nos fue hecha relacion diziẽdo que vos aueys hecho vn libro de Medicina intitulado Comentaria in libros Hippocrates de Ratione victus, in morbis acutis, y porque era muy vtil y necessario, nos suplicastes os mandasemos dar licencia y facultad para que se pudiesse imprimir, y priuilegio para que por tiempo de veynte años ninguna otra persona le pudiesse imprimir ni vender, o como la nuestra merced fuesse. Lo qual visto por los del nuestro conseio enel dicho libro se hizo la diligencia que la pragmatica por nos agora nueuamente fecha dispone, fue acordado que deuiamos mãdar dar esta nuestra cedula para vos en la dicha razon, y nos tuuimos lo por bien, y por la presente os damos licencia y facultad, para que vos o quien vuestro poder ouiere, podays imprimir el dicho libro que de suso se haze minciõ y para que por tiempo de diez años primeros siguientes, que corren y se quentã desde el dia de la data desta nuestra cedula en adelãte vos el dicho doctor Francisco de Valles, o la per-

sona q̃ el dicho vuestro poder ouiere, podays vender el dicho libro: y mandamos que perso na alguna sin vuestra licencia, durãte el dicho tiempo de los dichos diez años, no lo pueda imprimir ni vender, sopena de perder todos los libros que vuierẽ impresso, y mas de veynte mil marauedis, para la nuestra camara. Y mãdamos que despues de impresso no se pueda vender ni venda sin que primero se trayga al nuestro consejo, juntamente con el original que enel fue visto: que va rubricado y firmado al fin, de Iuan de la vega, nuestro escriuano de camara, de los que enel nuestro consejo residen, para que se vea si la dicha impression esta conforme al original, y se tase el precio a que se ouiere de vender cada volumen: sopena de caer e incurrir en las penas contenidas en la dicha pragmatica, y leyes de estos reynos. Y mandamos a los del nuestro consejo Presidente y oydores delas nuestras audiẽcias, alcaldes, alguaziles de la nuestra casa y corte y chancillerias, y a todos los corregidores, assistente gouernadores, alcaldes mayores y ordinarios, y otros juezes y justicias qualesquier, de todas las ciudades, villas y lugares de los nuestros reynos y señorios, y a cada vno y qualquier dellos: ansi a los que agora son como a los que seran de aqui adelante, que os guarden y cumplan esta nuestra cedula y merced

ced, que ansi os hazemos, y contra el tenor y forma della no vayan ni passen, ni consientan yr ni passar por alguna manera. Sopena de la nuestra merced, y de cinquenta mil marauedis para la nuestra camara. Dada enel Escurial a.21.dias del mes de Março, de mil y quinientos y sesenta y nueue años.

YO EL REY.

Por mandado de su Magestad.

Antonio de Erasso.

VI Cnidias vocatas sententias scripserunt, quæcunque quidem patiũtur ægrotãtes in singulis morbis, rectè scripserunt, & quomodo quædam ipsorũ euenerunt, & hucusque etiã qui medicus nõ sit, possit recte conscribere, si bene ab ægrotã tium quocunq; didicisset quæ patiuntur. quæcunque autem antea scire oportet ipsum medicum non dicente ipso ægroto, horum multa ommissa sunt alia in alijs, & quædam quæ peroportuna sunt ad bonam cõiecturam. quã do autem ad coniecturam dicitur, vt opporteat singula curare, in his multa aliter intelligo, quàm vt illi prodiderunt: & non solùm ob hoc non laudo, sed quòd etiam paucis numero auxilijs vtebantur: nam plurima ab ipsis relata, præter morbos acutos, pharmaca purgantia dare, & serum & lac opportunè propinare. Siquidem igitur hæc optima sint, & quadrantia morbis in quibus dare monent, longè

digniora

digniora laude essent, quod pauca cum essent, sufficerent. nunc autem non ita habet. Qui igitur postea rursum eas disposuerunt, medicè magis transegerunt de iis quæ exhibenda sunt singulis. Sed neque de ratione victus antiqui conscripserunt quidquam mentione dignum, atqui res magna hoc est: multos igitur modos in singulis morborũ, & multiplicẽ ipsorũ diuisionẽ, non ignorauerunt quidam; numeros autem cuiusque morborum exacte dicere volentes, non recte scripserunt: non enim facile numeratu sit, si quis æstimet ægrotantiũ morbum, quòd alius ab alio aliqua re differat & non videri eundem morbum esse, nisi idẽ nomen habeant. Mihi autem placet in tota arte mentem adhibere, etenim quæcunque opera docet bene, omnia oportet facere etiã recte, & quæcũq; opera celeriter, celeriter, & quæcũq; purè, pure, & quæcũq; sine dolore exerceri opportet, quam maxime fieri possit, sine dolore facere: & alia omnia huiusmodi facere oportet aliorum modum in melius mutãdo. maximè autem laudauerim medicũ, qui in acutis morbis, qui plurimos homines occi-

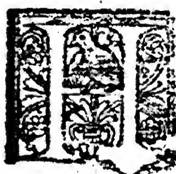
 dunt,

dunt, in his in melius differat aliquid ab alijs sunt autem hi acuti, quos vocant antiqui, pleuritidem, & perineumoniam, & phrenitidem & lethargum, & causum, & alios morbos, qui his proximi sunt, quorum febres, semper continuæ existentes, occidunt: cùm enim nõ pestilentis alicuius morbi modus aliquis grassatus fuerit, sed sparsi fuerint morbi, & non similes, ab his morbis moriuntur plures, quàm ab alijs omnibus. Idiotæ igitur, non valde agnoscunt, eos qui in his differunt ab alijs, aliarumque magis curationum laudatores & vituperatores sunt: deinde magnum signũ hoc est, quòd populares ignorantißimi horum in his morbis sunt, vtpote quæ studio consequi oporteat, qui enim medici non sunt, medici videntur esse præcipuè ob hos morbos, facile enim est nomina discere quæ consueuerunt proferri apud ita ægrotãtes. si enim nominet quis ptissanæ cremorem, & vinum, tale aut tale, aut etiam mulsam, omnia hæc videntur vulgaribus dicere, & meliores, & deteriores. verum non ita habet: Sed in his valde multum differunt alij ad alijs. videntur autem mihi di

gnißima

gnißima esse quæ scribantur, quæcunque maximè ignorãtur à medicis, cùm oportuna sint vt sciantur, & quæcunq; magnas vtilitates afferunt, aut magnas lesiones. quæ igitur maximè ignorantur hæc sunt: Cur in acutis morbis quidam medici totam vitam terunt ptissanas dantes non colatas, & existimant recte curare, quidam autem omnino faciũt, vt hordeum nullum bibat ægrotus: magnam enim lesionem putant esse, sed colantes per linteum tribuunt. quidam autem ipsorum neque sane ptissanam crassam tribuũt, neque cremorem alij quidem vsque dum septimã attingat ægrotus, alij autem, & ad finem vsque, donec morbus iudicatus sit. huiusmodi quæstionesne proponere quidem medici consueuerunt, fortasse autem neque si proponantur, comperiantur: atqui calumniam sane habet ars tota magnã apud populares, vt videatur ne esse quidem omnino medicina; quia in acutissimis morbis, tantopere differunt inuicem artifices, vt quæ alius exhibet optima esse putans, hæc existimet alius mala esse, & fere obhoc artem dicunt similem esse diuinationi. Quia diuinato

ves eandem auem, si quidem sinistra sit bonã esse existiment, si autem dextra, malam: atqui & in haruspicina huiusmodi sunt alia in alijs: sed quidam diuinatorum, horum contraria. dico autem pulcherrimã esse hanc speculationem, & germanam plurimis in arte, & maximè oportunis. Etenim ægrotantibus omnibus ad salutem magnum quiddam potest, & sanis ad securitatem, & ijs qui exercentur, ad bonum habitum, & in id quod quisq; vellit.

HIC liber à quibusdam inscribitur de ratione victus in morbis acutis, ab alijs de ptissana, ab alijs etiam contra cnidias sententias. neque sane nouum est dici de ptissana, Plinius libro. 28. cap. 7. dicit Hippocratem de laudibus ptissanę librũ scripsisse, quod de nullo alio intelligi potest. reuera non multum reffert, quo horum modorum inscribatur liber, nam quodammodo hæc omnia in idem tendunt: nam hic agitur de ratione victus in morbis acutis, in his semper fere vtebãtur veteres ptissana, aut hac sola, aut omnium maximè. Porrò vituperat cnidias sentẽtias eo maxi-

maximè, quod in illis ratio victus, quæ præcipua curationis pars est, aut omitteretur, aut tractaretur negligenter, ergo hac in parte cnidias sententias insectari, est rationem recte instituendi victum tradere: nihilominus melius est, & magis rationi consonnum vocari librū de ratione victus in acutis: nā hic est finis huius doctrinæ, & in hoc paratur liber, vt doceamur recte victum instituere in acutis morbis qui cum febribus sunt: de alijs verò agitur per accidens, & huius gratia: quanq; neque solam rationem victus in morbis dictis continet hic liber, sed aliam etiam curationem, vt si res tota dicenda sit, videatur mihi liber esse de ratione victus in acutis qui cum febribus sunt, & reliqua curatione, non dixi autem simpliciter de curatione acutorum, sed de ratione victus & reliqua curatione. quia ratio victus maxima curationis pars est, & de ea præcipue agitur hoc opere, etsi non de ea sola. In hoc procemio Hippocrates non sine magno artificio causam reddit qua hoc opus scribendum suscepit, & apperit operis argumentum, facitque dicendorum propositionem. Quod vt intelligas, scias non omnium primum scripsisse Hippocratem de medica arte (quanquam fortasse ille primus scripsit bene, & methodice) sed fuisse ante choos medicos, quorū ille fuit
pre-

precipuus (nescio an primus) & ante cnidos qui vt Galenus.1. Metoh di affirmat, cum illis certabãt, & italos etiam qui post hos cæperũt, rodios qui iam incipiebãt deficere. Illi omnes nixi sunt artem medicam constituere & augere, verum vt par est non potuerunt nisi incohare cum essent primi. Medicina vt aliæ omnes artes, nata est ex vulgari notitia,, & natura insito sciendi desiderio: cũ scilicet primi illi homines cuperent scire, sibi ipsis & alijs opẽ ferre ægrotantibus, neque adhuc vlla haberent præcepta, ceperunt considerare quæ in ægrotis accidebant, & quædam tentantes facere, & quæ succedebãt notare, hæcq; omnia scriptis mandare, vt exijs quæ in multis fierẽt aut plerisque præcepta nascerentur, quibus cõstitueretur ars: & posteri maiorum cartas excipientes addebant inuentis, & propiùs accedebãt iam ad artem. Ita cnidij, primi quidem scripserunt libros quos vocabant cnidias sententias, quas posteri rursum emendauerũt & auxerunt: atqui quoniam ita est natura comparatum vt à rudioribus procedatur ad exactiora, qui primas scripserunt, non describebãt morbos symptomata, & signa quibus erat vtendũ nisi vt vulgares etiam & medicinæ imperiti possent, scribentes scilicet ea quæ videbãt obseruabantque in ægrotis, & quæ ipsimet ægro

ti narrabant. hoc genus ſcribendi principium dedit arti durauitq; etiam vſq; ad ſecula Hippocratis, in hoc enim genere eſt opus Epidemiωn: maxima enim ex parte continet narrationes & hiſtorias. verum omnium primi vt pote qui vix ſcirent aliquid pluſquam idiotæ, ſcribebant cumulatè omnia ſiue ad rem facerent, ſiue ſécus, interim ommitentes plurima quæ ad rem faciebant, & ad ſignificandum affectionem aliquam, latentem, aut euẽtum morbi, aut ad indicandam curationẽ: poſteri qui iam propius ad artem accedebant, omittebant aliquanto magis quæ ad rem nihil faciebant, & quæ erant ſcitu neceſſaria, quæ toto hoc prooemio vocat ἐπίκαιρα idest opor tuna, ſeu ad rem facientia, tradebant Hippocrates non hoc ſolo genere ſcribendi vſus eſt, quãquã & hoc etiam eſt vſus ob temporis cõditionem. Scripſit verò in vtroque genere vt oportebat, præceptiuo ſane in aphoriſmis & prognoſtico exactè ac optimè, & in hoc etiã opere, etſi non tam exacte: narratorio in epidemijs, narrans verò ea ſolum quæ ad doctrinã eſſent oportuna, inepta & vulgaria omittens. ergo, inquit, qui cnidias vocatas ſentẽtias ſcripſerunt, rectè ſcripſerunt, ideſt fideliter narrauerunt (non enim rectè & medice) quæcunq; patiuntur ægrotantes in ſingulis mobis & quo

modo

modo quædam ipsorum euenerunt : verum hucusq; etiam qui medicus non sit, possit recté conscribere, si bene ab ægrotantibus didicisset quæ patiuntur: nimirum ad nos sæpe deferuntur relationes eorum quæ patiuntur absentes ægroti à barbitonsoribus aut etiam ab alijs idiotis conscriptæ. quæcunq; autem (inquit) antea scire oportet ipsum medicum non dicente ipso ægroto, horũ multa omissa sunt, alia in alijs: non scilicet ommissa sunt omnia in omnibus, neque in aliquo morbo omnia, sed quædam in hoc quædam in illo: itaque in omnibus ommissa ab illis sunt aliqua, alia in alijs. Quę medicum oportet perseipsum nosse neque ab ipso ægrotante discere plurima sunt nam morbi essentias & internas causas, non oportet ab ægrotante petere, sed neque symptomata, omnia colorem enim vultus, linguę & oculorum, partium quarundam extenuationes, aut peruersiones, & quædam huiusmodi medicum ipsum oportet considerare, ęgrotus enim non narrabit, partim quod non sentit, partim quòd nescit an hæc faciant multũ ad rem. Quæ ægrotum narrare oportet sunt quæ ad ipsius sensum pertinent, & animales actiones, vt quæ pars doleat aut non doleat, dormiat an non posit dormire, & causæ externæ quæ iam sunt elapsę, vt iter egisse, vigilasse, potasse,

taſſe, aut aliud huiuſmodi, atqui & hæc ipſa aliquando medici oſtentationis gratia & admirationis tentãt perſeipſos diuinare, iuſta illud quod in prognoſtico dicit Hippocrates, ſi nõdum ex alijs inditijs coniecturam facere poſſit, interrogare oportet an vigilauerit homo, aut famem ſuſtinuerit. itaque ommittebant cnidij medici plurima eorum quæ medicos oportet animaduertere, ea dicentes quæ vulgaris quiſpiam ſcribere poſſet, interrogãs de ſingulis ipſos ægrotos. verum ea quæ medici ſolent notare, non omnia ſunt, æque ſcitu neceſſaria, neque ęque reffert ommitti, quædam enim plus alijs ſunt ad coniecturam oportuna & proinde cum maiori incommodo ommittentur: velut ſi quis narrans quæ laboranti febre accuta accidunt, omittat dicere an ſitiat, male fecerit: deteriùs verò ni dicat an facile reſpiret: quia facilitas reſpirationis magnam habet vim ad ſalutem in morbo acuto qui cũ febre affligit, hoc eſt, per oportuna eſt ad coniecturam faciendam de futura ſalute: dicit itaque illos ommiſiſſe multa & quædam quę per oportuna ſunt ἐσ τέκμαρσιν, ideſt ad coniecturam, non qualemcunque ſed artificioſſam & veritati proximam: nam vt in calce prognoſtici diximus intereſt inter σημεῖα ideſt ſigna

&

& τεκμήρια idest inditia, quòd inditia dicuntur ea ex quibus rationales coniecturam facimus proximam euidentiæ: quoniam autē omiserunt multa peroportuna ad coniecturam faciendam de ocultis & de futuris, vt de morbi essentia & causis & constitutione morbi & morbi exitu: & ad coniecturam dicitur, vt oporteat singula curare, idest & ex his cōiectu ris nascitur ratio curationis singulorum, necesse est vt in curationibus errauerint: proinde in his (inquit) multa aliter intelligo quam illi prodiderūt, idest in morborum curationibus multum ab illis dissentio. explicat deinde peculiariter quomodo errarent in morborū curationibus, dicens eos ad morbos longos vsos fuisse perpaucis auxilijs. sed dices, quid ad rē? quorsum longorum morborum meminit nūc agere incipiens de acutis? Si enim in acutis vtebantur satis multis auxilijs, nō videbātur hoc loco notādi: nisi verò ex professo hic liber scriptus est contra cnidias sententias: non certe: Sed aliò tendit, nimirum vt dicat illos etsi in acutis non peccauerint, vt in longis, auxiliorū penuria, peccasse, tamen, & priores & posteriores cnidos, quod de ratione victus nihil fere egerint, cùm tamen sit hæc maxima pars curationis acutorum: itaque huc tendunt hæc. Et non solum (inquit) ob hoc nō laudo (quod scilicet

licet multa ommisserint peroportuna ad con iecturam) sed quòd etiam paucis numero auxilijs vtebantur. nam plurima eorum quæ ab ipsis relata sunt, præter morbos acutos (in quibus scilicet vtebantur aliquãto pluribus) sunt hæc tria, pharmaca expurgantia dare, & serum, & lac. Dices fortasse hos hanc ob caussam non fuisse vituperandos, sed laudãdos potiùs, quòd paucis vterentur. Ita enim video nunc, quosdam medicos eo nomine se præcipuè iactãtes apud vulgus, quòd nullis fere medicamentis vtantur: vt alios cõtrà se, hac caussa peritissimos videri vollentes, quòd abundẽt multis, & singulis horis aliquid circa ęgrotantes nouent. peccant sane vtrique nam neque methodus sine materia, neq; hæc sine methodo aliquid præstare posit. vtrisque respõdet Hippocrates dicens, siquidem hæc optima sint, & quadrantia morbis in quibus dare monent, longe digniora laude essent, quòd pauca cum essent, sufficerent: nunc autem nõ ita habet res, non enim sufficiunt. Itaque non vituperantur quòd pauca, sed quòd insufficiẽtia: vtendumque, neque pluribus quàm opus sit, neque paucioribus quàm vt sufficiant. in omnibus rebus præstat mediocritas. Itaq; qui primum sententias Cnidias scripserunt, in morborum acutorum auxilijs nõ adeo defecerũt:

& qui postea rursum eas disposuerunt, medicè magis transegerunt, de ijs quæ scribenda sunt singulis, scribẽtes scilicet iam distinctiùs, & non tam tumultuariè, & confusè, sed neq; hi de ratione victus conscripserunt quidquã mentione dignum. atqui res (inquit) magna hoc est. Merito profecto dicit rẽ magnam esse, id est maximum momentum habere ad curationem, bonum victum. nam quanto prestãtior est indicatio virtutis quam morbi, tanto victui bono fidendum magis est, quàm bonæ curationi. Certe multo plures liberentur, cũ bono victu reliqua curatione dimissa, quàm curatione recte suscepta, sine victu bono. Itaque inquit magnam rem esse ad curationem probam victus rationem, hancque defecisse in antiquorum scriptis. vult deinde indicare, cum magnum momentum habeat in morbis omnibus, maius tamen habere in acutis, & in his magis antiquiores deffecisse: vt ob hoc cõstet maximè necessarium fuisse de ratione victus in acutis scribere. In primis dicit illos male distinxisse morbos à morbis, maleque eos diffiniuisse. Multos igitur (inquit) modos in singulis morborum, & multiplicem ipsorum diuisionem, non ignorauerunt quidam, numeros autem cuiusque morborum exactè dicere vollentes, non recte scripserunt, hæc verba

non

non possis intelligere, nisi memineris eorum quæ in principio huius commentarij diximus nimirum in illis primordijs artis, medicinæ studiosos nihil aliud fecisse, quā obseruare quæ in ægrotis videbant: ita ergo cæperūt morbos distinguere, eos qui similia paterentur, similibus morbis pati dicentes: qui dissimilia, dissimilibus: & fingebant quædam morborum nomina, ex quibusdam quæ laborantibus accidebant, quoniam verò nondum agnoscebant essentias morborum, neque quæ abstrusa in arte, sed quæ vulgares ipsi, faciebant multo plures morborum modos, & multo plura fingebant nomina, quàm illi re vera habent differentias, occasionem scilicet accipientes ab aliquo accidente, quod neque pathognomonicū esset, neque per se inesset, sed assidēs, ac ob accidens aliquod existens, velut siquis, quoniā tertiana laborantes quidam sitiunt multū, quidam minus, dicat tertianam siticulosam, & siti carentem, & putet se diuersos morbos dicere. Multa huiusmodi occurrunt in libris de morbis, qui nomine Hippocratis circunferuntur: vt febris singultiens, morbus siccatorius, febris interficiens, morbus liuidus, morbus ructuosus, & multa alia huiusmodi. Nimirum illi libri non sunt satis exculti ab Hippocrate, & qui satis exculti non sunt, sapiunt ruditatē

illius temporis. quoniam ergo non capiebant antiqui illi differentias morborum, vnde oportebat, sed vndecũque (ex quocũque scilicet accidente) faciebant plures morbos, quàm reuera sint, atque ita, vt narrat Galenus, dicebant esse bilis morbos septem, vesicę duodecim, renum quatuor, strangurię quatuor, morbiregij gña quatuor, scimus tñ non esse tot. Proinde dicit, eos dixisse multos modos in singulis morborũ, hoc est in singulis speciebus modos multos, qui species diuersas nõ constituerẽt, numeros autem eorum, secũdum scilicet eorum veras species, non dixisse exactè. Reddit causam qua id euenerit, dicens, non enim facile numeratu sit, si quis ęstimet ęgrotantiũ morbũ, quòd alius ab alio aliqua re differat. Idest si ęstimet ægrotantium morbum eundem nõ esse, eo quòd alius ab alio aliqua re qualicunque differat, etiamsi ea non sit legitima morbi differentia, atque ob tales differentias diuersa nomina tribuat: ac deinde non videantur ei, idem morbus esse, nisi idem nomen habeant. Id dicit, quia, etsi, ob accidentia quæcunque, diuersa nomina tribuerent, si nihilominus intelligerent, multa mala habere diuersa nomina, & esse eundem morbum (vt si verbigratia aliud nomen dedissent tertianæ siticulosæ aliud sitis experti) minus peccarent: nunc

nunc autem peccabant, quia ob differentias accidentarias diuersa nomina tribuebant, & non putabant eundem morbum esse, nisi idē haberent nomen. itaque illi male distinguebant morbos, & male curabant, & maximam curationis partem (victus, scilicet rationē) ommittebant. His dictis, incipit Hippocrates dicere, quid ipse vellit, & quorsum incipiat scribere. Mihi autem, inquit, placet, in tota arte mentem adhibere: etenim quæcunque opera docet benè, omnia oportet facere etiam rectè hoc est, oportet animum aduertere in tota arte, atque eligere ex quacunque secta quod bene docet: omniaque, quæ bene docetur, bene exequi, & nihil eorum quæ necessaria sint ommittere, & quæcunque opera celeriter, celeriter. Nimirum præcipua pars curationis est in captanda occasione, quæ præceps est: neque tamen proinde sunt agenda omnia celeriter, sed quę ars celeriter iubet facere, celeriter, quę lentè lentè. Modus tenendus hac in re est, vt celeritas curationis morbi cuiusque, naturali constitutioni illius aptetur, vt acuti celeriter, longi lentè curentur, festineturque cuicunque malo occurrere, pro ratione vrgentiæ. Addit, & quæcunq; purè, purè. Pure curare arbitror dici, gratis medicamentis vti, minimè horrēdis, aut etiam sordidis. Hæc igitur deuitentur

 quoad-

quoad fieri potest, & quam minima fieri possit molestia, ægris inferatur. Nam alacritatem comparant & vigorem virtutes omnes nostri corporis, placide & pure tractatæ: contra impuritate, sorditie, & molestia, languescũt: Qua in re peccant vulgares medici, neq; lineam tunicam mutare, neque lecti syndonẽ, neq; manus faciem ve lavare, neque quidquam aliud quod ad mundiciem spectet, suis ægrotis permittentes, ne si longus quidem morbus sit: quasi magni refferat volutari suis sordibus, aut quasi non augeat hoc omnem putrescẽtiam. Hippocrates certe consulit vt ægrotantibus gratiæ præstentur, ad quod etiam genus pertinet quod addit, & quæcunque sine dolore exerceri oportet, quam maximè fieri possit, sine dolore facere. Omnia sane postulant perse sine dolore fieri, præterquam cum trahẽdi in partem aliquam causa, aut excitandi, reuocandi væ animum, dolor consulto infertur: ea verò in quibus fluxione laboratur, vt quæ inflammata sunt: aut in quibus fluxio timetur vt vulnerata, confracta, aut luxata, maxime sine dolore tractari postulant: nam præter communem doloris noxam, qua facultates debilitantur, ipse dolor in talibus præcipua morbi causa fit: nihil enim est, quod magis fluxiones conuocet, insinuans hæc omnia male tractasse

ctasse veteres medicos, dicit, & alia omnia huiusmodi facere oportere, aliorum modum in melius mutantes, hoc est, mutantes in melius modum curandi, quo alij medici curabant. atqui cum multum refferat, quocunque in morbo hæc omnia melius exequi, quàm veteres: maximè autem (inquit) laudauerim medicum, qui in acutis morbis, qui plurimos homines occidunt, in his in melius differat aliquid ab alijs, ideſt in his præstandis quæ dicta sunt, differat aliquid ab alijs medicis, in melius, ideſt, quòd ipse melius ea præstet. Explicat deinde, qui sint acuti qui plurimos occidunt, dicens, sunt autem hi acuti, quos vocant antiqui, pleuritidem et perineumoniam, & phrenitidem, & lethargũ, & causum & alios morbos qui his proximi seu similes sunt, vt inflammatio hepatis, renum, aut vteri omnes scilicet, quorum febres semper continuæ existentes occidunt. Probat deinde, hos morbos plurimos occidere, his verbis: Cum enim non pestilentis alicuius morbi modus aliquis grassatus fuerit, sed sparsi fuerint morbi, & non similes, ab his morbis moriuntur plures, quàm ab alijs omnibus. Pestilens constitutio est, cùm vnica aliqua morbi species populariter grassatur, & plurimos occidit, vt in cranone carbunculi. Cum autem

10

 plu-

plurimi ęgrotant, suntque multi morbi, & nō similes, vt si alij phrenitide, alij pleuritide, alij lethargo teneantur, tempestas est morbosa sed non pestilens: & morbi, non Epidemiales sed sparsi dicuntur. dicit ergo plures homines mori ab acutis cū contiuuis febribus, & sparsis, cuiusmodi sunt omnes quorū essentia est in acutis febribus, aut internis inflammationibus, quàm ab alijs: nō sanè, quòd aliquis sparsorum plures tollat quàm pestis: nā est in ipsa pestis definitione, vt plurimos occidat, sed quia pestis raro grassatur, sparsi verò morbi semper, plus aut minus, fit vt multo plures ab his moriantur, quàm à peste. Ita igitur eius verba audire debemus, ac si diceret, cū enim non pestilentis alicuius morbi modus aliquis grassat⁹ fuerit, vt certe grassari rarò solet, sed sparsi fuerint morbi & non similes, vt solent semper fere, abhis morbis moriuntur plures, quā ab alijs omnibus. Hæc itaque est causa, qua ab acutis cùm continua febre, & sparsis, moriuntur plures, quàm à peste. eadem est ratio aliorum acutorum qui sine febre sunt (esse enim etiam hos acutos, non nego, cum sint breues & periculosi) vt apoplexia, catochus, & carus: hi enim etiam morbi rari sunt, atqui constat, etsi apoplexia fortis curari non possit, vix vllū esse acutum morbum à quo pauciores moriantur.

tur. Itaque meritò maiori laude digni sunt medici, qui in horum morborum curatione alijs præstant medicis, quàm qui in alijs morbis. Accedit, quòd hæc maximè ab idiotis, & imperitis medicis, ignorantur. Idiotæ igitur (inquit) non valde agnoscuut, eos qui in his differunt ab alijs, aliarũque magis curationum laudatores existunt, & vituperatores: hoc est, qui vis laudat, vituperatque, quam lubet curationem, nequaquam dignoscens bonam & malã: dicit deinde signũ quoddã ꝙ huius partis medicinæ ignorantissimi sint vulgares, vtpote ad quam non satis est empyria, sed quam studio consequi oportet. nam quanto res sunt rariores, tanto minùs ad eas est satis Empyria, ac tanto magis ratiotinatione indigent. magis ergo opus est studio ad consequendum sparsorum curationes, quàm popularium. Signũ verò est hoc: quòd qui medici non sunt, voluntque se medicos fingere, in his morbis maxime id faciunt, in hisque minime à vulgaribus deprehenduntur, idque faciunt facile: quia facile est nomina discere, quę consueuerũt proferri à medicis, apud ita ægrotantes. Si enim nominet quis prissanæ cremorem, aut totã prissanam: aut vinum, tale, aut tale, vt oligophorũ, aut generosum: aut mulsam, aut oxymel, certè vulgaribus hæc eadem videtur dicere, & me-

liores & deteriores medici: eadémque facere, ac proinde videntur eis omnes eodem modo curare. Verum non (inquit) ita habent, sed in his valde multum differunt alij ab alijs: nã etsi faciant eadem, & vtantur eisdem, tempestiue tamen, aut intempestiuè facere, aut vti, multum interest, & in acutis quam in longis, tãto plus, quanto discrimẽ est maius, & occasio rapidior: & in sparsis quã popularibus, quãto maiori studio ad eos opus est, & Empyria minus sufficit. Igitur (nam huc tendunt hæc omnia) dignissima sunt quæ scribãtur, hæc quæ pertinent ad victum, & reliquam curationẽ morborũ acutorum sparsorũ, qui sunt cũ febre continua. Nam vidẽtur (inquit) mihi dignissima esse quæ scribãtur, quęcũq; ignorantur maximè à medicis, cum tñ oportuna sint vt sciantur, id est talia sint, vt ea sciri multum refferat, & quęcũq; magnas vtilitates afferũt, aut magnas lessiones. Facit deinde propositionem eorũ quæ hoc opere sunt disputanda. Sunt verò quædã dubitationes, quarũ decissio pẽdet, ex optima victus instituendi ratione. Quæ igitur (inquit) maximè ignorantur, hæc sunt. Cur in acutis morbis quidã medici totã vitam terũt, ptissanas dantes nõ colatas, & existimãt se rectè curare: quidam autem omnino faciunt, vt hordeũ nullum bibat ægrotus, magnã enim lessionem

nem putant esse, sed colantes per linteum, tribuunt: quidam autem ipsorum, neq; sane ptisſanam crassam tribuunt, neque cremorem: & alij vsquedū septimā attingat ægrotus, alij autem, & ad finem vsq;, donec morbus iudicatus sit. Huiusmodi (inquit) quæstiones ne proponere quidem medici consueuerunt, fortasse autem, neque si proponantur, cõperiantur earum dissolutiones: nā pendent ex exacta notitia rationis victus in morbis acutis, quam illi non erant assequuti. hanc ob causam, dicit, calumniam habere artē apud populares, adeo vt quibusdam videatur, ne esse quidem omnino medicinā, sed figmentum aliquod aut illusionem esse: alij verò dicant, eam non artē, sed diuinādi, aut augurum eorū qui ex auibus, aut haruspicum, qui ex animalium extis, diuinant, arti similē. hæc sane verba audimus nūc quoque frequenter, medicos nihil habere certi, sed illudere, aut diuinando quædam facere, quia in omnibus, præcipuè vero in acutissimis morbis, adeo videntur discrepare, vt vix vlla de re eodem modo videantur sentire, sed quæ alius vituperat, alius commendet. Verum hæc dicteria popularium sunt, & viris sapientibus indigna: non enim adeo dissentiunt medici periti: Tamet si enim non eadem fieri iubeant, si tamen
in

in eundem ſcopum intueantur, nullatenus diſcrepare cēſendi ſunt. Quòd autem vere diſſentiant, & vt dicitur, ſecundum diametrum diſsideant, non artis, ſed artificum culpa eſt, quòd de morbi eſſentia, aut cauſa, aut loco affecto, non eandem habeant ſententiam, aut etiam ſi de his ſentiant eadem, de ratione curandi, à diuerſis autoribus, diuerſas imbuerint opiniones. ſunt enim in hac, vt in alijs etiã artibus, de quibuſdam rebus practicis contrariæ ſententiæ. Quid igitur ob hæc viro ſapienti faciendum? certe ars commendãda, ac maximi facienda (nam vir ſapiens non aborrebit ab ea) eligendus tamē medicus peritiſsimus, & in optimis autoribus verſatiſsimus. Concludit tandem Hippocrates hoc procœmium pulcherrima commēdatione ſpeculationis de ratione victus, dicēs, dico autem pulcherrimã eſſe hanc ſpeculationem, & germanam plurimis in arte, & maxime opportunis, id eſt & coiunctam cum auxilijs plurimis, & maximè ſcitu neceſſarijs, quibus vtimur: illa enim nihil proderunt, niſi interim rectè victus inſtituatur. Etenim (inquit) ægrotantibus ad ſalutem magnum quiddam poteſt, & ſanis ad ſecuritatem, hoc eſt ad ſanitatem tuendam, & ijs qui exercentur, ad bonum habitum, & in id quod quiſque vellit: hoc eſt quiſq;, ſiue ægrotus

tus,siue sanus sit,habere poterit ex victu,quod velit: ægrotus enim,bono victu sanus euadit: sanus,si solum vult sanitatem seruare, victu præcipue id faciet,si etiam velit se robustum reddere,& ad labores comparare, vt athletæ & gladiatores,id quoque præstare potest recte institutus. Non tamen eadem victus ratio tenenda his omnibus est,neque eadem præcepta instituendi victum ægrotis & sanis, neque ijs qui ad mediocres vires se comparant, & athletis: nam neque idem scopus est,sed ægrotis vires mediocriter debilitatas conseruare, quatenus durare possint,donec morbus cõcoquatur: sanis,non debilitatas seruare: athletis, roborare. Ergo ægrotis tenuis: sanis mediocris: athletis,crassus debet esse victus: Ne tamen crassus pro robore morbos afferat,oportet pariter exerceri: quia,vt primo de dieta dicitur,homo comedens & non laborans non potest esse sanus. Sed hæc alterius loci iam incipiunt esse,hic finem habet proœmium,quo multis rationibus indicatum est, tractationẽ de ratione victus in morbis acutis cum continua febre & sparsis, esse difficilimam pariter & necessariam,ac proinde scriptu dignissimã: hanc præsens opus continebit.

Prissa

xtu. 13 *Ptissana igitur mihi videtur, omnibus cōdimentis frumentaceis rectè præferri, in his morbis acutis: & laudo quidem eos, qui eam præferunt: nam lentor illius leuis, & continuus & iocūdus, lubricus, & mediocriter humidus, & sitim extinguens, & facile eluitur, siquis hoc etiam indigeat, neque adstrictionē habens, neq; turbationem malam, neque intumescit in aluo, intumuit enim in coctione quātum intumescere potuit.*

Πτισσάνη ἀπὸ τοῦ πτισσάνειν idest à pinsendo, significat condimentum omne, quod pinsendo fit, hispanis dicitur pisto: verum quā quā nominis proprietate omnia ita condita significentur, tñ cum sine vllo addito dicitur, antonomaticè significat hordeaceam: cū aliquā aliā ptissanam significare volunt, cum adiecto dicūt, vt πτισσάνην πυρίνην, idest, ptissanam ex tritico, aut χονδροπτισσάνην idest ptissanā ex chondro, aut φακοπτισσάνην, idest ptissanam ex lentibus. hic verò, intelligens hordeaceam simpliciter, & sine vllo adiecto dixit, ptissana igitur mihi videtur, omnibus condimentis frumentaceis rectè præferri in his morbis acutis. Et hæc ipsa est causa, qua antonomaticè dicitur nomē hoc de hordeacea, quia scilicet hor-

hordeacea omnibus ptissanis præstantior est. Videri possit, si liber hic instituitur de ratione victus in acutis, ac non potiùs de laudibus ptissanæ, vt alijs videtur, amethode incipere à ptissanæ cōmendatione, cum deberet incipere, à præceptis obseruandis in victus institutione: videtur enim perinde facere, ac siquis, tractationem de ratione expurgandi, incipiat à rhabarbari viribus. Sed ratio ordinis hęc est: cū proposuisset dubitationem illam, cur quidā vterentur tota ptissana, quidam cremore, alij neutro, vt huius decisione, tota victus instituendi ratio traderetur, incipit tractationem, incipiens questioni respondere, quod nō aliūde melius potuit incipere, quā à ptissanæ facultatibus. Galenus, præter ea quæ in cōmētarijs huius loci dixit, scripsit seorsum libellū de ptissana, qui nihil aliud continet, quā enarrationē huius sententiolæ, & alterius quæ huic succedet ptisane liber (quāquā alii aliter cēsent) verè est Gale. nā eadē cōtinet, quę hęc cōmētaria scripsit verò illū seorsum, vt liberiori sermone traderet, rationē faciēdi ptissanā, & facultates & harū causas. quę ergo ibi recte dicūtur, inde accipiem*. Ptisana quædā est, quę cruda vocatur, quędā quę cocta. cruda est hordeū modo quodā ꝑparatū, & repositū ad vsus, qđ nūc vulgari nomine vocatur far, hispanis farro Gal. .r.

de alimentorum facultate, reprehendit eos, qui comminuẽtes in frustula, in mortarijs quibusdam ligneis, parabant, & parãdam docet, solum maceratione, & fricatione forti, vsque dũ nudentur grana, & stipula, & cuticula quæ sub stipula est, & siccatione, atque ita sine cõminutione reponendam: quia comminutione sicciorem fieri putat, quàm vt conferre possit ad humectandum, ac bene nutriendum corpora: nihilominus video, nunc vbique parari comminutione, fierique vt farinam crassiorẽ: proinde cõsulerim, aut parari vt Galen⁹ vult, aut ex hac vulgari, eligi quę grandioribus constet frustulis, excutique, antequam coquatur, puluerem: hunc enim, siccatum & repositum, valde siccantem esse, constat. Cocta ptissana, partim paratur ex sicca ptissa, cocta in iure galinę, aut lacte, aut alio quouis succo: partim ex hordeo. atqui, decocto hordeo parari potest tota ptissana, aut ptissanæ cremor: atque hic, cum expressione, aut sine ea. Eligi debet hordeum optimum, neque vetus admodum, neque recens: hoc enim excrementitia humiditate abundat, illud est valde siccum. Aqua etiam sit optima, omnis salsæ, nitrossæ, aut aluminossæ qualitatis, expers. Maceretur hordeũ bis aut ter, in aqua calida, & frictione forti excorticetur: mox coquatur, cotyla hordei in aquæ

quę corylis viginti, igne lento, donec grana omnia, quantum possunt, intumuerint, & præ tumore dirrupta sint. hæc ipsa grana, tota ptissana est. Succus autem, exprimi potest ex granis, aut, illis in fundo relictis, citra expressionē, hauriri, hodie adijcitur sacarum non inutiliter nam suauius facit, & extergēdi facultatem auget & pectori facit gratius, & nihil detrahit, eorū quæ in ea commendantur. Hæc est ptissana simplex: fieri etiam potest medicamentossior, incoctis in ea rebus quibusdam. Galeni tempore incoquebant, porrum & anethū, nūc multo plura incoquuntur, pro cuiusque intentione: nam & adianthum & hysopū, solemus incoquere, ad pectus parātes: & radices diureticas, cum obstructiones videntur esse coniūctæ, cum ea affectione, quæ petit ptissanā. Sed hîc de simplici agit Hippocrates, cuius, in dictorum morborum victu, maximus vsus est. hanc dicit, omnibus frumentaceis eduliis recte præferri, quòd lentorem quēdam habeat leuem, duplici ratione leuem, vt Gal. dicto libello explicat, & ad tactum, & potētiam, hoc est quòd si digitis tractetur sentitur leuis, & haustus aut ad motus, cuicunque parti, affert lenitatem, & blandum sensum: non sane vt oleum, quod tactu leue est, verum quasdā partes exasperat, vt laryngem & oculos. Itaque

lentor ptiſſanæ vtraque ratione leuis eſt,& cõtinuus,nulla partiũ inequalitate,aut flatu diruptus: & iocundus, hoc eſt omnis inſuauis qualitatis expers:nam neque amaro,neque acerbo,neque mordente ſapore participat: lubricus,quamobrem non hæret plus ſatis partibus,neque obſtruit,vt alia lenta: mediocriter humidus,ac proinde ſitim extinguens, & facile eluitur,habet enim facultatem extergẽdi,ſiquis etiam hac indigeat:neque adſtrictionem habet,niſi(inquit Galen.loco citato)quã ta opus eſt,ne ventriculi exſoluat robur: neq; turbationem malam ventris facit,neque intumeſcit in ventre,vt alia frumenta cocta faciũt quia intumeſcens concoctione,quantum potuit,depoſuit flatum. Hinc fit, vt febribus acutis accomodatiſsimus victus ſit:nam frigidus & humidus, coctu facilis, nultriens tenuiter, plus aut minus,vt craſsiori aut tenuiori ptiſſana vti quis velit: præterea facile deſcẽdit,& deijcitur, obſtructiones non auget,ſed extergendo,& emoliendo minuit: ad thoracis affectiones eſt accomodatiſsima, nam blãdo & iocundo lentore & extérſione, facilitat ſputum. Sed dices quo pacto poteſt hæc habere ptiſſana, cùm hordeum frigidum & ſiccum ſit? Nam cataplaſmatis ex hordei farina

na vtimur ad ſiccandum? noſſe oportet hordeo eſſe tres partes, ſtipulam, & medullam, & quæ inter hæc eſt cuticulam. Stipula manifeſte eſt ſicca & extergens, medulla exiguũ ac nihil fere, cuticula tanto plus altera, quanto altera minus. Quoniam ergo ex medulla fit ptiſſana, minus ſiccitatis inde contrahit quàm aquæ admiſtione poſset amittere, ſi aqua pura tenuis & expers omnis qualitatis eſt, prodit ergo humida non multum, quia humiditatem aquæ temperat exigua illa ſiccitas hordei: aliter atque in cataplaſmatis, in quibus quia farinæ plus eſt, eiuſque non ex ſola medulla, ſed ex toto hordeo, ſiccandi vis præualet. Verum ſitim extinguit ptiſſana plus etiam quàm ſola aqua quia ob maiorem conſiſtentiam quam ex hordeo accipit, diutius moratur in partibus ac tardius calefit, minuſque diſſoluitur. Atqui quoniam lentè tandiuque coquitur, optimam miſtionem ea comparant, ex qua modus ille ſubſtantiæ æqualis blandus cum mediocri lentore naſcitur. Sed ſi hæc ita habent, & tam multis nominibus ptiſſana commendatur, cur non ea vtimur frequentius? cur eius vſus tantopere aboleuit? Hic ſe mire macerant neoterici neſcientes, vt ſe poſſint, expurgare citra veterum notam.

ſed non eſt ꝙ adeo laborent, non enim Hippocrates dicit ptiſſanam cibis omnibus meliorẽ eſſe, ſed omnibus condimentis frumentaceis merito præferri. quiuis ergo medicus nũc quoque tribuet ptiſſanam hordeaceam febricitãtibus potius quàm triticeam aut ex legumine aliquo, non tamen proinde deterius exhibetur ius galinæ aut puli in quo licet etiam pro febre incoquere lactucam borraginem aut cucurbitulã, aut, ſi vis aliqua diuretica deſideretur, radices, ſemina, aut cicera, aut alia quæuis ea facultate prædita. neque ſolum hoc, ſed alia etiam dantur nihilo deteriùs, vt ſorbilia oua, aut ſaxatiles piſciculi. non enim victus febricitantium vna aliqua materia definitur, ſed ꝙ teuuis ſit, & humidus, coctu facilis, & boni ſucci. Antiquiſsimi & qui à primis hominibus nõdum longe aberant, magis veſcebantur leguminibus, fructibus & oleribus (his enim eſcis in principio homines vtebantur) carnibus nõdum adeo aſſueuerant. proinde medici quoq; ptiſſanis per acutos morbos magis quam carnibus vtebantur. Iam verò ſunt homines adeo carniuori, vt indicatione conſuetudinis, non immerito medici ad carnes tenues dimiſſis frumentis, deflexerint.

19 *Quicunque igitur ptiſſanis vtuntur in his*

morbis

morbis, ne vnam quidem diem permittant vasa inaniri, vt ita dicam, sed vtendum citra intermissionem, nisi expediat aut ob pharmacum aut clysterem, intermittere.

COmendauit hactenus ptissanam prę aliis frumentaceis eduliis, incipit nunc docere optimam rationem ea vtendi: imprimis vituperans inordinatum, & intercissum victũ. Suspicari me cogit hæc oratio ante Hippocratem fuisse eum errorem, aut alium ei similem quem methodici postea suscitarunt, alternate addendi & subtrahendi cibum. hoc enim nũc Hippocrates vituperat, præcipiens, vt qui ptissana vtetur in his morbis, in acutis scilicet cũ febre cõtinua, nullã accipiẽdi intermissionẽ faciat: sed omnibus diebus accipiat, nisi forte ob pharmacum aut clysterem oporteat facere intermisionem: & insinuãs causam ob quã intermitti non debet, dicit neque vnam quidem diem permittant vasa inaniri. nimirum ob id non debet ptissana intermitti, quòd nõ expediat permittere inaniri vasa. Quibus in morbis expediens sit vti ptissana tota quibus cremore, non opus est dicere modo (neque enim potest ante multa alia quæ pertinentia ad morborum constitutiones & consuetudinem & peculiares naturas, dicenda proceden-

 te

te opere sunt) neque id sane nunc docere Hippocrates tentat, sed quibus ptissanis vtendum est, siue tota ptissana, siue cremore solo, cauendum esse ne vtendi intermissionem faciant. Neque tamen proinde intellige eum qui tota ptissana vti cœperit debere semper accipere ptissanam, & eius tantundem accipiendũ quotidie: nam ipsemet Hippocrates postea monebit detrahendum esse cibum morbo eunte in indicationem, Sed detrahendus est sensim, & retenta ea cibatione, præter id quod ob instantem morbi vigorem paulatim detrahatur: nõ tamen quibusdam diebus dãdum, vt veteres nulla arte faciebant, nam ita eueniet vasa inaniri. Ob hæc verba intelligit Galenus, Hippocratem excipere pharmacum & clysterem, atque cum his intelligi etiam missionem sanguinis & euacuationes alias, eo quòd euacuationibus vtamur vbi corpora plena sunt, atq; tũc temporis nullum periculum inanitionis vasorum sit. Itaque censet iusta sententiam Hippocratis abstinendum esse à ptissana quibus sanguinem mittere aut pharmaco vti oportet, aut alia euacuatione magna, ne repleantur plurimum vasa, alioqui plena. Verum meo iudicio fallitur, quandoquidem eâdem ratione abstinendum fuerit ab alijs cibis vsque dum factæ fuerint omnes scissiones venarum, solent verò
transi

etrasigi in his quatuor, aut etiã nonnũquam septem dies, quibus si nullus cibus detur, nõ poterit æger durare donec morbus coquatur. Quod si illis diebus exiguus admodum detur necessitatis causa, atq; factis euacuationibus adijciatur, certe cũ perpauci morbi fiãt nisi ex repletione semper ꝓcedet victus ad crassiorẽ versus statũ contra ac procedẽte opere docebit Hippocra. & medicis omnibus receptum est. Sane quidã vel obhũc solũ locũ contẽdũt ita agendum esse, detrahendũq; cibum primis diebus magis, quod redũdantiæ succorũ tunc tẽporis sint, sequẽtibus verò cũ iam inaniri periclitentur vasa, adijciendum. Verũ hi leuicula quadã ratione fallũtur. Nã etsi cibi capiũtur ad refficiendũ sanguinẽ qui in venis cõtinetur non tñ sanguis in venis iã repositus recẽtis cibi necessitatẽ tollit: alioqui athletæ & qui plurimo succo abundant nullo cibo indigerẽt, sed in inedia diu contineri possent: scimus tamen eos indigere pluri cibo, & inediam minus pati posse. Nimirum indigent corpora ad retinendas vires, succo vtili. vt partes solidæ nutriantur, & recenti cibo & potu, vt spiritus reficiantur, alioqui animo viribusque omnibus linquuntur homines, etsi sint pleni succis. Non igitur quod euacuatione sit opus, non sit etiam opus,

 cibo

partes solidæ, et vites corpus gubernantes, [illegible] succo siue sanguine nutriuntur et [illegible]

cibo, quin etiam fortasse aliquando erit opus crassiori, vt facultas possit sustinere morbum & euacuationē, mirum si quia mittendus est sanguis, iubeas ægrotum nihil cibi accipere, facies profecto vt linquatur animo, antequam vacuatum sit quantum expedit. quid est ergo quod Hippocrates significauit dicens, nisi expediat ob pharmacum aut clysteris vsum intermittere? certe, nō oportere vt cibus qui congruat morbo dimittatur vel diem vnam, nisi quid aliud intercurrat quod cogat intermittere. huiusmodi verò possunt esse multa: Si enim qua hora prandendum erat ægroto superuenit rigor insperatò, ob alterius accessionis initium, constat, intermittendum esse prādium: ita si cum quotidie ad meridiem cibum soleret ægrotus capere, vna quadam die pharmacum expurgans bibat, cibandus erit ea die non vt prioribus, sed vt ipsa expurgatio indicat. de ratione autem victus eorum qui expurgantur procedēte opere dicentur multa, quorum illud est præcipuum, purgatione in media cibos dandos non esse: ergo ob pharmacū merito cibus intermittetur: sed & nonnūquā cū clystere est vtendū. Nimirū cū cibus prior non descendit dispositio exigit vt clyster infundatur, & intermittatur cibus. Itaq; ob hæc licet cibū, qui alijs diebus accipiatur, dimitte-

re

re: alioqui intermitti non debet. hoc verò nō de sola ptissana, sed de quibusuis alijs cibis qui ægrotis rectè concessi sint intelligi debet. noxæ autem multæ quæ cibi intermissionem sequuntur, vt siquis solitus prandere, non prandeat, aut cenare, non cenet, procedente opere dicētur, quæ ad vasorum inanitionem fere referuntur, non certe venarum & arteriarū solū, sed ventriculi & intestinorum & hepatis. hæc enim cibo recenti destituta, excrementa vndiq; commouent, & trahunt, vnde mala innumera nascuntur. 20

Et consuetis bis in die cibum capere, bis dādum: consuetis autem semel comedere, semel dandum prima die, paulatim autem si fieri possit, his etiam bis dandum, siquid videatur adijcere.

QVanti faciat Hippocrates consuetudinis indicationem in victus institutione vel hinc disces, q de ratione instituendi eum dicere incipiēs, eius indicationis ante alias omnes meminit, præterquam quòd maxima pars operis in disputationem de consuetudine insumetur. Seruari itaque debet indicatio à cōsuetudine ante alias omnes, non tamen ea sola, sed ita vt locus detur etiam alijs indicationibus, alioqui eodem victu vti deberent ægro-

ti & bene valentes, non debent autem sed satis diuerso, non tamen adeò vt non seruetur semper ratio consuetudinis. Nimirum alijs æqualibus qui multis cibis vesci consueuerunt, minus tenuiter alendi sunt, qui paucis, tenuius. Ita qui bis die cibum capere consueuerunt, bis etiam cibandi sunt, & qui terter, ac qui quater etiam, quater, nisi quæ alia indicatio obstet. Et qui semel conseuerunt comedere semel etiam cibum capiant prima die, verum si ob aliam causam videatur adijciendũ, paulatim si fieri potest, bis etiam bis dandum. Nimirum consuetudini est primum faciendum satis, si quæ alia indicatio eam mutare cogit, paulatim mutanda est. Sed quo pacto ab vnica cibatione ad duas potest victus paulatim procedere? quid interest inter vnicam & duas cibationes? certè quod ad numerum attinet, nihil verum, si qui prima die octo vncias ptissanæ vnica oblatione hodie accepit, cras qua hora consueuit cibum capere, accipiat sex, alia verò qua non consueuit, accipiat duas, rursum die sequenti prima oblatione accipiat quinque, alia tres, tandem alia vtraque hora accipiat quatuor: hic sensim ab vnica cibatione ad duas mutatus fit, ad duas scilicet æquales. Sed est consideratione dignum, cur eis qui cõsueuerunt bis cibari consulit

fulit bis cibum dare per totum morbum, eis autem qui semel, semel prima die, deinde autem paulatim offerre etiam bis? sunt qui putant ob hoc & ob quædam alia quæ procedente sermone dicentur, iusta legitimam & verã Hippocratis sententiam in morborum principijs esse cibandum tenuissimo, mox apparere incipientibus concoctionis signis adijciendum paulatim; verum hos falli, esseque contra faciendum in controuersijs mihi monstratum est: esseque quod dicunt contra Hippocratis sententiam, citra dubium constat ex aphorismo. 10. primæ particulæ: quo ita dicitur, quibus igitur statim vigor est, his statim tenuis victus exhibendus est, quibus verò vigor posterius, his ad illud, & paulo ante illud tempus subtrahẽdus est. Antea verò vberius agendum quo durare possit. Itaque in initijs morborũ vberius agẽdũ, eũ te verò iã malo ad iudicationẽ, & cõcoctione ꝓcedẽte, detrahẽdũ. Cur ergo dicit prima die cibandũ semel cõsuetudinis gratia, mox verò adijciendã aliã cibationẽ? certè non dicit adijciendam cibi quantitatem, sed cibationem alteram, vt si vt diximus, qui semel octo vncias capiebat, ad duas cibationes quibus accipiat binas muretur. Huius autem rei causa est, quia morbus ad sanitatem habet eandem rationem,
quam

quam dispositio debilium ad dispositionem robustorum. Vt ergo robustis consultum est multum crassumque offerre semel, aut bis, debilibus autem paucum & tenuè pluries iusta id quod Gale. docet in com. aphorismi. 17. primæ particulæ, ita ægrotis quàm sanis, indicatione accepta à morbo minus tenuiusque, pluries autem offerri debet. Hanc ergo ob causam eos qui bis cibari cõsueuerunt cõsuetudinem retinere: eo quòd consuetudo & morbus in eandem indicationem conspirent, eos verò qui semel, consuetudinẽ mutare iubet ad cibationem repetitam, eo quòd hanc petat morbus, & indicatio à cõsuetudine cui ante alias omnes faciendum est satis, indicationi à morbo paulatim debeat locum dare. Itaq; vbi dicit si quid videtur adijciẽdũ, intelligit si quã aliã cibationẽ videtur adijciẽdũ. Sed rogabis. Si hoc fieri morb9, quà morbus, petit, cur dicit si quid videtur adijciendum? Videri enim debet? certe perinde est ac si diceret, nisi quid aliud obstet. Nam etsi satius sit eum qui semel cibum capere consueuerat, ad duas cibationes permutari, sæpe tamen erit quod impediat id fieri, vt si in horã cœnæ aut prandij initium alicuius accessionis incidat. Proinde dicit, si quid videtur adijciendũ, id est nisi quid sit, quod impediat adijcere.

In

24 *In principio autem neque multam copiam, neq; valde crassam dare oportet, sed quantũ causa consuetudinis & vt vasorum inanitio multa non fiat, oporteat ingerere.*

VIdetur docere in principio morbi neque multam neque crassam prissanam dari oportere, quasi post principium plus crassiusque dari liceat, atque ita cibus ægrotantium incipere debeat à tenuissimo, & paulatim eunte morbo in iudicationem augeri, quod falsum esse nuper dixi, & vel hac sola ratione constat, quòd Hippocrates nihil majoris momenti esse putat inuictus institutione quam consuetudinem, nulla autem ratione magis mutetur repentè, quam si ex crasso quo sani vtuntur ad tenuissimum victum ipsis primis morbi diebus permittentur. Quidam ob hęc intelligunt hic illud in principio, non dici de principio ægrotandi, sed de principio accipiendi prissanam. Atque dicunt prissanam tribui solere plærunque in febrium acutarum inclinationibus, cum intemperies videtur in habitum abire, tunc ergo non oportere incipere à multa & crassa, sed à tenui & pauca & paulatim adijcere, vt paulatim ei ventriculus assuescat. Certè hi vera hactenus dicunt, quòd cum vt medicamentoso cibo prissana vti inci-

incipimus in arescẽtibus, paulatim debemus offerre, tamen cum Hippocrates instituto, hîc non congruit hæc enarratio. Non enim loquitur de ptissanæ vsu simpliciter, sed in morbis acutis, vt ipsis acutis morbis est acommodatus cibus. Intelligit ergo in principio morbi acuti. Potest verò hæc sentẽtiola duobus modis explicari, aut seorsum & sola, aut simul cum ijs quæ sequuntur: primo modo continet finitionem eius cibi quo in principio morbi vtendum est: quoniam verò is collatione aliorum morbi temporũ debet esse crassissimus: dicit primum, non debere esse neque multam copiam neque valde crassam, non scilicet quantam antea per bonam valetudinem. Nam etsi quam maximè dictum est seruandam esse consuetudinem, non ita tamen vt idem victus retineatur, sed minor, ac minus crassus. ob indicationem morbi. Quãtum ergo & quam crassi accipi debeat, ex duabus considerationibus nascitur, consuetudinis & morbi. Quia accipi debet tantum, vt vasorũ inanitio multa non fiat, tanta scilicet vt cum ea non possit durare ægrotus donec morbus concoquatur, consuetudinis habita ratione. Alius modus enarrandi hanc sententiam simul cum proxima est, non debere in principio accipi multam neque crassam ptissanam,

nam, quia morbi in principio sunt sicci, in ijs verò qui sicci sunt non est ptissana vtendum, sequentibus verò temporibus oportet ptissanam vberius accipere, cum scilicet illi incipiunt humectari. Verùm hæc pendent ex ijs quæ sequuntur.

De adiectione autem in sorbitionis mul- 22
titudinem, si sanè siccior sit morbus quam quis existimet; non oportet multam dare, sed præbibere ante sorbitionem, aut mulsam aut vinum, aut quodcunque magis quadrabit, quod sit autem accommodatissimum in
singulis modis dicetur.† *Si autem humectetur* 23
os, & quæ efferuntur ex pulmone sint qualia oportet, augere oportet quantitatem sorbitionis, vt in summa dicatur. Nam quæ citius & magis madescunt celeritatem iudicationis significant, quæ verò tardius & minus, tardiorem significant iudicationem.

GAl. in commentarijs huius loci & libello de ptissana dicit dum morbus siccus est, non esse vtendum ptissana eo quòd hæc parum humectans sit, sed aliquo humidiori, vt mulsa, aut vino, aut alio quopiam

piam, vsque dum os madescat & morbus incipat fieri humidior [illegible] agnosci autem morbum siccum non eodẽ modo in omnibus, sed pleuritidem & perineumoniam esse siccã cũ nihil excreatur, febrem siccam esse agnosci ex arido calore & ex lingua arida. Itaque dicit in his non esse vtendum ptissana, quòd parũ humida sit, sed pro ea mulsa aut vino quòd sint hæc magis humectantia. mihi vero nõ placet hæc enarratio nam cum dicimus pleuritidem aut perineumoniam siccam quòd non exceretur quidquam non vtimur propriè nomine, non enim re vera minus homoris est in principio quam cũ excreatur, sed videtur esse minus, quia est crudior, ac proinde non effertur neq; apparet. Dicitur ergo sicca pleuritis quæ cruda, constat verò non occurri morbo crudiori humidioribus, sed magis coquentibus proinde non intelligo prohiberi ptissanam in crudis pleuritide & perineumonia, quòd parum humectet, sed quòd non adeo coquat, & concedi mulsam aut vinum quasi magis coquentia. Mirum enim si prohibeatur ptissana in pleuritide cruda ob siccitatem, & concedatur hæcticis marcescentibus. Non igitur quasi parum humida sed quasi parum concoquens deuitatur in principio, in quo extersione indigetur minus & concoctione magis: additur

verò

verò, cum iam os madeſcit, quia os madeſcere & talia excreari qualia oportet, concoctionis horum morborum notæ ſunt, & ſignificãt incrementum, atque hæc citius & magis fieri celeritatem iudicationis ſignificant, tardius verò & minus, tarditatem. Igitur iam os madeſcere & concocta manifeſtè excreari incipere, ſignificat inſtare iam iudicationem, quare facilitantibus ſputum vti iam indicat, & attemperatione aliquantò magis iam eſt opus, & cõcoctione aliquãtò minus, ac proinde priſſana recte iam augetur, eadem prorſus ratione qua Galenus in orthopnicis cum iam excreant largiori potu vti iubet, vt ſputa faciliùs efferantur. Eadem prorſus ratione in febre quacunque putrida in principio quã maxime oportet potum interdicere, cum verò iam apparent concoctionis ſigna, aliquanto liberalius concedere. Nimirum cum ſumma eſt cruditas potus conconctionem prohibet, cum verò iam cæpit materia manifeſtè coqui, non adeò poteſt prohiberi, & attemperatione recreatur facultas: & diluútur ſucci, paranturque ad expulſiones. Augeri itaque debet potus morbis euntibus in ſummum vigorem contra ac cibus, qui debet minui. Et certè hoc prærerquam quod ſecundum artẽ fit, eſt ægrotis gratioſum, tunc enim febri-

bus crescentibus incipiunt sitire, & fastidire cibos magis. Verum quod de minuendo cibo dicimus morbo eunte versus statum in ijs solum morbis intelligimus qui citra fluxionem in certam aliquam partem, consistunt. Nam in inflammationibus & vlceribus, & doloribus ex fluxione, & catarris tenuissimè cibandum esse per initia, & augendum deinceps, monstratum mihi est in controuersijs. Quapropter in morbis de quibus hic agitur, in pleuritide inquam & perineumonia, ptissana augeri debet, cum os madescit, vtraque ratione, & quà alimentum, & qua medicamentum sputum facilitans. Quanquam Hippocrates hic ob qualitatem potius medicamentosam hæc videatur dicere, quam ob nutritionem. Quare frustra laborant, quidam contendentes ob hunc locum in morbis omnibus esse augendum cibum cum abeunt in iudicationem, alij dicẽtes os madescere & talia excreari qualia oportet inclinantis iam esse pleuritidis aut perineumoniæ, atque ita Hippocratẽ non præcipere vt augeatur potio ptissanæ vsq; ad inclinationem. Nam preterquam quod ad huius loci legitimam enarrationem, vt ex dictis iam constat, non est necesse quæstionem hanc ingredi de augẽdo aut minuendo cibo crescente morbo, vtrique fallũtur. Qui dicũt

in

in morbis omnibus augendum cibũ vt ad statum magis accedũt, imperitissimi sunt doctrinæ Hippocratis & Galeni: sed & qui dicũt os madescere & excreari qualia oportet dici hic vt notas inclinationis morbi falluntur. Nã principiũ pleuritidis & perineumoniæ est cũ nihil excreatur, aut parũ & crudũ, ac difficulter: incrementũ cũ multũ facile & crudũ, aut parũ difficileq; sed manifestè coqui ceptum: status inclinatioq; cũ multũ facile & coctũ. Hic verò os madescere dicitur, cũ incipit spuere, & talia excreare qualia oportet, id est cocta, non sanè perfectè, sed manifestè. Cũ enim dixisset si morb⁹ siccior sit quã quis existimet, in principio scilicet, quo nihil spuitur, addit, obijciẽs contrariũ cõtrario: at si os madescat, id est, at si iã desinat esse siccus morbus, incipiatq; ægrotus excreare, quod sanè incremẽti est. Inepte enim diceretur in morbi principio nõ est vtẽdũ multa ptissana, at in inclinatione augẽda sorbitio est. Quid enim in incremento & statu? sed & ex ijs quæ subiungit cõstat, hoc os madescere, citra morbi statũ cõtingere, nõ vltra. Nã addit. Nãq; citiùs & magis madescũt celeritatem iudicationis significant. Si igitur os madescere iudicationem futuram significat, cũ iudicatio ab statu incipiat, os madescere ante statũ cõtinget, nõ in inclinatiõe. Iubet

itaque augere sorbitionem ptissanæ in incremento pleuritidis, ac perineumoniæ, idque vtraque ratione recte fier, siue suscipiatur vt alimentum, siue vt medicamentũ facilitans sputum. Et vtraque ratione prohibetur in principio. Et quia in horum principijs minus est opus re tam nutriente, & est opus magis coquẽte, vt mulsa aut vino. Quoniam verò non hęc sola ad hunc vsum bona sunt, sed multa alià, ac fornam serapia plurima quibus vtimur, ac fortasse etiam quoniam vinum in his suspectum est, addit aut quodcunque magis quadrabit. Quod sit autem accommodatissimum in singulis modis dicetur, nimirum libro tertio huius operis dicetur de horũ atque plurium aliorum facultate,

22 *Et hæc quidem ipsa per se ipsa talia omnino sunt. Multa autem etiã alia sunt per oportuna, ex quibus præindicari oportet, quæ dicentur postea.*

QVidam intelligunt illud præindicari, pertinere ad partem prognosticam, esseque sensum hæc quidem quæ de præsensione iudicationis dicta sunt, puta, quæ citiùs & magis madescunt celeritatem iudicationis significare, quæ tardi⁹ & minus, tardiorẽ, vera esse per sese, tamen non ex ijs solùm præsentiri

tiri iudicationē posse, sed esse etiam alia multa per oportuna ex quibus præindicari oportet iudicationem. Quæ scilicet continentur aphorismo duodecimo primæ sectionis. Iuuant hanc enarrationem quæ in principio proemij dicta sunt. Vbi reprehēdens eos qui scripserunt Cnidias sententias, dicit eos omisisse multa per oportuna ἐς τέκμαρσιν idest in coniecturā. Nunc enim in illud alludit, dicens se nolle omittere quæ sint peroportuna: sed cum sint alia per oportuna ex quibus præindicari possit, hæc dicenda esse postea. Vsus verò est antea nomine τέκμαρσις, & hic verbo προσημαίνεσθαι τέκμιριον verò & σημῆον nomina signorum sunt, quorum in prognostica parte est vsus. Nihilominus magis placet enarratio Galeni, qui illud præindicari ad dieticam transfert, dicens alia esse à quibus præindicari oportet rationem victus, & quantum ac quale dandum cibi sit. Itaque dicit Hippocrates. Hæc quidē quæ de cibi quātitate exhibenda, & sorbitione augenda dicta sunt, per se ipsa talia sunt, hoc est, hoc modo habent, non solum autem hæc consideranda sunt ad rectè instituendū victum, sed & multa alia. Multa enim alia sunt peroportuna, ex quibus præindicari potest, hoc est indicatio capi ad institutionem victus pertinens, quæ

dicetur postea. Hanc enarrationẽ plurimum iubant vltima hæc verba non enim dicendum hoc opere est de signis prognosticis, sed de rebus considerandis ad victum rectè instituendum.

25 *Et quo major purgatio fuerit, tanto plus dare oportet, vsque ad iudicationẽ. Præcipiuè autem iudicationis impetus duorum dierum, quibus quinto, aut septimo, aut nono fieri videatur iudicatio. Tanquam paris & imparis ratio habeatur. Post hoc autem potione mane vtẽdum vesperi ad cibaria te conferes.*

QVidam intelligunt illud vsque ad iudicationem, exclusiuè vt dicunt, quasi in ipsa iudicatione & duos a iudicatione dies minuenda potio sit, & postea ad crassiorem cibum transeundum. verum hi contra primum huius doctrinæ præceptum peccant, quo dicebatur ei cui ptissana accipienda sit, nullam eius capiẽdæ intermissionem fieri debere. & ne vnam quidem diem permittendũ vasa inaniri. Qui igitur potionem indies augeret vsque ad iudicationem, in ipsa verò iudicatione, & duobus ab ea diebus, detraheret, aut minueret potionem: postea verò etiã cibos solidos adderet, intermissionem cibi faceret

ceret

ceret: neque eam æqualitatem eius capiendi, quam illo loco commendari diximus, obseruaret. Quare ego non ita intelligo, sed vsque ad exactam iudicadicationem, augendam potionem esse. Dixerat, si os madescat & quæ efferuntur ex pulmone sint qualia oportet, augere oportet quantitatem sorbitionis: addit nunc, & quo major purgatio fuerit, hoc est quò excreatio magis processerit, tantò plus dare oportet, vsque ad indicationem exactam. Nam tunc temporis, cum scilicet iam morbus manifestè inclinabit, non sola potione contenti erimus, sed transferemus ægros paulatim ad cibos solidiores, & vesperi ad cibos solidos. Neque tamen indicationem extimabimus vt momentum aliquod indiuisibile: sed gratia indicationis, duos dies continebimus ægros cum sola potione, ita vt præcipuè putetur indicationis impetus durare duos dies, vt paris & imparis ratio habeatur: id est, quo minus nos posit fallere tempus indicationis, cũ parem & imparem dies caueamus: alioqui enim fallere nos posit: cum aliquando in diem parem casura, à proximo impari subripiatur, atque aliquando, partim subrepta ab impari, in parem etiam producatur. Expectantes ergo cum ad summum vigorem videbitur esse peruentum, &

copiosè æger expurgari, parem & imparem dies erit ſatis expectare cum ſola potione, ac poſtea ad ſolidiores cibos tranſire. Non tamē hoc in quibuſuis morbis fieri debet, ſed ijs ſolum, qui quinto, ſeptimo, aut nono, ad ſummum, iudicandi videātur. Nam qui ad vndecimum, aut quatuordecimum, aut vigeſsimum, producendi ſint, non poſsint tranſigi cum ſola ptiſſana, ſed ſolidiori aliquo cibo indigebunt. Sed cur potius manè dandum potionem, & veſperi ſolidos cibos, quam bis ſolidos cibos, aut cibos manè & veſperi potionem? certe non mox dandum eſt bis cibos ſolidos, ne repente mutatio tanta victus fiat: dandum autem ſolidos cibos veſperi, quia niſi quid aliud ſit quod obſtet, conſentaneum magis eſt cibos in cœna dari quam in prandio, quia melius datur ante ſomnum poſt motum, quā ante motū poſt ſomnum. Sed huic quæſtioni ego dedi caput ſeptimum, libri ſexti controuerſiarum.

26 *Conferunt autem talia magna ex parte ijs*
27 *qui totis ptiſſanis ſtatim vtuntur. Dolores enim in pleuriticis ſtatim ſponte ſedantur, cū incipiunt ſpuere aliquid mentione dignum, & expurgari. Et purgationes multo perfe-*

ctiores

ctiores sunt: & supurati minus fiunt: quàm si aliter quis victum instituat: & iudicationes simpliciores, & melius iudicantes, & minus habentes recidiuas: ptissanas autem oportet ex hordeo optimo esse, & optimè esse co- 28
ctas, præcipuè nisi solo cremore sis vsurus. 29
Nam præter alias ptissanæ virtutes, lentor facit hordeum potum non lædere, nullibi enim hæret, neque hæret secundum thoracis recti-
tudinem: lubricissima autem est, & maximè 30
extinguens sitim, & concoctu facillima, & debilissima est, quæ optime cocta est. Quibus omnibus opus est.

NOn dicit conferre dicta præcepta de victus institutione ijs qui tota vtuntur ptissana mox ac morbus incipit, aut mox ac ptissana vti incipiunt, magis quàm ijs qui incipiunt à ptissanæ cremore. Falsum enim prorsus hoc est. Nam siue tota ptissana, siue cremore, siue etiam alijs cibis quis vtatur, hæc eadē præcepta debet obseruare, atque ijs omnibus æquè prosunt. Quid est ergo quod Hippocrat. dicit? certe reddit tota hac dictione ad ptissanæ laudes, dicitque imprimis hæc omnia quæ conferunt, puta excreare facile, &

 iudi-

iudicari, magis meliusque accidere ijs qui statim vtuntur totis ptissanis, id est ijs qui à principio totoque morbo vtuntur ptissana, neq; ab alijs cibis incipiunt, vt ouis piscibus, aut carnibus vt fortasse in Cnidijs sententijs erat scriptum. Itaque cum dicit talia magis conferunt, non de præceptis victus instituendi intelligit, sed de excreatione: & indicatione, & reliquo morbi decursu, cũque dicit qui vtuntur totis ptissanis, non id dicit totas ptissanas opponens cremori. Sed ptissanam omnino reliquis cibis Hũc autem esse legitimum sensum horũ verborum, declarant, quæ mox subdit: dicens, dolores enim pleuriticis statim sponte sedantur, cum incipiunt spuere aliquid mentione dignũ & expurgari. Suple, ptissana autẽ à principio melius citiusque excreari facit, quàm alius quispiam cibus, & proinde purgationes thoracis multò perfectiores sunt: & suppurati minùs fiunt, qui à principio vtuntur totis ptissanis, quàm siquis aliter victum instituat, alios tribuens cibos: & iudicationes fiunt simpliciores, hoc est magis sine difficultate, & symptomatis: & melius iudicantes, hoc est perfectiùs soluentes morbos, & minus habentes recidiuas. nimirum alterum ex altero fit. Is enim perfectè liberatus à morbo est, cui causa etiam

mor

morbi est erradicata: ✦s verò non habebit recidiuam. Cætera quæ de modo faciédi, & laudibus prissanæ dicuntur, explicata fere, iã antea sunt. Cum dicit præcipuè nisi solo cremore sis vsurus; ne intellige ex optimo hordeo debere fieri cum tota prissana vsurus quis est potiusquam si solo cremore. Sed optimè debere esse coctam. Nam minus interest valde coctam esse, cum solo cremore vsurus quis sit quàm cum tota prissana. Nisi enim valde cocta sit, & tota prissana quis vtatur, minus habebit molliciei & lubricitatis, ac proinde hærebunt grana in via, & in rectitudine thoracis, non sane in aspera arteria (nõ enim per gulam deglutitur prissana, præcipuè tota) sed ingula è regione thoracis. Cùm dicit debilissimam esse, intellige, vt Galenus optimè interpretatur, nullius qualitatis esse vehementis, & quæ alicui parti nocere possit, vt alia quam multa. Concludit dictionem dicens, quibus omnibus est opus, quasi ita diceret; hæc omnia sunt necessaria ijs qui pleuritide, aut perineumonia laborant, vix autem vllus alius cibus sit in quo hæc omnia sint; merito ergo omnia agentur meliùs ijs qui toto morbo vtuntur prissanis, quàm qui alijs vtuntur cibis, diximus,

iam antea cum de ptiſſanæ laudibus ageretur, etſi ea merito commendetur tantopere, non tamen proinde damnandos eſſe medicos qui alijs cibis idoneis etiam vtantur. Mirum enim ſi is ſolus poſsit eſſe ſatis idoneus. Sed contingit dubitare hoc loco, qui fiat vt dolores ſtatim ſua ſponte ſedentur pleuriticis, cum incipiunt ſpuere, ſi incipere ſpuere ſignum eſt incrementi pleuritidis, vt antea diximus. Nam ſigna pathognomonica cum morbo pariter augentur & minuuntur, dolor vero in primis ſignum pathognomonicum eſt pleuritidis. Verum dubitationis huius gratia, & aliarum quę procedente opere occurrent, noſſe oportet, pleuritidem eſſe morbum compoſitum, & pertinere partim ad compoſitionem, partim ad temperiem. Illud quidem ob molem in quã pars inflammata intumeſcit, hoc ob alterationem, quę materia alteranda fit vt in febre. Neque ſane hæc duo pariter procedunt, ſed magna ex parte, primum quidem diſtentionem ſummam comparat pars, mox diſtentione remittente procedit materiæ alteratio. Nam diſtenditur ob fluxionem, ceſſat vero diſtendi ceſſante fluxione, & exeunte materia. Atqui cum materia incipit alterari, incipit reſudare, & ob hanc ipſam cauſam pars laxari, plærunque enim iam tunc ceſſauit fluxio. Porrò non

eadem

eadem symptomata sequuntur vtranque partem morbi. Dolor enim distentionem sequitur, excreatio, materiæ alterationem, merito ergo incipit decrescere dolor cum incipit crescere excreatio, atqui tunc crescit morbus secundum alterationem, decrescit verò secundum tumorem: quoniam verò ad sanitatem vtriusque mali solutio est necessaria, non dicitur simpliciter inclinari morbus, vsque dum secundum vtrũque inclinat: & merito sanè: nã omni in re bonum, quod simpliciter, constat integra causa, quod non est tale, dicitur secundum quid, vt cum os incipit madescere, dicetur pleuritis crescere simpliciter, decrescere verò secundum distentionem & dolorem.

Nisi igitur quis auxilietur omnibus quibus opus est, vt sit sufficiens modus talis ptissanæ potionis, multis modis lædetur. Quibus enim cibus statim inclusus manet, nisi quis deorsum prius vacuans potionem dederit, dolorem quidem si adest auxerit, si non adest statim fecerit, & spiritum densum fecerit. Prauum autem est hoc, dessicatiuum enim pulmonis, & dolorem inferens hypochondriorũ & immi ventris, & septi transuersi.

Dixe-

L

DE RATIONE VICTVS.

DIxerat ante alia multa esse peroportuna ad ptissanæ exhibitionem, postea dicenda: nunc policiti memor, incipit ea scribere. Dicit ergo, quandoquidem præter ea quæ dicta sunt, multa alia sint scitu necessaria, vt recte ptissanæ potio detur, & multa quæ nisi caueantur in ptissana exhibenda, cõtinget ægrotum lædi. Nisi quis auxilietur omnibus quibus opus est, vt sit sufficiens modus talis ptissanæ potionis. Idest, nisi quis circunspiciat, apponatque omnia quæ sunt necessaria, & caueat omnia, quæ caueri debent, vt sit idoneus exhibendi modus multis modis lædetur qui ptissanam accipiet. Probat hoc ita habere, narrare incipiens quæ caueri debent, & in commoda quæ nisi caueantur, fient. Siquis enim (inquit) potionẽ dederit ijs quibus cibus inclusus manet, non vacuans prius deorsum, dolorẽ quidem si adest auxerit, si non adest, fecerit, & spiritũ desum fecerit. Hic illud ἐγκατακέκλειδαι non significat vtcũque manere, sed inclusum ex multo iam tempore, quare cibus etiã significet hic, vt Galeno etiam videtur, stercus, & duratas feces. Itaq; quod hic dicitur, aliud est ac quod postea dicetur, non esse exhibendam potionem donec cibus prior descenderit, hic enim nõ de priori cibo solũ agitur, qui nõ descenderit, sed de veteri, qui multo iam tempo-

re

re inclusus manet, neque solum exigitur, vt descendat, sed vt subducatur. Quid est ergo quod nunc dicit? certe explicat, quod antea dixerat. quicunque igitur ptissanis vtuntur in his morbis, ne vnam quidem diem permittant vasa inaniri, sed vtendum citra intermissionem, nisi expediat aut ob pharmacum, aut clysterem intermittere. Nunc explicat quando ob clysterem intermitti debeat ptissanę potio. Nimirum vbi stercus conclusum hæret intestinis abstinendum est à potione, vsque dum clysteribus subductum sit. Nam aliter potio non descendet, quare morabitur in superiori parte ventris, indeque flatus mittet ad superna qui latera distendant, tametsi enim ptissana non est flatuosa, nullus tamen succus adeo flatus expers est, vt nisi descendat aut didducatur, sed in hypochōdrio moretur, non fiat ex eo flatus, qui inflet, & latera distendat. Quare si ea habent iam dolorosam affectionem, vt in pleuriticis dolorem auxerit, distenta enim parte inflammata necesse est dolorem augeri. Nam & ijs etiam quibus ibi dolor non est, solet ob copiosiorem potum, aut cibum male è ventriculo descendentem, excitari. Profecto non pleuritidi solum, sed omni etiam morbo accommodatum præceptum est hoc

magn

magni enim momenti in omni febre & in omni morbo, ante aliam curationem ventrem vacuare, ne in eo sit vlla redundantia, aut vetus stercus. Plurimi enim morbi inde nascuntur, & omnes qui ex materia pendent, inde fouentur. Quare magni semper momenti est ventris curam gerere. Sed dices, quorsum disserens de pleuritide dicit, si non adest, statim fecerit: si dolor est signum quod non potest abesse à pleuritide: certè non de sola pleuritide dicere cæpit, sed de pleuritide aut perineumonia. Hæc verò non habet adiunctum dolorē. Fiet ergo vt si huic obturatis intestinis detur potio, excitetur dolor, qui non aderat. addit, et spiritum densum fecerit. Causa est in promptu, nam potione nō descēdēte, ventriculus distendetur, & septum trāsuersum comprimēs libere moueri prohibebit. cum ergo respiratione multa indigeat homo, & ob hanc compressionem, cogatur facere minorem, faciet crebriorē. Prauum autem (inquit) est hoc. per se sanè constare cuiuis poterat, hoc non esse bonū, sed exagerandi gratia dixit, prauum autē est hoc, quasi dicat, valde malum est, præcipuè in pleuritide in qua facili respiratione opus est, & ad occurrendum inflammationi, & ad excreandum, nam siccat pulmonem. Si enim respiratio pulmonem & thoracem temperat,

perat, constat eius difficultatem ardoris & siccitatis esse causam. Quàm graue autem sit in pectoris morbo exuri ex difficili respiratione, paulo post dicet, indicans, siccari interius sputum, siccatumq; rursum facere respirationem difficiliorem, & hanc rursum siccari magis, vsque dum spirandi difficultate, & siccitate se mutuò augentibus, homo suffocatur. Dolorem etiam infert hypochondriorũ, et imi ventris, & septi transuersi, quia hæc omnia mouentur cum thorace, crebrius ergò solito agitata dolent, & inflammantur.

Quin etiam si adhuc dolore lateris conti- 33
nuo existente, & qui non sedetur calfactoriis fomentis, & sputo non exeunte, sed citra concoctionem facto valde viscoso, nisi quis soluat dolorem, aut aluum emoliens, aut venam secans, vtrum horum magis conferet, ptissanas autem ita habenti tribuens, cito mors horum fit.

EXplicat aliud quod in exhibenda ptissana teneri maximè debet. Hoc verò est, pleuritide in principio cõsistente, & dolore affligẽte citra intermisionem, & sputo nõ exeũte, sed citra concoctionem facto valde viscoso, non esse dandã ptissanã, neq; verò cibũ aliũ anteq̃

E do-

dolor sedetur, aut fomentis, aut si his non cedat, expurgatione aut missione sanguinis, vtro horum magis videbitur indigere. Nam siquis nihil horum faciens, cibum det, fluxionem auxerit, & dolores, qui rursum conuocata fluxione seipsos auxerint, atque ita fiet vt antequam cedere incipiat tumor, in ipso principio homo moriatur: quod insinuans dixit, cito mors horum fit: idest intra principium morbi moriuntur. Quare quod Gal. dicit, præcipere nūc Hippocratem, ne quis vtatur ptissana in vigore existente inflammatione, intelligendum venit, de vigore ipsius tumoris & doloris, non totius morbi. Vt autē distinguantur hi vigores dictum iam satis est. De fomentis, expurgatione, & venæ sectione in pleuritide, postea dicetur. Nunc illud vnum docetur, quod & tonsoribus etiam notū est, in pleuritidis principio tenuissimè esse cibandum, atque adeo vsque dum facta sit mediocris missio sanguinis, dandum nihil.

34 *Ob has igitur causas, atque ob alias similes adhuc magis qui totis vtuntur ptissanis, septimo die aut citius moriuntur, alij quidem mentelesi, alij autem orthopnea & stertore suffocati.*

35 *Bene aūt hos antiqui syderatos esse putabant, ob hoc præcipue, non minimū aūt quòd*

ipsis morientibus latus liuidũ inuenitur plagæ simile. Rei autem huius hæc est causa, quòd 36
priusquã soluatur dolor moriuntur, celeriter enim anhelosi fiunt, à multo autem & crebro 37
spiritu, vt iã dictum est, summe viscidũ, sine concoctione factũ sputũ, prohibet fieri ægressum, sed stertorẽ facit, impactũ in brõchijs pulmonis, & cũ adhoc peruentũ erit, lethale magna ex parte est. Etenim ipsum sputũ impactũ 38
prohibet spiritum intro ferri, cogit autem celeriter extra exire, & ita in malum mutuò se 39
se iubant. Sputum enim impactũ densum spiritum facit, & spiritus dẽsus existens lentũ facit sputum, & prohibet fieri lubricum.

GAl. cẽset causas hic vocari potiones ipsas, quasi Hippocrates diceret, ob has potiones, ptissanę scilicet, atq; ob alias multo magis vt vini, mulsę, oxymelitis, aut etiã aquæ, siquis intẽpestiuè eis vtatur, moriũtur multi septimo die, aut citius. Verũ mihi nõ placet causas vocari potiones, nã preterquã quod impropria sit nominũ acceptio, oratio ipsa sit inepta. Perinde. n. sit acsi diceres, ob potionẽm ptissanæ, ac multo magis ob potiones vini oxymelitis, aut mulsę, moriũtur q vtũtur ptissanis. qd ineptius? an q vtũt ptissanis moriũtur ꝓpter potiões vini

oxymelitis & mulsę. Non igitur est hic legitimus huius loci sensus, nam præter dicta, de vino, mulsa, & oxymelite, mox dicet ipsemet Hippocrates, quod frustra repeteret. quid ergo est quod Hippocrates dicit? certe respondere incipit illi quæstioni, quam in principio totius operis scripsit, in cuius solutione totius huius libri est constitutio interrogabatur, qui fieret, vt quidam ptissana semper vterentur, & alij eius vsum magnopere vituperarēt, quasi magnas noxas afferētem: causa certe est, quia ptissana, si quis ea tempestiuè vtatur est vtilissima, si intempestiuè maximè noxia. Medici verò hæc nō valentes distinguere, alij intuētes in illud laudant, alij in hoc, vituperant. Dicit ergo nunc, ob has causas, id est, quia hæc non obseruant, sed intestino repleto fecibus, aut vigente adhuc dolore, neq; missione sanguinis præmissa, accipiunt, atq; ob alias similes causas adhuc magis, id est & ob alia etiam præterea quæ obseruari oportet, & procedente opere dicentur, qui totis vtūtur prissanis, moriuntur septimo die, aut citiùs, nimirū in ipso vniuersali principio pleuritidis, quæ si acuta tantum sit vsq; ad septimū est in principio, si acutissima, solum vsq; ad quartum: alij quidē moriuntur mente læsi, alij autem orthopnea, aut stertore, suffocati. Nimirum quibus mors fit permu-

permutato morbo in verã perineumoniam, delirare solent, quibus non fit in pulmone inflammatio, sed collectio solum excrementorum in asperis arterijs suffocantur, cum orthopnea & stertore. Moriuntur verò ij qui ita delinquunt in victu, tam breui, vt benè hos antiqui vocauerint syderatos: ob hoc præcipuè, id est, quia tã subito moriuntur, & quia ipsis morientibus latus liuidum inuenitur, quasi percussi essent fulmine. Quòd autẽ hoc fiat causa est, quòd moriũtur priùs quàm soluatur dolor. Nimirum quia moriuntur antequàm soluatur, aut remittat dolor, cõstat eos mori præ inflammationis magnitudine, materia neq; cępta coqui neq; excreari. Si enim aut resolui cępisset inflammatio, aut expurgari materia, dolor cępisset remitti. Quoniam autẽ præ magnitudine inflammationis moriuntur, totum latus gangrena corripitur, & liuescit morientibus, & quoniam materiæ nihil excreatur, sed lenta & sicca hæret in pulmone, suffocantur. Explicat deinde satis disserte hũc casum esse lethalem, quòd lentum hærensq; sputum, & respiratio difficilis sese mutuò augeant. Tota hac dictione admonemur ne antequàm missione sanguinis dolorem fecerimus remittere cibo vtamur, nisi forte mulsa aut exymelite coquendi, aut incindendi causa.

Præhendunt autem hæc non solum eos qui intempestiuè vtuntur ptissana, sed multo magis, si quid aliud comedant aut bibant, ptissana deterius.

ECce hic dicit Hippocrates apertè quę illũ proxima oratione dicere Gal. putabat. Videlicet hęc incõmoda quæ dicta sunt, appræhendere non solũ eos qui intempestiue vtãtur ptissana, sed multo magis si quid aliud comedãt aut bibãt ptissana deterius, neq; obseruẽt, quæ oporteat obseruari. Si enim ptissana, quã omnibus alijs cibis prætulit, tantas noxas parere potest, intempestiue accepta, alia certe maiores pariant, si intempestiue accipiantur. Sed quæ sunt alia? quicunque cibi aut potus, vt carnes, pisces, oua, legumina, oxymeli, mulsa, vinum, aut aqua. Porró quæ sunt illa incommoda quæ apprehendent vtentes intempestiue? Certe quæ dicta sunt, inflari ventrem, dolorem, si adest, augeri, si non adest excitari, dispnea corripi, ac preterea mori breui. Sed quę sunt obseruanda vt tempestiuæ sint potiones? nunquid eadem ad ptissanã, & oxymeli ac mulsam, an diuersa? huic interrogationi respõdet mox dicens.

41 *Bene igitur maxima ex parte similia sunt auxilia vtentibus totis ptissanis, & earum cremore: ijs vero qui neutro horum sed solo potu aliquando aliter auxiliandum.*

INtelligunt hic neoterici sermonem esse de reliqua curatione, ac dici eis qui vtuntur tota ptissana aut cremore eãdẽ curationẽ, quòd ad reliqua auxilia attinet, conuenire, ijs verò qui sola potione aquæ diuersam. Quia nõ debent solo potu contenti esse, nisi qui acutissimo exacte laborant morbo, illis verò ob morbi acutiem nõ potest eadẽ curatio quæ alijs congruere, sed falluntur. Nam si tota ptissana vtendum est in acuto, & cremore in acutissimo, & aqua in acutissimo exacte, non minus differret curatio eius qui cremore vtetur, à curatione eius qui tota ptissana, quã eius qui sola aqua à curatione eius qui cremore. Nã differentia curationis non sit à causa, neque essentia, neque loco affecto (hæc enim eadem sunt) sed solũ ab acutie, hęc verò æqualis est interdicta. Gale. nihil certi dicit, neque explicat quæ sint hæc auxilia, sed ego dicam nunc aperte. Dixerat nuper, nisi igitur quis auxilietur omnibus quibus opus est. Quo loco explicuimus illud auxiliari ex omnibus, esse nihil aliud quã obseruare omnia præcepta quibus sit opus vt

ſit ſufficiēs modus exhibitionis ptiſſanæ. Eodē verbo vtitur hic, & illic, nimirum τιμωρῆσαι. Æquum ergo eſt eodem ſignificato hic accipi atque ita intelligere, igitur maxima ex parte ſimiles ſunt cautiones, & eadem obſeruāda ijs qui ptiſſana tota vtuntur, & qui cremore, ijs verò qui neutro horum, ſed ſolo potu, ſimplici ſcilicet aut medicamētoſo, vt aqua, aut mulſa, aut oxymelite, aliquando opus eſt alijs peculiaribus obſeruationibus. Quę ſint autem illæ partim dicetur mox, plurimum autem dicetur libro tertio huius operis. Hic ſenſus eſt veriſsimus, & cum proxima ſententia plurimū congruit. Cū enim dixiſſet dicta pericula prehendere non ſolum eos qui intempeſtiuè vtūtur ptiſſana, ſed multo magis ſi aliud quid intēpeſtiuè accipiant, explicare vollens quæ ſint obſeruanda vt tempeſtiuè accipiantur ptiſſana, & aliæ potiones, dicit ad ptiſſanam & cremorem eſſe eaſdem obſeruationes, ad alias potiones, non omnino eaſdem.

42 *Oportet autem hoc omnino ita facere ſi nuperpaſto cuipiam, & alui onere haud quaquam purgato febris, vel cum dolore, vel ſine dolore incæperit, à ſorbitione tantiſper temperandum, donec cibum ad infernam inteſtini*
43 *partem deſcendiſſe coniectatum fuerit. Vbi*

autem

autem dolor aliquis tenuerit, oxÿmelite in potu vtendum, hyeme calido, æstate autem frigido, quod si multa sitis fuerit, mulsa vtendum, & aqua. Deinde quidem si dolor quis insit, vel periculum aliquod apparuerit, dare potionem, neque multam, neque crassam, sed post septimam vel nonã si validus sit. Si verò non subijt vetustus cibus, ei qui recentem acceperit, si fortis fuerit, vel ætas vigẽs, clystere vti, sin autem fuerit debilior, glande vti, nisi sponte exierit bene.

DVo hic facit, addit aliud præceptũ, quod in exibenda ptissana tenendum est, & explicat exemplo quod mox dixerat, nimirum non omnino esse easdem obseruationes in alijs potionibus, vt in ptissana & eius cremore. Præceptũ est, si nuper pasto cuipiam, cui neq; aluus deonerata sit, neque recẽs cibus ex ventriculo descenderit, febris inceperit siue cum dolore, siue sine eo, non esse dandam ptissanã vsque dum cibus descenderit ad intestina. Meritò sanè dicit siue cum dolore siue sine dolore. Nam nõ solum in pleuritide vtilis est hæc obseruatio, sed & in omni alia febre, atq; adeò omni morbo, quin & in bona valetudine. Semper enim enim nocet cibus alius, an-

tequam è ventriculo prior descenderit. Nam prior posteriorem corrumpit, si plurimum immoretur, sin minus, incoctum descendere facit. Hęc ergo incommoda in omnibus habet, quædam etiam alia peculiaria habet in dolore, quæ antea dicta sunt. Nimirum dolorem auget & dispneam. Non tamen proinde putandum est, hoc idem esse, & quod antea dixit, quibus cibus statim inclusus manet, satis enim differt. Illic enim de cibo veteri qui non exeat, hic de veteri qui non exeat, & recenti qui non descenderit à ventriculo: quo casu ob duas causas iam prohibetur prisanæ atque adeò cuiusque alterius cibi exhibitio, quarum altera alteram cõseruat. Nam feces non euacuatæ descensuro cibo impedimento sunt. Itaque tunc temporis à cibo abstinendum. Quid ergo agendũ? certè abstinendũ à cibo, vtendũ verò glãdibus aut clysteribus quæ feces subducant, & potionibus quæ è ventriculo detrudant. Nam fecibus subductis locus dabitur descendenti cibo, atque ita is facilè à potionibus detrudetur. Si igitur eũ cui hæc sint, dolor aliquis tenuerit, itaque iam laboret dolore, & feces habeat impactas, & cibum non descendentem, vtendum est oxymelite. Nam etsi antea, cum diceret, si siccior sit morbus quam quis existimet, non oportet, multum dare, sed præbere ante sorbitionem,

aut mulsam, aut vinũ, quasi nõ ea solũ vsui esse possent, neq; ea maxime, adjecit, aut quodcunq; magis quadrabit: nũc autẽ magis quadrat oxymeli quã mulsa, quia ponitur dolor crudus & in principio, & feces impactę, & vẽtriculus cibo occupatus, in tãta autẽ vẽtris totius & thoracis cõstipatione oxymelitis qualitas desideratur, quia incindit, & exterget multo potentiùs quã mulsa, & coquit nõ minùs quã ea: verũ sitim auget multò magis quã mulsa, quia capit multo plus melis quã ea, & acetũ etsi sit refrigerans, est tñ siccãs, ac proinde sitim infert, nisi tam exiguũ, & tã multa aqua dilutũ, vt vim siccandi amittat, tũc enim extinguit sitim magis etiã quã sola aqua, quia vim siccãdi deponit, & refrigerandi auget. In oxymelite autem major aceti quãtitas, atque cũ aquæ minori est, quã vt possit siccãdi vim amittere. Proin, si multa sitis fuerit, mulsa vtendũ potius: aut etiã aqua sola, si sit sitis maxima. Cõstat verò ex his si vtraque necessitas incidat simul, incindendi scilicet, & sedandi sitim, licere parare oxymeli aliud quod aquæ plus, melis & aceti recipiat minus solito, aut in mulsam tantilum aceti infundere. Quin & ipsa mulsa vtemur in quibusdam dilutiori, in quibusdam minus, vt magis minus vę biliosa esse videbitur pleuritis. Multa enim est biliosa, tanto autem minùs,

quanto est dilutior. Ergo vt erit pleuritis biliosior ita vtemur dilutiori, vsque adeò vt si res ita exigat possimus venire ad solam aquã, quam constat neque coquẽtem neque incindentem esse, sed attemperantem. Hinc verò discemus, quandoquidem Hippocrates vel in pleuritide ad solam aquam frigidam venit, non debere nos admodum pertinaciter, vt quidam faciunt, indicationi à causa adherentes, intemperiem negligere, satius enim aliquando est morbum protrahi permittere, quã breui hominem exuri. Itaque vides vt exhibendi oxymelis, & mulsam, & aquam, nõ eædem sint regulæ, sed peculiares quasdam habent cautiones. Considera etiam Hippocratem serapia omnia præbere hyeme calida, æstate frigida, contra ac vulgares quidam medici, qui tepida tribuunt, non considerantes ventriculum lædi maxime tepidis, frigidis verò & calidis iubari & delectari. Rectè autem tribuuntur calida hyeme frigida æstate, ita enim sunt iucundissima, & intemperiei aeris occurritur. Verum dices, durum esse, ęgrotum sine sorbitione ptissanæ aut alio cibo continere cum solo oxymelite aut sola mulsa tandiú. Quid enim, si etiam si hæc omnia agas, tamen dolor duret diu? & deliquia animi? aut peruigilia, aut alia huiusmodi

C ij succe-

ſuccedant, quibus indicetur non poſſe durare hominem donec morbus concoquatur: nunquid ne tunc quidem ſorbitionem dabis? ita ſanè, nã tunc vrgentiæ gratia dari debet, etſi alia obſtẽt. Hoc vt doceat, dicit, deinde quidem ſi dolor quis inſit, id eſt, perſiſtat duretque, vel periculum aliquod apparuerit, periculum ſcilicet mortis ſe inſinuet ex tam longa inedia, dare potionẽ. Sed ſi hoc eſt quod Hippocrates docet, quorſum addit, neque multã neque craſſam, ſed poſt ſeptimam vel nonã? nam vrgentiæ nullum tempus, nulla quantitas præfinitur, ſed dandum eſt quantum, & quocunque tempore neceſsitas exigat. Ita eſt ſed indicationi ab vrgentia fieri debet ſatis cum quam minimo auxilio fieri poſsit, itaque dari debet, quantum ſit neceſſarium, nihil tamen præterea. Proinde dum præter methodum datur ptiſſana ob vrgentiam, neque multa neque craſſa, neque ante ſeptimum aut nonum diem dari debet, ſi æger validus ſit, ſi enim non ferant uires, dandum eſt quãtum & quandocunque poſcent. Itaque potionibus trudentibus ex ventriculo ita ſuccurritur, ſi tamen vetuſtus cibus non ſubijt, ſed hæret in inteſtinis, ipſe impediet recentis cibi ex ventriculo deſcenſum, quare fruſtra laborabitur potionibus niſi feces ſubducantur, vtendum ergo

ergo erit clystere si fortis fuerit virtus & vigeat ætas, sin minùs glande, nisi sponte exierit bene. Quo loco consideratione dignum in primis est, quanto studio Hippocrates velit deuitare omnia auxilia, vtque eis vti nollit, nisi necessitate compulsus. Nam ne glandem quidem immitti leuiter permittit, sed nisi sponte exierit aluus. Quasi diceret, si enim citra eam potest aluus deonerari, ne glande quidem vtendum. Quid enim aliud instrumenta medica faciunt, nisi vade necessaria sint, quàm negotium facessere naturæ? considera præterea quam cautus sit Hippocrates, & quã longè absit à temeritate, qui ad clysteris vsum exigit vt facultas fortis sit, & ætas firma. Certè veteres fortioribus clysteribus vti consueuerant, ex fortiotibus inquam paratis, & longè plus infundere quam nunc, proinde plus virium ad id sustinendum exigebant, & vt potentiori auxilio fidebant. Videas enim sæpissimè Hippocratem in epidemijs in difficillimis curationibus vt præstantissimi auxilij clysteris mentionem facere. Verum ad feces duratas non opus erat clystere ex toto corpore trahente, sed extergente solùm & emolliente, quare minus videbatur tam multas vires exigere. Sed solùm, ne homo esset debilissimus. Quid enim? nunquid si feces seni duræ

& im-

& impactæ sunt, non vtemur clystere? quid si glans non sufficit? an casus iam est incurabilis? non certè, sed Hippocrates hoc dicit, nos commonens, vt quocunque auxilio vti velimus, curemus sit facultas quæ satis superque ferre possit. Tutissimè enim ita proceditur. Nam etsi quid à medico peccetur (nihil autē peccare magis quam humanum est) cum facultas est fortior quam pro auxiliorum magnitudine, possunt etiam errata vinci. Non tamē proinde si non detur tam tutò procedere, & res urgeat, super sedendum à curatione est, sed tentandum etiam aliquando cum temeritate aliquid.

46 *Occasionē autē dandæ sorbitionis hăc maximè seruari oportet & per initia, & per totum morbum. Cum quidem pedes frigidi sint, abstinere oportet à sorbitionis exhibitione, præcipuè autem à potu abstinendum: cum autem calor ad pedes descenderit, tunc dare, & putare plurimum posse occasionem, in omnibus morbis, præcipuè autem in acutis, & maximè in magis febricitantibus, & in maximo periculo constitutis.*

HActenus loquutus est de tempore vniuersali quo dari aut nō dari debet cibus, do

cens in totius morbi principio abstinendum, vsque dum dolor remittat & os madescat, & feces exierint, & cibus descenderit: nunc de tempore particulari, & hora cibo accommodata agit, dicens in principio paroxismi abstinendum à cibo & potu esse, dandum verò in inclinatione idque obseruandum & circa principia & per totum morbum nimirum pedes & reliquas partes extremas refrigerari, principij est, quia calor accurrit ad viscera, & ab extremis partibus, se subtrahit: calorem verò ad pedes descendisse, est inclinationis, quia tunc temporis fuligenes vstæ per extremas partes expirant. Simile ergo est quod nūc dicit, & quod in aphorismo vndecimo sectionis primæ, prærerquam quod illic dicitur in paroxismis abstinendum, quia cibum dare in illis noxium est, hic verò definitur quæ paroxysmi pars sit ad cibum capiendum ineptissima, & quæ minus inæpta. Nimirum in ipso paroxismi principio cum maximo, in inclinatione cum minimo periculo datur. Quia in principio periclitatur reconditus calor velut à viridibus lignis suffocari, crudi autem cibi, obruūt. Majori autem cum periculo datur ea occasione frigidus potus quam cibus, quia potus & obruit, & in constipatum calorem confertim incidens, refrigeratione extinguit. Nō tamen

tamen vt potus frigidus minus etiam quam cibus dandus in principio paroxyſmi, ita in inclinatione eſt minus vtilis, quin potiùs, cib⁹ ſi fieri poteſt, ne per totum quidem paroxyſmum dandus, ſed expectanda in febricitatio, potũ verò in plериſque febribus, nõ ſolũ licet, ſed etiam expedit dare inclinante febre, atq; adeo in quibuſdam vigente vt inclinet, plus autem aut minus, citius aut tardius, frigidiuſque aut nimis frigidum, vt febris inclinabit magis ad bilioſam, aut pituitoſam. Dicta ſunt multa alia ad hunc locum pertinentia in commentatione dicti aphoriſmi, vbi docuimus ab hac regula excipi debere bilioſos valde, & qui picrocholi cùm ſint, citra partis alicuius phlegmonem, aut putreſcentiam, bilis vſtione febricitant: illos enim oportet ventriculo non omnino cibo vacuo paroxyſmum expectare, aut in ipſo paroxyſmo accipere: quia aliter non poſſunt bilis confluxum in ventriculum ſuſtinere, & magis periclitantur à ſyncope cardiaca, quam à calidi ſuffocatione. Exagerat deinde Hippocrates hoc præceptum, dicens, putare oportere plurimum poſſe occaſionem cibi exhibendi. Certè tantum poteſt, vt putem plurimos ob malè inſtitutum victum perijſſe, qui alioqui fuiſſent liberati, atque adeò plurimos ſolo victu liberatos eſſe à maxi-

mis morbis citra aliam curationē. Dicit plurimum posse in morbis, præcipuè autem in acutis, maximè in magis febriciatantibus, & in maximo periculo constitutis. Hæc dicit alludens ad ea quæ in proœmio dixit, puta victus institutionem rem magnam esse præcipuè in morbis acutis quorum febres continuę sunt, & occidunt. Sed dices quo pacto potest pertinere hæc occasio cibi præbendi ad acutos morbos, non enim videntur in acutis febribus accidere frigora rigores aut horrores, sed in solis intermittentibus, quæ neque periculosæ sunt neque acutæ. Certè multæ continuæ febres sunt horridæ, vt vocatæ semitertianæ, & aliæ ob alias occasiones. Sed præter has omnes, quæ non sunt continentes, habent exacerbationes, in quarum principijs accidit pulsus constrictio, atque adeò in multis etiam quædam refrigeratio pedum. In omnibus autem cauendum est cibum dare in exacerbationis principio, In acutis verò vt sunt periculosiora & mutabiliora, cæteris paribus quodcunque erratum habet plus periculi.

47 *Vti autem primum maxime quidem cremore, deinde autem ptissana, secundum con-conjecturas præscriptas diligenter considerans.*

HOc sanè in pleuritide & perineumonia manifestum est, quia in his incipiẽdum à tenuiori cibo, procedendũque ad crassiorem, sed & in alijs febribus, nisi ptissanæ assueuerint ægroti, non erit præter rem à ptissanæ cremore incipere, vt mutatio consuetudinis paulatim fiat, poterit eñ ita etiã dari plus in principio, aucta quantitate cremoris, quantum tenuitate superat. Hæc verò debes facere secundum præscriptas coniecturas diligenter cõsiderans, an profutura an verò lęsura sit ptissana. Quia eñ hæc non diligenter cõsiderabant, quidã attendentes cõmoditates prissanæ opportunè epotæ, commendabant summopere ptissanam: alij videntes incommoda ex ptissana accepta importunè, imputãtes ea ipsi ptissanæ, dicebãt ea nihil esse deterius. Vides ergo vt in dilutione propositæ in principio quæstionis, totius libri huius primi, qui hic justa Galeni partitionem finitur, constitutio fuerit.

DE RATIONE VICTVS
Liber Secundus.

Text. 1.

Olor autem lateris siue in principio fiat, siue postea, non abs re est calidis fomentis tentare soluere dolorem.

NOmen doloris lateris hic non de vera pleuritide solùm, quæ in inflammatione lateris habet essentiam, dicitur, sed de quocunque lateris dolore. Hanc enim ob caussam, tam variam curandi huius doloris rationem scribit, scripturus alioqui simpliciorem. Nimirum vera pleuritis non admodum potest dissidere, cũ omnis sit inflammatio, siue exquisitior aliquanto, siue alterius generis tumoris aliquãtum sit particeps, siue membranã succingẽtẽ costas siue musculos solum teneat. In omni itaque pleuride ea curatio erit idonea quam inflammatio petit adiuncta partis indicatione. Verum dolores laterum à diuersis morborũ generibus nascuntur: nam & ab inflammatione, & à flatibus, & à succis crudis eo loco herentibus, & à qualicunque in latus incumbente destillatione, quin etiam ab affectionibus hepatis aut lienis ob alligationẽ eorum viscerum cum costis infernis. Nihilominus possunt curationes omniũ dolorũ lateris

teris habere præceptionẽ aliquã cõmunẽ, præcipuè in initio. Oẽs enim morbi qui sunt eatenus similes, vt ambiguitas aliqua in eorũ dignotione esse possit, in initio minimè dignosci possunt, & proinde curationes minimè differunt, cũ verò procedũt, & apertè differũt, curationes etiã faciunt dissidere. Vt doloris colici & nephritici imprimis eadẽ, postea curatio satis diuersa est. Ita hæc præceptio ad omnẽ lateris dolorẽ pertinet. Dolorẽ lateris, siue in principio fiat, id est nullo alio morbo prægresso, siue postea, alij succedens, nõ ab re est tẽtare calidis fomentis dissoluere. Fiunt verò sæpe (nã & de hoc dubitãt quidã neoterici) vtroque modo, vtriq; laterum dolores, & veræ pleuritides, & reliqui laterũ dolores, à principio & postea. Quamquã veræ pleuritides crebriùs fiunt à principio quã multę aliæ inflãmationes internæ, vt quę phrenitides, quã lethargi: verũ & alijs morbis succedũt: graue dinibus præcipuè cũ malè curãtur. Sed & alij quicunque morbi possunt postremò in pleuritides euadere, quod sanè genus lethalis abscessus est. Itaq; vtcunq; dolor incipiat latus obsidere oportet tentare calidis fomẽtis dissoluere. Quo fit vt illud tẽtare nõ ad morbi cognitionẽ pertineat, vt plerique accipiũt, quasi fomẽtis tẽtãtes an vera pleuritis sit, an non, quã-

 doqui-

doquidem & in vera pleuritide fomentis ten-
tandũ est, sed ad curationẽ. Quasi tentare de-
beas an fomẽtis curari posſit, ne, nisi opus sit,
majoribus auxilijs vtaris. Sed quoniã tentan-
tes admouemus fomẽta, cõstat nõ semper ad-
mouẽda esse, sed tunc solũ cũ spes aliqua esse
potest, fore vt solis fomentis cedãt dolores: ni
mirũ si dolores ex flatu aut succis frigidis sũt,
cedẽt fomẽtis calidis, cõtrarij ratione, nisi cau-
sæ plurimũ redũdẽt, nã ita etiã opus erit priùs
expurgare totũ corpus: ac nonnũquã etiã mit-
tere sanguinẽ, ne dolor alia ex causa incipiẽs,
sanguinẽ cõuocãs inflãmationẽ faciat. Sed &
inflãmationes laterũ si exiguæ sint, & corpore
vacuo, posſint fomentis solis cedere, & quia
fomenta quod in parte est disſoluent, & sedã-
tia dolorẽ (anodina cũ sint) qui mouebat, flu-
xionẽ cesſare faciẽt. Nã cũ aliæ nonnullæ tra-
hẽdi causę sint, nulla est cũ dolore conferãda:
quare cũ dolor fluxionis causa maxima sit, a-
nodina in corporibus nõ admodũ plænis, flu-
xiones sedãtia sint, non minus quã quæ reper-
cutiũt. Verũ si quis mox ac accedit ad ęgrotũ,
videt quinque pleuritidis signa (hæc sunt, fe-
bris perpetua, dolor pũgens, tusſis, difficultas
respirationis, & pulsus durus) cõspicua & ma-
gna, male faciet incipiẽs à fomẽtis, ac non po-
tiùs à misſione sanguinis. Si etiã videat, citra
hæc

hæc, lateris dolorē, cum magna īn redūdātia cremētorū in toto corpore. ab expurgatiōe debebit incipere, his em̄ casibus nulla spes est fore vt solis fomētis res cedat. Alioqui agēdū est à principio fomētis calidis, quia partis natura non fert frigida, neq; repercutientia, sed laxantibus, ab initio indicat vti.

Calidorum autem fomentorum optimū est 2
aqua calida, in vtre, aut in vesica, aut in æneo
vasse, aut in crustaceo.† Susternere autem o- 3
portet molle aliquid ad latus, lenitatis gra-
tia.† Bonum autem & spongiam mollem ma 4
gnam ex aqua expressam aponere: contege-
reque linteo fomentum oportet, pluri enim
tempore sufficiet, & permanebit, simulque
ne vapor ad ægrotantis spiritum eferatur: ni-
si videatur hoc etiam vtile ad aliquid esse, est
enim cum ad aliquid oportet.† Adhuc autem 5
& ordeum, & eruum in aceto diluto, vt pau-
lo acidiùs sit, quam vt quis bibere possit, ma-
cerata ac feruefacta & in marsupia conie-
cta, apponere, & furfures eodem modo.† Fo- 6
mentum autem siccum præbēt sal, & milium
torrefactum, in laneis saculis conuenientissi-
mum. Etenim lene & blandum est milium.

Fomen-

FOmenta differentiam recipiunt ex facultate qua sunt, & ex instrumẽtis quibus admouẽtur, ex facultate, & ex substantiæ modo. Quòd simplicia sint & medicamentosarum facultatum expertia, aut medicamentosa, & insignibus prædita qualitatibus: ex instrumentis, quòd admoueantur in vtre, vesica, aut vase æneo, aut crustaceo, aut in spongia, aut in lineis, laneis ve saculis, & si quæ alia ratio est admouendi: ex substantiæ modo quòd humidum fomentum sit, aut siccum. Humidum enim hic, vt & multis alijs locis, vocat Hippocrates quod fluxile & liquidum, siccum verò quod solidum & humoris expers: vt humidum sit decoctum quodcunque etiam siccissimarum heruarum, & merum acre, & aliud quodcunque liquidum: siccum verò quidquid in saculis admouetur, quacunque facultate sit. Ita enim accipi hic duo hæc nomĩna constat, quia cũ meminisset duorũ fomentorũ, aquæ scilicet solius, & aceti diluti cũ hordeo & eruo, apponẽs tertiũ puta, saculos sale & milio torrefactis plenos, dicit, siccũ autẽ fomentũ, quasi duo priora humida fuerint, constat verò si facultatem consideres, secundum fomentum fuisse siccum: nam ex hordeo, milio, & aceto. Constat ergo humidum siccumque hic dici fluxile & solidum,

vt libello de alimento, vbi diuidit alimentũ in humidum & ſiccum, ideſt potabile, & ſolidum. Quanquam & facultas ſiccandi aut humectandi in dictis tribus fomentis ſubſtantiæ modo proportione reſpondet, vt enim ſecundum ſiccius eſt primo, ita & ſolidius, quia conſtat & cremore & ſeminibus commiſtis: & vt tertio minus ſiccum, ita minus ſolidum. Sed contingit dubitare, cur dicat aquam calidam eſſe optimum omnium fomentorum, cum adquędam ſint alia potiora? Vbi enim flatus multi ac craſsi ſint, & ſucci crudi multi & lenti, melius ſit ſecundum, quod ſuccos abſumere potius, & incindere poſsit, ac tertium quod hæc potentius adhuc præſtet, & flatus diſsipet. Tũc ergo ſolum aqua ſit optimum fomentum, cũ potentiori non ſit opus, vt cum ſuccus tenuis bilioſus aut ſalſus, aut inflammatio exigua, aut flatus tenues, alioqui alia ſint meliora. Cur ergo ſimpliciter dicitur aqua omnium optim? An quia leuiſsimum auxilium, & quoad fieri poteſt tale exoptandum? An quia ſimplicisſimum & facultatibus efficacibus maximè carens, tale verò cum ſit, ad affectiones quibus congruit omnium maxime eſt congruens, ſed & in alijs omnibus, ſi res eſt dubia, & de ſucci ſpecie, aut affectionis magnitudine dubitatur minima cum noxa admouetur. Secundum fo-

mẽtum videri posſit alicui minimè huic morbo congruens, ſi rectè hactenus dictum eſt, indicatione huius partis prohiberi refrigerantia & adſtringentia. Hordeum enim frigidũ eſt, acetum frigidum & aſtringens. Sed oportet conſiderare acetum adeo dilutũ vim ſuam magna ex parte deponere, & hordei frigus erui calore temperari, vt totum fomentũ moderatum ſit. Porrò hæc fomenta nõ demittuntur in parte, ſed admouentur actu calida, & retinentur ſolum dum is calor durat, mox abijciuntur. Omnia autem quacunque facultate ſint operantur primo occurſu, ſecundum id quod actu habent, etſi id illis per accidẽs inſit, deinde diutius manentia recidũt in facultatem quæ illis perſe ineſt. Fomenta ergo quæ actu calida admouentur cum non vltra primum occurſum retineantur in parte, neceſſe eſt calfaciant, etſi alioqui calida non ſint. Hęc & huiuſmodi omnia, quæ liquida ſint, admoueri poſſunt in vtre aut veſica, aut ſpongia imbuta ac expreſſa, aut vaſe aliquo duro, vt ęneo aut teſtaceo, hoc eſt parato ex concha animalis alicuius grandioris eorum quæ vocantur oſtracoderma atqui eodem modo fieri poteſt vas fictile. Habent enim aliqui vaſa huiuſmodi talia vt admoueri idonea ſint, lateri, aut vẽtri, aut humero aut coxæ. Conſtat verò hęc debere

bere esse accommodata, magnitudine & figura, vt partibus aptè admoueantur. Mihi verò magis probantur fomẽta inuesica aut vtre, quia moliora, & ob id semiplena meliùs admouentur, & per eas peliculas succi vis melius trasmittit, in æneo enim aut testaceo vase, haud multum interesse puto, aqua calida cõtineatur, an alius quiuis calidus succus. Ad modum etiam admotionis pertinentia scribit Hippocrates quædam, quorum caput est, vt cum quam minima molestia admoueantur. Nam & in alijs omnibus medicis auxilijs, molestia quoad fieri possit, vitanda est, Substernere ergo oportet molle aliquid lateri, vt linteum, aut lanam lenitatis gratia. Constat verò hoc vasis solùm eneis aut testaceis intelligi, non etiam de vtre aut vesica, quæ per sese mollia sunt. In admouenda spõgia duo admonet, vt admoueatur expresse, ne succus versus quaq; per corpus effluat, & vt spõgia admota linteo cõtegatur, vt calor diutius permaneat, sufficiatq; neq; opus sit crebro spõgias mutando ambiẽti aëri locũ dare, & ne vapor ab spõgia ad os & nares eferatur faciatque difficiliorem respirationem: nisi, inquit, videatur, hoc etiam vtile ad aliquid esse, est enim aliquando vtile. Hoc sanè consideratione

dignum

dignum est. Videtur enim nulla re melius thoracis & capitis & pulmonis malis succurri posse quàm vapore. Nam vt crassa intestina clysteribus, ventriculo vomitorijs, renibus diureticis, succurritur, quia hæc in partes pertingunt, ita & vaporibus videtur partibus respirantibus succurrendum. Nihil enim aliud fertur in eas partes integrum. Non ergo videtur cauendum, ne vapor in spiritum feratur thorace laborante, sed procurandum potius, si id quod admouebatur idoneum erat medicamentum, talis enim erit etiam vapor. Ego sane vaporibus sæpe vtor ad thoracis affectiones & capitis, admouens lectulis ægrotantiū, lebetes cū decoctis idoneis, aut in prunis suffitus. Nimirum parari possunt vapores coquētes & incindentes vt res exiget. Quare sæpe oportebit sinere vt vapores ex admotis spongijs efferantur, quo dum fomenta exteriùs admota dolorem sedant, & succos ac flatus discutiunt, vapares intro lati coquant aut seccent. non tamen semper id erit vtile. Nam si magna periculi & vrgentiæ pars est in difficultate respirationis, vt sæpe est, prohibere oportet vapores, illi enim etsi coquendo aut incindendo prodesse deinceps possent, mox tñ & primo occursu non possunt non difficultatem respirationis augere, in qua periculum maximum

esse

esse ponebamus. Hoc ergo casu satius erit fobere latus calidis ad os autem & nares aërem temperare. Si etiam thorax à capite recipiat, fieri poterit, vt fomentum thoraci bene faciat vapor vero caput repleat & fluxionẽ augeat. Quanquam aliquando esse poterunt pariter vtilia fomentum thoraci & capiti vapor. Vt si flatuoso thorace, & humido capite, & corpore non adhuc redundante excrementis, admoueantur lateribus saculi ex cumino, saculi enim thoracem, & vapor caput siccabit. Multas huiusmodi affectiones possis per te meditari, quibus vaporem fomentorum in spiritũ efferri vtile sit, multas etiam quibus noxium. Cùm noxium esse videbitur prohibere poteris vt Hippocrates dicit linteis fomẽta obuoluens. Tertium fomẽtum siccum maxime est: nam sal & milium talia per se sunt, & torrefactione fit siccandi ac calefaciẽdi facultati accesio. Commendatur milium quod pondere sit leue, ac non comprimens, & lene, minime que exasperãs. nimirũ de vitãda molestia est. Cælius Aurelianus è methodicorum secta secutus soranum obiicit salem vstum acrẽ esse, ac necessario febres accendere: miliũ torrefactũ graueolẽs esse, & capiti graue. His respondemus, vt siccans valde & acre fomentum, vsurpari salem ab Hippocrate non pro quocũ
que

que pleuritico sed in quo siccatione maxima opus sit. Milij graueolentia non probatur, sed neque vllum aliud est auxilium magnū quod nulla ratione obsit.

7 *Soluit autem emollitio huiusmodi etiam dolores clauiculam attingentes. Sectio autem* 8 *non similiter soluit dolorem, nisi ad clauiculam dolor pertingat.*

EMollitionem vocat anodinorum admotionem, commendat verò eam hoc nomine quòd ad omnes dolores laterum sit vtilis, non vt sectio venæ, quæ non æquè omnes soluit, sed eos qui attingunt clauiculam. Hoc per anticipationem nunc dicitur, mox enim explicabitur, diceturque iterum.

9 *Si autem non soluitur ad fomenta dolor, non expedit multo tempore calfacere, etenim siccat hoc pulmonem, & suppurationem facit.* 10 *Sed si dolor significationē sui prebeat ad clauiculam, aut grauitas in brachium, aut circa mammam, aut supra septum transuersum, secare iubat venam internam in cubito, & non cunctari confertim auferre sanguinem, vsque dum multo magis rubicundum fluat, aut pro puro & rubro liuidum. Vtrunque enim*

nim euenit. Si autem sub septo transuerso sit dolor, non præstet autem sui significationem ad claviculam; mollire oportet aluum aut helleboro nigro, aut piplio, nigro quidem daucũ, aut seseli, aut cuminum, aut anisum, aut aliud quidpiam eorum quæ bene olent, miscendo: peplio autem succum silphij. Verum etsi hæc misceas, eiusdem modi sunt. Euacuat autem nigrum melius, & ad iudicationem magis facit quàm peplium: peplium verò, quàm nigrum flatus magis pellit. Ambo autem dolorem sedãt. Sedant autem & alia multa, aluum subducẽtia. Optima autem sunt hæc, eorum quæ ego noui. alioqui & ea quæ in sorbitionibus dantur, aluum subducentia prosunt, quæcunque non valde insuauia sunt, aut ob amaritudinẽ aut aliam insuauitatem, aut ob multitudinẽ, aut colorem, aut aliquam aliam suspitionẽ.

QVandoquidem fomenta non admouebantur quasi certo dolorem solutura, sed gratia tentandi an valerent soluere, constat, si dolor non soluatur, non esse perseuerandum plus satis in eorum admotione, sed transeundum ad alia, illis dimissis, non enim solum inutilia sunt, si non soluunt, sed etiam læ-

dunt

dunt, præcipuè si secundi, aut tertij generis fomentorum sint. Si enim sint moderatissima, aqua calida, aut simile aliud, sine magna vi calfaciendi, aut siccandi anodinum, non opus erit, reiicere, etiam si dolorem nō soluant, sed satis erit, his retentis ad alia auxilia transire: alioqui non erit satis transire ad alia, nisi reiiciantur, quia siccando & calfaciendo pulmonem, sputa reddunt sicciora, & excreationi inceptiora: vnde contingit strangulari, aut inflammationes maiores fieri (aucta fluxione) quam resolui possint: quare nisi præueniant strangulare, ad suppurationem vertentur. Fomenta ergo insigniter calida, nisi dolorem soluant, dimittere oportet. Non enim hæc, quòd omnia, secundum rationem facienti viderentur certo pro futura, sed quasi in re incerta, tentādo, admonebantur. Non tñ mox sunt reiiciēda, nisi primo occursu soluant, sed cùm tantùm ad mora permanserint quantum ad tentādum fuerit satis. Sæpe enim calida fomenta, in passionibus, etiam frigidis & flatuosis, primo occursu videntur lædere, quòd extenuati flatus distendant plus, & dolor crescat, perseuerantia verò soluunt, quem primo auxerāt dolorem. Proinde non dixit, expedit mox fomenta tollere, sed non expedit multo tempore calfacere. Quanto tempore calfaciendum

sit

ſit non definit,neque certo numero dierũ aut horarum definiri poteſt, ſed tunc putandum eſt,plus ſatis eſſe calfactum fomentis,cum aut ſcentis affectionis,aut mutationis in phlegmonem,quæ antea non erat, notæ cœperint apparere. Vt ſi,cum antea non eſſet febris, iã ſuccreſcat,aut cum eſſet exigua, creſcat, & pulſus duritiem accipiat:cum aliquid tale apparere cœperit, mox à fomentis abſtinendũ. Quid ergo agendum?mittendus ſanguis,aut expurgandum.non enim vt dixit,ſectio æquè omnes iuuat,ſed quoſdam expurgatio magis proinde diſtinguit Hippocrates dolores inquibus hoc aut illo opus eſt. Quo loco Gal.atque poſt eum alij omnes intelligunt,ex Hippocratis ſententia in pleuritide quæ tenet coſtas ſuperiores,mittendum ſanguinem, in ea verò quæ inferiores octo,expurgandum : tentantq; cauſam reddere. Alij cauſantur,cor eſſe inter brachium & venam ſine coniuge,à qua coſtæ infernæ nutriuntur: Alij,ſuccos tenues & calidos,quique miſsioni ſanguinis magis cedant, in ſuperiores partes ferri ſolere, craſſos & frigidos, qui expurgationi, in inferiores. Verum & rationes hæ futiles ſunt admodum, & quod aſſeritur falſum, & abſurdum. Nã vena ſine coniuge non fit ex caua, antequam ea in cor ſe inſinuet,ſed iam prætergreſſa: ne-

que ſanè vena caua penetrat per cor, ſed mittens in illud ramulum, prætergreditur: quare non eſt cor inter venam cauam & internam incubito: ſed etſi eſſet non proinde neceſſe eſſet, ſanguinem, qui ex ſpacijs coſtarum inferiorum, ſectione venæ in brachio, effunderetur per cor tranſire: nam non per venas grandiores, & quæ medium corporit tenent, neceſſe eſt venire, ſed per ramulos, qui per carnes didducti, rete quoddam commune texũt ſanguis educitur. Iam verò ſupernas partes calidis, infernas frigidis laborare, non eſt perpetuum, cùm crura laborent ſæpe eryſipelate, & ceruix ædemate: Sed intra thoracem eam partium differentiam eſſe putare, eſt ridiculum, cùm in thoracis medio cor ſit, & illi ſubſtet hepar. Sed præter hæc per ſeſe abſurdum ſit, ſi quis pleuriticum curans, quòd inflammatio teneat ſextam, aut ſeptimam coſtam, à miſsione ſanguinis prorſus abſtineat, præter id, quod petit inflammatio, partis internæ, & proximæ cordi, & vtatur expurgatione, ventriſque fluxum moliatur, præter thoracis naturam, qui alui fluxione parum iuuatur ' vt hac ratione à pleuritide alui pro fluuium ſoleat eſſe lethale. Conſentaneum ergo magis eſt putare Hippocratem hoc non

do

docere, si verba id ferunt, quàm commentis fingendis, pro re absurda laborare. Mihi sane nihil minus videtur dicere, quàm esse aliquam pleuritidem, in qua mittendus sanguis non sit, cum dicat. Si dolor significationem sui præbeat ad clauiculam, aut grauitas in brachium, aut circa mammam, aut supra septum transuersum iubat secare venam internam incobito. Si enim in omni inflammatione, quæ supra septum transuersum, cum infra septum nulla pleuritis esse possit, in omni pleuritide, iubat secare venam. Quare satius sit, alijs dimissis, quod Hippocrates docet enarrare. Certè, vt diximus, nõ de vera exquisitaque pleuritide hoc loco agit, sed de omni dolore ad latus pertinente. Potest verò dolor tenere latus ob affectionem intra thoracem consistentem, aut etiam ob affectionem hypochondrij. Condolere enim solent infernæ costæ cum hepate & liene: atque harum partium affectio, inflammatio esse potest, vel citra hanc multitudo sanguinis in parte, vel citra inflammationem & sanguinis multitudinem, intemperies cum excrementosis succis, aut flatu. Dolor supra septũ trãsuersum cũ grauitate in brachio, aut circa mãmã, aut ad clauiculam,

significat sanguinis redundantiam intra thoracem, siue cum inflammatione, siue ea nondum facta. Significatio autem doloris ad claui culam, fieri potest, non solum ob pleuritidem supernarum costarum, sed nihilominus, ob inflammationem hypochõdriorum, hepatis præcipuè: quia tument tunc temporis venæ vsq; ad iugulares. Cum ergo distentio & grauitas multitudinem sequi soleant, illa ad vasa, hęc ad vires, cõstat significationes esse omnes eas quæ dictæ sunt, veræ inflammationis in hypochondrijs aut intra thoracem, aut saltem doloris consistentis cum multitudine, quæ cum adsunt, secanda vena est. Si verò dolor sit infra septum tranuersum (constat hoc esse extra thoracem) non præstet autem significationem sui ad clauiculam (nam si præstet, mittendus tunc quoque sanguis est) mollire oportet aluũ & à sanguinis missione abstinere. Humores enim qui citra phlemonem in hypochondriis continentur, facile ad aluum deriuantur, ob uiciniam & rectitudinem cum intestinis. Ecce diximus, quibus in doloribus mittendus sit sanguis, & quibus expurgãdum ex quibus cõstat, celium Aurelianum, qui hanc quoque. Sententiam reffutauit, non esse eam satis assequutum. Nunc quomodo præstandum vtrunque sit explicemus, redeuntes ad sanguinis

guinis missionem. Secare (inquit) iubat venam internam in cubito. Hic consentaneum est internam vocari axilarem, dicique ad humeralem, quæ est externa, & ad communem, quæ ex illis fit, quanquam alijs locis internas vocare solet omnes venas magnas. Cõstat præterea ex regula rectitudinis, internam cubiti eiusdem lateris secari debere. Iubet præterea non cunctari confertim auferre sanguinem, vsque dum perrubrum, aut pro rubro liuidum fiat: denique vsque dum mutetur color sanguinis in deteriorem, quia scilicet qui impactus in inflammatione est, aut partem inflammatam obsidet sanguis, minus integer est quàm qui longe abest. Quare nisi vsque ad mutationem sanguinis fluat, constat non exhauriri ab ipsa inflammatione, neque verò à proximis inflammationi locis. Quando verò excrementa contemplamur (vrinas præcipuè) vt inde coniectemus, vt habeat in venis sanguis, constat contemplari ipsum exeuntem sanguinem magni momenti esse. Significationes verò similes sunt, ijs quæ in succo ex inflammata particula fluente. Nam phlegmone ex affluente sanguine fit in particula impacto: vt ergo ibi dum manet integer, ruber est cum quadã mediocritate crassitici, cum vritur, perruber & crassus fit primum

mum, deinde & nigrescit, aut ad chlorum colorem tendit: cum putrescit malignè, liuescit, aut sanies quædam atra sine concretione cum graucolentia fit, cum mediocriter putrescit (quod & suppurari dicimus) fit candidus: ita & qui intra venas est, pro ratione alterationis afficitur, itaque optimus sanguis sit, qui ruber, mediocriter crassus, cum sero quodam non multò, vrinæ beneualentium simili, & cõcrescens: vtcunque ab hoc deficiat, malus sit: non tamen eodem modo, neque æquè. Cacochymiam quidem significat omnis, quæ aut vsui prauorum ciborum, imputatur, vt in iis qui ob longum esum leguminum, olerum, aut carnium salitarum, prauum sanguinem paulatim congesserunt, aut qualitati corrumpenti, vt in ijs, quibus cum antea bono sanguine essent, breui, ob febrilem calorẽ, aut phlegmonem, corruptus est. In quibus ante febres erat cacochymia, color sanguinis significat speciẽ succi, quæ qualitatem ciborum, quibus homo vsus antea est consequitur. Quare quibus ad album colorem sanguis vergit, crudis succis abundare, & edulis pituitosis vsi esse deprehenduntur: quibus ad viridem aut flauum, biliosis: quibus ad nigrũ in his vero sunt liuidus & fuscus color, & quicunque nigritiem participant plusquam viridis melancholicis. In qui

bus

bus verò, vi febris, aut phlegmones, mutatus sanguis est, color perruber, flauus, & viridis, & niger, significat calorem vrentem: liuidus, calorem etiam putrefacientem: candidus calorem suppurationem faciente m. Quare eorum qui non sunt boni, albus est minime malus. Est cum putrescentia, non tam se insinuat colore, quam substantiæ modo, vt cum exit sanguis ruber, sed non concrescens: Cum enim caloris sit cogere & densare, iusta cuiusque rei naturã, qui non concrescit, magnum naturalis caloris lãgorem indicat: Ergo pro rubro mediocriter, valde rubrum sanguinem apparere, indicat, eum iam exire, qui in inflammata particula exuratur: pro rubro verò & puro, hoc est pro valde rubro, & qui à sero proprio purus sit, apparere liuidum indicat, exire iam, qui in particula incultatus putrescit. Aliquando etiam euenit contraria mutatio, vt scilicet primo vasculo deterior sanguis appareat, & secundo melior, & à naturali minus alienus, quod sanè facilioris affectionis est. Nam minoris copiæ mali succi, & minus in alto reconditi signum est Verum hoc in febribus quæ citra internam inflammationom sunt, euenire solet. In iis quæ sunt cum interna inflammatione, euenit, vt in pleuritide nunc expectari iubet, vt

ſcilicet effluxio incipiat à meliori ſanguine, & in deteriorem mutatio fiat. Ne tamen intelli-ge, quia mutationem hanc ſanguinis expecta re iubet, expectandam in omnibus citra di-ſtinctionem eſſe, ſed tunc ſolùm cũ vires per-mittunt. Nam ſi in omnibus affectionibus ca-uere oportet facultatum lapſum , certe in ijs magis, quæ ad thoracem pertinent , quippe ad quas non ſatis eſt naturalis, ſed animali e-tiam eſt opus, ac proinde in iis , nunquam eſt mittendus ſanguis vſque ad animi deliquiũ. Si ergo non expectes mutatum iri ſanguinem ad deteriorem, antequam homo animo lin-quatur, cohibebis fluxum , antequam mute-tur. Licebit tamen etſi cohibueris, quodam-modo etiam hoc præceptum ſeruare , repeti-tione ſcilicet, ſecando inquam (ita vt fit) iterũ atque iterum, neque à ſectione deſiſtendo, vſ que dum vitioſſus iam extrahatur ſanguis. At qui profectò, ita meliùs, faciliusq; ad praxim deducitur hoc præceptum, quàm ſemel fundẽ do. Nam fluente adhuc ſanguine difficile a-gnoſcuntur hæ colorum mutationes, ſed ple-runque poſtquam refriguit effuſſus. Itaque ſi neque diliquium animi, neque quidquam a-liud obſtet, quo minus vnicà effuſsione expe ctes ſanguinis mutationem, poſsisque muta-tionem affatim exeuntis agnoſcere, ita facies:

ſim

ſin minus, at repetitione poteris eã mutationem expectare. Expurgationis eſt duplex ratio, vt & expurgantia medicamenta duplicia. Quędam enim (vt Hippocrates ipſe libello de medicamentis expurgãtibus docet) ſunt propriè expurgantia, quæ potenter extrahunt ſuccos certos: quædam quæ non tam extrahentia, quam turbantia aluũ ſunt. Hæc vulgo vocant lenientia, Hippocrates illo loco vocat cibos leues, vt ego interpretor. In his enim pono caſiam, manam, betam, maluam, quin & mercurialem, & cnicum. Prima illa medicamenta dari debent ſeorſum à cibis, & vt paulò infra dicetur: ſecunda verò hæc cum ipſis cibis, aut parũ ante cibos optimè dantur quin & poſt alios accipiunt nonnulli, & nihil ledũtur: dantur enim non vt ex toto corpore trahant, ſed vt quod in aluo eſt, deturbent: cibi verò, tractionem poſſent impedire, dejectionem non poſſunt. Qui igitur ob dolorem lateris deiectionibus curari poſtulant, nonnulli magna purgatione indigent, nõnullis mediocris alui ſubductio ſufficit, per ea quæ cum cibis dantur, quod ſignificat, dicẽs. Quæ in ſorbitionibus exhibentur: cum enim toto hoc libro ſorbitiones vocet cibos febricitantium acutè, perinde eſt dicere, quæ in ſorbitionibus, atque quæ cum cibis. Verum quia prima illa

 medica-

medicamenta, noxiam qualitatem habent, vt cõtingat dubitare au lethalia sint, nulla re magis indigent, quam correctione, & præparatione idonea: hæc autem secũda, quia cum cibis accipiuntur, suauitatem desiderant, alioqui quis possit omnino insuauibus vesci? proin de de primorum vsu differens, dicit, mollire oportet aluum veratro nigro (album enim venenosius est) aut peplio. Vtrumque est vulgaris cognitionis, & fortiter purgans. Et nigro quidẽ (inquit) helleboro, ducũ, aut seseli, aut cuminum, aut anisum, aut aliud quippiã, eorũ quæ bene olent, miscendo. His vltimis verbis insinuat, cur hæc illorum correctiua sint: nimirum quia bene olẽt, ac proinde, grata cũ sint, aliorum abominabilem qualitatẽ emendant. Non tamen idonea ad hanc rem sunt, quæcunque bene olent. (non enim muscus, aut galia adorata) sed quæ cum aromatica qualitate, vt quæ dicta sunt, & cinamomum, & spica nardi, & huiusmodi. Peplio autem (inquit) succum silphij. Silphium est quod & laser, seu laserpitium dicitur, cuius succus ad hanc rem est accommodatissimus, is pręcipuè qui cirenaicus est. Hic certè succus veratrum etiam corrigere possit, & daucus, seseli, cuminus, & anisum, corrigunt peplium, ob communem illam causam odoris grati &

iocun-

iocundi. Verum sunt singulis expurgantibus propria correctiua, præcipuè idonea, experimento cognita. Hippocrates ergo qui illis cremento cognita. Hippocrates ergo qui illis cre-
bro vtebatur, his corrigi optime, experimento cognouerat. His dictis de correctione, dicit, licere etiam miscere ambo hæc medicamenta, heleborum scilicet & peplium, quia etsi misceantur, eiusdem modi sunt. Itaque insinuat hanc regulam, quam ego lib. 9. controuersiarum medicinalium abundè explicui, oportere vt medicamenta quę miscentur, eiusdē modi sint. Explicat verò Galenus libello quoset quando hunc locum, dicens omiotropa vocari, non quæ succos similes vacuent, sed æquali, aut non valde inæquali tempore. Itaque considerari oportet in primis, quo medicamēto vsurus sis, vt an heleboro: quo pacto eligi debeat, vt an nigro: quo pacto corrigi, vt an dauco, siseli, cumino, aut aniso: quo pacto parari, aut simpliciter corrigi, an cum alio misceri, vt an cum peplio, atque quanto tempore quodque illorum vacuare soleat, cito an sero, vt inde agnoscas omiotropa sint, an non. Porrò prima consideratio, quo inquam medicamento vsurus sis, non aliunde accipi potest, quam ex cuiusque medicamenti facultate: aliquādo enim indigemus bilem educente, flauam aut atram, aliquando educente pitui-

pituicam, aut aquam. Proinde explicat nunc Hippocrates facultates dictorum medicamentorum, dicens, Euacuat autem nigrum veratrum meliùs, quam peplium, & ad iudicationem magis facit, hoc est, ad perpurgationem, quia scilicet extrahit vndique potentiùs succos melancholicos. Peplium succos extrahit minùs, flatus verò magis pellit. Ambo verò dolorem sedant: quia dolor nonnunquam fit ab excrementis congestis, nonnunquam etiam à flatu. Ex his quæ Hippocrates dicit de peplio, quæ sanè sunt verissima, & eius qualitatibus consentanea, constat cum Gal. 8. de simp. facultate, dicit semen peplij esse flatuosum, intelligendũ esse, nõ quasi ex sua substãtia gignens, augẽsq; flatũ sed quasi eũ erũpere faciens, vt 4. huius operis dicetur, allium flatuosum esse, quanquam profectò flatum discit. Est itaque flatuosum, non vt rapa, & legumina, & fructus horarij, sed vt allia, & merũ. In alui leui subductione, illud vnum petit, vt quando cum cibis dantur medicamenta, suauitas procuretur, atque ita condiantur, vt neque amaritudinem, neque saporem aliũ valde insuauem, retineant, neque copia intolerabili prestentur, neque colorem habeant tetrũ, odoremvè ingratum, aut aliam suspicionem, id est aliam quampiam qualitãtem, à qua ægrotus

grotus aborreat. Meritò ſanè amaritudinem vocauit inſuauitatem, colorem verò ſuſpitionem. Color enim per ſe nihil facit ad iniocũditatem, ſunt verò qui colores quoſdam, & quoſdam ſubſtantiæ modos deteſtãtur, quaſi ſuſpitionem inde capientes, ſubeſſe aliquid maligni. Tantopere mos gerendus eſt ægroto. neque ſolum ſanè in his cibis leuibus, ſed quoad fieri poteſt, etiam in omnibus medicamẽtis. Nulla enim proſunt, niſi natura eis vtatur, neque vtetur, niſi amplectatur, quomodo autem amplectetur, à quibus omnino aborret?

Ptiſſanam quidem poſtquam bibit pharmacum, ſorbendam ſtatim dare oportet, non inſigniter minori quantitate, quam conſueuerit. 12
Quoniam & rationi conſonum eſt, media in purgatione ſorbitionem non dare: cum autem ceſſauerit purgatio, tunc ſorbeat minus quam conſueuerit, poſtea verò redigatur ſemper in plus, ſi dolor ceſſauerit, & nihil aliud aduerſetur. 13
Idem autem mihi eſt ſermo, ſiue ſucco ptiſſanæ oporteat vti. 14

APerte ſatis docet hic Hippocrates rationem victus, quam, die qua pharmacum acceptum eſt, teneri oportet, contrariam ſatis vulga-

vulgarium medicorum consuetudini. Nimirum plærique media in purgatione præbent ius galinæ salis expers, & paulò post, ea vix perfecta, cibos præbent solidiores, maiori quã superioribus diebus licentia, sperantes, arbitror, vt si quid viriũ detraxit euacuatio, mox cibo reficiatur. Qui duplici ratione peccant, primum, quòd præter Hippocratis præceptũ purgatione in media tribuũt cibos, atque ita purgationem in medio faciunt interrumpi: vt enim vigilia motus & inedia auget, ita cibus, & somnus & quies purgationes sistunt: deinde, quòd recens debilitata facultate, & inanitis venis, affatim repenteque cibant, quod noxium valde esse multis probauit Hippocrates: permittit sanè mox ab accepto pharmaco, cremorem ptissanæ accipere, ad degluriẽdum bene pharmacum, vtque in fundum vẽtriculi descendat, quo loco & ad actum melius trasferatur, & minùs augeat, & minùs euomatur, quam si in ore fluitet, & nequid pharmaci in gula hæreat. Constat verò hoc in malignis solum, & fortibus pharmacis esse necessarium, & tunc præcipuè, cum aliquid videatur, circa fauces & gulam hesisse. Conferet etiã hic potus mox ab accepto pharmaco, quãdoquidẽ nonnihil nutrit, vt meliùs posśit totũ diẽ transigere sine cibo, & mox acceptus si angit,

git, mollitq; malignas medicamēti vires, purgatione autē in media nihil boni præstans, impedit, & repugnat purgationi faciēdę, nō autē datus mox ab accepto pharmaco (vt cælius, hāc quoque partē refutans, obijcit) quin poti° tūc, ad meliorē amplexū, & quā vocant vulgo actuationē, facit. Quoniā (inquit) rationi consonū est, purgatione in media, sorbitionē non dare: cū autē iā cessauerit purgatio (si modo tēpestiuè cessare incipiat. Nā si plus satis ꝑducatur, durū fuerit, sine cibo transigere) tunc sorbeat, seu cibum alium capiat, minori quantitate quam consueuerit, quia facultas debilior est, & vasa recens inanita. Quoniam autem refectio minor pro debilitate maiori non erit satis, redigatur postea paulatim in plus cibi, & quam mox ab expurgatione acceperit, & quam antea quam expurgaretur, acciperet, si dolor cessauerit, & nihil aliud aduersetur: nā hoc erit signum purgationis perfectæ, quæ morbum fecerit inclinare: in inclinatione autem augendus cibus iam est. Eadem autem cibi ratio seruanda est, in ijs qui expurgantur, siue prissana tota, siue succo ptissanæ, siue alio quouis cibo vsurus quis sit: non enim hæc ob hunc aut illum cibum dicebantur, sed ob cibum omnino.

Assero

15 *Assero enim melius esse, statim incipere*
sorbere omnino plus, quam præuacuatis vasis
incipere sorbere, aut tertia die, aut quarta, aut
quinta, aut septima, nisi prius iudicatus mor-
16 *bus sit in hoc tempore. Præparationes autem*
in his similes faciendæ quales dictæ sunt. De
17 *sorbitionis igitur exhibitione ita sentio,*
sed & de potu, quidquid aliquis potaturus sit,
eorum quæ scribentur, idem mihi sermo om-
18 *nino est. Noui autẽ & medicos, maximè cõ-*
traria ac oporteat, facere: volũt enim omnes
sub initia morborum præmacerantes homi-
nes, aut duos, aut tres, aut plures dies, ita offer-
re sorbitiones & potus. Atqui fortasse iustũ
illis esse videtur, magna corporis mutatione
facta, magnam etiam aliquam mutationem
contrariam facere. Mutare autem non parũ
bene habet, si rectè mutatio fiat. Atque ex
19 *mutatione appositio ciborum adhuc magis.*
Plurimum quidem igitur lædentur, nisi rectè
mutatio fiat, qui totis ptissanis vtuntur, læ-
dentur verò etiam, & qui succo solo vtũtur,
lædentur autem & qui solo potu. Minimè
verò hi.

PErgit probare, plurimum errare, eos qui recens inanitis, affatim cibos offerunt, arreptaque hinc occasione, simul docet, quę ratio teneri debeat in ægrotantium victu, & exponit aliorum errores, eosque conuincens, probat quod dictum est. Asserit melius esse statim à primo morbi die incipere sorbere, omnino plus, id est quantũ per morbum illum licere potest, ita vt nullo morbi tempore plus cibi accipiat, quam in principio (dixi iam antea, excipi hinc debere morbos ex fluxione, dico autem nunc, eos etiam qui ex ventriculi satietate) melius inquam hoc esse, quam, vt alij medici faciunt (certè & hoc tempore faciunt vulgares omnes) præmacerare primis, duobus, aut tribus, aut pluribus diebus, fame, ægrotãtes, & præeuacuatis vasis, incipere sorbitionem dare, tertia die, aut quarta, aut quinta, aut sexta, aut septima, nisi priùs indicatus morbus sit hoc tempore, dicens nisi prius indicatus sit morbus hoc tẽpore, mihi insinuat stultam quandam vulgarium considerationem. Nimirum macerant ægrotos fame imprimis, nulla alia arte, quam tentantes an sola inedia posśint morbos vincere, cum vidēt se non posse, neque his diebus inediæ morbũ fuisse indicatum, tunc volunt offerre sorbitiones & potus: & tunc quidem aliud iam con-

filium capientes, velut penuriam resarciẽtes, offerunt multa, quia (fortasse inquit) iustum illis esse videtur, magnam corporis mutationẽ, quæ facta est, magna alia emẽdare. Itaque ita faciunt. Non est autem ita faciendum, sed à principio non permittere vasa plurimum inaniri, vt primo libro dicebat, sed dare plusquã ullo alio morbi tempore. Præparationes autẽ eædem faciendæ, quæ dictę eodẽ libello sunt: nimirum à principio cauendum, ne detur cibus alius, antequam prior descenderit, neque antequam feces duræ subductæ sint, & quæcunque alia huc pertinentia, sunt iã dicta. Atqui hoc perinde obseruandũ, siue sorbitione, siue potu, atqui siue potu aquæ hordei, siue mulsæ, siue vini, siue cuiuscunque alterius eorum], de quibus procedente opere scribetur, vsurus quis sit. Hęc itaq; sic fieri debent quocunq; cibo quis vtatur, errantque medici qui faciunt vt diximus, & quia (quod etiã est grauissimum) à principio facultatem debilitant, faciũtque vt non posit durare donec morbus cõcoquatur, sed, vt in aphorismo dicitur, pri deficiat, atque hebetescat: sed & quia se in eas angustias coniјciunt, vt cogantur postea, valde inanitos, ad copiosos cibos repente transferre, quod per sese est valde noxium, vt iam hinc incipit probare. Ac primũ quidẽ respondet

det illi rationi cui vulgares illi medici innitebantur. Nimirum dicebant, cum magna mutatio corporum facta est, oportere cõtrariam aliam, magnam etiam mutationem fieri. Respondet, mutare quidem non parum bene habet, si rectè mutatio fiat. Hoc est, cum male aliquid circa corpora agi cœperit, vt cum inaniri, aut repleri, aut calefieri. refrigerarive, aut aliud quippiam tale, plusquam oporteat, expedit mutare, si rectè mutatio fiat: nã nisi fiat rectè etiam si ad melius mutatio fiet, afferet noxas. Nimirum mutatio omnis debet paulatim fieri, repentinas enim mutationes non fert natura. Atqui cum omnis mutatio fieri rectè debeat, tamen appositio ciborum adhuc magis, quia si repente fiat, plus lædere potest, quam aliæ plurimæ mutationes, quanquam non æquè in omni cibo, sed tanto plus lædet repentina appositio, quanto cibus qui apponetur, erit crassior. Proinde nisi rectè mutatio fiat, plurimum læduntur, qui totis vtuntur prissanis: minus qui succo, eo scilicet qui cum expresione fit: minime qui solo potu aquæ, in qua cocta prissana sit.

Oportet autem dicere, & in victu homi- 20
num adhuc sanorum, quæ conferunt. Si enim

in beneualentibus videntur plurimum differe-re, tales aut tales victus, tamē in aliis quibusdam, tum in mutationibus, quomodo non etiam & in ægrotantibus different multum?
21 *atque horum in acutissimis maximè? verum facilè est intelligere, prauum victum & cibi & potus, ipsum sui semper similem, tutiorem esse omnino ad salutem, quam si quis repentè & multum, mutetur in alium meliorem.*

PRobat repētinas in victu mutationes, plurimum lędere ægrotantes, acutis morbis præcipuè, ducto argumento à beneualentibus, hoc modo: si qui beneualent non possunt ferre eas mutationes, sed ab eis miximè lęduntur, quanto magis verisimile est lęsum iri ægrotos. Atque si ægroti quicunque, quantò magis qui acutissimis laborant morbis? facile autem est intelligere, in beneualentibus, cibum & potum, etsi prauus sit, sui tamē semper similem, tutiorem esse, quam si quis, repentè & multum mutetur in alium, etsi meliorem. Duo hic veniunt excucienda, primū quod ad consequutionem illam & argumentum attinet: alterum quod ad victum sui similem. Vtrumque enim indiget aliquibus animaduer-

maduersionibus. Nam si quæ lędunt beneualentes, multo magis lædent ægrotis, cum corpora sana ab expurgantibus medicamentis lędantur semper, profectò ægroti nunquam iuuabuntur. Præterea, si homo cum bene valeret victu tenuissimo, vt potu solo lædebatur, profectò ægrotus lædetur multò plus, atque generatim quod sani ferre circa noxam non poterant, ægrotis non erit imperandum: quare neque medicamentis vllis erit vtendum, neque victus extenuandus: nihil enim horum possunt sani homines bene ferre. Ergo ratio hæc eleuat totam artem, si vniuersim accipi debet propositio, ita scilicet, omne quod lędit beneualentes, lędet multò magis eos qui ægrotant: sin autem non capitur vniuersim, ratio consequutionis non est legitima, cum ex particulatim dictis procedat. Galenus propositionem, mutatis quibusdam vocculis, interpræratur, dicens, detrimenta omnia minus lædunt, fortes quam debiles: ita enim videtur assertio per sese suasibilior. Videtur verò Galenus indicare, propositionem non esse verã, de omnibus quæ circa sanos & ægros agi possunt, sed de ijs solum quæ sunt noxia, & detrimenta. Quædam enim sunt, quæ sanis sunt detrimenta, ęgrotis remedia, vt pharmaca: alia contra, sanis vtilia, noxia ægrotis vt cibi

 crassi.

crassi. In ijs ergo quę non sunt vtrisque noxia, est quod argumenteris, ægrotis id forè magis quam sanis: ab ijs verò quæ vtrosque lædunt, consentaneum est ægrotos lædi magis: sanitas enim firma, omnibus noxijs causis melius fortasse possit obsistere, quam dispositio prętèr naturam: quanquam hæc etiam omnia suasibiliter dicũtur potiùs, quam vt dubitatio nulla subire possit: præterquam quòd propositione ita explicata, argumentũ deficit in assumptione minori: probari enim oportuit, mutationem repentinam noxiã esse vtrisque: consentaneum quoque est, ac proinde argumentum totum tale etiam est: rethoricum scilicet & colligens à maiori suasibiliter, non tamẽ est monstratorium: quamquã res ipsa, pũta mutationes repentinas noxias esse, experimento satis constat: ad alteram dictionis partem veniamus. Videbitur Hippócrates commendare victum semper sui similem, hoc est perseuerãtiam in eadẽ, certaque, victus ratione, contra ac in aphorismo, 50. secundæ, quo consulit ad insueta transire. quia scilicet, nimis constitutus victus, & semper sui similis, periculosus est Verum Hippocrates neque hoc loco sui semper similem commendat, sed dicit, tutiorem esse, quam si quis repente, & multũ mutetur in alium, etsi meliorem: satius tamen sit, si pau-

si paulatim mutetur in alium, fortasse, etsi deteriorem: omnium verò optimum fit, si mutetur paulatim in alium, non tam constitutū, & meliorem. Cum verò dicit, melius esse paulatim mutari in alium, etsi deteriorem, quam in sui semper simili consistere, & Hippocrates dicit melius esse consistere in eodem & sui simili, quam repentè & multum mutari in alium. etsi meliorem, intelligendum est deteriorem aut meliorem, non quantumcunque, sed quadam tenus. Fieri enim posit, vt in tanto meliorem, aut ex tanto deteriori mutatio fiat, vt hanc ob causam liceat vel repentè mutare. Intelligendum est, quadamtenus: iusta illud, Paulò deterior cibus aut potus, suauior tamen meliori, sed insuauiori, præferendus: non enim dixit vtcumque deterior, sed paulò deterior, ita ob consuetudinem paulò deterior ferri potest, non tamen omnino derior.

Quandoquidem & ijs qui bis in die cibum capere consueuerant, & ijs qui semel, repentinæ mutationes, læsiones, & debilitatē præstant: & eos quidem qui non consueuerunt prandere, si pransi fuerint, statim infirmos faciunt, & toto corpore graues, & debiles & pigros: si autem insuper etiam cenauerint, ac 2

idum eructantes, quibusdam autem etiam li-
quida alui egestio fit, cum præter consuetudi
nem ventriculus grauetur, assuetus super sic-
cari, & non bis intumescere, neque bis coque
23 re cibos. Confert ergo his exequare mutatio-
nem: dormire enim oportet, quasi noctē quæ
post cœnam iam redierit, hyeme quidem sine
frigore, æstate sine calore: si verò non possint
dormire, vbi multam lentam deambulationē,
non stādo, oberrauerint, cœnare nihil, aut pau
ca, & minimè noxia: adhuc autem exiguum
bibere, & non aquosum: adhuc autem ma-
gis laborauerit huiusmodi, si ter in die cibum
abundè capiat, & adhuc magis, si pluries, at-
qui plurimi sunt, qui facilè ferunt, ter in die
24 multum cibum capere, quia ita assueti sunt.
Verum & ij, qui soliti sunt bis cibari in die, si
non fuerint pransi, debiles & infirmi sint,
& ad quoduis opus timidi, & cardialgici, su-
spendi sanè videntur eis viscera, & mingūt
calidum & chlorum, & deiectio combури-
tur: quibusdam autem & os amarescit, &
24 oculi excauantur, & tempora palpitant, &
extrema refrigerātur: & plurimi eorum, qui
prandium

prandium dimiſſerunt. Non poſſunt cœnare, cœnantes autem grauantur ventre, & ægrò in lecto decumbunt, multo magis quàm ſi fuiſſent pranſi. Quando igitur talia hæc fiunt bene ualentibus, cauſa mutationis inſolitæ, victus dimidiatæ diei, neque apponere, neque detrahere vtile videtur.* Si igitur hic tota die ſemel cibum capiens, præter conſuetudinē vacuatis vaſis, cœnauerit quantum conſueuerit, veriſimile eſt ipſum, ſi tunc cùm impranſus exiſtens doluit, & debilis fuit, cœnans autem tunc grauis erat, multo magis grauari, ſi autem pluri tempore inanitus vaſis, repente deinde cenaſſet, adhuc vtique magis grauaretur.* 2 2

PRobat primum, ſanos homines lædi repētinis mutationibus circa victum, deinde concludit argumentum. Probat verò illud enumerans modos præcipuos, quibus contingit, repentinas mutationes fieri, & læſiones quæ ſingulas mutationes ſequuntur. Sunt qui ſemel in die cibum capere conſueuerũt, ſunt qui bis, atque etiam qui ter, aut pluries: atque qui ſemel, aut prandent & non cœnant, aut cœnant, & non prandent. Qui prandeant & non cenent, hoc noſtro ſeculo ſunt multi anti-

quitus vix erat frequens tamen erat consuetudo, & græcis & romanis, diem aut nullo, aut exiguo cibo trasigere, vesperi lautè cœnare. Proinde non dicit noxas, quæ fiunt. si qui tantum solent prandere, cœnent etiam aut dimisso etiam solito prandio, vtantur insolita cœna sed quæ, si qui tantum solent cenare prandeãt accedit quod ex ijs quæ dicuntur, intelligi illæ læsiones poterunt: nam eædem erunt, corũ qui præter consuetudinem, post prandium cõsuetum, cœnẽt, & eorum, qui cœnent post prãdium inconsuetum: nimirum augebũtur grauabuntur & iactabuntur in lecto, ac fortasse eructabunt acidum: ij verò qui vtroque modo mutabuntur, & quod soliti non prandeãt & insoliti cenent, subibunt vtrotunque noxas Itaque dicit, eos qui non solent prandere, & prandent, & eos qui bis solent cibos capere, & non prandent, vtrosque lædi, non tamen eodem modo, illos enim fieri infirmos, & debiles, graues & pigros: quæ nomina pigritiem & langorem ex aggrauatione significant: hos verò debiles infirmos, & ad quoduis opus timidos, quod debilitatem propriè, atque ex penuria significat, sed percurramus singula, vt ab illo dicuntur, reddentes singulorum causas. Repentinæ (inquit) mutationes, eos qui non consueuerunt prandere, si prandent, statim infir-

mos

mos faciunt, & toto corpore graues, & debiles, & pigros. Nimirum vt ſolita fiunt quodãmodo naturalia, ita inſolita ſunt aliena, ac proinde cibis inſolito acceptis, vt alieno pondere grauatur ventriculus, ac cum eo totum corpus. Si autem inſuperetiam cenauerint, cũ incocto priori cibo, nouus ingeratur, fiunt acidum eructantes, & aliquibus accidit egeſtio liquida. Nimirum ventriculus non conſuetus, bis in die cibo intumeſcere, neque bis coquere, ſed ſemel, & alia hora ſiccari, non poteſt nunc coquere, ſed incoctionem incidit, & humectatur, ac ob id liquida incoctaque quibuſdam horum egerit. Neque ſane hi ſunt cum quibus agitur peſsimè: deterius enim eſt vitiata retineri, quam mox egeri. His dictis obiter docet modum curandi, eos qui ſatietate laborant, quód pranſi fuerint præter conſuetudinem. Confert (inquit) his, exequare mutationem. Hoc eſt hanc mutationem à qua læſi ſunt, alia cauſa contraria, æqualique, cõpenſare: dormire enim oportet longum, quaſi dormirent noctem, quæ poſt cenam iam rediiſſet. Nimirum quia cena lædi non ſolent, nunc autem læduntur quià pranſi ſunt, faciãt vt poſt cenant ſolent, dormiantque longum, vſque dum coquant. Eſt enim hoc mutationẽ æquare. Quia mutatio cauſa incoctionis fuit,

ſomnus

ſomnus verò eſt cauſa omnium maxime con coquens, ſi ſit ſatis longus, & in accomodato loco, hyeme ſcilicet in loco calido, ęſtate in frigido: alioqui ſomnus noxius fuerit, & cruditatęs potiùs auxerit, quàm ſoluerit. Nam per ſomnum, calidum naturale colligit ſeſe in interna corporis, & externa deſtituit: Si ergo in hyeme locus frigidus quo decumbimus ſit, profecto corporis habitus refrigerabitur multum & cutis obſtruetur, quare per habitum male perficientur concoctiones, & oportunos manebit homo febribus putridis, ob cutis dēſitatē: ſi verò in æſtate ſit calidus, externus calor internum diſtrahet, interturbabitque concoctiones, facietque incocta diſtribui, vndē pigritiem, torporē, & laſsitudines faciet, & homines etiam febribus oportunos ob diſtributionem excrementorum, & naturalis caloris debilitatem. Si igitur ita dormierint multum fieri poterit, vt coxerint adeo, vt poſsint etiā cęnare: ſi tamen dormire non poterint, deambulent lentè, neque ſtent quieti & erecti, & poſtea ne cœnēt, aut non niſi exigua, & coctu facilima. Nam motus ille non eſt tam efficax ad coquendum, quàm ſomnus. Deambulent verò, vt cibus deſcendat ad fundum ventriculi, quia in ore magis angit, & minùs coquitur: lentè verò, quia motus vehemens diſtribui facit

cit

eit incocta. Ne ster atũ: qui.n. stãt quieti, multo laborant plus, quàm qui deambulant, & illa musculorum abdominis intentio, comprimit aluum, quæ si plena est, plurimum angun tur homines. Ne cœnẽt autem, aut, vt dixi, exiguum. Bibant etiam exiguum, ne potu distendatur venter, & id minus dilutum solito, vt scilicet calfactus roboratusque ventriculus, coquat. Caueri tamen hic debet. Ne quis sit, eorum quibus vinũ acescere solet, talibus enim satius sit dare decoctum aliquod calidũ, aut stilatitiam aliquam aquam. Hãc enim ob causam, multi eorum quibus cibi acescunt, detracto solùm vino, sunt curati. Nimirũ vini corruptio propria, aciditas est. Si itaq; cœnauerit qui præter consuetudinem est pransus, ita lædetur. Lædetur autem (inquit) multo magis hic idem, si ter in die cibum abundè capiat, & adhuc magis, si pluries. Quanquam plurimi sunt, qui citra noxam, possunt cibos, ter in die abunde capere, qui scilicet assueti sunt, tanti momenti est consuetudo. Verũ & ij (inquit) qui soliti sunt bis cibari in die, si non fuerint pransi, debiles & infirmi sint (nimirum facultates omnes cibo recenti reficiũtur) & ad quod nis opus timidi. Duplici sane causa timidi sunt & quia se sentiut debiles, quare aggredi non audent, & quia in spirituũ penuria calidũ innatum

natum sese intro colligit in cor: hic verò motus, timoris mestitiæque motui est analogus. vt ergo qui recenti cibo madent, sunt hilares & animosi, ita qui penuria marcescunt, sunt tristes & timidi. Sunt etiam cardialgici, id est dolorem oris ventriculi laborantes, quia ventriculus penuriam cibi patiens, conuocat vndique excrementa. Videntur etiam eis suspēdi viscera, videntur scilicet sursum contracta quia vasis inanitis, velut conuellūtur. Mingūt etiam calidum & cholcorum, & deiectio illis exuritur, quia bilis toto corpore acrior redditur, cū cibo & potu non dilluitur: quibusdam aūt & os amarescit, bilem effusam sentiente lingua quæ acerrimo sensu est: & oculi excauentur consumptione humorum spirituūque & carniū siccatione, quā ea pars omniū citissimè prodit, quia externarū omniū humiditate & spiritu est affluentissima. Tēpora palpitant palpitationē haud dubiè hoc loco vocat pulsum. Nō enim proprie palpitāt his tēpora, sed arteriæ in eis pulsant, adeo cōspicuè, vt ab ipsismet sentiatur, aut ab alijs videatur: quod sane calidæ fuligines, exustæ & commotæ bilis, illac ascendentis calorem vrentem augēdo, faciunt. Et extrema refrigerantur, debilitato naturali calore, aliquando etiam ob mordicationem partium sentientiū, refugiente ad interna

vt

vt per rigorem solet. Et plurimi eorum qui prā dium dimiserunt, non possunt cenare, quia illamet excrementa quæ per inediam in ventriculum tracta sunt, fastidium faciunt, sine appetitu aūt non possunt homines deglutire, quia vili longi gulæ non mouentur, si autem cenāt grauātur ventre, ægre in lecto decūbunt, multo magis quā si fuissent pransi: si enim pransi fuissent, non redundaret ventriculus excremētis, atq; ita melius amplecteretur, & coqueret. Concludit argumentum à maiori, dicens, si igitur talia hæc fiunt beneualentibus causa insolitæ mutationis victus dimidiatæ diei, neq; apponere neque detrahere vtile videtur intellige multum & repente, nam modicum & paulatim, & apponere & detrahere sæpe licet. rursum: Si igitur (inquit) hic tota die semel cibum capiens preter consuetudinem, vacuatis vasis cœnauerit quantum consueuerit, verisimile est ipsum si tunc cū impransus existens doluit, & debilis fuit, cenans autem tunc grauis erat, multo magis grauari (videntur hic deesse voculæ aliquot ad perfectam orationem, mihi videtur supplendū, si cœnaret lautius) si autem (auget argumentum) pluri tempore inanitis vasis, repente deinde cenasset, adhuc vtique magis grauaretur. Errant ergo medici (nam huc tendunt hæc) qui post

quam

qui postquam multis diebus fame macerauerunt, repente deinde reficiunt ægrotos, cum neque inanitiones neque repletiones neque aliud quidquam fieri repente debeat, iuxta id quod in aphorismo dicitur, vbi ita scriptum est, plurimum ac repente vacuare, aut replere, aut calfacere, aut refrigerare, aut omnino vt cunque corpus mouere periculosum est, & omne nimium naturæ contrarium, quod vero paulatim fit tutum est, tum alias, tum ex altero ad alterum mutatio fiat.

28 *Eum igitur qui præter consuetudinẽ vas*
vacua fecerit, cõfert ac ipsa die ex æquari si-
ne frigore, sine calore, sine labore: omnia e-
nim hæc grauiter tullerit, & cœnam mult
minorem facere quàm consueuerit neque si
cam, sed modi humectantioris, & post hæc b
bere non aquosum neque minus quàm pro c
bi ratione, & sequenti die, pauca prandeat, v
29 *sensim deducatur ad consuetudinẽ. Quidam*
autem ipsorum hæc eadem difficilius ferũ
30 *qui picrocholi parte superna sunt: cibi verò ab*
stinentiam præter consuetudinem pituitosi su
periori parte melius ferunt omnino: quare &
cibum semel in die capere præter consuetudi-
nem

nem facilius hi sustinent. Sufficiens igitur etiã hoc signum, q maximæ mutationes quæ circa nostras naturas & habitus accidũt, maximè morbos faciunt. 3

DOcet quid agendum sit eis qui præter cõsuetudinem vasa vacua fecerint, hic sanè de ijs solum agens qui insolita cibi abstinentia id fecerint, verum & ijs qui euacuatione inanierint, eadem procuratio congruit, nempe hac ipsa die execuari, idest contraria causa compensare, deuitando frigus calorem, & laborem, omnia enim hæc grauiter tulerit: laborem quidem, quia vt in aphorismo dicitur vbi fames laborandum non est: frigus quia inanitio perse frigida causa est, quare ambiẽtis frigore accedente euenit naturalem calorem debilitari: calorem, quia debilem iã inedia factum, exoluit naturalem calorẽ. Debet itaque qua die quis ieiunat, maximè sese contineri, loco, neque calido, neque frigido vehementer: vt vel hac ratione constet (quod in aphorismis etiam alijs rationibus indicauimus) iusta præcepta veterum medicorum delegisse ecclesiam tempus quadragesimalis ieiunij (quidquid impij quidam hæretici dicant) tempus sanè omnium maximè caloris & frigoris expers. Debent etiam qui præter consuetudi-

nem à prãdio abstinuerint, cœnare solito minus, & sequenti die aliquanto plus prandere, & ita redire sensim ad solitam cibi copiam. Hæc sanè est forma veteris ieiunij, antiquitus enim, vt ferunt, vsque ad cœnam ieiunabatur: verum & in ea forma ieiunandi qua hoc tempore vtimur, vtentes prandio, & abstinẽtes à cœna, est idem præceptum, præterquam quòd id quod de cœna hic dicitur, prãdio sequentis diei est faciendum: nimirum quia insolito abstinuit à cœna, sequenti die debet prandere minus quàm consueuit: contra sanè quàm nunc hominum vulgus facere video: volentes enim mox repenteque exequare, vt Hippocrates dicit, tanto plus sequẽti die accipiunt, quantum priori videtur detractum. Verum id paulatim faciendum est, non repente. Sed quia hæc procuratio curiosa nimis esse videtur pro tam leui causa, neque ea omnes indigent quòd vna die aut etiam duobus ieiunauerint, sed ij solum qui ita sunt natura comparati vt ieiunium difficile ferant, & eo plurimum lædantur, dicit qui sint qui ieiunio lædantur plurimum: ij verò sunt qui superiori ventriculi parte sunt pycrocholi, hoc est ore ventriculi plurimum redundantes bile amara. Illis enim maximus oris ventriculi morsus accidit, quòd cibo bilis non temperetur

tur: eandem ob causam linquuntur animo, & conuelluntur, ac rigent, & cibos deinde capere non possunt bile prohibente. Sunt verò quidam horum reliquo corpore non æquè biliosi, quin etiam quidam pituitosi, quibus bilis crebro euomitur, non quòd in toto homine redundet, sed quòd vitiosa eis sit constructio viarum fellis, & ea via quæ à bilis vesica ducit ad intestinum ieiunum, altiùs illis procedens, in ipsum ventriculum inseratur: alij sane vomunt crebro bilem quòd toto corporis habitu sint biliosi, vtcunque autem pycrocholi sint difficile ferunt ieiunium easdem ob causas: Contra qui pituitosi sunt superiori ventriculi parte (nam vt diximus sunt quidam pituitosi, qui superiori ventriculi parte tales non sunt) facile ferunt ieiunium, quia cibo minus indigent, cum pituita ipsa pro cibo esse posſit. Itaque non omnibus cum ieiunant est illa procuratio necessaria, sed pycrocholis. Vnde fortasse fit vt non omnibus qui ieiunio lęduntur, liceat à ieiunio abstinere sed multi horũ ieiunare teneãtur, discentes à medicis, vt se debeant gerere, quandoquidẽ est medica ratio cauẽdi eas noxas, aut omnino aut magna ex parte hoc (inquit) sufficiẽs signũ est, multum facere ad morbos hos aut illos

contrahendos, qua quis sit natura, & in compositione partium, & toto corporis habitu, ac partium temperie. Nam quidam à quibusdã causis facile quidam difficile lęduntur. Velut nunc pycrocholi aut ob compositionis vitium aut temperamenti, plurimum lęduntur ieiunio, pituitosi quam minimum, nimirum naturæ ad quosdam morbos meliùs, ad quosdã deterius habent. Itaque dicit nunc Hippocrates sufficiens hoc signum est, quòd maximæ mutationes circa naturas & habitus, idest differentiæ maximæ compositionis aut temperamenti naturalis, maximè morbos faciunt idest multum faciunt, vt hi aut alii morbi fiant, & ab ijs aut illis causis homines lędantur.

32 *Neque igitur intẽpestiue neque fortes vasorum inanitiones facere oportet: neque cum morbi vigent: neque cum inflammatione consistunt offerre, neque repẽte, aut huc aut illuc quippiam in re tota mutare.*

EPilogus est hic eorum quę dicta hactenus sunt. Dicit ergo, non oportere facere inanitiones vasorum fortes neque intẽpestiuè, velut sanè & in aphorismo dictũ est, quod prohibet inanitiones ad extremum ducere. Sed neque refectiones fortes fieri debent, aut in-

tem[redacted] quod significans dixit, neque cum morbi vigent, aut inflammatione consistunt, idest cum febres maximè ardent, offerre oportet. Nimirum nunquam magis intempestiuè offertur cibus quam cum febres in summo vigore consistunt, quia in aphorismo dicitur tunc, & parum ante illud subtrahendus est, proinde velut exemplum intempestiuè exhibiti cibi scribens, dixit, neque cum morbi vrgent, intellige tu etiam, neque in accessionibus, neque cùm cibus prior non descēdit, aut denique cùm aliquid deest eorum quæ primo libro definita sunt. Neque denique oportet repente quippiam huc aut illuc mutare in re tota. Hoc est, neque in victus institutione, neque in auxiliorum vsu, neque in vlla alia re earum quæ ad medicum spectant. Nam neq; repēte euacuare aut replere, aut calfacere, aut refrigerare, aut omnino quocūque modo corpus mouere licet, quia vt in aphorismo dicitur periculosum est.

Multa quoque his germane eorum, quæ in ventrem, & alia, quis referre possit. Vt facile quidem ferunt cibos, quibus assueti sint, etiamsi boni non sint natura: eodem autē modo, & potus: difficile autem ferunt cibos quibus non siat assueti, etiam si boni sint, eodem

34 *autem modo & potus. Et quæ multus carnis eſus præter conſuetudinem aſſumptus facit, aut alium, aut ſilphium, aut ſuccus ipſius, aut caulis, aut quæcunque alia huiuſmodi, proprias vires magnas habentia, minus vtique quis miretur, ſi quæ talia ſunt labores inferant ventriculis magis quàm alia: ſed ſi didiceris quantam maza turbationem & tumorem, & flatum, & tormen, ventriculo afferat præter conſuetudinem comeſta ei qui non conſueuerit maza veſci. aut ipſe quidem panis calidus comeſtus, quantam ſitim præſtet, & repentinam repletionem, propter vim ſiccandi, & tardum deſcenſum, & quam diuerſa inuicem faciunt, & qui valde puri, & qui ex toto conflati, præter conſuetudinem comeſti: & maza ſicca præter conſuetudinem, aut humida, aut lenta, & quale quid faciant polentæ recentes non conſuetis, & aliæ ijs qui recentibus aſſueti ſunt: & vini potus, & aquæ potus præter conſuetudinem repente viciſſim mutatus, & vinum aquoſum, & meracum præter conſuetudinem repente potatū. Illud enim humiditatem in ſuperno ventre facit*

cit & inferno flatum: hoc verò venarum palpitationem, & capitis grauitatem, ac sitim: & albũ & nigrum vinũ siquis præter consuetudinem permutet, etiamsi ambo vinosa fuerint, tamen multa in corpore alterarint, vt minus quis dixerit mirabile esse, dulce & vinosum vinum repente mutata non idem posse.

MVlta dicit esse dictis germana, hoc est, ad id quod dictum est pertinētia, & ex quibus facile intelligi indicarique potest, verum esse quod de consuetudine mutanda dictum est, in ijs quæ in ventre contingunt. Probare itaque incipit ex ijs quæ circa ventrem contingere experimur, magnum periculum esse in repentina mutatione consuetudinis, hoc modo. Facile ferunt homines cibos & potus, quibus assueti sunt, etiam si boni non sint natura, difficile autem ferunt cibos & potus quibus non sunt assueti, etiam si sint boni, ergo periculosum est mutare repente quancunque consuetudinem, nam lędentur etiam si mutentur ad meliora. Vbi animaduerte Hippocratem vbi dicit difficile ferunt cibos & potus quibus non sunt assueti, addidisse, etiam si sint boni, non tũ, vbi dicit facile ferunt

quibus assueti sunt, addidisse, etiam si sint mali, sed etiam si non sint boni, insinuantem, arbitror, non quantamcunque maliciam ciborum, & potuum posse adeo consuetudine superari, vt bene ferantur, sed certam quandam, confirmans exageransque quod dictum est, addit. Minus vtique mirum esse si vsus rerum habentium vires insignes quibus lędere possint, lędant eos qui repente & præter consuetudinem vtantur, plusquam res aliæ, vt siquis insolitus, plurimo carnium esu vtatur, aut alio, aut silphio, aut eius succo, aut caulæ. Hæc enim etsi in cibis sint, non tamen in mediocribus, & moderatis, sed in medicamentosis, & habentibus vires insines, adeo vt lasere seu silphio hoc tempore nulli iam in cibis vtantur: sed mirum magis esse, & in alijs rebus moderatissimis, vt maza, vt pane, vt vino, læsiones insignes accidere si quæ circa ea mutatio præter consuetudinem fiat.
Vbi considera multum carnium esum ab Hippocrate poni in magnis erratis circa victum, & in magnis lædendi causis, non certè quod carnes insignes habeant vires medicamentosas paucæ enim habent) sed quod coquantur difficulter, sitq; grauis cibus ijs qui non vesci illis cõsueuerint. Dicit itaque miraberis merito si didiceris quantam turbationem, & tumorem

& fla-

& flatum, & tormen, afferat maza ventriculo non consueto maza vti. Maza etsi multis modis parabatur antiquis, simplex tamen nihil erat aliud quam pulticula expolenta & aqua, polenta verò, farina quæ fiebat ex hordeo recenti & vsto, satis molito. Docet Gal.1. de alimentorũ facultate, insinuat Hippocrates 2. de dieta. Ego in hoc genere pono omne genus pultiũ, vt nõ lõgè absit genus mazæ à genere ptissanarum. Hunc cibum laudauerunt antiqui, vt citra noxam vllam insignẽ consistentem, vtebanturque polenta, & ad parandam mazam ad cibos, & inspersa in aqua aut vino ad potus, quod sanè in consuetis vti amicè recipitur, in inconsuetis tamen dictas noxas facit, quia refrigerat, ac proinde inflat, flatum & tormina facit. Neque solũ (inquit) maza quæ etsi esui idonea est, non est tamen communis cibus, sed ipse etiam panis cõmunis, triticeus scilicet quo quotidie vtimur, lædit, si quæ in eius vsu consuetudinis mutatio fiat repentè, vt si calidus comedatur ab eo qui frigido assueuerit, aut si purissimus ab eo qui assueuerit pani conflato ex toto tritico, cũ furfuribus scilicet, quem ob id autopyreum vocat Gal. 1. de alimentorum facultate: aut si contra comedatur autopyrus, ab eo qui assueuerit purissimo. Nam calidus panis & recens

eductus è furno, prӕterquam quod replẽs vaporibus capitis dolorem ciet, sitim facit, & repentinã repletionem: sitim, quia siccat: repletionem, quia non bene descendit (repletionẽ enim intelligit non venarũ & corporis totius, etsi plethorӕ nomine vtatur, sed vẽtriculi & hypochondriorum, quam proinde repentinam vocat. Nimirũ talis repletio vel vna hora fieri consueuit, non ut totius corporis, lẽtè & multis diebus) siccat verò ob vapores calidos & ignitionis participes qui nondũ expirarũt (nã alioqui panis recens humidior est antiquiori) nõ bene descẽdit, quia est lẽtus magis, quã qui expiratione vaporũ iã refrigeratus ac nõ nihil siccatus est. Hãc ergo ob causam plenitudinẽ ventris facit, quia scilicet non descendit tempestiuè, vt alij cibi, ac prӕterea quia flatibus replet. Purissimi, & autopyri panis differentiã Gal. loco citato optimè docuit, illũ scilicet esse copiosioris & melioris nutrimenti, hunc facilioris descẽsus. Igitur qui assuetus purissimo repẽtè vtetur autopyro debilitabitur, quia minus nutrietur, & minus retinebit, ac prӕterea deteriores succos gignet: qui verò assuet⁹ autopyro, vtetur purissimo, laborabit alui adstrictione, atque ob id etiã plenitudine ventriculi, vt qui vtebatur calido ac recenti. Sed maza si siccior duriorque, aut humidior

& ra-

& rarior, aut lentior sit solito, & polenta ex
qua paratur, sit vetustior, recentiorve solito, so
let ob hanc causam male à ventriculo recipi,
& nocere. Sed & vini, & aquæ potus, præter
consuetudinẽ repentè vicissim mutatus lęsio-
nem facit. Aqua enim incoctiones, & flatus,
& frigidas intẽperies faciet: vinũ tentabit ca-
put, & neruos, & febres faciet. Neque solũ si
quis ex aqua in vinũ, aut ex vino in aquam se
trãsferat repẽte, lędetur: sed etiã si qui diluto
assueuit repẽte se trãsferat ad meracũ, aut ea-
dẽ ratione, qui oligophoro, ad vinosum. Illud
ẽm (inquit) hoc est, quod valde dilutũ est, hu-
miditatẽ facit in superno vẽtre, & in inferno
flatũ (nimirũ vẽtriculus locus est omniũ maxi
mè pituitosus, & aluus, flatuosus. Ex pituitosis
enim cibis multã pituitã vẽtriculus semper gi
gnit, ob naturã suã per sese frigidã, & substan
tiã albã. Aluus verò ex flatuosis flatũ, quia loc⁹
est tepidi caloris, quiq; gignere potest flat⁹, dis
cutere nõ potest) hoc verò, hoc est meracũ vi
nũ, venarũ palpitationẽ, hoc est insignẽ ma-
gnũq; venarũ pulsum, & capitis grauitatem,
ac sitim. Pulsum & sitim calfaciendo, capitis
grauitatẽ rependo in caput, facit. Sed quod
multo magis mireris, si solum mutes repentè
consuetudinem vtendi vino albo aut nigro,
et si vtrumque vinosum sit, ledêris, quia mul-
ta in corpore alterarint. Nimirum album

penetrat magis, & deobstruit, mouet vrinas, & insensilem euacuationē, nutrit verò & humectat minus: nigrum hæc facit magis, tamē ad extenuandum, & aperiendum minùs est idoneum. Non mirum ergo si qui albo multū diuque est vsus, nunc repente vti incipiat nigro, obstructionem aliquam hepatis aut renū contrahat, & è ventre minùs egerat: & qui nigro assuefactus incipiat vti albo, vrinę ardoré, aut diarrheam incidat, aut sitim, aut huiusmodi alia. Vt minus (inquit) quis miretur, dulce & vinosum vinum repente mutata non idem posse, sed diuerso modo corpora alterare, si quis inquam qui vsus fuerit dulci num vtatur vinoso, aut qui vinoso dulci. Major enim mutatio est ex dulci in vinosum aut contra, etiā si vtrumque sit album, aut vtrumque nigrum, quam ex albo in nigrum, si ambo sint vinosa. Nam major differētia est dulce aut vinosum esse, quam album aut nigrum. Si igitur album & nigrum mutata diuerso modo corpora alterant, non mirum est, dulce aut vinosum mutata, non idem posse, sed diuerso etiam modo corpora alterare. Multis itaque exemplis ostendit Hippocrates mutationes consuetudinis etiam exiguas, etiam in rebus quotidiani vsus, repēte factas lædere. De vini differentijs & facultatibus initio tertij libri cogemur

dicere

dicere plura, proinde nunc supersedemus.

Auxiliandum autem parte quadam contrario sermoni: quòd mutatio victus his fiebat non mutato corpore, neque in robur, vt oporteret cibos, neque in debilitatem, vt auferre. 38

SErmo quem hactenus habuit, confirmauitque, est, non esse mutandam consuetudinem: ne tamen hinc intelligas ægrotos quoque esse cibandos eodem modo quo antequam ægrotarent, ne vlla mutatio consuetudinis fiat, temperat dictum sermonem, dicitque fauendum etiam esse quadam ex parte sermoni contrario, ei scilicet qui astruit mutandam esse cõsuetudinem, verus enim etiam is sermo est, non simpliciter neque omnino, sed quadam ex parte, puta in ægrotis. Nam in ijs quæ diximus de sanis ponebatur consuetudinis mutatio, fieri corpore non mutato, atque ita non mirum si ea mutatio læderet, at verò ægroti corpus mutationem recepit, atque ita non mirum si consuetudinis etiam mutationẽ desideret. Neque sanè id quia consuetudo in ægrotis negligenda sit (non est enim, sed quo ad fieri posit seruanda etiam) sed quia sunt

alia

alia multa consideranda à quibus capiuntur indicationes quibus debet fieri satis, vt robur natura, & modus morbi. Cum ergo tam multis sit faciendum satis, non potest omnino seruari consuetudo, neque debet omnino mutari, vt nulla illius ratio habeatur, sed partim seruanda partim permutanda est, atque ita optimè ipse dixit, auxiliandum sermoni contrario, qui dicit consuetudinem esse mutandam, non omnino, sed parte quadam. Nimirum consuetudo mutanda est, non omnino, sed in quibusdam & quadam ex parte, & modo quodam. Nam antea etiam dixerat, mutare quidem nō parum bene habet, si rectè mutatio fiat. Sed quod nunc obiter dicit est considerandum. Mutatio (inquit) victus his fiebat corpore non mutato, neque ad robur vt oporteret cibos adijcere, neque ad debilitatem, vt auferre. Itaque quibus plus roboris est, dandum est cibi plus, quibus minus, minus quoque: videtur tamen hoc & rationi & Galeni eiusdemque Hippocratis placitis aduersum. Nam Gal. primo de arte curatiua ad glauconem cap. 10. inquit, inedia quidem in valentioribus vtaris viribus, largiori autem cibo vbi vires sunt debiliores: cui ratio subscribit, nā vt passim dicit Hippocrates, cibo vtēdum quo ægrotus durare possit donec morbus concoquatur,

quatur, conſtat verò robuſtam quam debilẽ durare magis poſſe, ac proinde minori cibi auxilio indigere: debilem minùs, ac proinde indigere majori. Sed res hæc non eodem modo habet in beneualentibus, & in ægrotis. In illis enim quia mens eſt ſeruare aut augere robur quod adeſt, dandum eſt, quantum rectè poſsit coqui, atque ita tãto plus quãto plus eſt roboris, quia tãto plus poterit coqui: in his verò, quia nihil aliud curamus quã vt poſsint durare donec morbus coquatur, nõ quantũ poſſint coquere damus, ſed quanto indigeant, vt durent, id verò tantò plus eſt, quantò facultas debilior. Hippocrates hic de mutationibus in beneualentibus id dicit: Gal. loco citato de victu tertiana notha laborantium agebat, quare vterque verè.

Coniectandum ergo, & robur, & modus 36
morbi cuiuſcunque, & naturæ hominis & conſuetudinis victus laborantis, non ſolum ciborum, ſed & potuum.

ITaque in ægrotis conſuetudo partim eſt retinenda, partim mutanda, quia præter cõſuetudinem conſideranda ſunt alia. Conſideranda ſanè conſuetudo victus, & ciborum & potuum, & quo ad fieri poſsit ſeruãda, ſed

præter

præter hanc conſideranda etiam, robur & natura hominis, & modus morbi cuiuſque. Nõ idem eſt robur (ne quis putet) idem enim homo retenta ſua natura, quæ in compoſitione, & temperamento eſt, eſt nunc robuſtior, nũc debilior: velut pycricholus parte vẽtriculi ſuperiori, aut toto corporis habitu, hac natura non mutata eſt, aliquando robuſtior aut debilior ſolito. Conſtat verò vtriuſque haberi rationem in victu: nã picrocholus febricitans, cęteris paribus accipiet plus cibi quam alius, & is ipſe ſi ſimul febriciter, & debilis eſſe ſentiatur, accipiet adhuc plus, ſi robuſtus minus. Modus morbi eſſe videtur vt breuis aut longus ſit, contumax aut concoctu facilis, quod in ſucco expectatur, habens ſymptomata hæc aut illa. Ob hęc autem omnia mutatur victus. Nã quo morbus eſt breuior eo dandũ minus, quo longior plus: cũ ſuccus concoctus eſt contumax minùs, vt natura cõcoctioni vacet, cũ minus contumax licet dare plus hanc ob cauſam. Neque ſane idem eſt, neque ſimul neceſſario fiunt, morbus longus & ſuccus concoctu contumax, & morbus breuis & ſuccus non contumax. Cum enim longitudo & breuitas non ab hac ſolũ cauſa fiant, ſed ob alias quaſdam, vt ob multitudinem, aut paucitatem, ob firmam, aut leuem partis præcipuè affectę intempe-

temperiem, fieri possit, vt morbi sit longitudo major, quam succi contumacia, aut cõtra. Atque seorsum sunt considerandæ notæ longitudinis morbi ex accessionibus, & circuituum inuicem incrementis: seorsum cõtumaciæ succorum, ex exeuntibus: atque ex alterutro seorsum capienda indicatio, à longitudine morbi addendi, à contumacia succi detrahendi cibum. Ex his intelliges caput decimũ primi ad glauconem Galeni, alioqui difficilimum. Symptomata etiam quædam detrahi iuuent, addi quidem vt deliquia animi & dolores, detrahi vt somni & apepsiæ. His quæ Hippocrates enumerat, adijce alia naturalia vt ætatem, & non naturalia, vt tempus anni & regionem. Omnia enim hæc aliquid in victus mutatione indicare primo aphorismorũ dixit.

Multo autem minus in ciborum adiectionem procedendum, nam in ablationem omnino incumbere sæpe prodest. Cum suffecturus æger sit donec morbi vigor concoctus sit. In quibus autem hoc faciendum sit scribetur.

GAleno videtur atque post illũ alijs Hippocrates nunc decidere controuersiam

illam uulgatissimam quam ego primo cap. libri octaui cõtrouersiarum medicinalium scripsi, vtrũ sit periculosius, si ab exacta cibi quãtitate de errãdum sit, inclinare ad crassius, an ad tenuius, videturque id erratum quod ad crassius sit magis vituperare. Mihi de ea quæstione dictũ satis superque est dicto loco, nũc illud solum dicam, nõ videri mihi Hippocratem de ea re loqui, sed de ratione procedendi in victus institutione, docereque non esse procedendum à morbi principio per totum eius decursum addendo, vt ij faciebant, quos erroris arguebat paulò antea, atq; adhuc refellere perstat (vt ex ijs quæ mox dicentur intelliges) continentes duobus aut tribus primis diebus ægrotos sine cibo, mox velut exequaturi, dantes multum: sed detrahendo sensim: nam ita maximè deuitatur repentina mutatio, & vt magis ad summum vigorem acceditur, datur cibi minus, vt fieri sanè oportere primo libro huius operis, & octauo controuersiarum (exceptis tamen quibusdam morbis) monstrauimus. Quod ergo continent hæc verba perinde est ac si nunc diceret, quandoquidẽ ergo dictum est per morbos consuetudinem non posse omnino retineri, sed mutandam esse ex parte, scias eam mutationem non debere fieri detrahendo cibum in principio, & procedendo-

ceden-

cedendo ad adiectionem, sed detrahendo
semper. Primis quidem diebus detrahendo
ab eo cibo quo sanus vtebatur, sed & ab eo
qui primis diebus detur, detrahere sæpe expe
dit, vt æger videbitur suffecturus cum mino-
ri donec morbus soluatur, aut inclinet. Nimi
rum, vt morbus magis procedit ad statum,
ita minus superest, atque ita cum minori cibo
sufficiet ægrotus. Quare detrahendum ita
quoque. Verum hoc in acutis potiùs fit, quo-
rum sumus vigor est pars breuissima, in lon-
gis enim ipse status solet multos dies occupa-
re, ac proinde non ita audemus extenuare vi-
ctū qui à principio visus est, etiam si morbus
ad statum videatur procedere. Quia ergo in
acutis magis agendum est id quod dicitur, &
hoc opere de acutis est scribendum, dicit, in
quibus autem hoc faciendum sit scribetur.

Multa autē & alia ijs quæ dicta sunt ger- 3
mana scribere quis possit; hoc autem testimo 4
*nium efficacius est. Non enim germanum est
rei de qua multus habitus est sermo, sed res
ipsa commodissimum est documentum. Qui-
dam enim incipiētes acutè ægrotare, quādo-
que*

que quidem cibos comedunt eadem die qua laborare cæperunt, quidam autem etiam sequenti: quidam verò sorbent quidquid occurrit, quidam autem & cyceonem sorbent. Omnia autem hæc deteriora sunt quam si quis aliter cibaretur, multò tamen minorem læsionem inferunt quæcunque hoc tempore peccata fiũt, quam si quis primis duobus diebus aut etiam tribus, vacuari omnino vasa permittat, quarto verò aut etiã quinto ita cibet. Sed sanè deterius aget qui omnibus his diebus vasa prius inaniens, sequentibus quibusdam diebus ita pauerit, priusquam morbus concoctus sit. Ita enim mortem aperte afferet plurimis, nisi omnino morbus boni moris sit. Errores verò qui in principiis cõmittũtur, nõ similiter sunt inuincibiles, sed multò faciliores victu.

REfutauit hucusque errorem eorum, qui primis diebus in inedia continebant ægrotos & deinde ad cibos affatim transferebant, quòd mutationes consuetudinis facerent repentinas, & varias, primam enim à sanorum victu ad inediam, mox alteram ab inedia ad cibos: probauit vero has mutationes noxias esse translato argumento à germanis

nis mutationibus, ab ijs, ſcilicet, quæ contiugunt beneualentibus. Vocat verò ea germana quia non ſunt eadem, ſed ſimilia. Nimirũ mutationes quæ contingunt in victu beneualentium, & quæ in ægrotantibus fiunt, nõ ſunt omnino eædem, neque verò eaſdem habent rationes, ſed ſimiles, & à quibus ſimilitudinis gratia argumentum ducitur probabile. Nũc ergo perſiſtens in refutatione eorundem dicit, multa etiam alia ijs quæ dicta ſunt germana ſcribi poſſe, vnde argumenta caperentur, malle autem ſe nunc ipſam per ſeſe rem indicare abſurdam eſſe, quam à germanis rebus argumentari. Efficacius autem (inquit) teſtimonium hoc eſt. Hoc inquã quod modo ſcribam. Non enim eſt germanũ rei de qua multus habitus eſt ſermo, id eſt de qua iam diu diſputamus, ſed eſt res ipſa & commodiſsimũ ſui documentum. Sed quod eſt hoc documẽtum? certè quod in ægrotis ipſis experimur. Quidam enim incipientes acutè ægrotare, quandoque quidem cibos comedunt eadem die qua laborare cœperunt, cibos ſcilicet eoſdem quos ſani comededebant, quidam autem etiam ſequenti die, quidam verò ſorbẽt quid quid occurrit, vt antea ſcilicet quam ægrotarent, quidam verò ſorbent cyceonem, vulgatiſsimam ſcilicet apud antiquos potionem,

quæ parabatur ex polenta & vino. Itaq; vtuntur quidã primis diebus morbi eisdem cibis & potionibus quibus antea. Hæc autem deteriora sunt quam si quis aliter cibaretur, id est, quam si cibaretur tenuiùs, detrahens aliquid propter morbum. Multò tamen minorem læsioné inferũt quęcunq; hoc tempore peccata fiunt (vocat hic peccata, nõ quęcunq; in victu peccãtur, sed excessus exsuperantiasque ciborũ) quam si quis primis duobus diebus aut etiam tribus, vacuari omnino vasa permittat, quarto verò aut etiam quinto ita cibet, id est plurimũ tribuat. Sanè (inquit) deteriùs aget, qui omnib⁹ his diebus (quarto scilicet & quinto,) vasa priùs inaniens, sequẽtibus quibusdã diebus ita pauerit, priùs quam morbus concoctus sit. Videtur hæc repetitio inutilis eiusdẽ sententiæ, tñ nõ est, quia cõtinet aliquid noui, idq; vtile: Imprimis dicit, graui⁹ errare si quis totis quinq; diebus inaniri permittat vasa, cũ postea cibos daturus sit, quam si solis tribus: deinde insinuat, esse quosdã qui cõtinẽdi sint sine cibo, eo quòd sine eo possint durare donec morbus cõcoctus sit. Nõ eñ vituperat simpliciter eos qui dictis diebus vasa inaniri permittunt, sed cũ sequẽtibus diebus cibos daturi sint, antequã morbus concoquatur, hoc verò tam graue esse dicit, vt mortẽ apertè afferat

ferat plu rimis, nisi omnino morbus boni moris sit. Morbus boni moris est qui valde salutaris, vt contra mali moris, qui periculi plus ingerit, quam pro ea, quam ostentat, magnitudine. Vt igitur mali moris morbus facultatem plurimum debilitat, ita qui boni moris, debilitat minimè, robusta verò facultas errores etiã magnos & victus & curationis ferre potest. Hic autem error tantus est, vt nisi morbus omnino boni moris sit, plurimis afferat mortem. Reddit deinde causam qua hic error major est quã si quis primis diebus plus accipiat quam oportet. Ea est, quia errores (id est cibi excessus, & exsuperantiæ) qui in principijs committuntur, non similiter sunt inuincibiles, sed multo faciliores victu, quam qui, procedente iam morbo ad iudicationem. Ergo vel hac solum causa grauius est, primũ vasa inanire deinde cibare, quã primum cibare postea inanire, quia quãto citiùs datur nimius cibus, tantũ superest plus tẽporis, vt antè summũ vigorẽ, quo facultatẽ maximè oportet vacare à cibo, emendetur: quanto uerò posteriùs, tanto minus temporis superest, vt emendari posit, & tanto propiùs accedit crassus victus ad statum, à quo debet status esse alienissimus. Porrò ea additio melius emendatur detractione, quam detractio additiõe,

 quia

quia post illam additionem venit detractio tempestiuè, vt pote morbo eunte in indicationem, additio verò intempestiuè eandem ob causam: deteriùs ergo emēdabit additio quia intempestiua, & quia debilitata priùs inedia facultate, & inanitis vasis, nihil faciet aliud quam incoctionem, & crudorum distributionem. Videbitur fortasse cōtrarium esse his quæ nunc Hippocrates, quod Gal. in cōmentatione proximæ sententiæ dixit: conferēs em̄ cibi excessum, cū defectu, dixit, quod minus est facilè emendatur, quod verò plus est, exuperatque, noxas facit inemendabiles: Hippocrates verò dicit, faciliùs emēdari si quis plus cibi quam par sit primis diebus det, quā si minus. Non est tamen contrarium. Gal. enim dixit facilius emēdari excessum quam defectū, Hippocrates faciliùs emendari excessum primis diebus factum, quam posterioribus, constat verò hæc esse diuersa, neque collationes eas esse eorundem. præterea constat toto cęlo errare eos qui cum morbus in initio agnosci non posset, cōsulunt victum extenuari: satiùs enim sit non nisi parū extenuare. Nam si ignoratione morbi aliquid delictū erit, tū emendabitur meliùs, quòd mediocritatē superauerit.

41 *Hoc igitur existimo maximum documentū, quod non sint priuandi primi dies potione*

tali

tali vel tali, ijs qui posterius vsuri sint potionibus talibus vel talibus. Omnino igitur ignorant, & qui granosis ptissanis vtũtur, se eos male afficere, cum sorbere incipiunt, præuacuatis prius vasis duos aut tres dies, aut etiam plures: neque sane qui cremore vtuntur intelligunt lædi eos qui sorbent, cum non recte incipiunt sorbere. 42
Hoc quidem cauent & agnoscunt, magnam læsionem afferre, si antequam morbus concoctus fiat, granosam ptissanam sorbeat ægrotus, solitus cremore vti. Omnia igitur hæc magna testimonia sunt, non rectè medicos perducere ægrotos in victum: sed in quibus non oportet vasa inanire, vtpote sorbitionibus cibandos, inaniunt vasa: in quibusque non conuenit mutare ex inanitione vasorum in sorbitiones in his mutant & plurimũ errant. 43
Aliquando verò & in ipsis occasionibus mutant in sorbitiones ex vasorum inanitione, in quibus sæpe expediebat ex sorbitionibus accedere ad vasorum inanitionem, si ita fors ferat, in exacerbatione morbi.

Colligit ex dictis errare medicos qui cum postea cibum daturi sint ante morbi con-

coctionē, primis diebus vassa inaniri permittunt, speciatimq; perstringit eorum errores, atque ex ijs quæ ipsimet faciebant eos reuincit. Hos consentaneum est fuisse Cnidos aduersus quos hic liber à principio scriptus est. Hoc igitur (inquit) existimo maximum documētū, ꝙ non sint priuādi primi dies potione tali vel tali, iis qui posterius vsuri sunt potionibus talibus vel talibus, hoc est, quacunq; potione quis vsurus sit, si modo aliqua vsurus est posterius antequam morbus concoquatur, non esse eū omni potione primis diebus priuandum, sed concedendam ei esse aliquam. Nesciūt igitur quid faciant, seque ægrotos magnopere lædere nō intelligunt, qui granosis ptissanis (totis scilicet ptissanis) vtuntur, cū sorbere incipiūt præeuacuatis priùs vasis duos aūt tres dies, aut etiam plures: neque qui cremore vtuntur intelligūt lædi eos qui sorbent, nisi recte sorbere incipiant, non scilicet præinanitis prius vassis: tñ cum hæc non intelligāt, illud cauent, & agnoscunt, magnam læsionem afferre, si antequā morbus concoctus fiat, granossam ptissanam sorbeat ægrotus, qui cremore vti cęperit. Itaque cauēt, ei quē cremore cibare cæperint, granosam dare, antequā coquatur morbus. tñ non cauēt, ei, cui nihil dare cæperint, antequā coquatur morbus dare cremorem, aut etiam

ptyssa

ptiſſanam, cũ tamen eadẽ ratione atq; adeo maiori hoc caueri deberet, plus enim auget, qui nihil capiẽti dat cremorem, quã qui capiẽti cremorẽ, dat ptiſanam. Omnia igitur (inquit) hæc magna teſtimonia ſunt, nõ rectè medicos perducere ægrotos in victum, ſed eos in quibus non oportet vaſa inanire, vtpote ſorbitionibus cibãdos (antequã ſcilicet morbus cõcoctus ſit) inaniunt vaſa: in quibus non cõuenit mutare ex inanitione vaſorũ in ſorbitiones (vtpote qui poſsint ſine cibo trãſigere vſq; ad mobi cõcoctionẽ) in his mutant. Nimirũ illi in morbis omnibus. vulgariũ more, neque eſſentia neq; conſtitutione morbi præcognita, cõtinebãt ægrotos primis diebus, alij duobus, alij tribus, alii quatuor, ſine cibo, moxque cibũ dabant, alij priſanę cremorẽ, alii priſanã totã. Atque ita quibus neceſſe erat cibum dare, vt pote nõ ſuffecturis ſine eo vſq; ad morbi vigorẽ, denegabant, & iis qui ſine eo poterãt trãſigere, ante vigorem tribuebãt. Accedit inquit, ꝙ hi cũ primis diebus cõtinuerint ægrotos ſine cibo, incipiẽtes deinde virtuti timere, omnia perturbãt, & in ipſis occaſſionibus mutãt ex vaſorũ inanitione in ſorbitiones, in quib⁹ ſępe expediebat ex ſorbitionib⁹ accedere ad vaſorũ inanitiones: hoc eſt, cogũtur ſępe eis horis cibũ præbere, quibus etſi cibũ antea indulſiſſẽt oporte-

oporteret denegare, vt si ita fors ferat, in exacerbatione morbi, & in ipso paroxysmo. Itaque non ita oportet agere, sed vt quibus daturus cibum sis, ab initio des, vel vt possis deinde citra perturbationem horis incommodis denegare.

Aliquando autem & cruda attrahuntur de capite, & regione thoracis, biliosa, & vigiliæ coincidunt eis, ob quas nõ coquitur morbus: tristes quoque & amari fiunt, & delirant: & splendores obuersantur ante eorũ oculos, & aures sonitu plenæ, & extrema perfrigerata, & vrinæ incoctæ, & sputa tenuia & salsa & mero colore tincta, pauca. Et sudores circa ceruicem: perplexitates, & spiritus offendens, in latione sursum dẽsus aut magnus valde: supercilia grauiter se habentia, deliquia animi praua, & reiectiones stragulorũ à pectore, & manus tremulæ, aliquando autem & labium infernum concutitur.

Dictum est antea, tantum esse eum errorẽ quem Cnidij in victu committebant, vt plurimi morerentur, atque adeo omnes quorum morbi non essent benignissimi, nũc narrat sigillatim noxas quæ illis succedere solent.

lent. Earum quas narrat, quædam succedere natæ sunt inediæ primorum dierum, quædam cibationi repentinæ post tantam vasorum inanitionem, quædam vtrique, aut ambabus causis simul. Quoniam vero vtrunque ab illis fiebat, & vtrunque ab Hippocrate vituperatur, frustra contenditur à quibusdam enarratoribus adscribenda sint hæc huic an illi causæ. Satiùs sit citra contentionem, quācunque harum læsionum refferre inquam maxime congruat causam. Aliquando dicit trahi biliosa cruda de capite & regione thoracis. Est qui non intelligens cur trahatur bilis de capite & thorace, partibus adeo pituitosis, in ventrem velit intelligi, trahi ac non potiùs ex hepate, à capite & thorace, vt scilicet caput & thorax sint quæ trahant. Tuncque videntur, vigiliæ & tristiciæ & deliria, & alia omnia huiusmodi, rectè sequi pleno bile capite, & spiritus difficilis pleno pectore. Verum hoc, vt de re ipsa nihil dicam, non fert ipsa sermonis proprietas dicit enim ἐπισπῶνται ἀπό τε κεφαλῆς, καὶ τοῦ περὶ τὸν θώρηκα τόπου. ἀπὸ verò nō cōiungitur facienti aliquid, sed ei à quò, velut à loco. Nos ergo oportet legitimam lectionem enarrare. Nō inquit simpliciter trahūtur à capite, sed aliquando trahuntur. Nimirum incipiente fame non trahuntur biliosa in ventrem nisi

nisi ex hepate, & vicinis hypochondrijs, aliquando autem procedente plurimum vasorũ inanitione, trahuntur etiam vndique, atque adeo de capite & thorace. Hoc verò dicit fieri in febricitãtibus alioqui febribus putridis qui longa inedia in initijs macerantur, in illis verò necesse est bilem crudam idest non consequutam eam coctionem quæ morbo ad summum vigorem iam accedente consequutura est, toto corpore abundare: trahetur ergo versum ventrem præ fame vndique, ea verò quæ ex capite & thorace confluet, noxas faciet apertiores. Nam commota agitataque in capite bile vigiliæ accident, & delirabunt, & splendores obuersabuntur ante oculos, & aures erunt sonitu plenæ. Nimirum bilis commota oculos & aures titilabit, debilitas verò quæ ex inedia etiam nata fuerit, fecerit vt à leuissimis etiam causis multum ea instrumenta patiantur. Ita fit vt qui capite plurimum debilitati sunt, suffusorum vissa semper habere, & tinitum aurium, videantur. Neque sanè hæc symptomata post multam inediam tollet cibus repente & copiosse datus, sed augebit, quia male coquetur, & multus crassusque vapor inde ascendens debiles oculos & aures præterlabetur. Quia vigilant, fieri

ri dicit, vt morbus non coquatur. Nimirum somnus concoctiones omnes promouet. Vbi cõsideratione dignissimũ est, inedia fluxiones moueri & augeri, & concoctionem morbi impediri, cũ tamen nihil adeo à medicis celebretur quã cibo & vino fluxiones augeri, inedia & aqua cohiberi (& hãc ob causam Hippoc. ad recẽtia vlcera tenui cibo & aqua, & Gal. in inflãmationũ initijs tenuissimo victu vti censent, & ego morbos oẽs pendẽtes ex fluxione à cõmuni cibandi ratione excepi) & concoctionẽ morbi cibo prohiberi, ac proinde morbo cõsistente in summo vigore, & parũ ante illũ detrahere Hippo. iubeat, vt natura vacet cõcoctioni morbi, quę eotẽpore maximè viget. Sed etsi hoc ita sit, nihil faciẽdũ est nimis. Plæraq; enim facta nimis, per accidens afferunt noxas, quas cũ mediocritate suscepta nata sunt prohibere: nã & motus & calida balnea nimia cũ sunt refrigerãt. inedia solet morbi cõcoctionẽ properare, ea si tãta sit vt eleuet somnũ, hãc ob causam eã impediet. Ita etiã inanitio mediocris facit vt nulla pars in aliã mittat, nimia facit vt quæcũq; à quacũq; alia extorqueat, incoctionẽ ergo cũ afferant vigiliæ, fiunt vrinæ incoctæ, & sputa tenuia, & pauca. Verum quia ea cruditas non frigore sed vrente calore fit, sunt etiam salsa quæ ex pituita, & syncero colo-

colore tincta, valde scilicet flaua aut chlωra, quæ ex bile. Eadem ratione vrinæ fuerint tenues, non tamen albæ, sed flauæ. Tristes quoque fiunt & amari. Tristes & iracundos intelligo vocari tristes & amaros. Tristes, scilicet, & leuissimis de causis irascẽtes. Nimirum ob debilitatem, & bilem effusam, & hac & illac deerrantem, sunt sibi magnopere displicentes, & irritãtur facillime. extrema his perfrigerantur ob naturalis calidi debilitatem, ob quã etiam fiunt deliquia animi praba, hoc est cũ magna debilitatis significatione eueniẽtia, cũ in pulsu, tum etiam in vultu, & alijs. Sudores etiam circa ceruicem instante deliquio fieri solent, expirante humore cum spiritu, eo loco qui grandioribus poris ob oscula venarum & arteriarum, quæ in eam cutis partem finiuntur. Auxerit etiam eos sudores post magnã debilitatem cibus aut potus copiose acceptus. Sudores enim fiunt ijs qui pluri cibo aut potu vtuntur quàm pro sua facultate: qua causa conualescentes solent frequenter sudare, & à cibo magis. Perplexitates etiam eandem ob causam fiunt. Nimirum qui debiles sunt ac multo magis si debiles simul & distenti cibo, anxij sunt, & nesciunt quid sibi faciant. Stragula etiam reiiciunt e pectore, & habent supercilia demissa, & velut pondus incumbẽs

sen-

ſentiunt. Sola enim debilitas facit partes ipſas eſſe graues & demiſſas, ſi vapores multi & craſsi ex cibo repente dato accedant, ſenſum ponderis auxerint. Spiritum etiam dicit eſſe eis offendentem, in latione ſurſum denſum aut valde magnum. Intelligunt omnes enarratores fieri offendentem in latione aëris ſurſum, hoc eſt in expiratione. Non video tamen qui dicat, cur in expiratione potiùs quàm in inſpiratione: cùm præcipuè inſpirationem plus virium natura apponat, ac proinde facilius citiuſque neceſſe ſit in ea offendat, quam in expiratione. Ego me ab hac difficultate facile expedio, non enim legi cenſeo offendens in latione ſurſum, ſed offendens, in latione ſurſum verſus denſus aut valde magnus. Nimirum eſt offendens, vt eſſe ſolet in inſpiratione, & in expiratione denſus aut valde magnus. Offendens quidem, vt in aphoriſmo dicitur, conuulſionem ſignificat in febribus. Fieri verò poterit, vt ob manifeſtam cauſam citra conuulſionem fiat, vt lugentibus pueris ſolet, atque his, ob ventris inflationem inſtrumentorum ſpiritus motum impedientem, & priori inedia comparatam debilitatem. Fit enim vt quia debilis virtus impedita inſtrumenta non poteſt dillatare, motum in medio intermittat: atque hanc ipſam ob cau-

ſam diliatatum thoracem dimittere properat dimittitque multum, & quietem externã breuem facit: hocque eſt facere crebrum in expiratione: aut conſtrictionem magnam, quod eſt facere in expiratione magnum. Fiunt his manus tremulæ, & aliquando labium infernum concutitur. Tremor ſi propriè, & vt à Galeno ſolet, hoc loco accipiatur, ſolam ſignificet animalis facultatis debilitatem, non potentis partes firmiter continere: verum apud Hippocratem, vt ſæpe animaduertimus, de omni motu tremulo, ſiue ob conuulſionem ſiue ob rigorẽ, ſiue vtcunque aliter fiat, dicitur. Euenit verò ſæpiſsimè manuum conuulſiuus motus ob ſacietatem ventriculi aſcendentibus in caput vaporibus: & manuum neruos in via offendendentibus. Hãc ob cauſam cũ fiet talis tremor merito & tremor labij inferni ſucceder. Fit enim hic ob paſsionem oris ventriculi per cõmunem membranam communicatam, atq; ita ſolet vomitum inſtantem ſignificare.

45 *Hæc autem in initijs apparentia, ſignificant delirium vehemens, & plærique mo-*
46 *riuntur: qui verò effugiunt, aut cum abceſſu, aut fluxu ſanguinis ex naribus aut craſ-*

ſum

sum pus excreantes effugiunt, aliter autē minimè.

HIC censet Galenus initij nomen dici de tempore cruditatis, docereque Hippocratem hæc quæ dicta sunt, si ante signa concoctionis appareant, significare mortem, aut difficile iudicium, ac proinde plærosque mori: & eos qui effugiunt difficulter iudicari, ac proinde cum abscessu (nisi hunc, vt solet, fluxus sanguinis narium anteuertat) aut cum puris crassi excreatione. Possunt enim hæc signa esse, mortis, & iudicii. Lethalia verò quæ decretoria esse possunt, cum signis concoctionis sunt bona, cum contrarijs, sunt lethalia: cum cruditate sunt etiam mala plærunque, si tamen facultas valde robusta sit, fiunt difficilis iuditij. Sed contingit dubitare qui possint hæc signa dictis ægrotis in initio apparere, cum illi acutè laborent, & plures dies insummantur in eum victum à quo ea fiunt: raro enim non dum in victu error committitur, tempus cruditatis præteribit. Præterea cur post tantam vasorum inanitionem expectetur fluxus sanguinis? Ego certè in alium sensum feror: nō ob hæc solum, sed quia ipsa series eorum quæ dicta sunt, moxque

dicendorum, aliud mihi insinuat. Nimirum dixerat hæc ob errorem illum invictu fieri solere: explicat nunc quàm grauia sint. Nō sunt tamen æque grauia cum ob victus errorem fiunt, atque cum citra omnem occasionē. Nā & in facie illa pessima quam Hippocrates initio prognostici describit, interrogare iubet an famem sustinuerit homo, quasi ita minus graue signum futurum sit, atque adeo minus, vt intra diem & noctem tolli solere dicat. In his ergo omnibus perinde euenier, si ob famē seu vasorum inanitionem facta sint. Sed rursum dices, si tantum detrahit fames prægressa vt intra diem & noctem tollantur, falso profecto dixerit Hippocrates nuper, plurimos eorum qui fame vexautur primis diebus, & postea multum accipiunt, mori. Certè vera sunt hæc omnia, neque repugnantia vllo modo.
Nam aliis omnibus paribus, haud dubiè caussa manifesta minuit periculum, quæcunque signa in ægroto esse ponantur. Nihilominus ab ipsis causis procatarticis euenit lædi homines, nunc plus, nunc minus, vt illæ sunt grauiores, & homines affici magis parati. Videmus enim plurimos mori, qui quibusdam occasionibus cæperunt laborare. Nunc ergo apparatus ponatur esse æqualis: tamen constat in initio prognostici minoris multo causæ mētionem

tionem fieri quàm hic. Non enim int.. gare iubet, an tantopere confectus fuerit i.. ine, ſed an fames eum teneat intermiſſo fortaſſe cibo die vna aut duabus: hic verò maximus quidam in victu error, qui grauior multo cauſa eſt, dicitur hæc facere. Hæc ergo cauſa, etſi procatartica ſit, tamen quia maxima, periculoſam affectionem fecerit, quanquam ne ita quidem adeo, atque ſi ſine omni cauſa hæc ſymptomata fierent: neque ſanè eodem modo ſubueniendum erit ei, cui ob factam vaſorum inanitionem inſint, atque cui ab initio, *ideſt*, nulla tali cauſa prægreſſa. Hæc videtur mihi inſinuare dicens, hæc apparentia ab initijs, ideſt perſeſe & nulla cauſa manifeſta, nulloque victus errore antecedente, adeo grauia ſunt, vt ſignificent delirium vehemens (merito addit vehemens, leue enim in ipſis ſignis eſſe ponebatur) & plærique moriuntur, qui verò effugiunt, aut cum abſceſſu, aut fluxu ſanguinis è naribus, aut craſsi puris excreatione. Omnia enim illa ſi fiant ſponte, ſignificant multitudinem, in ventre, capite, & thorace: ex ventre vero abſceſſum, ex capite fluxum ſanguinis, ex thorace excreationem puris, merito expectes: Si verò (hæc inſinuantur, ſuppleri autem debent, vt intelligatur ipſa ſermonis ſeries) non ab initiis, ſed poſt-

quam victus extenuatione sint debilitati fiant grauia sanè, sed non adeo, sunt, & curandi refectione præcipuè sunt. Errant verò medici, hæc neque distinguentes, neq; dignoscere valentes. Nam addit.

47 *Neque enim harum rerum video expertos esse medicos, vt oporteat dignoscere debilitates in morbis, quæcunque ob vasorum inanitionem perficiuntur, & quæcunque ob aliam aliquam irritationem, & quæcunque ob dolorem, & à morbi acutie, & quascunque passiones & species omnigenas nostra natura, & habitus, parit quibuscunque. Atqui salutem aut mortem afferunt cognita*
48 *aut ignorata hæc. Maius enim malum est, si ob dolorem aut acutiem morbi debilitato offerat quis potus aut sorbitionis plus aut cibi, putans ob vasorum inanitionem debilitatum esse. Indecens etiam est: & ob vasorum inanitionem debilitatum non agnoscere, & premere vict...u. Affert enim etiam hic error periculum aliquod, multo autem minus quam alter, ridiculus tamen multo magis hic error alte-*

altero. Si enim alius medicus, aut etiam idiota, accedens, & agnoscens quæ accidunt, dederit & cibum & potum, quæ alter prohibuerit. manifesto vtique videatur auxilium attulisse. Talia verò maximè omnium quæ fiunt vituperātur ab hominibus. Videtur enim ipsis qui accessit, medicus, aut idiota, velut mortuū suscitasse.† Scribentur autē & de hoc signa, quibus oportet horum quæcunque dignoscere.

QVatuor causas esse dicit debilitatis in morbis acutis, vasorum inanitionem, & aliquā aliam irritationem, & doloris vehemētiam, & morbi acutiem. In inanitione vasorum est omnis euacuatio magna, siue effuso aliquo succo fiat, vt missione sanguinis, aut ex purgatione, aut sudore, aut euacuatione insensili: atque siue hæc fiant sponte, vt sanguis ex hæmorrhoydibus, vtero, aut naribus exit, & diarrhæa dyssenteria væ vltro ficietur, aut sudor copiosaque expiratio: siue arte prouocantur hæc, aut secatur vena, aut pharmacum propinatur: siue per accidens, detracto cibo euacuatio vasorum fiat. Irritationis nomine intelligit caussas omnes manifestas: atque proinde di-

cit, & quæcunque ob aliam aliquam irritationem. Nimirum inedia aut euacuatio causa externa & manifesta est. In hoc genere est omnis vehemens animi aut corporis motus, & passio, vt si homo linquatur animo, aut debilis sit ob tristitiam, metum, timorem væ ingentem, aut gaudium profussum, vel ob vigiliam longam, vel ob laborem crebro desidendi, aut molestiam aliquam vtcunque illatam: dolor omnis vehemens deijcit magnopere vires, atque hanc ob causam cogimur sępe narcoticis occurrere, etiam ipsam affectionem præter naturam augentes: quia vix fieri potest vt morbus aliquis cum assiduo dolore diu duret, quin vires omnes magnopere prosternat: In morbi acutie sunt omnes debilitates quæ per morbi vehementiā fiunt: siue inquam ex magnitudine essentiæ propriæ procedat debilitas, vt cum ob solam febris magnitudinem ægroti linquuntur animo: siue ob cacoëthes, vt cum ob malignitatem febris: siue ob naturam partis affectæ, vt cum linquuntur animo ob oris ventriculi, aut vteri aut cerebri affectionem siue ob multitudinem excrementorum, siue ob duo plura væ horum simul. Hæc oportet medicos posse dignoscere, quia illis non eodem modo occurritur, sed pro causæ differentia variè

riè. Debilitato enim ob febris magnitudinem, nulla ratione occurretur meliùs quam aqua gelida, quæ si ob vterinam affectionem labente facultate detur, strāgulabit. Si ob malignam facultatem vires labantur occurrendū est alexipharmacis quæ ad facultatem multitudine succorū oppressam nihil contulerint, sed dum inaniter citra necessariam euacuationē tēpus teritur calor naturalis suffocabitur. Oportet ergo agnoscat hæc medicus, atque etiam quascunque passiones, & species omnigenas nostra natura & habitus parit quibuscunque. Hoc est & omnium passionū species, in quas quæcunque naturalis temperies & cōpositio prona est, & à quibus causis quæcunque natura facilè patitur aut non. Nam his gnoratis in multa incommoda ægrotos adducet.* Velut si medicus hominē superna parte pituitosum in inedia continuerit, parum lædet, si verò pychrocolum, fortasse interimet. Vsque adeò verum est quod Hippocrates dicit, salutem aut mortem afferunt cognita, aut ignorata hæc. Eius quod nos fusiùs diximus de diuersa ratione occurrendi debilitati ex diuersis causis ortæ, vnum producit exemplum quod ad præsentem sermonem magis facit. Maius enim (inquit) malum est, si ob dolorē aut acutiē morbi debilitato, afferat quis sorbi-

* Item ego, ubi ventriculu[m] per [illegible]

tionis aut potus aut cibi plus, quã si (hoc enim oportet suppleri) debilitato ob vasorum inanitionem. In decens etiam est debilitatum ob vasorum inanitionem non agnoscere, & victu præmere, quasi ob repletionem debilitatus sit. Itaque inanitum non oportet victu pręmere, sed reficere, quia morbos ex repletione curat inanitio, & ex inatione repletio, eis verò qui ob dolorem aut morbi magnitudinem debilitati sunt, nõ oportet cibi aut potus dare plus. At verò vtrunque horum videtur falsò dici. Nam si inanitum non oportet victu pręmere, oportet ergo ei cibum dare, si autem oportet cibũ dare, male dicit Hippocrates majus malum esse cibum augere debilitato ob dolorẽ, aut acutiem morbi, quam debilitato ob vasorum inanitionẽ. Hæc enim dictio innuit, malum etiam esse cibum augere debilitato ob inanitionem. Porrò quandoquidem dolor assiduus euacuationis quantitati detrahit, vt primo ad glauconem Gal. dicit, quia debilitat, certè eadem ratione cibum petet augeri. Verũ hęc ita definiũtur. Debilitato & inanito malum est cibum repetè dare, quia vt dictũ antea est, nõ sustinet: tamẽ multo grauius malũ sit victu præmere & cibo amplius priuare; grauius etiã sit debilitato ex dolore cibũ multũ dare, quia refectionẽ quæ cibo agitur magis

petit

petit inanitio. Quã dolor. Perit nihilominus debilitas quæ ex dolore fit cibi plus, quã dolor ipse peteret nisi debilitaret. Nimirũ recẽti cibo vires refectionẽ quandã recipiũt, quacũq; causa debilitatę sint, majorẽ autẽ multo, cum causa ipsa debilitatis, penuria est. Itaque cum penuria debilitat, vtêris refectione, ne tamen ea non feratur, reficies paulatim & cibo tenui, repetito crebro: & sola hæc refectio curatio fuerit idonea: cum verò debilitat dolor aut morbi magnitudo, si debilitas instaret et vrgeat, tunc quoque cibo reficies aliquo, ad curationem autem te conuertes mox, per anodyna aut narcotica, in dolore: per euacuationẽ in multitudine, & per idoneam propriamque curationem morbi cuiuscunque. Explicat deinde cur cibum dare debilitato ob dolorẽ aut morbi acutiem, vocauerit malũ, & victu premere inanitũ, vocauerit indecens, dicens, secundum hunc errorẽ afferre ægroto periculũ, minus quam priorem, verũ esse multò magis ridiculũ apud vulgus. Meritò autem malum dicitur quod periculosum: indecẽs, quod ridiculũ. esse tale ostendit, dicens, si em̃ alius medicus aut etiam idiota accedens, & agnoscens quæ accidunt (aut etiam non agnoscẽs) dederit & cibum & potũ quę alter prohibuerit, manifestè vtriq; videatur auxiliũ attulisse.

Talia

Talia verò maximè omnium quæ fiunt vituperantur ab hominibus. Videtur enim qui accessit medicus aut idiota, velut mortuum suscitasse, & id quidem sine multa opera, sed cibo & potu. Certè ridiculum esse hoc, atque eam ob causam sæpe medicos derideri, verissimè dicit, verum quod minus periculi afferre hũc errorem, etsi magis ridiculus sit, dicit, magnam dubitationem habet. Nam hominem inanitum & debilem inedia macerare, nihil videtur aliud quam facultatẽ extinguere: prę dolore autem aut morbi acutie debilitato cibum dare copiosum, augẽdi morbi causa est. Quanto igitur plus spei superest aucto quantumuis morbo, quam extremè debilitata facultate; tanto majus periculum in eo errore esse videtur, quam in cõtrario. Imprimis hic intelligi debet, eum dolorem, atque eam morbi acutiem, ob quæ debilitatus quis esse ponitur, ex nimia materiæ copia pendere, atque adeo eam debilitatẽ esse ex aggrauatione tanta, vt fecerit dolorem ingentem, aut morbum acutissimũ. Si quis enim ob dolorem qui ex intemperie quapiam citra magnam succi copiam consistat, debilis sit, tam longè abest vt lędatur cibo, plusquam inanitus, inedia, vt ne lædatur quidem, nisi maxima quantitate detur. Itaque conferuntur hic duo hæc, debilem

& ina

& inanitum, tenui victu præmi, & dolentem, aut acutè laborantem præ multitudine, debilemque ex aggrauatione, crasso onerari. Atq; tunc quoque longa est quæstio, à qua Galenus se expedit, dicens, si quis eos qui ob vasorum inanitionem parum valent tenui victu presserit, læsurum quidem, tamen aut non tam euidenter, aut non tam celeriter. Itaque læsioné ex victu crasso in repletis non dicit esse necessariò majorem, esse tamen affirmat euidentiorem ac citiorem, quia qui ita moriuntur, suffocantur, solentque apoplectica aliqua passione, aut repentino alio casu cadere: qui verò moriuntur præ inopia, moriuntur paulatim, marcescẽte naturali calore. Itaq; eueniũt hæc pericula ignoratione distinguendi causas imbecillitatis: oportet ergo medicum notas habere earum. Quas quidem, quia hic non erat locus differendi de causis morborum aut symptomatum, alibi se promittit scripturum. Verum quia neque toto opere occurrent, neque verò alio aliquo nisi sparsim, non fuerit inutile à me nunc dici breui. Ex tribus mihi videtur pendere tota ea dignotio: ijs quæ adsunt affueruntve, aut non: propria cuiusque hominis natura: & proprijs singularum passionum signis. Ijs quæ antecesserunt aut non, quale est illud in initio prognostici, interrogare oportet

tet an vigilauerit homo, aut alu' soluta sit, aut fames aliqua ipsum teneat. Nunc quoq; ab ijs quę antecesserũt, ita procedit cõjectura. Si homo ad quẽ accedis tres aut quatuor dies sine cibo trãsegit, aut copiosissima diarrhæa, aut fluxu sanguinis laborauit, aut alioqui à medico immoderatè inanitus est, meritò conjectes ob vasorũ inanitionẽ esse debilẽ: ita enim Hippocrates cõuulsionem ab innanitione esse suspicatur, si à vehemẽti pharmaco, si à longo alui profluuio, si à fluxu sanguinis. Verum quia fieri potest vt homini aliquid tale passo, non inde malum cæperit, sed aliunde alias considerationes adhibere debes, vt iudices an ab ea causa quæ præcessit, malũ originẽ trahat. Primum quidem extimare debes ac conferre causæ illius & læsionis magnitudinẽ. Si em̃ læsio major sit quam pro causæ magnitudine, cõstat non ab ea causa, aut saltẽ nõ ab ea solũ esse factam. Deinde considera hominis naturam & habitũ, an scilicet ab ea causa parata sint ita affici, an nõ. Si em̃ homo superiori parte, aut etiã toto corporis habitu pituitosus, succis crassis, cute dẽsa: qui duos aut tres dies jejunauerit, debilis esse videatur, non est quod putes vasorũ inanitione eum laborare: si verò sit toto corpore & superno ventriculo pycrocholus, atque etiã rarus cute, vel si vnicũ diẽ iejuna-

iejunauerit, causaueris meritò vasorũ inanitionem. Si igitur debilitatis magnitudo & hominis natura causæ tali & tantæ attestatur, certò certiùs inde esse debilitatem suspicaberis. sin autem non respondent hæc, alias notas requires, quæ cuiusque affectionis propriæ sunt. Velut etiam, si coniectura procedere incipiat negatiuè, ab ijs quæ non adsunt, quia inde non colligitur quæ causa sit, sed quæ non sit, ad alias notas est procedendum. Velut si occurrat ægrotus cum dictis notis debilitatis, & videas neque tenui admodum victu esse vsum, neque sponte aut arte valde inanitum, debilitatem verò esse magnam, affirmabis non esse ex vasorum inanitione, vnde autem sit non dices, nisi aliarum passionum signa requiras. Si neque alias irritationes factas esse videas, vt neque prouocatum ad iram, aut mestitia, timoreve affectum: neque dolore aliquo magno aut continenter affligente occupatum (dolor enim etiam est res per se conspicua) liquido intelliges acumine morbi esse debilitatũ. In acumine aũt morbi ponebam⁹ malũ morẽ morbi, & multitudinem excrementorũ, & magnitudinẽ morbi secũdũ essentiã ꝓpriã. Hæc verò distingũtur proprijs notis. Si pulsus est debilis exiguus & creber æqualiter debilitatem in essentia indicat, & intemperiem

riem factam in corde & partibus præcipuis: si verò debilis sit & exiguus, sed inæqualis inæqualitate collectiua, significatur aggrauatio, & excrementorum multitudo: præcipuè si simul se exhibeant multitudinis notæ in excuntibus, vt vrina, deiectionibus, sudore, & sputis. Si neutra horum appareant insigniter, sed morbus in essentia propria maximus sit (quod ex magnitudine signorum pathognomonicorum agnoscitur) in eam debet referri debilitas. Velut si pulsus sit debilis & creber, non tamen adeò exiguus, & febris tactu vrens, & sitis vrgentissima.

50 *Proxima autem ijs quæ circa ventrem contingunt & hæc sunt. Etenim si totũ corpus quiescat multum præter consuetudinem, non statim corroborabitur multum. Si autem & cum multum tempus quieuerit repentè veniat in labores, vitiosum quiddam operabitur manifestè. Ita autem & quæcunque pars corporis seorsum. Nam & pedes tale quiddam facient, & alij articuli, non assueti laborare, si post multò repętè ad laborem veniãt. Hæc autem & dentes & oculi patientur, & quæcunque alia pars, quandoquidem & lectus præter*

præter morem mollis, laborem infert, & durus præter morem. Et sub dio stratus præter morem durat corpus.† Verum & omniũ quæ 51
huiusmodi sunt exempla scribere præstat. Si quis enim accipiens vlcus in tibia, neque valde magnum, neque valde mite, ipsaque neq; difficilè neque omnino facilè vlcera sanescãt, curetur ab initio statim decumbens, & nequaquam vlcus eleuet, magis sine phlegmone hic sit, & multò citiùs sanus ita fiat, quam si curaretur obambulans: si quidem quinta die, aut sexta, aut superiori aliqua surgens, velit deambulare magis vtique dolebit tunc, quam si statim à principio deambulans, curaretur. Si autem etiam multum se afflixerit repentè multò sanè plus dolebit, quam si illo modo curatus ita se fatigauerit in his diebus.† Omnino 52
igitur testimonium sibi præbent mutuò hæc omnia, quòd omnia repentè multũ supra mediocritatem mutata, in hæc, & in illa, lædũt.
†Multiplex igitur secundũ ventrẽ læsio est, si 53
ex multa vasorum inanitione repentè supra mediocritatẽ offeratur. Sed & secundum reliquum corpus, si ex multo otio repẽtè in mul

cum laborem veniat, multo plus lædit, quam si ex multa exhibitione in vasorum inanitionem mutatio fiat. Oportet quidem & corpus his quiescere: atque si ex multa defatigatione repente in otium & segnitiem incidat. Oportet autem & his ventrem quiescere à multo cibo. Alioqui laborem in corpore facient, & totius corporis grauitatem.

94 *Plurimus mihi sermo habitus est de mutatione victus, & in alia, & alia ad omnia igitur vtile est hæc nosse. Sed id de quo sermo erat, quòd in acutis morbis ad sorbitiones mutant ex vasorum inanitione. Mutandum enim vt ego iam iubeo. Deinde non est vtendum sorbitionibus antequam morbus cōcoctus sit, aut aliquod aliud signum appareat, vel secundum intestinum vacuatorium aut irritatorium, vel secundū hypochondria qualia scribentur signa.*

RVrsum redit ad disputationem de mutanda consuetudine, confirmatque dictā assertionem multis exemplis. Nam hactenus ea tātum scripta sunt, quæ ad ventriculū pertinent, nūc ad alias omnes corporis, & actiones & pasiones pertinentia scribit, atq; translata

lata ab illis ratione probat, quæ de mutatione repentina victus aduersus medicos illos è gnido dicta sunt, esse vera. Ergo inquit, proxima ijs quæ circa ventrem contingunt, & hęc sunt. Hoc est similia & similes habentia rationes. Nimirum cibi adiectio est labor ventriculi, detractio requies. Itaque ex adiectione repētina detractio, aut ex detractione repētina additio, est vt mutatio ex labore ad otium, aut ex otio ad laborem. Tamen (inquit) si totum corpus quiescat multum præter consuetudinem, non statim corroborabitur multum. Tametsi enim corpori laboranti quies remediū sit, tamen quæ repentè suscipitur, quia non vt oportet suscipitur, non statim corroborabat, sed aliquādo etiā lædit, quia natura destituta auxilio exercitationis, cui iam assueuerat, neque bene distribuit alimenta, neque egerit excrementa. Si autem (inquit) & cùm multum tēpus quieuerit, repētè venit ad laborē, vitiosum quiddā operabitur manifestè: hoc est vitiosè mouebit, aut debiliter: vt autē totū corpus hæc patitur, ita & quęcunq; pars corporis seorsū. Nā & pedes tale quiddā operabūtur & alij oēs articuli, non adsueti laborare, si multo post tempore ad laborem repentè veniant. Nimirum & qui saltatores alioqui erant, si saltandi fecere intermissionem male saltant,

& gladiatores, si digladiādi, malè digladiantur. Hæc autem (inquit) & oculi patientur, & dentes: nam oculi è tenebris erumpentes nō possunt in clara luce videre, neque è luce, in tenebris: & dentes eorum qui dulcibus vesci consueuere, non possunt sustinere contactum acidorum pręhomodia: ita autem euenit toti corpori secundum passionem tactus: quando quidem & lectus præter morem mollis, laborem infert, & durus etiam præter moré. Durus (arbitror) quia non possunt corpora ferre insolitam compressionem: mollis, quia desiderant solitam decubitus firmitudinem: & lectus sub dio stratus præter morem, durat corpus: durat inquam, repentè frigore densante & comprimente corpora, atque inde fiunt morbi. Duriora enim sunt ijs qui consueuere sub dio decumbere, sed non morbosa, quia paulatim talia facta sunt. Itaque tota læsionis causa ad ipsum repentè, & ad mutationem redigitur. Facit deinde transgressionem ad alia exempla mutationum in ratione curandi, dicens verum omnium quæ huiusmodi sunt exempla scribere præstat. Si quis accipiens vlcus in tibia, inter genu scilicet & malleolum, vt articulum non attingat (vult enim ponere vlcus neque valde periculosum, neque omnino contemnendum) neque valdè magnum

magnum neque valdè mire (neque ob partẽ scilicet, neque ob magnitudinem in essentia propria, neque ob morem, magnum valdè, aut contra exiguum & contemnendum) ipsique neque difficilè, neque omnino facilè vlcera sanescant. Nimirum ob carnis & reliquarum partium naturalem temperiem quibusdam facilè magna, quibusdam difficilè etiã exigua vulnera sanescunt: Itaque sint omnia mediocria: si curetur statim ab initio decumbens, & nequaquam vlcus eleuet, magis sine phlegmone transiget, & multo citiùs sanus ita fiet, quam si curaretur obambulans, quia partem vulneratam in requie & figura indolente retineri oportet, crure ergo vulnerato minimè deambulandum est: verum si cum se in lecto continuerit à principio, velit quinta aut sexta die, aut superiori aliqua, vt quarta, aut tertia, deambulare, magis vtique dolebit tũc, quam si statim à principio deambulans curaretur. Nam si videmus hominem sanũ, quòd in lecto se quatuor aut quinque dies, laxatis musculis cõtinuerit, deinde vix posse ambulare, & dolere cruribus, quanto magis dolebit, si & vulneratus, & decũbere iam solitus ambulet? & dolore lædetur multum quia fluxionem nouã ad vlcus mouebit dolor? Quare consultũ erit eum cui non vacet decumbere,

vſque ad morborum inclinationes, neque à principio molliter tractari, ſed ſi res ferat, & neque decumbentes & domo exeuntes curentur, ſi magnitudo morbi id aliquo modo ferat. Non ſolum autem hoc in vlceribus, ſed in alijs etiã omnibus morbis ita habet. Quòd ſi is qui cæperat curari decumbens die aliqua non tantum deambulare ceperit, ſed etiam ſe afflixerit, hoc eſt multum laborauerit, multo magis lædetur, quàm ſi à principio deambulans curatus eſſet, quia à deambulatione ad laborem minor mutatio eſt, quã à quiete ad laborem. Læderur quidem etiam qui à deambulatione blanda mutabitur ad laborem, verum non proinde licet curare quenquam à principio laborãtem, nam ne poſſet quidem: deambulantes verò licet, eos qui non ſint grauiter vulnerati, & non poſsint quitem retinere. Colligit deinceps ex dictis quod ſæpè iam dictum eſt. Omnino igitur (inquit) teſtimonium ſibi præbent mutuò hæc omnia, quòd omnia repentè & mutuò ſupra mediocritatẽ mutata, in hæc, & in illa, lædunt. Multiplex igitur ſecundum ventrem læſio eſt, ſi ex multa vaſorum inanitione repentè offeratur multũ. Multiplex dicit, quia & multũ datur, & quia repentè, & quia ex multa inanitione, quodcunque enim ſeorſum læderet. Addit, ſed & ſecum-

secundum reliquũ corpus, si ex multo otio repentè in multũ laborẽ veniat, multo plus lędit quã si ex multa exhibitione in multã vasorum inanitionẽ mutatio fiat. Oportet quidẽ & corpus his quiescere: atque si ex multa defatigatione repentè in otiũ & segnitiem incidat. Oportet autẽ & his ventrẽ quiescere à multo cibo: alioqui laborem in corpore facient, & totius corporis grauitatem. Hic locus non eodem modo legitur in omnibus codicibus, tamen in nullo non & mutilus, & inordinatè scriptus, quare non potest bene enarrari, nisi priùs restituatur. Legendũ verò ita est. Sed & secundũ reliquũ corpus si ex multo otio repentè in multum laborem veniat, multo plus lædit, quam si ex multa defatigatione repentè in otiũ incidat: atq; si ex vasorum inanitione in multum cibum, quam si ex multa exhibitione in multam vasorum inanitionem mutatio fiat. Oportet quidem & corpus illis quiescere: oportet autem & his ventrem quiescere à multato cibo. Alioqui laborem in corpore facient, & totius corporis grauitatem. Itaque dicit Hippocrates cibum multum esse, quod in reliquo corpore laborem, cibi detractionẽ esse otiũ ventriculi. Læsionem verò majorem afferre mutationem ab otio ad laborem quam à labore ad otium. Quia otium post laborem

borem vt medela propria est. Oportet enim illis qui laborauerint, corpus quiescere, & illis qui multum cibi ingeserint ventrem quiescere à multo cibo: alioqui laborantes citra intermissionem, laborem in corpore facient, & intolerabilem defatigationem: comedentes verò, neque vnquam abstinentes, facient totius corporis grauitatem. Hùc respexit etiam antea dicens, ciborum adiectioni studẽdum multo min⁹ detrahere verò sæpe expedit. Nimirum maiori cum periculo fit mutatio ad plus, quam ad minus cibi, vt in otium quam in laborem: & hinc accedit noua ratio, qua in morbis procedendum est, detrahendo potiùs quam addendo. His dictis ponit finem huic disputationi, dicens, plurimus mihi sermo habitus est de mutatiõe victus, & in alia & alia, hoc est, non tm̃ secundũ cibũ aut potũ, sed & secũdum laborẽ, & alia oĩa. Ad omnia igitur vtile est hæc nosse, sed id, id est sed pręcipuè ad id de quo sermo erat, ꝙ in acutis morbis ad sorbitiones mutãt ex vasorũ inanitione. Id est præcipuè autem ad eũ sermonẽ quo refutauimus medicos, quòd in acutis morbis mutarẽt ad sorbitiones ex inatione vasorũ. Mutandũ em̃ (inquit) vt ego iam iubeo: mutandum scilicet ab eo cibo quo bene valentes vtebantur, ad eum qui ægrotantibus iam congruit,

gruit, consideratis virium robore & morbo & consuetudine, & natura, & habitu hominis, vt antea dicebatur. Deinde, hoc est, postquã data sit ea potio quæ congruat, non est transeundum ad sorbitiones (neque verò ad aliũ victum crassiorem) antequam morbus concoctus sit, aut aliquod aliud signum appareat, vel secundum intestinum vacuatorium aut irritatorium, aut secundum hypochondria qualia scribentur signa. Hoc est antequam morbus finitus sit, vel saltem inclinet, per concoctionem, & insensilem solutionem, vel per iudicationem. Quoniam enim iudicationes cõstant euacuationibus ipsis, vt euacuatione per aluum, aut aliam aliquam partem, & decretorijs signis, vt irritationis sensu in intestinis, quę deiectiones antecedit, & hypochondriorum reuulsionibus quæ solet antecedere fluxus sanguinis ex naribus, & murmure quod antecedere solet fluxum alui, insinuans iudicationẽ, dicit, anteq̃ aliquod aliud signũ appareat vel secundum intestinum vacuatorium aut irritatorium, aut secundum hypochondria, qualia scribentur signa. Scribentur verò hæc procedente opere libro vltimo.

Vigilia fortis potus & cibos crudos, & incoctiores facit. Et quæ in contraria fit muta- 55

tio disoluit corpus, & excoctionem & capitis grauitatem facit.

VIdetur præter rem nunc meminisse læsionum quas vigilia nimia & nimius somnus inferre possunt, non tamē omnino præter rem hoc facit, sed quia dixerat, non solum in cibo & potu, sed omni alia in re quæ ad victū pertineat, mutationem repentinam periculosam esse. Oporteret nūc dicere quas noxas res singulæ in quas mutari corpora euenit, facere possint, id verò in omnibus præstare non posset, nisi opus futurum esset longissimū, & proprium argumentum quod de ratione victus in acutis est, excessurum. Præstat verò id in præcipuis & maxime necessarijs passionibus vt in cibo & potu, motu & quiete fecit, & somno ac vigilia nunc facit. Atque adeo in his ipsis non omnes noxas percurrit, sed eas præcipuè quæ ad victum referuntur, vt cruditatem & incoctionem, quæ vitia sunt commutationis alimentorum. Vigilia enim incoctionē ciborum potuumque concoctilium faciet, si quidem somnus concoctionem tantopere iuuabat: atqui non solum ciborum. Sed & succorum à quibus morbi fiunt, siquidem dicebatur nuper, vigiliæ coincidunt eis ob quas non coquitur morbus: & nimius somnus faciet iā

non

non coctionem solũ, vt cũ moderatus est, sed excoctionem etiã, hoc est corruptionẽ eã quæ cõcoctioni nimiæ succedit. Nimirũ si carnes mox ac perfectè elixatæ sunt igne à mouentur esui erunt idoneæ, & paratæ optimè, sin autẽ tunc quoque plurimum ad ignem nimium detineantur, dissoluentur plus æquo, & vitiabũtur. Quod vitium vocatur excoctio. Simile quiddam accidit cibis & potibus, ac succis omnibus, quibus nostra corpora alũtur, per nimium somnum. Nimirum cum non distribuantur tempestiuè per totum habitum corporis, & quæ oportet egerantur, sed per nimiũ somnum morentur etiam cùm cocti sint in intimis partibus, vitiantur, & nerui imbibentes succos quos oportuit distribui ac dissipari, emolliuntur, vnde corpus dissoluitur, & excrementa denuo efumant vndique: vnde caput grauatur. Non tamẽ has solum noxas hęc possunt afferre. Nam præter hæc vigilia affert aliquando delirium, & extenuationẽ partium & dissipationẽ spirituũ, ac nimiam siccitatẽ: siquidẽ primo cap. prognostici post pessima illa vultus signa dicit, interrogare oportet, an vigilauerit homo, quasi ob vigiliam illa omnia fieri possint. Iam verò somnus quibusdã occasionibus semper lædit, auget enim rigores, horrores, & frigora, quin etiam febres

febres nisi iam paroxysmi manifestè inclinẽt: sed præter has occasiones in morbis lethalibus laborem facit, vt primo aphor. secundę sectionis dicitur, quia scilicet si parati sunt homines ad cõuulsiones, aut graues quascunque cerebri pasiones, hæc affert, si internis inflammationibus laborant, has auget. Itaque plurima mala afferre possunt vigilia & somnus, suntq; ambo cum modum excedunt, non vt signa solum, sed vt causæ etiam, mala. Hippocrates verò nolluit hic percurrere omnia, quia non erat hic locus, sed vt diximus, propter victum in hæc deuenit.

LIBER TERTIVS.

VLCE autem vinum, & vinosum, & album & nigrum, & aquã mulsam, & aquam, & oxymeli, his signis oportet difinire in morbis acutis,

HActenus duobus libris est refutata victus ratio qua Gnidij medici vtebantur, traditęque generatim regulæ, quas in eius institutione teneri oportet: hoc tertio de facultatibus earum rerum, quarum in victu acutorum vsus est, agit, acturus in quarto (si modo Hippocratis est ille liber) de morborum acutorum speciebus sigillatim. Non tamẽ hic de omnibus agit, sed de solis potionibus cum enim tres differentiæ sint, potiones, sorbitiones, & cibi, ciborum in valde acutis nullus Hippocratis temporibus erat vsus (neque profectò est necessarius) sorbitionibus non adeo multis vtebantur, sed vt omnium optima, ptisana, cuius facultates libro secundo dictæ sunt dissertissimè. Superest vt in hoc agatur de potionibus: consuetæ autem erãt quatuor, vinũ, aqua, mulsa, & oxymeli. Nunc multo plures sunt,

ſunt, nam ſerapia omnia, & quę iulepa, & quę apozimata vocantur. Hippocrates ergo de dictis quatuor agit, & de vino omnium primo, cuius differentias proponit in initio dicẽs, dulce autem vinum, & vinoſum, & album, & nigrũ, addit, & aquam mulſam, & aquam, et oxymeli, his ſignis oportet diffinire in morbis acutis, hoc eſt, ex his quæ de eorũ facultatibus dicentur intelliges, quo morbo acuto, & qua occaſione, quocũque eorũ opus ſit. Hoc quidem eſt, quod lib. primo non longè à principio dicebatur, his verbis, prębere aut mulſam aut vinum, aut quodcunque magis quadrabit. Quod ſit autem accommodatiſsimum in ſingulis modis dicetur. His verbis citabatur locus hic, qui nunc enarrari incipit. Mulſa, aqua & oxymeli, aut differentias non habent, aut non tam inſignes quàm vinum, proinde in hac propoſitione ſolius vini nominauit differentias. Quãquã Gal. diminutè atque inordinatè id factum putat, quia non ſeorſum dicuntur differentiæ à colore, odore, ſapore, ſubſtantiæ modo, & facultatibus, cùm ex quinque his differentiæ capi poſsint, & in ijs etiam differentijs quæ dicuntur ommittantur plæręque, cũ vini ruffi & flaui, & rubri mentio non fiat. Verum Hippocrates ſuo conſueto breuiloquio vtens, non perſequitur omnes differentias (nã

neque

neque in vlla alia diſputatione conſueuit) attin git ſolum præcipuas, vt ex ijs aliæ intelligantur. Nos ergo ordine perſequamur omnes, deinde ijs quas attigit Hippocrates, accõmodemus. Vinũ ex dictis quinque accipit differẽtias: colore, odore, ſapore, ſubſtãtia, facultate. Ex colore habet quinq;, nã album, fuluũ ſeu ruffum, flauũ, rubrum, & nigrum eſt: ex odore tres: nam aut bene olens, aut malè, aut odoris eſt expers: ex ſapore quatuor: nam dulce, acidũ, acerbum, aut acre, eſt: ex ſubſtantia tres nam craſſum aut tenue, aut mediocre: ex viribus duas primum intẽſione aut remiſsione diuerſas, quia eſt aut vehemens quodque vinoſum dicitur, aut aquoſum, & quod oligophorũ, appellatur: deinde multas alias ex differẽtia virtutum, quia diureticum eſt, aut facilitãs ſputum, aut adſtringens, mouens væ aluum, aut ſomniferum, aut cõcoctionem inſigniter iubans, & quæcunque alia vinum pręſtare poteſt, ſiue bona ſiue mala: nam & caput grauãtia, & neruos tentantia ſunt, alia plus alijs. Quoniám verò hæc genera quinque ſecundũ quæ hæ partitiones fiunt diuerſa ſunt, & neque contraria, neque alia ſub aliis poſita, conſtat differentias illorum poſſe mutuo commiſceri, vt dulce, & debile, odoris expes, craſſum & ruffum, aut nigrum: & nigrũ & craſſum & auſte-

austerum: non tamen possunt æque commisceri omnia, quia quædam quibusdam necessario incidunt. Non enim potest album esse crassum, neque nigrum tenue, potest tamen vtrunque esse vinosum & forte, aut aquosum & debile, & acre, aut acerbum. Hippocrates, ergo saporum differentias attigit, quandoquidem dixit, dulce: & colorum, quandoquidem album & nigrum: & facultatis, quandoquidẽ vinosum. Odoris non meminit, neque substãtiæ modi, quod hæc cætera maxima ex parte consequãtur. Alba enim tenuia, nigra crassa, plus minùsue vtraque, sunt: fortia, odora, debilia inodora sunt. Colorum quodammodo omnium, quodammodo etiam non omnium meminit. Nam primùm quidem vinum, albũ aut nigrum tantum est, deinde in albis sunt, album, ruffum, & flauum: in nigris, rubrum, & nigrum. Nominauit ergo primas differentias quibus continentur omnes, non tamen persecutus est etiam vltimas. Dicens autem dulce & vinosum, videtur amethodè numerasse, dicturus dulce & acre, aut dulce & acidum: vel aquosum & vinosum, per contraria enim oportet procedere partitionem: cæterum non præter methodum id dicit Hippocrates, Sed consueto breuiloquio innuens plura quàm dicantur: nimirum dulce & vinosum nominauit,

auit, vt contraria, quòd scilicet dulce non pos-
sit esse vinosum. Cùm enim dulcedo mode-
rati cuiusdam saporis sit soboles, non potest
quod dulce, non esse debile vinum. Hoc verò
iusta Hippocratis sententiam dici palam fiet
mox ex iis quæ subiunget, sed & ex ijs quæ
antea, cum diceret, vt minus quis dixerit
mirabile esse dulce & vinosum vinum repen
te mutata non idem posse. Nimirum ibi dixit
mutationem talium vinorum esse noxiam.
mutationes verò fiunt ex contrarijs in con-
traria.

Dulce quidem vinum minus grauat caput 2
quàm vinosum, & minus mentem ferit, &
magis deiectiones mouet per intestinum quã
alterum. Facit autem viscera magna, hepar,
& lienem. Non est igitur conueniens pycro-
cholis, quia siticulosum est talibus. Verum et
flatuosum intestinis superioribus, non quidẽ
inimicum intestinis infernis secundum ratio-
nem flatus. Atqui non valde penetrans est fla
tus à dulci vino, sed moratur circa hypochon-
dria. Etenim minus hoc vrinas mouet quàm 3
vinosum album. Sputum autem magis educit 4
quod dulce est, quàm alterum. Et sane quibus 5

potum, siticulosum est, his minus quàm vinũ alterum educit.

Vinosos homines rarò solere amare vinũ dulce, & eos qui dulci delectentur vinosos non dici, eo ꝙ sapor dulcis nõ videatur esse vini proprius, sed alienus, Aristo. dicit 3 sectione problematum, verũ hoc non prohibet inebriari multos vino dulci: ipsamet causa qua Hippocrates dicit, minus grauare caput, quá vinosum, & minus ferire mentem. Nimirum quia debilius est, & moderatius, minùs feriat mentem eadem mensura potũ, & quia debilius, faciliùs potatur, ab ijs qui dulcibus delectantur, & ita sæpe potatur vsque ad ebrietatem: ob idque quibusdam visum est, vinũ dulce inebriare magis quàm reliqua vina: falsum tamen est, si id in vini natura esse putetur, ac non potiùs in nimia copia quæ ingeritur. Illud solum mihi videtur verè dici posse, quod & de diluto Aristote. eadem problem. sectione dicit, nimirum tardiùs inebriare, tamen semel ab eo factam, tardiùs ebrietatem disolui, qa crassiores & frigidiores sunt vapores illius. Eadem ratione minùs vrinas mouet, quàm vinosum album, & quia minus mouet vrinas, magis mouet deiectiones. Vt enim vrinæ copia deiectiones minuit, ita & vrinæ inmi-

minuto deiectiones auget: quàm vinosum ergo & album, hac causa deiectiones magis moouet: quàm rubrum autem, aut nigrum, acidum, aut acerbum, quod hæc album adstringunt. Facit hepar & lienem magna, non solum quia flatuosum est, et eius flatus moratur in hypochondrijs, sed etiam quia hæc intumescunt dulcibus, repleta succis, atque adeo schirros aliquando contrahentia, quia cũ grata illis quæ dulcia sint, trahuntur auidius, & deponuntur tardiùs. Ob id non est conueniens pycrocholis, quia siticulosum est talibus. Cũ enim dulcia omnia facile mutentur in bilem, & male permeent per hepar, replét illud bile: quare biliosi plurimũ ab illis læduntur, atque ita à vino dulci, quod velut inomeli est, bile aucta, siti maxima torquentur: multò sanè magis, quã si vinoso vterentur. quia etsi hoc calidius est, tñ minus moratur, in hypochondrijs. Verùm & flatuosum est intestinis superioribus: flatuosum sanè, quia crassum, & non admodum calidum, superioribus autem intestinis, quia flatus à vino dulci, non admodum penetrat in intestina humilia, sed moratur circa hypochondria, qua ipsa causa vinum tale non est inimicum intestinis infernis secundũ flatus rationem, hoc est, non vt res aliæ quę flatuosæ sunt noxiæ sunt intestinis infernis, ita

hoc, sed flatuosum cum sit, non illa lædit, neque inferni vētris dolorem mouet, scilicet nō in illum penetrat: sed neque si penetraret, læderet multum: cum enim ex vino sit, nō est frigidus, & ob id ipsum neque grauis deorsumq; tepens, sed calidus leuis & superuolitans: non vt qui ex vinoso, qui in caput copiosè fertur, magis quam qui ex aqua, qui in intestina imadeuoluitur, & dolores nonnunquam acerbos ciet. Nimirum quidquid gignitur, reffert naturam eius ex quo fit, ex vino ergo flatus, & leuior & calidior quā ex aqua fiet, & proinde intestinis minùs inimicus. Minùs vrinas mouet (inquit) dulce vinum, quā vinosum album. Addit quā vinosum album, nō, arbitror, insinuās, dulce omne esse nigrum, vt Gale. parum sibi constans dicit (sunt enim quædam dulcia etiā ruffa) sed quia quod nigrum, etiam si sit vinosum, crassitiei gratia, & vis adstringendi quæ illi inest, non valde mouet vrinam; & omniū maximè vrinam mouens est quod pariter est album & acre, quia illud est omnium, æquè & tenuissimum & calidissimum, & vtraque est causa magnæ penetrationis, & mouēdi vrinas. Nam & quod album est & aquosum mouet vrinam, quia tenue, vt docet Gal. lib. de cibis boni & mali succi, tamen vrinas mouet minus quā album vinosum, & non tentat caput,

illud. Itaque duplici ratione vrinam mouet album & vinoſum. Sputum verò educit magis quod dulce eſt, quã alterum: quia dulcia vt hepati noxia, ita thoraci amica ſunt, quapropter vtimur ad eius morbos tam multis ſerapijs cũ melle aut ſaccaro paratis Verum quod Hippocrates addit, eſt maximè notatu dignũ, Et ſanè (inquit) quibus epotum ſiticuloſum eſt, his minus quã vinum alterum educit, ſputum ſcilicet educit, minùs quam vinoſum. itaque vinũ dulce ſputũ facilitans eſt, tamen iis qui biliosi ſunt, & biliosa cacochimia in thorace laborant, vt qui biliosa pleuritide, perineumonia, aut deſtillatione, quibus ſcilicet epotum eſt ſiticuloſum, minus educit ſputũ quã vinoſum: quia calfacit hepar, auget bilem, reſiccat pulmonẽ, redditq; morbũ ſicciorẽ. Quod ſane idem in alijs omnibus dulcibus potionibus & eligmatis cauendũ eſt, neq; indiſtinctè, quibuſcũque ſputũ facilius educi volumus, augere oportet eligmatum, & vini, & copiã, ſed quibuſdam etiã (quibus ſcilicet thorax plurimũ calet, & hepar biliosum eſt) exibit faciliùs detractis illis omnibus, & data ſola aqua, aut etiam decocto hordeo. Ego ſanè talibus ſolam aquam, calidam concoquẽdi gratia, do, & res optime cedit, neque hypochondriis interim male affectis.

Album autem vinoſum vinum, laudatũ quidem & vituperatũ plurimis & maximis iam eſt, in dulcis vini enarratione, ad veſicã verò vino altero magis penetrat, & diureticũ exiſtens, & præter fluere aptum ſemper multum confert in talibus morbis: etenim etſi ad alia minùs idoneum quã alterũ ſit, ſed ea purgatio quæ per veſicã ab ipſo fit, liberat, ſi propellatur quale oportet.

HOc quoque dictum erat, vt cætera de vino albo & vinoſo, in ſermone de vino dulci, verum nõ inutiliter repetitur, quia hæc eſt maxima vtilitas huius vini, vt ſcilicet vrinas moueat. Quare multũ confert in morbis talibus, quibus ſcilicet expurgatione per vrinas eſt opus. Etenim etſi ad alia minus idoneum ſit quã alterum, ad excreandum ſcilicet & laxandam aluum, ſed ea purgatio quæ per veſicam ab ipſo fit, liberat, ſi expellitur quale oportet. Hoc eſt ſi expellatur quod expelli oportet. Non enim omnes quibus expurgatur per vrinam aliquid, iubantur ea expurgatione, ſed quidam plurimum læduntur, vt qui diabete laborant, vt qui ardore vrinæ, vt qui vlceribus renum & veſicæ, vt quibus pleno adhuc corpore, neque miſsione ſanguinis aut

per

per aluum expurgatione prægressa, diuretica proponātur. His sanè non conferet ea expurgatio, quia non expelletur, quale oportet.

Bona autem hæc signa sunt, vtilitatis & noxæ vini, quæ incognita fuerunt, me senioribus.

SIgna vtilitatis & noxe vocat, ipsa facultatis que singulis vini generibus insunt, differentiam. Quia qui singulorum facultates nouerit, facile posset iudicare quibus quodcūque prodesse, aut nocere posit.

Fuluo autem vino & nigro austero in his morbis adhæc vti possis, si capitis grauitas nō insit, neque mentis perculsio, neque sputū sursum efferri prohibeatur, neque vrina supprimatur, deiectiones autem humectiores, & ramentosiores sint. In his oportet præcipue mutationem ex albo facere, & quæcunque his similia sint.

MIrum est, vt sibi ipsi contradicat Gale. intra paucas lineas, in huius dictionis enarratione, dicens primū, vinum quodcūq; dulce est, statim esse nigrū: ac paulo post addens, fuluū vt & nigrum duplex esse, & dulce, & austerum: quin & lib. de cibis boni & mali succi dicit emolites vinum esse fuluum & dulce: atqui

atqui res ita habet, experimento enim cuius constat: cum occurrant sæpe vina è alborum genere & dulcia: non sanè, vt arbitror, neque quæ exactè alba, neque quę omnino flaua, sed quæ ruffa, crassa, & turbata. Possunt itaq; vtraque esse dulcia, fulua & nigra, possunt etiam esse austera, & cum austera sunt, dicit Hippocrates ad diarrhæas & ad dysenterias esse vtilia: quia adstringentia sunt. Atqui constat cũ vtraque austeritatis gratia, ad has passiones vtilia sint, multò magis quæ austera & nigra, quia crassiora sunt & fęculentiora. Neque sanè quia austera, acida etiam ita affectis vtilia sint, quia acida sunt tenuium partium & rodentia, austera verò, & multò magis quæ acerba, crassarum, & adstringentia. Dicit itaque in diarrhæis, vbi deiectiones humidiores, & in disenterijs vbi ramentosiores, oportere maximè mutationem facere ex albo vino in fuluum aut nigrum austerum, & alia quæcunque his similia sunt, hoc est in reliquũ victum & curationem adstringentem. Non autem dicit id simpliciter, neque omnino, sed nisi adsint quædam quæ prohibere possunt. Primum si capitis grauitas non adsit, neque mentis perculsio. Sed dices album binosum grauat magis caput, & tentat mentem quàm nigrum austerum, hæc ergo non prohibent

quo-

quo minùs ea mutatio fiat. Certè nõ dicit Hippocrates hoc, quasi satius sit grauato capite & mente percussa, vti quocunque vino albo quã nigro & austero, sed quasi satius sit vti albo oligophoro, quippe quod vrinas multum mouet & caput minimè tentat, aut quasi satius sit ad aquam aliquam, aut decoctum accommodatum hominem trasferre, quam ad nigrum austerum. Addit, neque sputum sursum ferri prohibeatur, sit scilicet morbus in quo efferri sputum opus sit, & non efferatur, in talibus enim plurimũ lædunt acerba omnia, hęc enim thoracem adstringunt, & neque vt dulcia laxando, neque vt quædam acida incindendo, possunt sputum iuuare, sed omni ratione prohibent. Rursum addit, neque vrina supprimatur, si enim supprimitur, satius sit vti albo vinoso, aut si hoc ob febrem timeatur, albo oligophoro, vt vrina fluat. Mictionis enim suppressio auget deiectiones, & copia minuit. Neque sanè his omnibus exceptis, vtendum est ad dictas passiones vino austero nigro, sed cum opus iam est adstringendo curare. Sæpe enim permittendum est fluere, si nondum satis minuta est copia, & euacuantur adhuc qualia oportet, & cum sistere iam est animus in diarrhæis incipiendum ab extergentibus est, & à mordacitatem prohibentibus. Astrictio

enim iudicatur ab ipsa affectione, affectionis autem iudicatio etsi intentione est prima, ordine tamē operandi est postrema, fieriq́ue debet satis priùs ijs quæ à causa indicantur. Tūc itaque oportet in diarrhea & dysenteria mutationē ex albo vino facere, & quæcunque his similia sunt, cum ad adstrictionē cōuertimur.

8 *Hoc verò insuper intelligere oportet aquosum vinum supernas partes omnes & eas quæ circa vesicam sunt minus lædere, verum quod meracius partibus quæ circa intestinū sunt magis prodesse.*

Siue aquosum dicatur quod dilutum, siue quod oligophorum: & meracius quod nō dilutum, siue quod vinosum, verum est q̃ dicitur, aquosum supernas partes minus lædere, quòd caput, neruosque nō tentet, & ad partes etiam circa vesicam esse tutius, quod minus mordeat aut exulceret, verum intestina non iuuare, vt meracius: hæc enim cum frigida sint & excarnia, ac à calidis visceribus remotiora, delectantur vino meraciori, aqua verò aut etiam valde aquoso vino offenduntur. Hæc verò plus aut minùs fiunt pro cuiusque natura & consuetudine.

9 *Melicratum autem epotū per totū morbū*

in

in acutis morbis, omnino quidem pycrocholis, & magna viscera habẽtibus, minus vtile est, quam alijs qui eiusmodi non sint.

MElicratũ & hydromeli eadẽ res est, puta mulsa, tametsi apud autores nũc occurrit hoc nomẽ nũc illud, & compositiones diuersæ, vt res diuersæ esse videri possint: tamẽ ea compositionis differentia nõ admittit res alias, sed solũ cõsistit in diuersa proportione aquæ & melis, aut diuerso modo parandi hæc, ac proinde non facit vt melicratũ & hydromeli res diuersæ sint, sed vt multæ sint differentię, siue melicrati, siue hidromelitis, denique mulsæ. Differentiæ verò ex tribus pendent: prima, ex aquæ differentia, quòd accipiatur puuialis, aut fontana: secunda, ex modo parandi, ꝙ coquatur, aut citra elixationem fiat ablutis fauis: tertia, ex diuersa quantitate mellis ad aquam. Antiquis parabatur mulsa ex pluuiali aqua & reponebatur ad vsus: iam verò non vtimur, nisi facile parabili ex aqua fontana, neque seruatur diù, sed quotidie paratur. Neque sanè meo iudicio agitur deteriùs, quia pluuialis aqua non probatur, nisi æstiualis, ea verò quia calore est velut elixata. Itaque fontana elixata pluuiali æstiua non erit inferior: elixatur verò

cum

cum fit mulſa ad ignem. Cruda etiam paratur nunc,& ſeruatur ad multos vſus,domi apud illos quibus multũ mellis eſt, & fauorũ. Ex quantitate aquę & mellis infinitę differentiæ fieri poſſunt,trium verò meminit Galenus dilutæ, meracioris, & mediocris. In nulla tamen harum certa menſura eſt,ſed mediocris mulſa ferè eſt, quæ octo aũt decem, aut duodecim aquæ partes accipit: quæ plures, iã eſt diluta: quæ pauciores,meracior. Accipit autẽ aliquãdo tantundem aquæ & mellis, aliquando etiam centuplum,tanta mulſæ differentia eſſe poteſt. Dicit ergo nunc Hippocrates mulſam epotã per totum morbum in acutis morbis, pycrocholis, & magna viſcera habentibus minùs vtilem eſſe,quam alijs qui tales nõ ſint. Galenus intelligit hic ſermonem haberi de ſolis ijs acutis qui tam breues ſint, vt poſſint tranſigi cum ſola mulſa, quia alioqui non accipiatur per totum morbum: ego verò illud per totũ morbum non ita accipio, vt ſola mulſa per totum morbum bibatur,ſed quaſi diceretur,quacunque morbi parte.nam mulſa pycrocholis & magna viſcera habentibus, quacunque morbi parte accipiatur, eſt inutilis, mellis gratia bileſcit,non ſolum autẽ ſimplex mulſa, ſed & omnia ſerapia dulcia, quæ ex melle parantur magis, non minimum autem
quæ

quæ ex saccaro: quare in talibus apozimata vocata magis probo aut serapia acida vel amara. Magna viscera habentes vocari nunc vult Galenus, eos solum qui inflammatione hypochondriorum tenentur: quia scirrho affectis, aut crassis succis obstructis, nō putat mulsam inutilem. Ego verò neque his darē mulsam citra aceti alicuius admistionem. Si enim dulcibus intumescit hepar, quomodo tumidum iā eisdem detumescet? proinde etsi non æquè lędi, eos qui scirrhum ea in parte habent, atque qui inflammatione, concedo, tamen hic vtcūque tumentia hypochondria intelligi velim. quia nullis ita affectorum rectè mulsa concēditur.

Siticulosum autem minus quam dulce vinum, mollit enim pulmonem, & sputum educit mediocriter, & tussim lenit: habet enim detersorium quiddam, quod supra mediocritatem facit sputum viscidum. 10

MVlsa minus siticulosa est quam dulce vinum, vel ob hanc solum causam, quòd vinum dulce est quale inomeli, seu mulsum. hoc verò quam mulsa siticulosius: cum enim habeant communem dulcedinem, alte-

rum

rum aqua, alterum vino constat: quare cum vinum siticulosius sit quam aqua, & mulsum sit quam mulsa: ac proinde etiam vinum dulce. Sed præter hanc causam reddit aliam Hippocrates dicens, quia mollit pulmonē, & sputum educit mediocriter, & tussim lenit. Hæc autem causa satis est idonea. Nam si in febribus ardentibus tusses leuiter irritantes, vt in aphorismo dicitur, possunt sitim placare, quāto magis mollitio pulmonis, & sputi mediocris eductio? sed dices vinū etiam dulce sputum educit, hanc ergo ob causam nō erit mulsa, quàm illud, minùs saticulosa. Certè vinum dulce educere sputum dicebatur, magis quā alterum vinū, educit nihilominus minus quā mulsa. Præterea vinum non omnibus educit, ijs enim qui valde biliosi sunt etiam siccat, mulsa verò etiam illis educit mediocriter, nō enim vt vinum siccat. Sed rogabis rursum, quo pacto tussim lenit, si sputum educit, cùm nihil sine tussi à pectore reijci possit: certè qui difficulter excreant, vt semel extussiant, tussiunt pluries, & lancinātur, qui verò facilè, sine multa tussi excreant multum, quia quoties tussiunt, educunt aliquid. Sed quod addit est aliquanto difficiliùs. Nā (inquit) habet enim detersorium quiddam, quod facit sputum supra mediocritatem viscidum. Quo enim pacto

deter

detersio faciet sputum viscidũ? quod si facit, quo pacto dici possit verè, quia facit viscidũ, educere sputum? nihil enim videtur magis posse sputi eductionem prohibere, quam viscositas. Certè hæc dicens, non reddit Hippocrates causam qua educit sputum, sed qua mediocriter educit. Nimirum quia vim detergendi solùm habet, & non etiam incindendi, vt oximeli, nõ educit fortiter vt illud, sed mediocriter. Educit ergo mulsa moderatè, & tunc solùm cùm non est viscidus humor, cũ enim incindente aliquo est opus (ea enim solùm habet detersorium quiddam) nihil facit aliud quàm extergere & abradere, ille verò abrasus, neque incissus, cõcrescit magis, fitq; viscidum & rotundum sputum.

Vrinã etiã mouet melicratũ sufficiẽter, nisi 11
quid à visceribus prohibeat. Et deiectiones e- 12
tiã deorsũ mouet biliosas, aliquãdo quidẽ bo-
nas aliquãdo autẽ synceriores quã conueniat,
& magis spumosas, magis autẽ hoc euenit bi-
liosis, & habẽtibus magna viscera. Sputi igi- 13
tur eductionem, & pulmonis emollitionem,
aquosius melicratum potiùs facit: spumosas
autẽ deiectiones, & biliosas meraciores quã
con-

cōueniat, & magis calidas, purum magis quā
14 *aquosum educit? Huiusmodi autem deiectio habet alias læsiones magnas. Neque enim hypochondriorum incendium extinguit, sed cōcitat, difficilemque tolerantiam & anxietatem facit & exulcerat intestinum & sedē.*
15 *Auxilia autem horum scribentur.*

NIsi quæ obstructio, aut quis tumor præter naturam hæpatis, eam expedite penetrare prohibeat, vrinam etiam mouet mulsa sufficienter: non enim vt vinum album & vinosum. Mouet etiam deorsum deiectiones biliosas, aliquando bonas, hoc est ex moderatiori bile, aliquando autem synceriores quam conveniat, & magis spumosas, quas deiectiones pessimas esse, & in colliquantibus febribus accidere in prognostico dictū est. Magis autem (inquit) euenit hoc, vt scilicet prauas deiectiones mulsa educat, biliosis extremè, & habentibus magna viscera, hoc est, inflammationem habentibus in hypochōdrijs, hi enim omnium maxime habent febres colliquantes. Cum tamen mulsa sputum educat, vrinam moueat, & deiectiones biliosas, non æquè, neque qualiscunque, facit hæc omnia: sed sputi eductionem, pulmonis emollitionē, & vrinæ

& vrinæ copiam, quæ aquosa est potius facit: deiectiones autem biliosas meraciores, & spumosas, & valdè calidas, quæ pura est, & multum mellis accipit. Quia mel calidum est & biliosum, corrigitur autem aqua. Nosse auté oportet talem deiectioné, syncere scilicet biliosam, & spumosam, alias læsiones magnas habere. Galenus intelligit læsionum nomine mala signa intelligi (quamquã nomen id non admodum significet) neque enim hypochõdriorum incendium extinguit, sed concitat, difficilemque tolerantiam & anxietatem facit, & exulcerat intestinum & sedem; quæ sanè videtur esse signa prauarum & malè exeũtium dejectionum, potiùs quàm noxæ quas illæ, vt causæ, inferant. Verum mihi videntur propriè vocari noxæ, nam hoc ipsum est maxima significatio malè exeuntium euacuationum, lædere scilicet quod si bene exiret, esset profuturum. Velut illæ dejectiones si bene ac decretoriè exirent, extinguerent hypochondriorum incendium, anxietatem tollerent, & ferrentur bene: cum verò per colliquescentiã exeunt, contraria faciunt; ipsa enim colliquescentia magis vrit, & siccat & debilitat, & angit. Quorsum ergo hæc dicit Hippocrates? quasi diceret, quandoquidem mulsa meracior tales dejectiones mouet, non oportet nos

decipi putãtes, hac causa vtilẽ esse eius vsũ, ac ꝓinde ea magis vtẽtes: sæpe eñ hac ipsa causa plurimũ lędit, colliquescẽtias, & prauas illas deiectiones, augẽs: id verò euenit in valde biliosis, & inflãmationes habẽtibus in visceribꝰ. In illis ergo, etsi mulsa meracior videatur bilẽ prauã vacuare, tñ abstinendũ ab ea est, & ad attẽperationẽ transeundũ, dãdiq; cibi quibus corpora minimè colliquescãt, & succorũ acrimonia hebetetur. Quod si potione subducẽte bilẽ prauã, aut succũ qui iã colliquerit, opꝰ sit, ea sit serũ lactis, aut ptisanæ cremor, cũ succo aliquo, aut infusione quæ subducat attẽperando, vt rosarũ, mirabolanorũ, tamarydorum, aut huiusmodi, Verũ quibus his noxis occurri possit, auxilia in lib. 4. huius operis differt Hippocrates (dicens) auxilia autẽ horũ scribẽtur.

16 *Qui igitur vtitur melicrato sine sorbitionibus pro reliquo potu in his morbis, in multis aget prosperè, & raro infeliciter. Quibus autẽ dandũ, & quibus nõ dandũ, maxima ex parte dictum est, & ob quæ, non danda.*

QVandoquidẽ mulsa tã multas vtilitates præstat, coquit eñ, exterget, educit, sputũ, vrinã mouet, & dejectiones iubat, qui vtetur ea sola citra alias sorbitiones, aut potiones, in multis aget prosperè, & in perpaucis male, ei succedet. Siue eñ coqui morbꝰ postulet, co

quetur, siue hac, siue illa via, iudicationem natura moliatur, quacunq; iuuabit. Cōstat verò hoc intelligi in illis morbis, qui sola mulsa trāsigi possint, qui scilicet acutissimi ex actè sint, & intra quatuor dies finiātur, & neq; extremè biliosi, neque cum viscerū plegmone. His em̄ & ob hæc, dandā mulsam non esse, dictū est.

Damnatum verò est melicratum ab hominibus, tanquam potantes plurimum debilitet, & propterea mortem accelerare putatum est. Dictū autē est hoc, ob eos qui se fame necant, aliqui enim solo melicrato vtuntur in potu, nimirum vt existente tali. Hoc autem nō omnino ita habet: sed aqua multo fortius est epotū solum: nisi aluum turbet: sed & vino albo & tenui & paucifero & inodoro, aliquatenus fortius, aliquatenus debilius est. Multum tamen differt & vini & mellis meracitas, ad vtriusq; vires nā etsi duplā mēsurā vini meri quis bibat quā mellis quod delingat multo tñ fortior fuerit ex melle solo, nisi si aluū turbauerit: nā & multo plus stercoris prodibit.

FEre enarratæ sunt hactenus facultates medicamentosæ, quæ melicrato insunt, nunc quātum virium habeat vt alimentum, dicit. Vulgarem opinionem dicit fuisse, melicratū,

potantes plurimum debilitare, & mortem ci-
tißsima inferre, & ob hãc opinionem, qui se fa
me necare statuebant, aut quos fortè iudices
fame necabant, vtebantur solo melicrato, tá-
quam existente tali, hoc est tanquam citißsi-
mè afferente mortem. Verum dicit hoc non
omnino ita habere, tametsi enim cibus sit de-
bilißsimus, & eo solo homines non poßsint diu
durare, durabunt tamen plus quam nihil ca-
pientes, quin etiam quam capientes solam a-
quã, nisi tñ aluũ turbet, si em̃ turbet multò ma
gis ita faciet breui mori, quam exiguo alimen
to quod præstat, mortem tardabit. Itaque mo
rientur, qui vtẽtur ea, citius quàm sola aqua.
Aqua sanè ex Galeni sententia nihil nutrit: ni
hilominus mortẽ tardat, ijs qui nihil cibi ca-
piunt, refrigerando & humectando, tardan-
doque mortiferam exustionem, & de siccatio
nem, hanc ob causam citius moriuntur nihil
capientes, quam solam aquam, & capientes
solam aquam, quam melicratum, nisi hoc al-
uum turbet. Verum exiguum est mulsã cũ so-
la aqua cõferri: nihil em̃ aliud fit, quã mulsam
nutrire aliquid omninò, quantũ verò nutriat,
non cõstare poßsit, nisi cum re aliqua nutriẽte
conferatur, proinde confert illam cum vino,
non vinoso, sed albo tenui & oligophoro, &
inodoro, cũ eo scilicet quod omniũ minimè
nu-

nutrit. De hoc Hippocrates loquutus hactenꝰ nō fuerat, ego verò dixi, esse diureticū, & minimè caput tentare. Hoc vino dicit mulsam aliquatenus esse fortiorem & aliquatenus debiliorē, vt scilicet hoc aut illud meracius est. Cū eṁ vinum dilutū & melicratū non secūdum se tota sint nutrientia, sed alterū ob vinū alterū ob mel quod accipit, cōstat tāto quodcunque illorū fore fortius, quāto meracius, & debilius, quanto dilutius. Sed oportet dilucidiùs dicatur, quæ vini meracitas cū qua melicrati sit conferenda. Si (inquit) bibatur potio vini diluti, quæ acceperit vini duplum, quam potio alia melicrati mellis, melicrati potio fortior fuerit. Vt si quis bibat nouē vncias melicrati quod habeat mellis vnciā vnam magis nutrietur, quā si nouē bibat diluti vini, quod habeat vini duas, & aquæ septē. Vnde cōstat, plusquā duplo fortiùs alimentū, esse mel quā vinū: nisi tn̄ (inquit) aluū turbauerit: si eṁ turbat, inanit hac ratione plurimū. Probat dein de hoc quod de nutritione vini & mellis dictū est, ita habere, quia ei qui acceperit mel, prodit stercoris plus, quā ei qui duplū vini. Videbitur fortasse alicui nō esse hoc satis idoneū inditiū, neq; rectè colligi, deciditur inde plus stercoris, ergo præstat plus alimēti: quędā eṁ sunt, quam alia, magis excremētosa, & minùs

nutrientia, quædã cõtra: vt carnes salitæ boũ, aut hircorũ, alimẽti præstant minùsquam gallinaceæ carnes, aut ouorũ vitelli, stercoris tñ plus. Certè aliud est præstare alimẽti plus, aliud, præstare firmius & solidius alimẽtũ. Pleraque eñ eorũ quæ excreméti habẽt exiguũ, cito nutriunt & multum, tamen non multum durat id quod corpori præstant, quia celeres eorũ fiũt excretiones: Ea verò quæ duriora & solidiora sunt, alimentũ præstant exiguũ, & feces multas, id verò quod ex eis corporibus accedit, firmũ est, & diutiùs durat. Videtur ergo ex fecũ multitudine nõ rectè colligi alimẽtũ esse copiosius, sed esse firmius, atqui hoc satis esset, ad id de quo nunc agitur: etsi enim ex vino plus accedat corpori quam ex melle, si tñ id quod ex melle accedit firmius sit, diutiùs etiam durabit qui eo vtetur: diutius enim seruabis hominem laborantem, & qui exerceatur, carnibus bubulis, quã ouis sorbilibus. Verùm neque hoc rectè colligitur omnino habet plus fecũ, ergo præstat solidius alimentũ. Nã olera sunt excrementosa admodũ, & alimenti pauci & tenuis. Quid ergo dicendum? certè consequutioné hanc nõ esse legitimã, omnino, neq; in omnibus valere, sed peculiariter in his de quibus agitur, in vino, scilicet, & melle. Quia enim mel dulce est adeò, cõstat esse satis nutriés, & quia vino crassius est, & fe

ces ex eo plures excernũtur, cõstat, id alimentũ quod præstat, esse solidius. Vnde fit vt qui in mulsa melle vtuntur, diutius durare possint quam qui duplo vino, vt explicatum est.

Si tamen ptissanæ sorbitione vtatur, insuper autem melicratum bibat, replẽs erit & flatuosum, & visceribus quæ circa hypochondria, inutile. Prebibitum quidem antè sorbitionem melicratum, non lædit, vt bibitum postea, sed aliquid etiam prodest. 22

SI cui mulsa simul & ptissana accipiẽda sint, mulsam præire cẽset, iuxta communẽ sanè rationẽ, qua tenuiora, & quæ faciliùs subducuntur, debẽt antè alia sumi. De qua re libro. 6. cont. mihi disputatum est satis.

Coctum autem melicratum, aspectu quidem valde pulcrius quã crudum, lucidũ enim, & tenue, ac pellucidum fit: virtutem autem quam ipsi tribuam, diuersam à crudo, non habeo, Neque enim iocundius est crudo, si contingat mel bonum esse: debilius quidem non nihil est crudo, & stercoris habẽs minus, quorum nullo, vt emendetur, indiget melicratũ. Fere verò vtendũ est hoc cocto, si mel sit prauum, aut sordidum, & nigrum, & non boni odoris, auferre enim possit concoctio prauitatis horum vitiorum maximam partem. 23

SOlum cẽset Hippocrates vti mulsa cocta, cum mel prauum est, & correctione indiget, vt cum est sordidum, nigrum, & mali odoris: alioqui enim, nihilo præstare coctam cruda, nihil enim aliud concoctionem facere quam detrahere facultatem alendi, facereque infirmiorem, & minus stercoris reddentem, neutrum verò horum correctionem postulare in mulsa, quia tenuiter illi inest vtrúque, cum neque nisi tenuiter nutriat, neq; stercoris multum gignat. Hæc Hippocrates vnde crediderim, vbi mel optimum adsit, non multum interesse cruda an cocta vtaris: Nihilominus arbitror, quadam alia ratione semper esse potiorem cõcoctam, quòd scilicet flatuosa minus sit. Nam quãtumuis sit mel optimũ, cõcoctione gignit spumam, quæ flatus euidẽs inditium est: hũc deponit: ob id cruda, intestinorum tormina multò magis ciet: quod Gal. in cõ. aphorismi quadragesimi primi sectionis quintæ dicit.

24 *Oximeli autẽ vocatam potionẽ multis modis vtilẽ in his morbis inuenies, etenim sputũ educens est, & facilem respirationem faciẽs.*

QVod oximeli vocatum dicit, nihil refert, neque quidquam Hippocrates innuit potiùs,

potiùsquã si simpliciter diceret oxymeli. Parabatur multis antiquorum ex aqua salsa: nõ video quid inde caperet, neque commoditatis, neque suauitatis. Galeno ex aqua dulci parabatur, atque vt arbitror etiam Hippocrates. Nam sal facultatibus quas illi inesse Hippocrates dicit, multum detraheret. Nam neque sputum bene educunt salsa, neque facilẽ reddunt spirationem. Gal. oxymeli parat, ex mulsa, addens acetum. Oxymeli itaque, vt nomẽ præse fert, accipit mel & acetum, additur verò illi necessario aqua. Sed eius sunt differentiæ, quoddam enim est simplex, quod nihil accipit, præter aquam mel & acetum: quoddã compositum, cuius multæ sunt differentiæ, vt sunt multa quecum his misceri possunt. Vt oxymeli sciliticum, & oxymeli ex radicibus, quinque, aut duabus, & quodcunque aliud ie rapium accipit acetum. Simplicis etiam sunt differentiæ, ex quantitate aceti, cuius plus accipit, aut minus. Quoniam verò quæ inde capiuntur, infinitæ sint differentiæ, rediguntur in tres, doctrinæ gratia, quarum quãlibet necesse est habere amplam latitudinem. Est enim oxymeli, dilutum, meracum, & mediocre: vt verò mulsa meraca aut diluta ob mel dicitur, ita oxymeli ob acetum. Mediocre ergo oxymeli est, cuius in officinis est vsus, quod
 accipit

accipit duplum mellis quam aceti, & aquæ quadruplum. Quod aceti accipit minus, quã aquæ quartam, dilutum, quod plus, meracum. Multos vsus esse dicit oxymelitis in his morbis, in acutis scilicet: nam sputum educit facilè, & facilem respirationem facit. Quibus sanè videtur solos thoracis morbos respexisse, Hippocrates dicens in his morbis: potuerit autem etiam acutos omnes respicere: mox enim dicet alias eius vtilitates, quæ ad hypochõdria & ventrem, & renes, pertinent. Spirationem facilem reddit, quia sputum educit: educit autem incindendo & extergendo.

25 *Occasiones autem hoc habet.*

IDest non tamen semper vtiliter datur, nã vt habet multos vsus, ita etiam habere potest noxas. Aliquando ergo datur vtiliter, aliquando inutiliter, estque cum dandum & cum denegandum est. His dictis incipit noxas & vtilitates eius dicere, vt inde intelligas, quando dandum sit, & quando secus: primũ autem de meraciori loquitur, deinde de dilutiori.

26 *Quod enim valde acutum, nihil mediocre faciet ad sputa quæ non facile exeunt, si enim educeret, quæ arteriam exasperant: & lubricita-*

citatem faceret, & velut dilataret guttur, leniret vtique pulmonē: emolliens enim ipsum est. Et siquidem hæc contingerent, magnam vtilitatem præstaret: aliquādo verò quod valde acidum est, eductionem sputi non obtinet, sed insuper viscosum id facit, & lædit.† maxi- 27
me autem hoc patiuntur, qui alioqui lethaliter laborant, & nō possunt tussire, neque excreare quæ continentur.† Ad hoc ergo coniectare 28
oportet robur ægrotantis, ac si spem habeas, dare.† dare autem, si dederis, summe tepidum, 29
& paulatim quod huiusmodi sit, & non large.

QVod valde acutum sit, ad sputa solùm, quæ non facile exeunt, vtendum est: nam est magnum vehemensque auxilium, quo proinde, nisi ad rebeles passiones vtendum non est. Atqui quoniam huiusmodi est, nihil facit mediocre, vt quæ mediocria sunt auxilia, sed plurimum prodest, aut plurimum nocet. Non dicit ergo, nihil mediocre faciet ad sputa quæ nō facile exeūt, quasi ad ea quæ facile exeūt mediocre aliquid faciat (nam qui possit?) sed quasi ad facile exeuntia n dandum nunquam sit. Datum verò

verò, nihil mediocre facit: nam cum malum cedit, educit quæ arteriam exaſperant, & lubricitatem facit, & velut dilatat guttur (quia cum expurget euacuetque videtur dilatare) & lenit pulmonem: & hæc faciens, magnam vtilitatem præſtat. Aliquando verò nō poteſt eductionem facere, ſed plus etiam quam antea erat, facit viſcoſum ſputum, & lædit plurimum: maximè autem patiuntur hoc ab oxymelite acerrimo, qui alioqui laborant lethaliter, neque poſſunt tuſsire, neque excreare quę continentur, hoc eſt qui lethaliter laborāt, aut ob maximam ſuccorum contumaciam, qui neque à valentiſſimo medicamento poſsint ſecari, & elui, aut ob tantam facultatis debilitatē, vt neq; tanto medicamine adiuta, poſsit quod exciſſum ſit excreare, vtroque enim caſu euenit magna noxa: ſi non eluitur ſputum, aceti qualitate ſicceſcit dureſcitque magis, ſi exciditur, neque expelli poteſt, affatim in cauum arteriæ incidens, ſuffocationis infert periculū. Ergo vt cognoſcas quando dandum tale oxymeli ſit, & quando ſecus, conſiderare oportet robur ægrotantis, & ſuccorum contumaciam atque ſi his perſpectis, ſpem habeas, fore vt ſecari poſsit & excreari, dare oportet (plurimū enim confert, in ijs quæ difficile educuntur, vt in aſthmaticis paſsionibus) ſin minus non da

re

re tam acre, sed aliud dilutius: non quod dilutius futurum sit satis, vbi meracius non sufficiat, sed quòd etsi non persanet, citra noxã conferat aliquid paulatim. Verum si dederis acetum meracum, hoc est, cum ex dictis coniectaueris dari oportere, dare debes, non largiter potandum vt serapia, neque hyeme calidũ, & ęstate frigidũ, vt illa, & vt ipsum oxymeli dilutum primo libro accipi iussit: Sed paulatim vt eligmata, & exquisitè tepidum, vt tepore temperetur saporis acuties. Nimirum quæ propter ventrem, aut hepar, aut venas, accipiuntur, largiter epota, frigida aut calida prossunt magis, quia affatim ipsum ventrem incidunt, tepida verò eũ debilitant: quæ verò propter thoracis partes, paulatim accepta & tepida, quia linctu melius ferũtur in pulmonem, quem tepor emollit, laxatque.

Quod verò parum acutum est, hamectat 30
quidem os & fauces, & sputum educit, & sitim sedat: hypochondrio autem, & visceribus quæ ibi sunt, amicum: siquidem lesiones has quæ à melle sunt prohibet. Nam quod bi- 31
liosum est in melle corrigit: flatus etiam facit erumpere, & vrinam prorritat: intestinũ 32
autem & partes infernas humida facit, & ra-

menta

33 *menta facit. Aliquando autem & hoc pra-
uum in acutis morbis fit, maximè quidem q
flatum prohibet erumpere, sed rursum facit re
currere, ad huc autem & debilitat, & extre-*
34 *morum facit refrigerationem. Hanc solā no-
ui læsionem, quæ ab oxymelite fiat, quæ digna
sit vt scribatur.*

NVnc narrat, commoditates & noxas, quę contingunt ab oxymelite dilutiori. Humectare dicit os & fauces, id quod faciet, quia sputum educit, & ob hæc ipsa sitim sedabit. Nam si febris ardens ob tussim leuiter irritantem fit parum siticulosa, vt in aphorismo dicitur, quanto magis sputi eductio, orisq; & faucium humectatio, sitim sedabunt? dictũ est lib. primo oxymeli, vbi ingens est sitis, minus conferre quā mulsam, aut aquam solam, nũc verò confertur, quod aceti habet exiguũ cum valde acuto. Sed cur sputum educit? certè quia exterget & incindit. Dicit etiam amicum esse hypochōdriis, hoc intellige, plusquā mulsam, quia acetum, læsiones quę sunt à melle, prohibet: quod explicans, addit, quod est biliosum in melle corrigit. Nimirum mulsa, vt alia omnia dulcia, & detinetur in hypochōdrijs & bilescit, oxymeli autem, acidum cum sit, non habet has noxas: flatus etiam facit erum-

rumpere, quia aceto extenuat, & melle calfacit: Et vrinam mouet, tenuis enim est, aperiẽs, & incidens, potio, quare vias vrinæ expurgat, facitque exire multa, quæ detinerentur, adeo, vt & ad trudendos lapides, aut crassos succos, rectè propinetur. Narrat deinde Hippocrates noxas, dicens, intestinum & partes infernas humida facere, hoc est plurimum fluẽtia, ac diarrhæa laborantia, & ramenta facere quæ quidem per dysenteriam fiunt. Itaque dicit, oxymelitis potu solere intestina irritari plus satis, fierique diarrhæas, ac nonnunquam dysenterias: constat verò hæc merito timeri, quia & à sola mulsa meraciori fieri solere antea dixit, nedum addito aceto. Aliquando, dicit, illud etiam prauum fieri, in morbis acutis, quòd quidem oxymeli prohibet flatum erumpere, & sursum facit recurrere, & debilitat, & facit refrigerationem extremorum: atqui hæc quidem aliquando leuiora sunt, cùm scilicet alioqui homo nullo acuto malo tenetur, si verò acutè ægrotans habet hæc, praua sanè sunt, est enim voluulus vocatus morbus, cum flatu recurrente sursum debilitatur homo, & refrigerantur extrema præ doloris vehementia. Sed quo pacto hæc facit oxymeli, si inter eius virtutes verè dicebatur, flatus facit erumpere?

certè proinde nunc adiecit , illud aliquando: innuens scilicet, si quis firmis intestinis sit, neque ad dolēdum paratis, oxymeli illi facere vt erumpant flatus: si verò is sit, qui facile doleat euenire solere, vt dolor intestinorum eruptionem præueniat, faciatque vehementer , vt ea adstringant sese, quasi ad exprimendam doloris causam, incipiēteque adstrictione ab humili parte cogātur sursum flatus recurrere, atque fortasse etiam feces secum efferant , & in gratialia intestina faciant inpingere, vbi dolorem alium grauiorem excitātes, vires prosternant, & extrema faciant refrigerari. hāc solam læsionem notatu dignam ab oxymelite dicit nasci solere, alias enim præ hac esse leuiores.

Constat verò vt hæc læsio & alia etiam quæ ante hanc dicta est , ab acerrimo oxymelite fieri posset, magis etiam quàm à mitiori (nam ob acetum præcipuè fiunt) verùm scribuntur hæc vt noxæ ab oxymelite parùm acuto, quia hoc etiam potest hæc facere, non solū quod valde acutum est. Noxa enim quæ valde acuto tributa est, puta posse magis viscosum sputum reddere, & prohibere excreationem, ab illo solo fieri potest, non etiam à mitiori , vt hęc.

35 *Exiguum ergo huiusmodi potum nocte, & ieiuno ante sorbitienem propinare conuenit. Verùm & longè à sorbitione nihil prohibet bibere.*

ANtea dictum est hoc oxymeli in aliis acutis, dandum hyeme calidũ, ęstate frigidũ in morbis thoracis tepidum semper: nũc horam exibendi docet. Ea est & quæ aliorum serapiorum mane aut vesperi ante cibos, aut si post cibos dandum sit, longè ab illis, non enim tam longè abesse à cibis necesse est datũ ante eos, quàm post. Quia si præeunt elabuntur relictis in ventriculo cibis, sin autem consequuntur, miscentur cum eis, vitiantque, & cibi medicamentiosas vires detrahũt serapiis. & serapia cibos faciunt vitiosos: euenitque quod Hippocrates libello de alimento dicit. Medicamentum in alimento pessimum.

36 *Iis autem qui solo potu cibantur sine sorbitionibus, ob hoc non est conueniens, semper, & per totum vti hoc, præcipuè autem propter rasuram, aut exasperationem intestini, nam existenti sine stercore magis vtique fecerit, maximè, accedente vasorũ inanitione. Deinde autem & mulsa vim amisserit. Si igitur vtile esse videatur ad totum morbum, multo*

hoc potu vti, exiguum acetum oportet infundere, vt solum agnosci possit: ita enim læsiones quas natum est inferre, minime inferet, & quibus oportet prodesse, proderit.

OB hoc, hoc est ob dictas noxas, etiam si quis videatur solo potu, sine sorbitionibus, indigere per totum morbum, nõ expedit, vt solo oxymelite semper & per totum morbum vtatur, quia cum intestinũ sine stercore sit, & vasorum ad intestina pertinentiũ vacuitas, facilime læserit rodens intestina, ac radens. Sed neque seruari quisquam poterit cum solo oxymelite quantũuis sit acute ægrotaturus, tametsi enim antea dictum est, multos ægrotos seruari solere cum sola mulsa, atque adeo felicissimè cedere, & oxymeli ex mulsa fit, tñ cum oxymelite solo non ita seruari quisquam possit, quia mulsa admistione aceti amittit vim. Acidum enim parum aptum est nutrire, dulce aptissimũ: dulci enim accidit esse grato partibus, & trahi, & affigi: habet etiam pinguitudinem quandam: Acido verò contraria insunt, nam neque affigitur, neq; verò alia affigi valde sinit. Hinc fit vt vsu dulciũ pinguescãt corpora, acidorũ extenuẽtur. Ergo oximeli minus nutrimenti prestat quã mulsa, nisi crassius multo sit, & mellis accipiat multũ, atque

* [illegible] aceti humores [illegible]
[illegible]
[illegible]

atq; aceti exiguũ. Vt igitur eo solo quis per totum morbũ vtatur, nõ est idoneũ. Quare si vtile esse videatur, ob extersionẽ & incisionẽ, & vires alias medicamẽtosas, ad totũ morbum multo oxymelite vti, oportebit illud parare ex mulsa exiguo admodũ aceto infuso, vt tantũ agnosci posit. Nã ita quã minimè lędẽs, ꝓderit

Vt autẽ in summa dicatur; aciditates ab aceto, biliosis magis quã melancholicis cõferũt amara enim dissoluuntur, & in pituitosa mutantur, eleuata ab ipso. Nigra verò fermentãtur, eleuantur, & augentur. Efferens enim nigra est acetum.

QVia oxymeli à mulsa solũ differt aceto, enarratis aceti facultatibus, velut in summa, dicuntur oxymelitis vires. Proinde de aceto ediserit, dicens, biliosis magis quàm melancholicis cõferre, non aũt ꝙ vtrisq; conferat, & his minùs, vt hæc oratio videbatur innuere, sed quòd illis vtile, his noxium sit: amara enim ab acidis dissoluuntur, & in pituitosa mutantur. Non sanè quod posit bilis in pituitæ naturam, & substantiam redire (nam qui posit?) Sed amara ab acidis dissolui dicuntur, quia cohibentur, attemperantur & cohercentur: in pituitosa verò mutari, quia biliosa corpora, acidorum vsu

P 2 abeunt

abeunt in pituitosa, bile gignenda pauciori, & pituita pluri: vtrunque autem fit ob acidorum frigus. Biliosis ergo, his de causis est vtile acetum, melancholicis verò noxium, quia nigra fermentantur, eleuantur, & augentur ab aceto, nimirum acetum est melancholiæ congener, atque ita est vt quoddam illius fermentum, quod cum ea permistum, eleuat, tumefacit, augetque: auget sanè eum succum propriè ob naturam quam habet frigidam & siccam, magis autem & citiùs ebulire faciẽs: velut mustum in dolijs, cum ferbet augetur vsque dũ per summum regurgitat. Ita ergo est acetum efferens nigra, vt ferbore effertur mustum, & maza fermento. Hinc fit vt melancholici aceto plurimum angantur, æstuante melancholia, more perturbati, & spumantis maris, & proinde in tumorem attollente hypochondria, & in caput affatim elata. Non tamẽ quia acetum interiùs acceptum aduersum est melancholicis, fit etiam & exteriùs admotum. Quimpotiùs melancholici hypochondriaci, & lienosi, fotu aceti accerrimi iubantur, & lienosis medicamentis admisceri debet semper acetum: neque sanè solum prodest, vt quod penetrare faciat, vt quidam putant, sed etiam quòd per se illis affectionibus medeatur. Nã quæ penetrationis gratia solùm admouentur,

nunquam debent admoueri sola, sed admista aliis, quæ deduci debeant, at verò hypochondriaci iubãtur solo aceto acerrimo, quia exterius admotum non penetrat ea copia, qua possit per venas cum melancholia deduci, & eam fermentare, sed qua possit siccando resoluere, & refrigerando ardorem atræ bilis extinguere, & adstringendo, partes roborare. Ecce ergo vt biliosis vtile, & melancholicis noxium sit acetum. Ita verò (quanquàm minus) sit & oxymeli. Quid verò pituitosis? an noxium est oxymeli, an vtile? certè ob mel, vtile: ob acetum partim hoc partim illud. Nam qua refrigerat, noxium est, & pituitam auget, qua incindens, est vtile, cùm sit pituita viscosa. Ergo pituitosis merum acetum dandum haud est, quia plurimum refrigerat, sed neque oxymeli, quod aceti accipiat plurimum & mellis exiguum. Sed quod huiusmodi, detur biliosis, quod mellis accipiat plurimum & aceti exiguum, pituitosis. Quin etiam expediens sit pro pituitosis parari ex melle, pro biliosis ex saccaro, quod vocatur in officinis serapium acetosum simplex. Melancholicis verò neutrum congruit.

39 *Mulieribus verò omnino, inimicum ma-*

gis

gis quam viris acetum. Vteri enim dolorem infert.

MVlieres omnes sciunt se aceto plurimũ lædi, eæ verò pręcipuè quę vteri præfocationi sunt obnoxiæ, & quibus fluũt mẽstruę euacuationes, & quæ à partu nondum sunt expurgatæ. Nam euacuationes ex vtero cessare facit, & præfocationes affert maximas, & conuulsiones ex vtero. Hæc verò facit, dolorẽ vteri inferens: infert verò dolorem vteri, sua mordacitate & frigore, quibus vtero vtpote neruoso & exangui, nocet. Quare non vtero solũ, sed eadem ratione, & intestinis, & ventriculi ori, & neruis omnibus, inimicũ sit, lædatque etiam viros, verũ mulieres multò magis, quia præter alias omnes partes habẽt insuper vteros qui ab aceto lædi possint. Sed qua ratione dolorem vteri faciat acetũ diximus, vt aũt per dolorem reliqua mala faciat, oportet dicamus. Conuulsiones facit ob mordicationẽ cõpatientibus neruis cum vtero, quia is est neruosus; præfocationes verò facit, cohibens sanguinis efluxum, faciensque eum sursum ferri, ac ita vterum reuelli sursum. Cohibet verò sanguinem dolorem faciens, eadem prorsus ratione qua diximus, mordendo intestina prohibere flatum erumpere, & recurrere sursum,

atq;

atque ita voluulũ vocatum morbũ facere. Nimirum vterus ex mordicatione dolens cõprimit ſeſe, & ea oſcula quibus in eum inſtillat ſanguis, qui occluſis oſculis & compreſſo vtero ſurſum repellitur, & ita periculoſam affert præfocationem. Hanc ob cauſam mulieribus quibus menſtrua fluant, aut quæ vterinis paſſionibus ſoleant tentari, acidum ſerapium dãdum non eſt, atque omnino, rarò eſt dandũ mulieribus.

Aquæ autem potui in acutis morbis aliud nullum habeo opus quod attribuam, neque enim tuſsim lenit in perineumonicis, neq; ſputũ educit, ſed minuſquã alia, ſiquis ſemper aquæ potu vtatur. Exigua verò aqua ſi inter oxymeli, & melicratũ ſorbeatur, ſputũ educit, propter mutationẽ qualitatis potuũ: inũdatio nẽ enim quandã facit: alioqui neque ſitim ſedat, ſed irritat, bilioſa enim bilioſæ naturæ, et hypochõdrio praua, & peſsima, et bilioſiſsima et vires maximè proſternẽs, cũ in vacuũ fuerit ingreſſa, et lienẽ augẽs et hepar, eſt, cũ exarſerint, et fluctuat ac ſupernatat: tardi enim trãſitus eſt, quod ſub frigida & cruda ſit: et neq; deiectiones faciens, neque vrinam mouens:

lædit autem nõnihil & ob hoc, quòd sine stercore est natura. Si autem & pedibus frigidis aliquando bibatur, omnes has læsiones magis faciet, inquancunque ipsarum magis inclinauerit.

DE aquæ delectu, & quibus notis, quæ melior, & quæ deterior sit, agnoscatur, scripta sunt sparsim multa ab Hippo. & à Galeno, præcipuè autem ab Hippo. libello de aëre locis, & aquis, vbi non solum vt sit in examẽ vocãda ipsa aqua perse docetur, sed vt ipsi fontes vnde scaturit. Porrò ab aliis autoribus dicta de hac re sunt multa, cõtrouersumq; de plurimis circa aquam est, quibusdam probantibus maximè omnium pluuiales quasi tenuissimas, & calore velut elixatas. Alijs has ipsas omnium maximè vituperantibus, quasi omnium malignarum qualitatum participes, vt ex rebus omnibus, etiam nocentissimis, & sordidissimis eductas: porrò aliis autore Plinio, probantibus ante alias omnes puteales, quasi expurgatissimas, & per terrã percolatissimas. Aliis has censentibus omnium maximè crassas & crudas ac flatuosas. Aliis quorũ sentẽtia maximè probatur ab hominibus, præferentibus his omnibus fontanas & fluuiales.

Ego

Ego sententiæ Hippocratis & Galeni, atque adeò veritati consonũ esse cẽseo, pluuiales æstiuas quę cũ tonitruis. & procelis descendũt esse omnium optimas aquas, quòd hæ verè, nõ ex crassis vaporibus, & abundantia humidi ascendentibus, sed ex tenuibus, vix vi caloris extractis, conflatæ sint, alias vero quæ cum magna oppacitate crassis nimbibus descendũt, & caliginosæ sunt, omnium pessimas, sordidas, malarum qualitatum particeps, & facilè putrescentes: porrò puteales quæ dulces sunt, & ex proximo fluuio, aut fonte deriuari cognoscuntur, esse etiã ipsis fluuialibus aut fontanis meliores, nisi terra quæ inter puteos fluminaq; aut fontes interest, aliena aliqua qualitate participet, si verò putei aquę vt plęrunq; fit, ex abisso illo aquarum qui sub terra vbiq; est procedat, certè crassissima sit, & maximè cruda. Præstat ergo quoniam optima Pluuialis non sine nimia curiositate possit comparari, & putealis e fluuio raro occurrit, & habet id periculi quod ex terra diximus, vti fontana aut fluuiali, quæ optima erit oppido quẽ incolemus: cũ præcipuè id virtutis quod est in plùuiali æstiua, elixatione possis fontanæ, & id quod puteali, repositione longa, fluuiali tribuere. Nimirum & repositione expurgatur aqua, & elixatione insuper extenuatur, fon-

tanæ

tanæ verò non possunt seruari repositæ quantum fluuiales. Quin & præter elixationem, quæ ex fontibus sublimibus, & soli expositis, in decliue versus orientem solem, aut meridiē fluit, cōcoctior meliorq; aqua esse solet, quā quæ ex opacis locis in cōtraria loca decurrint. Verūquia tāta est aquæ ab aqua differentia, fontanæ à fontana, fluuialis à fluuiali, & puteaлis à puteali, vt multæ fontanæ & fluuiales plerisque puteahbus sint deteriores. Satiùs profectò sit ipsam per sese aquam, dimissa erūpendi è terra conditione, proprijs notis explorare, & vbique locorum ea vti, quam ibi natura optimam parauerit, siue per terram defluat, siue è fonte scaturiat, siue hauriatur è puteo. Optima est quæ simplicissima & tenuissima, simplicitatem agnosces, quòd sapore, colore & odore maximè vacet: tenuitatem, quòd cito calescat, & refrigeretur, vt in aphorismo dicitur. Melius enim & exactiùs signum hoc reperies, quam quod ex pondere. Verū quæ hoc loco dicuntur ab Hippo. non de hac aut illa, sed in cōmune de aqua potabili dicta sint, nā optimæ etiam aquæ congruunt. Sed audiam° quæ dicit. Aquæ potui (inquit) in acutis morbis nullū aliud opus habeo quod attribuam, hoc est aqua nihil aliud præstat corpori q̄ esse potū, esse autē potū nihil est aliud quam esse

vehi

vehiculum alimenti, vt libello de alimento dicitur. Obijcies hoc loco quòd sexto epid. sect. 4. dicitur aqua esse vorax, hoc est cibi appetentiã excitare, & quæ Gal. nono methodi de copioso frigidæ aquæ potu, quã plurima prædicat. extinguere scilicet febres ardentes, si tẽpestiuè & ab idoneo homine accipiatur, ab eo scilicet cui neque cruditas, neque interna vlla inflãmatio, neque præcipuę alicuius partis debilitas, neque nimia corporis macies sit. Hæc enim non solius potus, sed medicamenti optimi esse videntur opera. Verũ quod vorax esse dicitur, non ad morbos acutos pertinet, sed ad sanorum victum, hic verò dicit, in morbis acutis. Quod de febrium ardentium extinctione diximus, facile declarat Hippo. hic non denegare aquæ. Virtutes primas, hoc est eas quę secundũ primas qualitates insunt (non enim negabit refrigerare & humectare) sed secũdas & tertias. Nã neque incindit neq; exterget, neq; aliud huiusmodi facit, quod ad secundas facultates pertineat: nã neq; astringit neq; laxat, neq; trahit, neq; repelit nisi refrigerãdo, ac proinde neque tussim lenit, neque sputũ educit, neque aluum laxat, neque vrinas mouet, neque aliud quidquam facit quòd spectet ad tertias, nam neque sudorem elicit, neque lac gignit, neque denique alia facultas illi tribuitur, quam alimentum vehere, &

refrigerare ac humectare: refrigerando verò & humectando extinguit febrem. Exigua verò (inquit) aqua, si inter oxymeli & melicratũ sorbeatur, sputum educit, propter mutationẽ qualitatis potuum. Hoc est si is qui vtitur oximelite, aut mulsã, inter hæc aliquãdo sorbeat
excreatio exiguum aquæ, augebit etiam aqua execrationem, non quidem quòd aquæ id sit proprium, sed quòd, quia expers est facultatum omniũ, facilè accipit vires omnium quibus cum miscetur, aut quæ in ea coquuntur, aut macerantur. Epota ergo inter mulsam aut oximeli, inundationẽ facit, cõmouetque alium potum, ac cum eo miscetur, & fusilitatem auget, & proinde excreationem. Quapropter consultum est asthmaticis & alijs omnibus qui thoracis passionibus laborant, cum execrãdi tempus accessit, potionem augere, & inter medicamentosa, aquam etiam dare, detur verò ad hunc vsum tepida aut calida. Addit, alioqui neque sitim sedat, sed irritat. Videtur innuere nisi cum oxymelite aut mulsa bibatur, non sedare sitim. Mirum verò si cum .1. libro diceret valde siticulosis non dandum oximeli, sed mulsam. aut etiam aquam, quasi omnium horum minimè oximeli, & aqua maximè sitim extinguat, nunc dicat aquã ab oxymelite, aut mulsa accipere, sitim extinguendi, vim, maximè

mè cum nuper damnauerit mulſam, vt bilioſam. Certè illud, alioqui, non refertur ad proxima, quaſi dicat, niſi inter oxymeli aut mulſam bibatur, ſed ad ea quæ antea dixerat, quaſi diceret neque tuſsim lenit, neque ſputũ educit, & neque id quod illi videtur eſſe maximè proprium, hoc eſt ſitim ſedare, in omnibus præſtat. Nam bilioſa eſt bilioſæ naturæ, & cui eſt bilioſa, non poteſt ſitim extinguere, ſed irritare potius. Sed quo pacto eſt cuiquã bilioſa aqua, quæ bili tantopere eſt contraria, frigida cũ ſit & humida? Non certè quod ea ipſa in bilem mutetur (non enim poteſt) ſed quod bilis inundationem faciens, ipſam quodam modo augeat, faciatque hac & illac redundare, velut ſanè qui in vinum aquam infundit, vini facit eſſe plus, diluti ſcilicet. Nihil profectò magis experimento cognitũ, quã eis qui nimia abundant bile, aquæ potu oris amaritudinem augeri, nimirum diluta effunditur ad os vſq; bilis: irritabitur ergo talibus ab aqua ſitis. Sed quo pacto emendabitur aqua ab hac noxa? non certè admiſtione ſalſi, amari, aut dulcis, hæc enim potiùs ſitim auxerint, ſed admiſtione acidi: hoc enim obſiſtit bilis amaritudini, & pituitæ ſalſugini, ſi quæ etiam in lingua eſt. Admiſtione ergo mulſæ nihilo magis extinguet ſitim aqua. Admiſtione
ergo

tamen modici aceti, aut etiã modici oxymelitis, minus siticulosa erit. Nam etiam si oxymeli solum, quam aqua sola sit magis siticulosum ob mellis copiam, fieri tñ potest vt exiguũ oxymelitis cũ multa aqua, magis sitim extinguat ob aciditatem, quã sola aqua. Nã & vinũ valde dilutũ sedat sitim, magis quam sola aqua sæpe, etiã si merum quã aqua est magis siticulosum. Hypochondrio ergo (inquit) praua est & pessima, & biliosissima, & vires maximè prosternens cũ in vacuũ fuerit ingressa, & lienem augẽs, & hepar cũ exarserint, & fluctuat, ac supernatat: tardi enĩ transitus est, quod sub frigida ac cruda sit. Hoc est hypochõdrio pessima est, quia est biliosissima, quare illorũ cacochymiam auger, etsi in vacuum quod inter viscera & peritoneum ibi est incidit, vires prosternit, vt in hydropicis, & in tumorem attollit hæpar & lienem cum exerserint, quia non permeat, sed fluctuat ibi, & supernatat, illa verò viscera ab inmanente aqua intumescũt, præcipuè cum exarserint multa bile, quam aqua auget. Nõ permeat autẽ, quia est frigida & cruda, quę verò talia, sunt tardi motus. Ob id neq; dejectiones facit, neque vrinas mouet, quia manet diu. Lædit autem non nihil & ob hoc quòd sine stercore est natura. ἄκοπρον id est, sine stercore :¦dici quidam interpretantur,

tur, quòd stercoris deiectionē nō faciat, mihi verò non videtur id ferre nominis eius proprietas, sed significare, aut intestinum quod vacet stercore, aut cibum ex quo stercus nullum fiat. Hic de aqua dicitur, significat ergo ex aqua nullum stercus gigni, & ob hoc ipsum nonnihil lædere. Sed quæ læsio fiet quod sine stercore sit? Galenus interpretatur, quia sine stercore est deiectionē non facere, quasi Gal. his verbis causam reddat qua non facit dejectiones. Sed qua dejectiones non faciat, exigua causa est esse sine stercore. Multa em̄ stercoris habent plus & dejectiones faciūt minùs, etiam quam aqua, vt vinum nigrum & crassum. Suspicor ergo, vt antea dixit, oxymeli læsiones majores inferre intestino ἀκόπρῳ ἐόντι id est vacuo à fecibus, quia feces muniunt intestina, ita nunc, aquam lædere nonnihil quia sine fecibus est, magis quam læderet si feces aliquas gigneret, hæc enim munirent intestina. Videbitur fortasse falso dicere Hippocrates non facere dejectiones, quia multis euenit potu aquæ solui ventrem. Verum id nō euenit ob facultatē aliquā solutiuā, quæ aquæ insit, sed quia refrigerādo & humectādo vim retinēdi in intestinis lędit. Tādē dicit, aquā, si bibatur frigidis adhuc pedib⁹, hoc est ante q̄ paroxysmi incremētū satis ꝓcesserit, &
calor

calor iam descẽderit ad pedes, dictas oẽs læsio
nes magis facere, ad quamcũque earum is qu
accipit inclinauerit, & paratus sit: alijs enim le
dit pectus, alijs hepar refrigerat, alijs intestino
rum infert dolorem, alijs extinguit naturalem
calorem, prohibens recalescere, vt quisque sci
licet hoc aut illud pati paratus est.

41 *Suspicanti autem in his morbis capitis gra*
uitatem fortem, aut mentis perculsionem, o-
mnino abstinendum est à vino, aqua verò in
huiusmodi vtendum est, aut aquosum & al-
bum omnino dandum est uinum, & omnino
sine odore, & post illius potũ, aquæ parum in-
super bibendum. Ita enim robur vini minus
42 *percutit caput, & mentem. In quibus autem*
eorum præcipuè aquæ potu vtendũ, & quãdo
multo admodum, & quãdo mediocri, & quã
do frigido, & quãdo calido, alia quidẽ alicubi
antea dicta sunt, alia in ipsis occasionibus di
43 *centur. De alijs autem potionibus, vt quæ ex*
hordeo, & quæ ex virẽti herua fit, & quæ ex
vua passa, & quæ ex vuæ expressæ recremẽ-
tis, & ex tritico, & ex cnico & myrti granis,
& malo punico, & aliis, vbicunque inciderit
occasio

occasio vtendi ipsis, scribetur iuxta morbum ipsum, vt & de alijs cōpositis medicamentis.

COlliget fortasse quispiam, ex ijs quę de vini laudibus, & aquæ noxis, dicta sunt, omnibus ægrotis, siue lōgis siue acutis morbis teneantur, quin & omnibus qui bene valent, vtēdum esse vino, aqua verò sola nullis. Atque adeò Galenus videtur huic suspitioni fauere, qui lib. 7. methodi ita scripsit, constat autem Hippocratem non in diarijs modo febribus, verù etiam minacutis, ex his quæ de acutorum victu prodidit, vinum dare: at in sexto Epidemicon, siue ipse sit, siue Thesalus eius filius, vinum calidis temperamentis interdicit: idque non modo cum febricitant, sed etiam per sanitatem. Quippe in calida natura, suadet, tum refrigerationem, tum aquæ potionem, tum quietem. Nisi fortè copiosius vtendum esse aqua quam vino eiusmodi naturis suadere eum dixeris, vt nonnullis placet. Hæc Gal. quibus, librum hunc de ratione uictus, tertium præcipuè quem habemus in manibus, & locum ex sexto Epide. sectione quarta citans, dicit, Hippocratem & beneualentibus & febricitantibus, etiam acute, dare vinū, præter eos qui calida natura sunt, quib⁹ solis denegat. Quāquā ne hoc quidē alij enar

Q ratores

ratores ferre volunt, sed contendunt dare Hippo. Iis quoque vinum, sed minus quam aquam. Ex his verò fieri videtur, vt in nullo morbo denegãdum sit. Si enim in febre, multo magis in alio quo vis morbo detur, atque si in acuta, multo magis in alia quacũq;. Sed & rationi videtur consentaneũ, quia vinum robur auget, concoctionem, & vacuationes oẽs, iubat: aqua nihil horum facit, & insuper lędit multis modis. Morbus autem omnis virtutis robur desiderat, & omnis qui ex materia pendeat, conconctione aut euacuatione, aut vtro, que soluendus est. Omnis igitur morbus gaudebit vino. Huic suspitioni occurrit nũc Hippocrates, dicens, in quibus abstinendum à vino est, ob pericula quæ ab illo impendeãt, & vtẽdũ aqua, quòd etsi virtutes nullas habeat, neque aliud quidquam sit quã potus, tamen neque noxas habet illas, ob quas vinum est periculosum. Vbi suspitio est, in his morbis acutis, fortis grauitatis capitis, aut perculsionis mentis, omnino (inquit) abstinendum à vino. Constat verò si ob imminentis suspitionem, ob præsentem capitis grauitatem multo magis abstinendum esse, atque eadem ratione & ob conuulsiones, & resolutiones neruorum. Nam caput, & spinalem medullã, & neruos, pariter lædit. Non solùm autẽ ob hæc, sed & ob

ob febris magnitudinem, & ob fluxiones abstinendum à vino est. Nam febres auget calidũ cũsit, & fluxiones etiã auget. Ob hanc enĩ causam in recẽtibus vlceribus iubet vti aqua. Ergo in febre acuta, quæ magna sit, præcipuè si cum inflammatione consistat, est abstinendum à vino. Sed si hæc ita habent, profectò iam videtur, vix vnquam in acuto morbo posse habere locum vini potus, atque in cronico etiam rarò. Nam quotus quis morbus acutus, sit sine inflammatione interna, aut febre magna, aut capitis dolore, præsenti, aut qui timeatur, aut metu delirij, aut conuulsionis, aut raptus materiæ in partem aliquam principem? vel diuturnus, sine fluxione in partem aliquam, aut neruorum resolutione? Itaque habet vinum commoda maxima, & maxima pericula, vt qui hæc respiciat nunquam eo vti audeat, qui illa, vtatur semper. Quid ergo agendum? Certè extimanda pericula, & commoda, & vt illa erunt grauia, aut hæc necessaria, ita dandum vinum aut aquam ægrotantibus, siue acutè, siue cronice: exempli gratia in perineumoniæ initijs, rarò dari vinum oporteat, quòd antequàm vacuatum corpus sit, periculum augendi fluxionẽ, & inflammationẽ, & raptus materiæ in caput, est maximũ, necessitas verò educendi sputũ, nondum maxima.

vacuato verò iam corpore. & capite firmo, & sputo coctu difficili & contumaci, dare licebit vinum, quod concoctionis, & excreationis necessitas urgeat, & pericula fluxionis nõ admodum immineant. Quod si vtraque indicatio videatur vrgere, & alia ex parte necessarium, alia ex parte non sine periculo, vinum esse videatur, deligendum aliquod tunc temporis est vinum, debilissimum, vt quod aquosum & album, & odore vacãs, illud enim cõmoditates vini mediocriter præstabit, & pericula non valde inferet. Correctione præterea vtẽdũ ad hoc est, vt ad alia omnia quæ vehementia sunt, vti solemus. Corrigitur maxima noxa à vino, ea præcipuè quam infert capiti, hausta aqua frigida mox ab epoto vino, vt cohibeat eius vapores: hauriatur verò pauca, ne vini commoditates omnino tollat. Sed est alia ratio qua vtimur, cum ægrotis, & ab aqua, & à vino, timemus: vti scilicet decoctis quarundam rerum, & aquis medicatis. Siue enim desideretur sputi eductio, siue copiosa mictio, siue dejectio, siue in totum corpus distributio, est certè decoctum quod præstare possit, non minus strenuè, quam vinum. Solam arbitror illam virium celerem reparationem, quam præstat vinum, nulla alia potione æquè suppleri posse. Atque ita cum pericula

vini

vini multum vrgent, nihil est aliud, quod nos vino vti cogat, quàm debilitas, ob hanc verò quibusuis alijs repugnantibus, omni in morbo vinum concedimus, maximam autem oportet consuetudinis rationem haberi, vt consuetis vti mero, raro, & nisi ob magna pericula omnino denegemus, consuetos, aqua nunquam nisi ob maximam necessitatem vino vti cogamus, consuetis diluto, tollamus ob mediocres timores, in quibus autem (inquit) eorum præcipuè aquæ potu vtendũ, & quãdo multo admodum, & quando mediocri, & quando frigido, & quando calido, partim antea dictũ est, partim dicetur in ipsis occasionibus, hoc est in singulorum morborum curationibus. Mihi verò dictum est copiosiùs in commentarijs. Ex alijs verò quæ Hippocrates addit, constat Hippoc. & vetustissimis medicis, multorum potuum, siue serapia vocare velis, siue secus, fuisse vsum. Contra ac quidam scioli putant, qui vt nimis studiosi veterum græcorum videantur, solis mulsa & oxymelite vtuntur. Hippocrates verò meminit medicinalium potionum, ex hordeo ex tritico, ex heruis, ex vua passa, & ex vuæ recrementis, ex cnico, ex granis myrti, ex malo punico, & quasi pauca nominauerit, addit, & alijs. Quæ quid aliud sint

quam nostra serapia, modo parandi fortasse exiguum quiddam differentia? atqui quasi hæc valde simplicia sint præ alijs quibus vtebantur, dicit, vt & de alijs compositis medicamentis. Vtebātur itaque antiqui plurimis potionibus, & omnigenis, simplicibus, compositis, & compositoribus. Loquutus tamē est de dictis quatuor, vt de simplicibus, aut omnino exiguam habentibus compositionem, & ad victum acutorum pertinentibus, de reliquis loquuturus in singulorum curationibus, quas se scripturum deinceps pluries iā pollicitus est, siue id quarto libro qui mox sequitur, præstiterit, siue aliquo alio qui non extet.

44 *Balneum verò in multis morbis opem tulerit vtentibus, ad aliquos quidē assiduè, ad aliquos autem non. Est autem cum minùs vtendum est, propter malum apparatum hominū. In paucis enim domibus parata sunt instrumenta, & qui ministrent, vt oportet. Si autem non perbellè labetur, lædetur sanè non parum. Nam & tugurio sine fumo opus est, & aqua larga, & copioso balneo, & non valde*
45 *largè affuso, nisi sanè ita opus fuerit. Et magis*

gis quidem non fricari, si autem fricetur, calido ipso vti, & multiplici magis quam quis existimet, smegmate. Et affundere non pauca, & celeriter diffundere. Breui quoque via ad solium opus est, ad facilem ingressum, & ad facilem egressum. Esse autem & eum qui lauatur moderatum, ac tacitum, & nihil ipsum facere, sed alios & perfundere, & fricare. Et multam temperaturam aquæ paratam esse, & infusiones celeres fieri, & spōgijs vti pro strigili; & non valde siccum inungere corpus. Caput quidem siccari oportet quam maximè possit, & ab spongia extergi, & non refrigerari extrema, neque caput, neque aliud corpus. Neque recens accepta sorbitione, neque potu, labari, neque sorbere neque bibere cito post balneum. Magnam quidem partem tribuere oportet ægrotanti, si sanus valde amicus balneorum fuerit, & consuetus labari. Appetunt enim magis hi, & iuuantur loti, & læduntur non loti.

VIdetur pręter institutum adscriptam esse hoc loco tractationē hanc de balneis, non est tamen omnino. Nam cùm de aquæ disce-

differeret, & eius duplex vſus ſit, alter in potione, alter in lotione, ac de primo hactenus dictum ſit, haud ſit valde parergon, ad ſecundum tantiſper diggredi, maximè cum tã frequens fuerit antiquis balneornm vſus, vt in rebus pertinentibus ad victum haberentur. Erant verò, vt nunc quoque quibuſdam vrbibus, duplicia balnea, quædam communia omnibus, quædam priuata, & quæ vnuſquiſque ſibi parabat domi: porrò communia duplicia, quædam naturalia, quædam arte facta: arte facta & communia, habebant quatuor cellulas, primam in ipſo aditu plenam aëre calido, quo exuebantur: ſecundam aqua calida, tertiã frigida, quibus immergebãtur: quartam rurſum aëre calido, quo induebantur. Porrò balneari poteſt quiſpiam ſecundũ totum corpus, diceturque id balneum vniuerſale, aut ſecundum partem aliquam, diceturque particulare, vt cũ caput lauamus, aut crura, aut manus. Rurſum balneum, ſiue commune, ſiue priuatum, ſiue naturale, ſiue arte factum, ſiue vniuerſale, ſiue particulare, eſſe poteſt ſimplex ex aqua dulci, aut compoſitũ, ſeu medicamẽtoſum, vt ſalſum nitroſum, ſulphureum, aut aluminoſum, aut decoctione herbarum, radicum, aut rerum aliarum paratũ. Cõſtat hic Hippocratẽ de ſimplici balneo ſolũ

agere, nam de ſolius aquæ lotione. Conſtat quoque in balnea communia ſolum abire eos qui bene valent, aut duci eos qui ægrotãt cro nicè, qui enim ægrotant acute, vt perineumo nici, aut pleuritici, domi labantur priuatis bal neis iuſta lectos, proinde Hippocrates de pri- uatis agit hic, quãquam quædam dicit in com mune ad omnia balnea pertinentia. Nan com mendat in primis balneum in commune, ꝙ vtiliſsimum ſit, & opem ferat vtẽtibus in mul tis morbis. Merito ſane eſt ad multa vtile: nã humectat, coquit, & laxat, & inde medetur a- reſcentibus, morbos maturat, euacuationes manifeſtas promouet, inſenſibiliter euacuat, & laſsitudines doloreſq; ſoluit. Neque tamen omnibus vtendum balneo eſt, neque æquè o mnibus, ſed ad aliquos quidem aſsiduè, ad a- liquos rarò, ad aliquos omnino vtendum non eſt balneo, adhibitis quibuſdam diſtinctioni- bus, quas decimo li. methodi ex profeſſo Gale nus ſcripſit, Eæ ſunt, Qui cruditatibus laborãt aut nimia quorũcunque prauorum ſuccorum redundantia, aut multitudine ſiue quæ ad vi- res, ſiue quæ ad vaſa dicitur, aut inflãmatione aliqua interna, aut citra hęc fluxione aliqua pe riculaſa, hi omnes ad balneum ducendi non ſunt: neque ſane alij, in in vaſione, vel incremẽ to paroxyſmi, neque ante inclinationem. ci-

tra hæc autem ad plurimos morbos est maximè opportunũ remedium balneũ. Adutendũ verò pluries aut minus, præcipua consideratio præter necessitatẽ quæ ex affectione pendeat, est, qua consuetus sit balneo aut desuetus homo. Verùm hęc Hippo. ipse docebit. Cũ ad omnia auxilia quibus medici vtuntur, necessaria sint instrumẽta idonea, & idoneus apparatus, ad rẽ rectè peragendã, tñ ad balneũ multo magis, & multo cum maiori periculo carere re quapiã ad apparatũ pertinẽti, possit, qui balneo vtitur, quã qui quodcũque aliud auxilium suscipit: & apparatus balnei, est multo minus paratu facilis. Nã quoquis sanguinẽ mittat, aut expurgetur, aut clysterẽ recipiat, nunquã deest, tñ quo balneetur, raris domibus est Proinde Hippo. apparatũ totũ describit, dicitq; nõ semel, siquid desit, abstinendũ à balneo esse, etiã si alioqui putetur futurũ vtile. Est aũt (inquit) cũ minus vtendum est, propter malũ apparatũ hominum: in paucis enim domibus parata sunt instrumẽta, & qui ministrent vt oportet (cõstãt eũ loqui de priuatis Balneis) si autẽ non lauetur perbellè, idest nulla re ad optimũ apparatũ necessaria deficiẽte, lędetur non parum. Nimirũ balnea, vt, si rectè quis eis vtatur, sunt vtilissima, ita siquid desit, periculosa. Describit deinde apparatum necessarium &
quæ

quæ à ministris agi debent, dicens, nam & tugurio sine fumo opus est (fumus enim replebit caput mordẽte spiratione) & aqua larga ac balneo copioso (ad immergẽdũ scilicet corpus ac si quæ corporis pars extra balneũ relinquatur, perfundendũ) & nõ largè (inquit) affuso, nisi sanè ita opus fuerit. Quod vt intelligatur, scire oportet, quosdam esse balneandos blandiùs, quosdam vehemẽtiùs, aut (vt ita dicatur) duriùs. Qui blandius labantur, non largiter & vi quadã affussa aqua, sed parcius, & velut tantũ admota labantur, ipsi quidem nihil agẽtes, ne vociferantes quidem, sed omnia peragentibus ministris, neque fricantur, neq; strigili siccantur, sed admotis spongiis, aut linteis: & per breuẽ viam ducuntur ad solium aquæ, estq; (nequid laborent) facilis aditus & exitus balnei: labãtur verò ita, qui cũ magna extenuatione, vt hectici, labantur, aut ægrotantes morbo acuto, vt perineumonici aut pleuritici, aut ardente febre laborantes. Neutri enim horum laborare plurimum posśint. Alij in balnea descendunt, robusti adhuc, neque ægrotantes acutè, sed ob morbosos quosdam apparatus, aut diuturnas pasśiones. Hi durius labantur, nam aqua in eos largè & violenter infunditur, & ipsimet sese labant, & manibus fricant: longa

an

an breuis via ad balneum sit, facilis an diffici lis aditus & exitus, nulla cura est: & fricantur in balneo (fortiter præcipuè qui ob scabiem, aut lepram, aut denique vitium cutis labantur) smegmate aliquo, seu medicamento exter sorio, aut fricatorio, vt sapone, aut furfuribus, aut fabacea farinacea uæ farina: quibusquidẽ medicamentis qui debiliores sunt non debẽt vti, sed lotione sola, & inunctione ex oleo. Quòd si simul cum desiccatione corporis aut morbo acuto accedat affectio aliqua cutis, aut ob sorditiem cutis ex ceratis aut cataplasmatis quibus quis antea sit vsus, opus sit detersione quapiam, ea fiet moderate pauco smegmate, & eo diluto, vt pro sapone, eius spuma ex aqua. Et id quidem abluetur à cute cito super fusa aqua. Enarremus ergo nunc verba eo redeuntes vnde egressi sumus. Loquitur de bal neandis per acutos morbos, quique tractandi sunt blandiùs, proinde dicit, & non valde largè affuso, nisi sane ita opus fuerit (hoc dicit quia sunt alij qui tractandi sunt durius, nequis existimaret nullum esse aliter balneandum, quàm hic dicitur) & magis quidem non fricari expedit, si autem fricetur, ob sordes sci licet cutis, aut eius aliquod vitium, vti oportet smegmate calido, & multiplici, hoc est multa aquæ in ipsum infusione facto multipli

ci,

ci, itaque diluto plusquam quis existimet, vt ita vires amittat: calido vero actu, vt, remissis etiam viribus, possit extergere, nã & sola ipsa aqua calida abluit & extergit: Et affundere non pauca & celeriter diffundere, hoc est postquam smegma dilutum & calidum admoueris, non permittere diutiùs ibi consistere, sed affusa insuper in corpus non pauca aqua, celeriter diffundere, ac dissoluere. Breui quoque via ad solium opus est, & ad facilẽ ingressum & facilem egressum. Esse autem & eum qui lauatur moderatum ac tacitum, & nihil ipsum facere, sed alios perfundere & fricare. Hæc omnia, ne ille laboret: quæ addit, ne alia ratione lædatur. Multam temperaturam aquæ paratam esse, hoc est habere ad manus copiam aquæ variè temperatæ, ne desit tepida & paulo calidior & frigidior, vt erit opus. Hoc autẽ fit, paratis calida & frigida seorsum, & infusis vt res exiget, si balnei aqua calidior quàm opus sit, esse videatur, infusa frigida: si videatur fieri iam frigidior, infusa calida. Et infusiones (inquit) oportet celeres fieri. Sed quo pacto cũ antea prohibuerit largiter affundere, nunc iubet celeres infusiones fieri? Si enim licet celeriter infundere, certè & cum impetu infundetur, ita autem nihil prohibet & copiose infundere. Certè hic rectè mihi videtur Gal. inter

terpr æcari, celeres dici, infusiones crebras. Nimirum cùm ægroti qui labãtur, raro toto corpore sint submersi, necesse est in partem corporis, quæ extra est, aquam infundi, ne autem pars nuda, destituta ab aqua, alteretur ab aëre oportet crebras & citra intermissionẽ fieri infusiones. Et quoniam hæc corpora blãdius tractari, neque fricari debent, spõgijs oportet vti pro strigili. Nimirum in balneis vti solebant strigilibus duris, ex lapide, aut metallo quopiã aut durissimis lignis, ad extergendas sordes. In his verò quos duriter fricare timemus, siccare debemus corpora admotis solum spõgiis, aut linteis, neque his summè siccare oportet, sed nondum valde siccum inungere corpus, oleo scilicet communi quo in postrema balnei parte vtebantur, ne recens rarefacta à balneo, læderentur ab aëre corpora. Verum etsi reliquũ corpus exactè siccari, nihil interest, caput siccari debet quam maxime possit, & spongia extergi, quia siquid humoris in capite relinquatur, catarrhi inde excitabũtur, qui in omnibus huiusmodi morbis sunt periculosissimi. Eadẽ ratione caueri debet ne refrigerentur extrema, neque caput, neque reliquũ corpus. Hæc de apparatu ad balneũ necessario. Dicit mox quædam pertinentia ad balnei horam: Neq; oportere mox ab accepto cibo, vti balneo, neque

que mox à balneo, accipere cibum. Quia siue recens accepto, vtaris balneo, siue antequam motus balnei conquieuerit, accipias, cibus distribuetur intempestiue, & coquetur malè, naturali calore cum sanguine versus cutem euocato. Neque solum à balneo totius corporis abstinendum ab accepto cibo, sed & partis cuiuspiam. Non enim mox ab accepto cibo vtendum capitis aut hypochodriorum irrigatione inquibus morbis ijs vtimur, nisi raris quibusdam passionibus, vt cum caput irrigamus cōciliandi somni gratia, tūc enim à cœna vix decborata labamus, nimirū, vt id ipsum fiat, quod in aliis ægrotis timemus, repleatur scilicet caput. Eadem ratione licet arescētibus dare, vix dum à balneo egressis, quin & in ipso balneo lac, aut succum alium humectantem, & mutationis facilis. Quia enim mutationis facilis est, non lędit etsi properet distribui, & cito multunque distributum imbuit corpus penitiùs, humectatque magis. Tandem dicit, magnam partem tribui oportere ægrotanti, hoc est plurimum agendum iusta illius consuetudinem, si sanus valde amicus balneorum fuerit, & consuetus labari. Appetunt enim magis hi, & iubantur loti, & lęduntur non loti. Itaque qui consueti sunt labari, aut toto corpore, aut capite, aut cruribus, non nisi maxi

maximis caußis sunt ab ijs lotionibus omni
no arcendi, quod si affectio perse non impe
diat, sunt etiam labare cogendi. Vnde redar
guitur quorundam vulgarium medicorum re
ligio, qui ne manus quidem calida permittũ
ægrotis labare, neque mutare lineas tunicas
neque syndones lecti, etsi inunctionibus maxi
mè maculauerint, sed multos mũditici assue
tos, sorditie conficiunt.

57 *Congruit autem omnino magis in perinet*
monijs, quàm in febribus ardentibus, etenim
mitigat dolore lateris, pectoris, & dorsi: spu-
tum maturat, & educit, & facilem respira-
tionem facit, & lassitudines soluit, emollit e-
nim etiam articulos, & cutem extremam: e
vrinas ciet: & capitis grauitatem soluit, &
nares humectat, bona igitur balneo tot sunt,
quibus omnibus est opus. Verum si in præpara
tione deficiat vnum quiddam, aut multa, pe-
riculum est, vt balneum non prosit, sed ma-
gis lædat. Vnum enim quodcunque ipsorũ ma
gnam læsionem affert, non præparatum à mi-
nistris, vt opus est.

INcipit dicere in quibus affectionibus prof-
sit, & in quibus lædat balneũ: quãquã ego di

xi iam antea ipſa neceſsitate enarrandi priora verba, coactus hãc tractationem anteuertere. Dicit cõgruere in perineumonicis magis quã in febribus ardentibus. Quia calidum cum ſit & humidum, maturat ſputũ, & educit, atque ita tollit doloré, lateris, pectoris, & dorſi, quæ pars poſterior thoracis eſt. Quæ omnia ad perineumonias ſunt apprime neceſſaria. Sed cur ad perineumoniã meminit doloris lateris? ſuſpicor hic perineumonias vocare non pulmonis ſolum inflammationẽ, ſed omnẽ intra thoracem conſiſtentem, ob cõmune accidens difficilis reſpirationis, ac proinde vſum eſſe voce multitudinis, dicentẽ, in perineumonijs. Sed dices, ſi rectè antea diximus atque ex Gal. ſententia, vtendũ nõ eſſe balneo in ijs quibus multitudo, aut magna cacochymia, aut ad fluxiones magnus apparatus, aut inflãmatio interna, quo pacto poſsit cõgruere perineumoniæ, cui certe ea omnia adſunt? Nõ profectò antequã fluxio ceſſauerit, & maxima pars copiæ miſsione ſanguinis, ac fortaſſe etiã pharmaco, euacuata ſit, & tumor ſubſidere inceperit: tunc enim fluxionis periculũ deſiit, & concoquendi ac excreandi neceſsitas inſtat. Cum itaq; inflãmatione in parte aliqua interna cõſiſtente balneũ denegat Gal. equũ eſt intelligere, ante inflãmationis inclinationem. Voco aũt nunc in-

clinationem inflammationis, eã quæ est ipsius tumescentiæ. Tunc ergo vtilius est perineumonicis quam ardente febre laborantibus: nõ quod his quoque vtile non sit si tempestiuè suscipiatur, puta magna parte excrementorum vacuata, & succis iam coquẽdis, sed quod plures vtilitates perineumonicis prẹstet. Illis enim reliquias succorum inuenis coquit, calorem tẽperat, & quasdam euacuationes, si fiant, promouet: his, prẹterea & sputum maturat, & educit, & spirationem facilem reddit, mitigat dolores pectoris, & laterum, & dorsi. Dicit dein de Hippo. alias balnei laudes, quæ non ad perineumonicos solum aut febribus ardentibus occupatos pertinent, sed incommune dicuntur. Soluit scilicet lassitudines, nam emolit articulos & cutem extremam laxat. Quare siue spontaneis siue nonspontaneis lassitudinibus quis teneatur, nulla ratione mellius sibi prospiciet, quàm balneo, nisi tãta multitudine aut cacochymia teneatur, vt opus sit prius mittere sanguinem aut expurgare. Velut siquis ex longo itinere lassatus veniat, si multitudine se sentiat laborare, bene fecerit mittens sanguinem prius deinde balneo vtens, aut si simul bilis aliquid quod notatu dignum sit collegerit, aliquid etiam ante balneum accipiens, cibi leuioris, qui aluum leuiter subducat, vt casiæ fistu-

laris.

laris. Si autem nihil horum habeat, balneo recreabitur: quòd si neque tantam multitudinẽ cacochymiam ve sentiat, vt illis euacuationibus cogatur vti, neque tam exiguam, vt in balneum audeat ingredi, in ea hæsitatione, satius sit abstinere ab vtrisque & à victu attemperáte & quiete sola, remedium petere. Ita & qui sponte lassatum se sentit, ac proinde morbum timet, nisi multitudinem aut magnã cacochymiã sentiat, & alioqui labari consueuerit, balneo se possit præseruare: alioqui manifestis euacuationibus debet vti, præ cautionis gratia: vterque tamen si multitudine aut magna cacochymia laborans balneũ ingrediatur, morbos inde sibi fecerit, in quos fortasse alioqui non incidisset: plenus, fluxiones multas, atque ita fortasse periculosas inflammationes: cacochymus, rigores mox, deinde & febres putridas. Vnde fit, vt cum lassitudine phlegmonosa nunquam sit in balneum eundum, sed secandum venam prius, cum tensiua aliquando, cum vlcerosa autem sæpius, semper autẽ quibus dictorum nihil magnopere subsit, & cõsuetudo sit labandi. Addit Hippo. & vrinam ciet: quæ verba aut seorsũm accipi possũt, aut quasi ea verba antea dictorũ causam cõtineãt. Nã balneũ vrinã ciere potest, & vrinã ciẽs, lassitudines soluit. Nã vt aphorismo. 74. sect. 4.

dicitur, vrina multa & crassa in febribus quas lassitudines commitantur fieri solet, & libera re ab abscessu in articulos. Eadem ratione soluet lassitudines, & faciet plurimum ad articulorum emollitionem. Ciet vero balneũ vrinã laxans vias, & liquans succos, atque ita faciẽs exire, siquid obturat. Eadem ratione prodest etiam mulieribus quibus menstrua non fluũt, ob viarum angustiã, & vterorum densitatẽ, & succorum crasitiem, atque adeo multas quæ his causis non concipiunt, ad cõceptiones reddunt idoneas. Capitis etiam grauitatem soluit & nares humectat. Constat verò narium humectationem desiderari, in iis solùm, quibus siccæ sunt plurimum: quibus si caput doleat, consentaneum est, narium humectatione solutum iri. Nã euacuabitur doloris causa. Humectantur verò quæ siccę erant nares, cùm quod crudum erat coquitur, quod concretũ liquatur, quod siccũ humectatur, quod adstrictũ laxatur. Hæc verò facere natũ est balneum. Vt ergo pectoris dolorem soluit, educens sputum ita tollit dolorẽ capitis, humectans nares. Hęc omnia bona præstat balneum, verum est periculosum auxilium, vt antea etiam dictum est, siquid eorum quæ ad apparatum pertinẽt, desideretur.

Mini-

59 *Minimè autem tẽpestiuum est labare quibus aluus humidior est quã conueniat, verùm neque quibus sistitur magis quã conuenit. & non est soluta prius, neque eos quibus vires lãguent, labare oportet, neque fastidiosos, aut nauseabundos, neque eructantes biliosum: neque quibus ex naribus sanguis fluit, nisi fluat minus quàm oportet (nosti autẽ opportunitates) si verò minus quàm expedit fluat, labare Siue totum corpus plusquam alia iubet, siue solum caput.*

GAl. intelligit non oportere labari. eos quibus aluus humidior sit quã cõueniat, quia excrementa rapientur in corpus, & sistentur deiectiones: Ego verò non ob hoc solum (sæpe enim hanc ob causam labare oporteret, eos quibus est diarrhæa, vt cessaret scilicet) sed quia si succorum vitiosorum plus est, quã vt à balneo reuelli versus cutem possit. magis soluetur aluus liquatione succorum, & laxatione humectationeq; intestinorum, & vasorũ quæ ad illa pertinent: sin autem tam exiguũ excremẽtorum iã restat, vt à balneo distrahi possit, satius sit iã iam sponte cessaturam diarrhæam dimittere, quã ob rem minime necessariam, corpus totũ vitiare. Sed neque quibus sistitur

magis quã conuenit balneum concedit; addens verò: Et non eſt ſoluta prius, cauſam apperit. Nimirum quibuſdam eſt alui adſtrictio, quę ſuccedit copioſę alui ſolutioni, vt plærunque expurgationi ex pharmaco. Tunc nihil eſt incommodi, ſiquis balneo vtatur, ſin autẽ non prægreſſa euacuatione, adſtricta ſit, plurimũ fecum, & ſordium continuerit. Diximus autẽ antea pleno alimentis ventre labandum non eſſe, quanto minus, pleno excrementis. Labare igitur tales non oportet, niſi aluus ſit ſoluta prius. Nimirum ſi illos ad balneum ducere aliqua ratione cogamur, debem⁹ clyſtere prius excrementa ſubducere, vt admittendum ſanguinem ſolemus facere. Neque eos (inquit) quibus vires languent, labare oportet. Nimirum auxilium hoc euacuatorium eſt non inſtrenuè quapropter vires deſiderat quibus feratur. Nõ eſt autem ꝙ medicus contẽnat, eam euacuationẽ quæ balneo agitur, quaſi exiguam, & minimè dignam mentione, mihi enim contigit videre ex vna longiuſcula, & cum vehementioribus ſuperfuſionibus facta, lotione, in balnei aqua, ſordium & lentæ pituitæ & craſſæ, et quæ non videri ſolũ, ſed in longum etiam trahi digitis & palo poterat, plus eo quod per copioſiſsimam miſſionem ſanguinis duci ſolet,

haud

haud absimile ei quod in pelui, ex venæ sectio ne in talo, apparere consueuit. Itaque viriũ rationem habere oportet. Nõ tamẽ proinde hecticos à balneis arcebimus, sed pro virium ratione lababimus, plus aut minùs, blandius aut durius, atque aliquos quidem nullatenus. Neque fastidiosos, inquit nec nauseabũdos nec eructãtes biliosum, nimirũ hæ notæ sunt cacochymię magnę, per quã negauim⁹ labari oportere. Neq; quibus (inquit) ex narib⁹ sanguis fluit nisi fluat minusquã oportet: si verò minus quã expedit fluat, labare expedit: siue totũ corpus vtilitatem capiat à sanguinis fluxu, plusquã ab alio quopiam auxilio, vt qui multitudine toto corpore laborant: siue caput solum, vt quibus id solum plenum est. Huius causa haud dubie est, quod balneum promouet fluxionẽ sanguinis, liquans illum, & laxans venarum oscula. Cõstat verò hoc intelligi de balneo aquæ calidæ aut tepidæ. Immersio enim in frigidam, sistit sanguinis fluxiones, quod mulieres quotidiano experimento didicerunt, ac proinde frigidæ occursum, cum menstrua illis fluunt, reformidant. Nos quoque frigidæ infusione, & partibus quibusuis corporis in frigidam demissis, scimus fluxum sanguinis ex naribus sisti solere, atq; adeo vndecũq; sanguis fluat, admotis frigidę proderit, pręterquã

si ex interna parte fluat, ac precipuè si ex pulmone, tunc enim refugiens versus cor sanguis fieri potest vt circa pulmonem magis redundet. Verum calidum balneum omnes sanguinis euacuationes auget, & proinde vitãdũ est, nisi cũ euacuatio est opportuna, neque tũ procedit satis pro indigentia. Dicit per parenthesim, nosti autem opportunitates: quasi dicat, occasiones sanguinis euacuationi opportunas, non est præsentis loci scribere, sed ex aliis te scire oportet, ex operibus scilicet quibus decrisibus agitur, & bonæ ac malæ iudicationis cõditionibus. Sunt verò multa ad hanc rem pertinẽtia, sparsim scripta in aphorismis, prognosticis, & epidemiis, ac fere aliis omnibus Hippocratis libris.

Si igitur apparatus sint conuenientes, & ægrotus bene susceptururus sit balneum, labare
60 *oportet quacũque die: eos autem qui balnea a-*
61 *mant, etiam bis in die labans, nihil errabis. Vti autem balneis, qui totis ptissanis vtantur, multo magis contingit, quam qui succo solum vtũtur, contingit autem & his aliquando: mi-*
62 *nime autem ijs qui vtuntur solo potu: est autem cùm & his contingit. Coniectare autem oportet, ijs quæ antea scripta sunt:*

qui

quibus, in singulis victus modis, balneum sit futurum vtile, & quibus, non. Eos enim qui magnopere indigent aliquo horum bonorum, quæ balneum facit, & in quibuscunque balneum prodest, labare, quibus autem nullius horum est necessitas, neque vllum est ipsis signorum, ex quibus labari confert, non oportet labare.

CItra conuenientem apparatum labandū non esse, etiam si res alioqui balneū poscat, & consuetudinem hominis, in hac consultatione maximum habere momentum, dictū iam antea non semel est. Illud nūc addit, multo magis audendum esse labare eos quibus demus totam prissanam, quam quibus cremorem, & quibus hunc, quam quibus solum potum. Quòd vt suspicor, eadem causa dicitur, qua priùs iusserat cauere à balneo, eos quib⁹ vires languent. Nimirum vt debilitatos timemus euacuare, ita etiam eos qui tenuissimo vtūtur victu, quia metus est ne nō possint vtrumque ferre, & euacuationem & inediam, atque hac causa nonnunquam, venam secturi, vel etiam in ipsa sectione, pycrocholis cibi aliquid damus, alioqui non daturi, melius cen

 sentes

sentes, vt certè est, in ijs quibus inedia sola nō est futura satis ad persanandum morbum, & metus est, ne non posint vtrunque tollerare, inediam propter euacuationem, quam euacuationem propter inediam dimittere. Rarius itaque ferre poterunt balnea, vtentes solo potu, quam succo, & hoc, quam qui ptissana. Atque aliquando ob balneum dabitur succus, cui alioqui daretur solus potus, & ptissana, cui daretur solus succus. Fieri nihilominus potest, vt is etiam qui solo potu vtatur balneo indigeat, & sustinere posit, ob robur virium, & morbi breuitatem. Itaque in omni victus modo, est qui balneo vti debeat, & qui secus, distinguetur autem ex ijs quæ dicta sunt.

LIBER QVARTVS.

Text. 1.

AVSVS autem fit, cum siccatæ venulæ in æstiuo tempore trahũt in se ipsas serossas & biliosas humidetates, & febris multa detinet, & corpus ab ossaria lassitudine detentum, delassatur, ac dolet. Fit autem plærunque ex longo itinere, & siti longa, cum resiccatæ venulæ serosas & calidas fluxiones trahunt.

MAgnopere dubitabat Galenus, sit hic liber quartus, Hippocratis an non, quia sunt in eo multa quæ, & sentẽtijs & verbis, illius viri esse videãtur cõsona, multa etiã q̃ nullatenus. Mihi in hac hęsitatiõe certũ est, vt soleo, libri enarrationẽ aggredi, quasi Hippocratis sit, & si quid omnino indignum occurrit, admonere. Incipit nunc Hippocrates præstare tractationem, quam pluries antea pollicitus est, de singulis morbis acutis & eorum curationibus, atque omnium primo agit de

de febre ardente, dicens imprimis essentiam & modum quo gignitur, deinde eius signa, postremo curationem. Nosse autem oportet nomen causi, siue ardentis febris, non ob partem aliquam affectam inditum esse, neque ob speciem aliquam succi, sed ob magnitudinem & qualitatem ipsius caloris, quod scilicet sit multus, mordaxque toto corpore. Itaque febris ardens est, per quam totus homo vri videtur. Fieri potest ob inflammationem aliquam internam, vt hepatis, pulmonis, ventriculi septi transuersi, mesenterij, aut alicuius intestinorum: vel citra affectum vllius partis. Quæ ex partis inflammatione est, nomen aliud habet quam ardentis febris, nam ab inflammatione potius dicitur quam à febre, vt perineumonia hepatitis, aut pleuritis: Quæ citra omnem partis affectum, fit vrẽs febris, causus proprissime appellatur. Constat verò talem continuam esse. Nam intermittens, non potest adeò vrere, cũ intermissione corpora recreentur: Neque sanè talis ex quibuscunque succis nata sit fieri, sed ex ijs solùm, qui vri plurimũ & vrere possint, ij sunt bilis flaua imprimis, post hanc verò & salsa pituita. Itaque exquisitissima febris ex bile syncera fuerit. Est verò ea febris non semper æquè acuta, nam neque ipsa bilis syncera, æquè acris, sed vt hæc & pl[us]

& mi-

& minus acris, ita illa & plus & minus acuta, vt quædam vel vſque ad quatuordecimum prorrogentur, quædam non vltra primũ quaternarium. Porrò quædam harum ex procatarticis cauſis naſcuntur, vt longa mora in ſole, longo itinere, aut exercitatione nimia, ſiti quã pertinaciter tolerauerit: quædam ſine his, interiùs incipiente putredine cientur, vt ſcilicet aliæ omnes febres putridæ. Conſtat hic Hippocratẽ præcipuè agere de cauſo acutiſsimo exactè, & quià cauſis externis incipiat. Ex ijs verò quæ dicit, præſtabitur nobis anſa, quæ de alijs cauſis, aut aliter genitis deſiderantur, addendi. Fit (inquit) cauſus, cum ſiccatę venulæ, æſtiuo tempore, trahunt in ſeipſas, ſeroſas, & bilioſas humiditates. Venulas vocat, capillares venas & arterias, quæ in carnibus & toto corporis habitu ſunt. Hæ ante aliãs exhauriuntur & ſiccantur, cum quis aut lõgum iter agit, aut longã trahit morã in ſole æſtiuo, ſiccatæ verò ſuggunt ex alijs, ſuggunt verò ante alia ichores, ſeu tenues acriũ ſuccorum partes: nam extrahentur hæ faciliùs, vt tenuiores: & demittentur faciliùs ab alijs, vt mordatiores: gignentur verò multæ (vt hac quoque cauſa facilè trahantur) vrendo corpore. Sunt verò bilioſæ, & ſeroſæ humiditates in venis, quod in vlceribus, ſanies aut ichor: excrementitius

ſuccus

succus, tenuis bilis & seri particeps. His tractis ad exiguas venulas, incipit totus corporis habitus æquè ardere. Constat verò nõ ex his, quæ ad carnes tracta sunt, solis, pendere febrem (alioqui esset intermittens) sed ardere simul incipiente toto corpore, comburitur bilis in magnis arterijs, ardetque pariter totus homo, interiꝰ & exteriꝰ, idq; maximè ac ꝓprissimè causus est. Fit verò hoc æstiuo tẽpore, tũc enim exuri maximè euenit: non quidẽ eo solũ tempore, quo ortis iam pleyadis nondum ortus est arcturus, sed si antea etiam, aut postea, eueniat magum esse calorem. Nam quod ad considerationes medicas attinet, temperie definiuntur tempora, melius quam mensium numero, aut astrorum exortu. Sed neque ita necesse est causum sub æstiuo sole fieri, etsi tunc temporis plerunque fiat. Non sunt enim semper congruentes tempori morbi, neque solus aër nostra corpora afficit, possuntque alijs causis fieri, vt causus ex vini meri potu, & acrium esu, etiam tempore frigido. Verùm Hippocrates eius meminit generationis causi, quæ & frequentissima, & talium causarũ, æstiui scilicet temporis, itineris longi, & sitis longæ. Narrans quæ accidunt ita affecto, dicit, & febris multa detinet. Videtur autem

hoc

hoc frustra dictum. Quid enim aliud est, causus, quam febris multa? Calor ipsa febris est, verum quia tangibile quiddam & sensui occurrens est, induit rationem signi, agnosciturque febris tactu, quam dignotionem vocamus ex essentia propria. Calor itaque qua præter naturam afficit ægrotantem, febris est, quam tactum medici, signum. Cum ergo dicit, febris multa detinet, iubet vti calore vt signo. Et corpus (inquit) ab ossaria lassitudine detentum, delassatur. Galenus lassitudine vlcerosa commentatur teneri hominem, sequutus quod consentaneum videtur, autoris verba dissimulanter præteriens (nisi fortè aliam habuit in suo codice lectionē, quæ nunc nō extet) mihi verò ea, quę mox addit, declarant, Hippocratem hoc signum scribere, non vt causi per se (non enim est) sed vt ita geniti, ex longo scilicet itinere, aut nimia exercitatione (nam eadem est ratio) qui enim his causis defatigari, in causum incident, ostocopon, seu osium lassitudinem, necessario patientur: quia osium ligamenta ad articulos, & capita musculorū, ob insignem laborem, allicient ad sese ichores, plus quam aliæ partes, vnde & in ipsas membranullas, quibus vestiuntur ossa, qui-

quibus periosti nomen est, imbibentur. Hinc verò fiet meritò ostocopos. Igitur quasi declaret, in quibus ardentibus febribus ea lassitudo sit, addit, fit autem plærunque ex longo itinere. Addit rursum, & siti longa. Sitim nũc ponit in causis, paulo postponet in symptomatis, neque mirum, vtrunque enim est. Multi enim febre sunt correpti, quia sitim plus satis sustinuerunt, moxque orta febris, sitim facit. Velut metus & mestitia diu durantia, melancholiam afferunt, quam ortam deinde sequuntur. Nosse verò oportet, quæ huiusmodi sunt in morbis, symptomata inquam & causæ simul: vt quo ad fieri possit, illis occurramus. Quæ enim causa non dum ortum malum potuit facere, ortum iam augere poterit. Vt ergo curamus melancholicos à metu & mestitia semper arcere, ita febricitantes ardẽte febre, non admodũ debemus permittere sitim pati.

Sent[a]. 4.

Fit autem lingua aspera, & sicca, & nigra valde, & circa ventrem mordetur et dolet: deiectionesque liquidæ & pallidæ fiunt, & sites fortes insunt, & vigiliæ, quãdoque verò & mentis emotiones.

Hæc

HAEc sunt signa febris vrentis, quorum omnium causæ ad exustionem, & bilem referũtur, Vrens enim calor facit linguam siccam & nigram, & siccitas asperam. Meritò verò febris ardens in lingua maximè sese prodit, quia ea pars exposita est aëri, q expiratur ardẽte febre calid⁹, & crebro trahitur ac redditur. Vt enim febris major est, ita respirandi vsus major, quare & respiratio major, celerior, & crebrior, & calidior, & quo hæc magis habet, eo linguã magis siccat. Ita fit vt linguæ siccitas referat febris vehementiam, præterquam quod & fuligines excipit, ex pulmone, ventriculo, hepate, & capite. Nigra etiam lingua fit exustione, vt & res alia quæcunque humoris alicuius particeps, nigresßit fumo obducta, quin & vt linguam arietinam aut bubulam, videmus igne exustam, nigram fieri. Verum oportet scire aliquando nigritiem linguæ non fieri exustione, sed nigri succi redundantia. Nam & Hippocrates. 6. epid. dicit, nigram linguam significare melancholiam, cõstat verò in ardente febre non ob melancholiam esse linguam nigrã, sed ob linguæ ipsius exustionem, tametsi omnibus flaua vstione in atram abit, antè tamen quam in melancholiam abierit, bilæ adhuc pleno homine, fit lingua nigra in ardente febre. Duplicem itaque

causam habere potest, linguæ nigrities, humo-rem nigrum, vel toto corpore redundantem, vel in oris partes abscedentem: aut ingentem ardorem. Distinguitur hoc ex adiunctis. Si si-mul est lingua sicca & aspera, exustionem si-gnificat: sin auté citra hæc est nigra, succi spe-ciem. Sites fortes, & vigilias, caloris & siccita-tis esse, morsus & dolores oris ventriculi, & mẽtis emotiones, & dejectiões liquidas, & pal-lidas, esse bilis, vẽtriculũ, aut caput, affligẽtis aut per intestina regurgitãs, res est notissima. di-cẽs veò mẽtis emotiones addidit quãdoq;, quia in febre ardẽte, quæ nõ ob cerebri inflã-mationem aut septi transuersi fit, emotio ce-rebri non est perpetua, vt sitis & linguæ sicci-tas, asperitas, ac nigrities, sed quandoque ac-cidens: nimirum est paraphrenitis, in febris exacerbationibus accidens, & in remissioni-bus conquiescens. Vbi dicit, dejectio-nes liquidas & pallidas, constat nomen il-lud ὠχρά generatim accipi, vt & ruffa & flaua eo nomine contineantur. Quia consen-taneum est, dejectiones ardente febre labo-rantium esse intentioris coloris quam quæ be-neualentium. Horũ verò dejectiones esse ruf-fas in prognostico dicit Hippo. Ergo ita af-fectorum fuerint flauæ; hæc de symptomatis

& signis

& signis dictæ febris. Contingit autem dubitare, qualia sint hæc signa. Nullum enim eorum esse videtur pathognomonicum, & proprium, vt carere eo morbus non possit, sed omnia esse videntur è genere superuenientiũ, aut assidentium. Nam lingua sicca aspera & nigra valde, & vigiliæ & mentis emotiones, superuenientia esse videntur, quandoquidem non ab ipso primo febris insultu hæc apparẽt, sed cum iam increuit. Morsus & dolor circa ventrem, & dejectiones liquidæ & pallidæ, videntur esse assidentia, nullo enim febris tempore fiunt necessario, & quocunque tempore possunt fieri. Iam verò sitis fortis, neque ipsa videtur à principio febris fieri, sed cum iam est magna: sed neque postquam ad magnum incrementum febris venerit, & ardentis nomen iam meruerit, necesse est sitim adesse fortem. Nam vt in aphor. 54. sect. 4. dicitur, quibus siccæ tusses parum irritantes in febribus ardentibus, hi nõ ita valde siticulosi sunt. Porrò sectione prima primi epidemiωn narratur constitutio quædam, febrium ardentiũ, per quas, vt ipse narrat, non sitiebant, quanquàm profectò non tussiebant. Porrò quam plurima exempla occurrunt, illo opere, febricitantiũ febribus acutis, qui non sitiebant. Videtur tamen oportuisse describi febrẽ signis

proprijs & pathognomonicis, ex ijs enim quę abesse possunt, nō potest teneri certa notitia. Certè Hippocrates non tam distinctè consueuit tradere morborum signa, & singula genera seorsum, ac Gal. & post illum alij. quia etsi omnium bonorum fuit parēs, & omnium jecit velut fundamenta, tamen non omnino excoluit neque diggesit. Quid enim faciendum fuisset posteris? verum vt vtilium nihil omisit, ita quædam non satis distinxit; velut nunc syndromem, seu concursionem scripsit signorum febris ardentis, non quidem pathognomonicorum tantum, sed quorundam etiam asidentium, non quoruncunque, sed eorum quæ ei morbo sunt maximè familiaria. Nam asidentia quędam sunt maximè communia & quæ multis accidere possunt æquè, & cum morbo nihil habent peculiare: quædam, quæ etsi propria omnino non sint, sunt tamen morbo familiaria. Vt aluum solutam esse, aut adstrictam, caput dolere, aut crus, & quid vis aliud tale, omni febri generali potest asidere, quanquanquam nihil habet magis cū hac quā cū illa febre, aut hoc magis, quā cōtrariū. morsus oris ventriculi, & dejectiones biliosæ. In asidētiū sunt gnē, quia quacūq; febris ardētis parte possunt fieri, neq; vlla parte necessario fiunt, verū fiūnt sæpe in ea febre, & eius naturā maximè sequūtur, ac proinde illi fam

liaria ſunt, & hæc nõ fuit à ratione alienũ in ſignorũ ſyndrome ponere. Vigiliæ ac mentis emotiones ſuperuenientia ſigna ſunt, verũ ſuperuenientium etiam eſt duplex genus, quædam enim quibuſdam morbis tardiùs, quædam citius ſuperueniunt, & quę cito ſuperueniunt proxima eſſe videtur pathognomonicis. Velut mẽtis emotio quæ phrenitidi & inflãmationi ſepti trãſuerſi eſt pathognomonica, omni febri malignè auctæ ſolet ſuperuenire, tñ cauſo exquiſito ſuperuenit citiùs multo quam alijs febribus, ac peruigiliũ citiùs etiã. Lingua ſicca, aſpera, & nigra, & ſitis, pathognomonica eſſe videntur, quia a principio febris fiunt, & ipſam morbi eſſentiã ſequuntur, etſi non à principio ſunt hæc magna, ſed cum ipſa febre creſcunt. Neque ſanè ardentis nomẽ meretur febris, antequã hæc habeat. Verũ ſcire oportet, pathognonomicorũ etiã eſſe duplex genus, quædam enim ita ſunt propria morbo, vt nulla ratione ab eo tolli poſsint, vt delitiũ à vera phrenitide, dyſpnea à perineumonia: quędã per ſeſe ſequũtur ipſã morbi eſſentiã à principio, & cũ eo creſcũt, poſſunt tñ quibuſdã alijs accedẽtibus affectib⁹, aut ſymptomatis impediri, velut pulſus durus pleuritidis, ſi cũ ea perineumonia coniũgitur, tẽperatur, atq; adeò nonnũquã etiã tollitur, atque

adeò corrupto in parte sensu, possit tolli dolor, manẽte affectione. Huiusmodi est sitis in causo, accedẽte ei intussi tẽperari potest, & alienata mẽte, aut extincto in parte sensu, cessare potest. Nihilominus cui hæc oĩa signa aderũt caus⁹ erit, & cui erit hic, aderũt ea, aut eorũ pleraq;, aut eorũ quędã valde inerũt, vt etsi pauca adsint, tñ intẽsiõe incendiũ ingẽs significẽt.

Sent.a 5. 6. 7. 8. 9.

Huic aquæ, mulsæque coctæ, & aquosæ, quantum voluerit, bibendum dato. Quod si amarum fuerit os, vomere confert: & aluũ subluere. Verũ si ad hæc non aperiatur, lac asinæ coquens purgabis. Salsum autem nihil neque acre offerre, non enim suffert. Sorbitionẽ verò donec extra iudicationes fiat, non dabis.

COnstat Hippo. hic earũ solum febriũ curationem instituere, quæ acutissimæ sint exactè, neq; durare possint, diutiùs quã quatuor, aut quinq; dies. Nã dicit sorbitiones verò donec extra iudicatiões fiat, nõ dabis. Itaque loquitur de ijs qui sola aqua, aut mulsa, possint trãsigere usque ad iudicationes, de quibus antea, de mulsa agens, dixit: qui igitur vtitur melicrato sine sorbitionibus pro reliquo potu in his morbis, in multis aget prospere, & raro infeliciter. Verum hic victus nullis

potest esse sufficiens, qui vltra primum quaternarium sint ægrotaturi. His iubet aquā solam, aut mulsam, eiusque quantum voluerit, & nullam aliam sorbitionē, nihilque salsum, neque acre, atque si os amarum sit facere vt vomat, atque aluum subluere clysteribus, aut asinino lacte. Verū in hac curatione sunt quędam digna animaduersione. Imprimis neque aqua neque mulsa videtur talibus satis idonea, vtraque enim antea est damnata, quasi biliosis sit biliosa, eos verò qui ægrotant exactè acutissimè, constat esse biliosos. Porrò lac quodcunque videtur fore his noxium, quia vt in aphorismo dicitur, malum est febricitantibus, præcipuè quibus biliosæ alui egestiones in febribus acutis, dictū verò est nuper in his esse solere dejectiones liquidas, & pallidas, quæ sanè biliosæ sunt. Præterea si expurgandi vim habet id lac, male videtur antè iudicationes præberi, cum cruda mouenda non sint, & vt Galenus in huius ipsius libri comentarijs dicit, euacuationes sint contrariæ concoctionibus. Præter hæc est animaduersione dignum, nullā hic missionis sanguinis mentionem fieri, cum in ardentissimis febribus nullum excogitari remedium maius posse Gale. qui Hippo. vestigijs tantopere in-

ſtitit, affirmet. Certè his, neq; aqua, neq; mulſa, dantu, vt medicamenta, ſed pro victu vt diximus; quia qui tam acutè febricitant, non indigent alio alimento. Et vtraq; cauſa, quia inquã, tã acutè febricitant, & quia biliosi ſunt, datur eis mulſa aquoſa. Nimirum hæc, quã meracior, nutriens minus eſt, & bilioſa minus. Neq; ſanè vt eſt morbus acutior, ita ſemper eſt homo bilioſior, ſed præter ipſam acutiem, & conſtitutionem febris, eſt opus alijs ſignis, quibus agnoſcas, quã ſit bilioſus. Nam multitudo ſucci, etiam bilioſi, facit nõnunquam ad morbi logitudinem, paucitas ad breuitatem, & cum exuſtione ad acutiem. Proinde Hippocrates addit, quòd ſi amarũ fuerit os, quaſi non ſemper amarum ſit, neque ſemper qui ita febricitat ſit bilioſiſsimus, & cum amarũ non eſt, dari debeat aqua & mulſa, cũ verò eſt, ſatius fuerit pro aqua dare poſcam dilutiſſimã, & pro mulſa oxymeli, aut etiam acetoſum dilutiſsimum. Atqui melicratum in pycrocholis ſolum vituperatum eſt antea: pycrocholi verò pręcipuè dicũtur, quibus os eſt amarũ. Tribuit itaque Hippo. mulſam, quibus amarũ non eſt os, tribuit verò coctam, quia minus eſt flatuoſa, flatus verò inteſtinis ſtercore vacuis, & nullo alio cibo vtentibus, eſſe poſſet noxius. Fortaſſe etiam quia minus nutrit

quam

quàm cruda, & aquæ vicinior est. Sed hoc leue est, quia, vt ipsemet dixit, non adeo nutrit cruda, vt indigeat aliquando, vt hoc emendetur. Datur ergo cocta, quia minus flatuosa. Quare cum nunc coctam esset daturus, & vitaturus crudam, non oportuit fortasse priùs dici, tam exiguum interesse crudam an coctam quis daret, si mel esset bonum: nam etsi sit optimum, censet nunc coctam dari. Censet verò dari quantum voluerit ægrotus, quia leuissimi nutrimenti est mulsa, vt vnciatim detur sola. Potus verò in ardentissimis febribus non debet esse parcus, quia in hoc febris genere, ex magnitudine caloris periclitatur homo, magis quàm ex re vlla alia. Ponimus enim febrē esse citra inflammationem vllam partis internæ, neque aliud, quam maximam & ardentissimam. Præcipuus igitur scopus fuerit attemperatio. Quapropter in hac febre, magis quā in vlla alia, agendum est ob ipsam intemperiē & minus ob causam. Proinde maiori licentia vtendum est potu: atque vt crescit febris, crescere licentia debet: cunque vt crescit febris crescant concoctionis notæ, fiet vt oportet, vt aquæ potus liberior sit, cum concoctio succi iā processit, & euacuationis tempus iam instat. Lac his non admodum expediens est, omniū tū eius generū, optimum est asininū, quia ma

Not

 xime

ximè serosum, ac proinde attemperans, & expurgans maximè. Verum si asininum lac optimum, quia serosum, melius erit solo sero vti. Hippocra. verò fortasse asinino lacte vti voluit, vt sorbitione nutriente simul & expurgāte vteretur, & alioqui minime noxia. Expurgatione insigni Hippocrates non vtitur (ea enim periculosissima est in hoc febriū genere) sed pro ea vtitur clysteribus, & facili alui subductione, iuxta id quod libello de expurgantibus medicamentis ipsemet scripsit, ita dicens. Quicunque igitur à febribus fortibus corripiūtur, his medicamenta purgatoria dare non oportet, donec remiserit febris: sin minus, saltem non intra quatuordecim dies. Carnes enim eorum & ventres, cum calidi sint, medicamentum assumunt, & nihil depurgantur, et febris maior fit. Et rursum: Quapropter in febribus vehementibus, medicamenta purgatoria exhibere non oportet. Verum si alicui opus fuerit, infussum per clysterem exhibere potes, quotiescūq; volueris. Hoc enim minoris periculi est. Sequutus itaque hic cōsilium hoc, medicamentum verè expurgans nō tribuit, neq; tamen omnino abstinet ab aluum subducentibus. Quia bilis redundans facile educitur, & magno cū periculo detinetur interius: Concoctione verò in his febribus min⁹ opus est, quā

in

in alijs. Quæ enim exquisite ardēs est, ex bilis vstione magis pendet, quā ex cuiusquam succi putrescentia: ad ea verò quæ vrūtur, non vt ad ea quæ putrescunt, concoctio desideratur; sed attemperatio. Concoctio enim putrescentiæ est contraria, non vstioni. Sed vt putrescentiā concoctio, ita vstionem cohibet attemperatio. De missione sanguinis Hippocrates hic nihil dicit, dicturus tamen est paulo post, in omni acuto morbo esse ea vtendum, si adsit robur, & florens ætas. Posse verò robur adesse ita febricitanti, multo maius, quam multis aliis diuturnis passionibus affectis, in quibus mittitur, dubium non est, & à me est monstratum lib. 7. controuersiarum, vbi indicaui esse in febribus ardentibus nonnunquam vtilem, vel vsq; ad deliquium animi ductam, quia pariter est & euacuans & refrigerans auxilium. De his quæ Hippocrates docet, hæc nosse oportet. Sed quoniam ille solum eam ardentem febrem curat, quæ primo quaternario finiatur, sunt autem plurimæ quæ vltra secundum producuntur, non erit invtile me à cōmentatione liberum, rationem curandi febres ardentes breui nunc perstringere, & febris huius peculiarem methodum docere. Ea est, in intemperiem ipsam intueri, multo plus, quàm in vlla alia febre, ac proinde aquæ

potu

potu largius vti, & aërem attemperare irrigatione, fontibus, & stratis foliis, & ventilatione & siquid aliud homines excogitauerint. Cibi quoque qualitas huc spectet. Procuretur tamen in primis frigida inspiratio: Procuratur præter dictam aëris attemperationem, admotis naribus, & ori, quæ aërem ingrediētem refrigerent: aut frigidis quibusdam, vt aqua, aut posca, aut lactucæ folio, peponis væ frustulo, ore detentis. Hæc enim omnia recreāt facultatem, sitim sedantia, & febri obsistunt, inspirationem temperantia. Est verò hoc omnium quæ hac intentione fiunt vtilissimū, quia propius quam alia omnia accedit ad cor. Vt igitur pulmonis intemperies omnium citissimè, afferre potest corporis ariditatem, ita eius attemperatio maximè ab ea præseruare, huc etiam spectant frigidorum cordis epitemarum admotiones, & balnea aquæ frigidæ. Verùm etsi in attemperatione est curatio hæc, magis quàm vllius alterius febris, non tamen est in ea sola. Nam neque intemperies, etsi sit maxima, est nuda, sed pendens ex bile: studendum ergo est illius euacuationi, ad quam natura non æque adminiculatur à principio, atq; postea. Proinde attemperantibus non tanta licētia vtendum à principio, ac postea quàm con coctionis quædam notæ (tenues enim notę in-

tam

tam biliosis morbis sunt satis) apparere incipiant. Tametsi enim non coquatur bilis syncera quæ vritur, vt alii succi qui putrescunt, tamen natura ceca hos quoque retinet, tentatq; coquere, atque cum id non potest, demittit, deponitque tunc in vrinas quasdam nubeculas, partim ex bile victa, partim ex cibis Tūc ergo ad attemperationem in his conuerti possumus tam audacter, vt omnia quæ dicta sunt tentemus, & embrocis inunctionibusque frigidis vtamur, atque adeo nisi homo vinosus valde fuerit, vt repugnet consuetudo, aut inflammationem aliquam internam habeat, aut sit naturali calore debilis, aut insignē habeat partis cuiuspiam nobilis debilitatem, cogēdus sit ad copiosissimum frigidæ potum. Ita enim fit vt extinguatur febris, atque bilis vomitus succedat, ab aqua quam ventriculus non possit capere, aut deiectio humida, ab ea quam intestina recipiant, aut copiosus sudor, ab ea, quæ à calidis corporis partibus affatim rapiatur. Misionis sanguinis duplex est occasio. Nam & primis diebus mittitur, vt bilis aliquid cum sanguine exeat, & minus subsit in venis sanguinis, qui procedente alteratione bilescat: mittitur etiam postquam febris venit ad summum, si virtus constat, & dictorum aliquid desit, vt minus dari posit copiosus a-

qua

quæ potus: Tunc verò mittitur vsque ad deliquium animi, vt simul & euacuetur causa, & refrigeretur corpus. Expurgationis etiã est occasio duplex, à principio enim si os amarũ sit, & biliosũ aliquid in intestina inclinet, vtendũ vomitione ex aqua (siquid ex frigida timeas) tepida, & clysteribus mediocribus: aut etiam cibo aliquo leui (si plurimũ videatur redundare) vt mercurialis decocto, casiæ medulla, diapruns vocato, sero magna quãtitate accepto. Et alioqui, si turgeat materia, quacũque die vtere expurgatione: Nũquam tamen in hac febre, ex scamonio, aut id recipientibus medicamentis, aut denique aliis quæ acerrima sint, sed ex mediocribus, vt rhabarbaro, ex sero lactis, aut serapij rosati multarum infusionũ, momento. Præter has autem occasiones expurgãdum non est, antequam exactus sit summus vigor. Sed neque expurgatio secunda hac occasione tentanda est, si iudicatio sufficiens antecessit, neq; missio sanguinis illa postrema, si instantis iudicationis apparent notæ ac de medicamentis sane videtur dictum satis (nõ enim multa eorum copia est in hanc curationem insummenda) nisi quæ symptomata intercurrãt quibus propria curatione occurrere opus sit, vt si capitis dolor, peruigilium, aut delirium, cogat oxyrrhodinum capiti admouere, aut

som-

somniferum aliquid propinare: aut partis cuiuspiam alterius dolor, anodinum admouere: aut ob aliud quiduis, aliud aliquid facere. Ceterum quod ad victum attinet, non potest cũ sola aqua, aut mulsa, vsque ad summũ vigorẽ ægrotus trãsigere, nisi febris quatuor solũ dierum fore prænoscatur, quædam verò ardentium attingunt etiam quatuor decimum diem proinde dandum est aliquid præterea, plus aut minus, vt longior aut breuior est futura febris, quidquid autem detur frigidum & humidum sit, aut saltem non calfaciens neque siccans. Si igitur quatuor dierum sit futura febris, vtetur homo sola lactuca cruda, aut cocta, aut malo punico: Si verò septem, tota ptissana, aut pulli carnibus: & vesperi solo iusculo, aut lactuca, fere sine vllo pane: Si quatuordecim bis potest gustare pulli carnes, aut semel has, & ptissanam totam, aut copiosam lactucam cum pane. Licet his omnibus concedere melopeponem, pruna, & alia huiusmodi.

Sent. 10. 11. 12.

Atque si ex naribus fluxerit sanguis soluitur passio, atque si sudores superueniant critici legitimi, cum vrinis albis & cras-

& crassis, & leuibus subsidentiis: atque si abscessus aliquis fiat. Si vero absque his soluatur, recidiua rursum erit infirmitatis, aut coxæ, aut crurum dolor accidet & spuet crassa, si sanus futurus est.

NOmine abcessus video Hippocratem variè admodum vti, nonnũquam enim significat apud illum, omne illud in quod morbus aliquis abit, vsque adeo vt, & permutationes febrium in alias febres, vocentur abscessus, vt cũ dicit abscessus in quartanã fiet: aliquando significat abscessum succorum in vnam aliquam partem, vt cum dicit, abscessus expectatur ad articulos. In hoc genere sunt dolores omnes, & tumores partium quarundam, qui ex aliis morbis fieri solent, succis in quasdam partes decũbentibus. Horũ abscessuum quidam intra ipsos fines morborum acutorum, aut saltem decidentium ex acutis, qui ad quadragesimum vsque produci solẽt, fiunt & soluuntur, vt parotydes quæ in ipsis acutis febribus fieri solent, & quædam erysipelata, ac quidam etiam phlegmones. Quidam autem diuturni abçessus solent ex morbis acutis manere, adeo, vt quidam annui, quidam multorum annorum sint, quidam etiam toto vitæ tempore durent. Vt scirrhus aliquis hepar

patis, aut lienis, coxæ dolor, podagra, aut chyragra, quidam etiam claudi manent, aut cęci, aut parte aliqua resoluti, aut aliud huiusmodi habentes. Hoc loco abscessus nomine priores solum intelligit, vt ita dicamus, breues & acutos abscessus. Nam cũ dixisset, atque si abscessus aliquis fiat, addit, si verò absque his soluatur, recidiua rursum erit infirmitatis, aut coxæ aut crurum dolor, quasi hæc abscessus nõ sint aut quasi non sint, quales ij, quos ille abscessus nomine, nunc intelligit. Diximus missionem illam sanguinis copiosam, non esse faciendã cum crisis signa apparẽt, neque expurgationẽ, cum præcesserit. Nimirum in hoc febris genere magna est habenda ratio iudicationis, quia fieri sæpe solet: Acuta enim, multo magis quã diuturna iudicantur. Verum non omnes iudicationũ modi æque congruunt omnibus morbis, sed quidam quibusdam. Proinde nũc docet modos, quibus solui solet sponte, & per iudicationẽ, dicta febris. Fluxum sanguinis ex naribus, & sudores dicit ad eam soluendã esse accommodatissimas iudicationes, quia scilicet ex venis & arteriis toto corpore consistentibus, calidos succos optimè exhauriunt. Neque tamen hæc vtcunque fiant, soluunt morbũ, sed si vt oportet bonas iudicationes fieri, legitimè scilet, & cum signis concoctionis. Le-

gitimè fieri intelligo iudicationes, quæ diebus decretoriis fiunt, & in indicibus præmonstratæ. Nam iudicationibus, non minus mori solent homines, quàm liberari, interimũt enim quæ male fiunt, liberant quæ benè. Fiunt autem benè, quæ legitimè vt dixi, & cum signis concoctionis, quæ per febres in vrinis præcipuè spectari debent. Vrinæ verò coctæ sunt, quæ subsidentias habent albas crassas, & leues. In prognostico dixit, æquales: hic tacuit: fortasse quia æqualitas nõ potest vnica inspectione considerari, sed secundum tempus est. Hic dixit crassas, quod illic non dixerat. Nihil refert. nam necesse est, albas leues & æquales concoctione factas, statim esse crassas, cum concoctio crassitiem pariat. Quæ ergo optimæ soluuntur, ardentes febres, ita soluuntur. Non tamen omnes soluuntur optimè, quę ab hac solutione deficiunt, solent solui abscessu, vt parotyde, bubone, aut erysipelate. Euenit verò nonnunquam febrem solui, & nihil horum fieri, aut nihil horum benè fieri: quæ solutio, tuta non est, quia causa intus manet, ac propterea recidiua fit, aut abscessus aliquis diuturnus, vt coxæ dolor, si febris causa ad inferna potius, & sputa crassa, si ad superna inclinauerat. Si sanus (inquit) futurus est quasi dicat, alioqui sanus non fiet. Sed dices, si ni-

ſi nihil horum fit, homo ſanus non fiet, ſi hæc fiunt ſoluitur paſsio, nihil ergo debet medicus facere, ſed expectare ſolùm vt ægroti ſponte ſaneſcãt. Certè ſæpe multo paucioribus opus eſſe quam medici faciant, non nego, non tamen omnino res eſt permittenda naturæ, ac multo minus in acutis, quæ facilem habent, in hanc, & illam partem, mutationem, & cum non omnino tuto videtur res procedere, bene facit artifex, euacuationes interponens, quę iudicationum vicem ſuplere poſsint. Itaque cũ dicitur ſoluitur paſsio ſi hæc fiunt, & his opus eſſe, ſi ſanus futurus eſt, intelligere debes, ſi ſpõte, & non artis opera ſanus futurus eſt. Poteſt enim ars iudicationes anteuertere: & citra iudicationes, & priores abſceſſus ſoluta febre, anteuertere recidiuas, & abſceſſus diuturnos. Porrò noſſe oportet, etſi præcipuas iudicationes febris Hippocrates recenſuerit, non tamen recenſuiſſe omnes quæ fieri poſſunt: Soluuntur enim nonnunquam, etſi minus tuto, fluxu alui.

Sent. 13.a ~~14.a 15.a 16.a~~

Cauſi genus aliud, aluus ſoluta, ſitis magna, lingua aſpera, & ſicca, ſalſa. Vrinæ defectus, vigilia, refrigerata extrema. 14. 15. 1.

HIc causus ex salsa pituita fit, proinde minus ardens febris est quam prior, diuturnior tamen, & solutu difficilior, ac proinde non minùs periculosa. Dicitur febris ardēs ob accidētia quæ habet cōmunia cū priori, sitim scilicet magnā, linguæ asperitatē, & siccitatē. Nō tamen est, in hac etiam, nigra, sed alba & salsa, ob pituitā scilicet talem. Vigiliam etiam affert, quia etiam si subiecto frigida & humida est omnis pituita, salsa verò putrescētia est facta, calfaciens & siccans. In salsæ pituitæ redundantia fieri solent diarrhœæ, ac nō nunquam etiam dysenteriæ ob corrodentem salis qualitatem (nam & in clysteres hac causa solet infundi sal) & quibus hac causa dysenteriæ, aut diarrhœę fiūt, solent fieri dissuriæ, hoc est difficiles mictiones, aut vrinæ defectus. Nā si diarrhœa plurimum fluit, hoc ipsum est satis vt vrina minuatur: si nantem dysenteria fit, eàdem ratione fit vrina, quæ alioqui etiam salsa est, valde nunc salsa & mordax, vnde stranguria fit, homine nitente assidue, & guttatim demittente vrinā. Refrigerata verò extrema fieri dicit Galenus, non semper in hac febre neq; à principio, sed cū euenit: cū ea esse internam aliquam, eamque magnam, inflammationem. Mihi verò videtur, si res ita intelligatur, signum hoc, non solum non esse pathogno-

gnomicũ, ſed neque ſuperueniens, neque aſsidens familiare, ſed ſuperueniens per accidẽs. Non minus enim poteſt cuicũque alteri febri accedere interna inflammatio, quã huic, neq; minus poteſt accedere huic aliud quiduis, quã inflãmatio interna: quaſi in ſignis huius febris ponas podagricos dolores: poſſunt enim ſuper uenire. Proinde ergo aliud quiddam intelligo quod huic cauſo accidit, ob ſucci ſpeciem, potius quã priori. Nimirum habet quotidie febris hæc exacerbationem, ea, etſi à rigore horrore, aut inſigni frigore non incipit, quia intermittens non eſt, tamen ob craſsitiem, & cruditatem ſuccorum, incipit à quodam tepore carnium, & anhelitus, & pulſus cõſtrictione, quã vocamus annotationem compreſſam. Hoc vocat frigus extremorum , quod febris huius proprium eſt, etſi non inſeparabile. Continget fortaſſe tibi his auditis dubitare, cur non omnis febris ex pituita, ſit huiuſmodi. Dicunt enim medici pituitã putredine ſalſam fieri, pituitamq́; putreſcentem febrem facere, & citra putredinem nunquam: omnis ergo pituita febrem faciens, ſalſa fuerit: Certè non eſt, ſed putreſcit ſæpe pituita non fiens ſalſa, & ſæpe fit ſalſa, non faciens febrem, ac nonnũquã ſalſa prius facta, putreſcit denuo & febrem facit. Sed quo pacto hæc, ſi putredine fit ſalſa?

Quidam dicunt, mistione etiam amari succi, fieri posse pituitam salsam, quod certè fieri nõ possit, nisi quàm minimum sit quod admisceatur amari, tam minimum, autem cum tã multa pituita, haud multum videtur posse ad corporis affectiones, quas ex salsa pituita oriri videmus. Sed hoc habeat vtcũq;. Nulli sunt qui negent, putrescentia fieri solere pituitam salsam, etiam cum non fiat febris, quare dubitatio vtrisq; occurrit. Mihi videtur, pituita quadam putrescentia posse fieri salsam, sine febre quadam etiam febrẽ facere: velut bilis, vstione aliquando abit in atram, febrẽ non faciens quod maniacis, euenit aliquando vstione facit febrem, nunc antequam in atram abierit, nũc etiam postquam abiit. Causa ergo est in modo putrescendi, & vrendi. Nimirum vt lignũ cum lente vritur, nulla flamma in cineres paulatim abit, si verò celerius vratur, flammã ex se producit conspicuam, ita est quædam putrescentia lenta pituitæ, quæ nullam febrem mouens, eam facit crassiorem & salsam, & quędã vstio bilis quæ citra febrem etiam eã facit terream, & atram. Qua causa, non semper, quæ salsa fit, mouet febrem, dictum est. Sed cur, quæ febrem mouet pituita, non semper salsa fit, nondum est dictum. Ligna enim etiã cum magna flamma vsta, abeunt in cineres. Certè

huius

huius causa est in materia, quædam enim pituita est ad aquam solam pertinens, & terræ minimè particeps, quæque etsi putrescat salsa non fit, vt plurimæ aquæ lacunares: quædam est etiā terreæ exhalationis particeps, & proinde facile salsescens, vt & marina. Pituita itaque, non quæcunque, sed talis, putrescentia salsa fit: putrescentiam verò esse, vel ex iis quę in nostris corporibus, cum salsis abundant, experimur, licet agnoscere: pessima enim cacochymia est ex salsa pituita, & capilorum decidentias, pessimos lichenas, vlcera cacoethe, & multa alia galico morbo similia, facit: super putrescens vero (vt ita dixerim) acutius, causos affert, habentes quæ diximus.

Sent. 17.a

Hic nisi sanguis ex naribus fluxerit, aut abscessus circa collum fiat, aut crurum dolor, & sputa crassa (hæc autem adstricta albo fiunt) aut coxæ dolor, aut pudendi liuor, non indicatur, & testiculus intentus, iudicatorius.

SOlutiones spontaneas huius causi secundi, commemorat Hippocrates. Considera autem, plurium euacuationum meminisse in superiori causo, in hoc verò pluriū abscessuū.

Nimirum quò morbus ex calidioribus, & tenuioribus pendet, eo ad euacuationes est paratior, quò ex contrariis, eò ad abscessus. Hic proinde fluxus sanguinis solum meminit quã quàm & alui fluxus possit opitulari, ac fortasse etiam sudor. quãquàm sudor in hoc minus quàm in priori: alui fluxus non minus, quin vt ego arbitror, aliquãtò plus, quia crassa ad euacuationem quæ per inferna agitur, sunt magis accommodata. Quin etiam hinc colliges alui fluxionem posse liberare ab hac febre, & præseruare ab abcessibus. Nam dicit. aut abscessus circa collum fiat, aut crurũ dolor, & spuat sputa crassa. Hæc autem adstricta aluo fiunt. Ergo aluus soluta, faciet, vt hæc non fiant. Sed qua ratione? certè non alia, quam euacuando succos, qui in eas partes erant abscessuri: illi verò erant, qui febrem fecerant (alioqui abscessus illi febrem non soluerent) ergo fluxus alui potest febrem illam soluere. De reliquis abscessibus quomodo fiant, dictum nu per est. Liuor pudendi fit, pituitosis succis in illud incumbentibus: Atqui profectò nonnunquam liuor verus fit, isque significat partis mortificationem, quæ nonnunquam euenit ob succi malignitatem, atque ita nonnunquã à malignis febribus partiũ amissiones fiũt: Nonnunquam verò ex pituita fit color quidã albi-

albidus, quodammodo in liuorem, inclinans: atque quibusdam hic succus absumitur, quibusdam inde in testiculum deriuatus, eum in tumorem attollit: quin etiam quibusdam illæso pudendo, tumescit testiculus.

Sent.ª 18.ª

Sorbitiones tractorias da.

GAlenus valde hæret, non intelligens, quas possit vocare Hippocrates sorbitiones tractorias. Nam sorbitiones vocauit toto hoc opere, eas solùm quæ nutrimenti gratia capiũtur, illæ verò tractoriæ quę sint? tractorium enim medicamenti esse videtur, sorbitio verò alimentum. Mihi non videtur absurdum, sorbitiones etiam vocari medicamenta quæ sorbendo accipiuntur, etiam si hactenus de cibis sorbilibus id nomen dictũ sit: medicaméta verò tractoria sunt quæ vim habent expurgandi: itaque consulit ita affectos expurgare. Quid ergo? mox est expurgãdum hos, ardente adhuc plurimũ febre, succis non antea extenuatis, neque laxatis vijs? non certè. Sed etsi Hippocrates nihil aliud dicat, quàm sorbitiones tractorias da, tu debes intelligere, seruatis omnibus præceptis, quæ ad rectè peragendam expurgationem pertinent. Hippocrates

verò significat tibi, in hac febre plura agenda esse propter causam, quam in priori, vt propter intemperiem, pauciora. Itaque vacuandum plùs, attemperandum minùs: ac proinde expurgationis major vsus est quam in priori, pharmaca verò sint phlegmagoga.

Sent. 19. *In acutis autem passionibus sanguinẽ mittes, si fortis appareat morbus, & qui habent, vigenti sint ætate, & robur ipsis adfuerit,*

CVm sanguinis missionis in neutro causo Hippocrates meminisset, quia à neutro expetitur per se, cum vterque ex cacochymia fiat, alter biliosa, alter pituitosa, fieri tamen debeat in vtroque ante expurgationem, si vires ferant, vel vt expurgatio agatur meliùs: dictis ijs auxilijs quæ peculiaria vtriusque causi esse videbantur, nunc de missione sanguinis, quæ commune omnium magnorũ est, agit. Quasi diceret, etsi in neutrius causi curatione meminimus missionis sanguinis, tamen agenda ea est in vtroque, quia in omni acuto oportet sanguinem mittere, si morbus appareat fortis, & qui eum habẽt, sint in vigenti ætate, & robur ipsis affuerit. Hos vocat scopos mittendi sanguinem Gal. de quibus à me etiam, est fusiùs scriptum. 7. lib. cont. indicatum verè atque vtiliter admodũ dici hos scopos, non solũ quòd sine

ſine his miſsio ſanguinis agi nũquam debeat, ſed etiam quòd his præſentibus agi ſemper debeat. Huius verò ſumma cauſa eſt, quòd omnis magnus morbus, deſiderat magnũ aliquod auxiliũ, nullũ autẽ eſt auxiliũ magnum, quod non agatur multo meliùs miſſo prius ſanguine, quàm nõ miſſo. Nam ſiue expurgã dum eſt, ſiue diureticis vtendum, ſiue fortiter fricandum, ſiue in partem quampiam reuelendum, ſiue calfaciendum, refrigerandũ, ſecandum, aut vrendum, vacuatis venis agetur meliùs, quàm plenis? Quod ſi quando dimittitur ſanguinis miſsio & aliud quidpiam agitur, id certè fit vel quia euenit corpus ſatis vacuum eſſe, aut quia times ne facultas non poſsit ſuſtinere, & miſsionẽ ſanguinis & reliqua auxilia: perinde autem eſt vacuum ſatis eſſe corpus, aut ſi non eſt adeò; ſanguinem mitti. Nõ enim negabis cacochymiam petere expurgationem: etiam ſi ea vti deſinas, quòd diarrhęa anteuerterit. Ita ſi cui per morbum magnum venam eras ſecturus, ex naribus fluere anticipauit, aut aliter vacuum fieri corpus, non mittes ſanguinem, miſſum tamen putabis, neque negabis proinde ſanguinem mitti in omni morbo magno. Certè ad ipſam de ſcopis doctrinam, non opus fuiſſet dicere in omni morbo acuto, non enim in acutis ſolùm, ſed & in diuturnis mitti debet,

si vires ferunt, & morbus vehemens est. Dicitur enim vehemens qui aut ob magnitudinē essentiæ propriæ, aut partis naturam, aut ob malignitatem infert periculum, constat verò id in diuturnis etiam accidere, cum ex illis moriantur multi. Verum Hippocrates dixit, in a-
5 cutis passionibus, quia de iis erat sermo institutus. Cum tamen dixisset in passionibus, acutis, haud erat opus addere, si vehemens appareat morbus: nam à morbo acuto non potest abesse vehementia, cum in ratione acuti sit, ob celeritatem inferre periculum: sed voluit Hippocrates etsi de acutis solum esset sermo, communes omnibus morbis scopos mittendi sanguinem docere. De quibus, hæc me dixisse nunc sit satis, si quis ea coniungat, cum ijs quæ loco citato ex controuersijs, diximus.

Sent. 20.

Si igitur angina sit, eligmatis purga, siue aliud quodpiam pleuriticorum, si autem debiliores videantur, & plus sanguinis detraxeris, clystere vti per aluum tertio quoque die, vsque dum in tuto sit ægrotus, & fame indigeat.

NOn erat hic locus agendi de pleuritide neque de angina, vt pote propria loca alibi

sibi habentibus. Nam de illa actum iam satis est: de hac, agetur postea proprio capite: inter posuit tamē ea, vt exempla acutorum, in quibus mittendus est sanguis: & transgressionē, ad dicenda mox, faciens, addit, vt sit in eis à sanguinis missione expurgandum. Nimirum catalogum est facturus mox, acutorum in quibus vtraque euacuatione opus est, dicturusq; quo ordine sint facienda. Nunc itaque dicit, si angina sit, siue aliquod aliud pleuriticorum, mittendum esse sanguinem (hoc dicit per insinuationem) atque à misso sanguine expurgandum: si verò plus sanguinis detraxeris, quàm vt eo detracto sustinere possint expurgationem, quod debiliores esse videantur, abstinebis ab expurgatione, vterisque clystere per aluum, tertio quoq; die, aut fortasse singulis diebus, aut aliter, vt res exigēt. Hoc enim exempli gratia dicitur. Durabit autem hæc alui subductio, vsque dum in tuto sit ægrotus, & fame indigeat: hoc est, vsque dum ægrotus in morbi inclinatione sit. Nam constat eodem tempore eum dicere ægrotum in tuto esse, & fame indigere. At verò in tuto nullus ægrotus est, vsq; dū morbus maninifestè inclinat (in omnibus enim alijs tēporibus mori potest) in eodem ergo tēpore dicitur fame indigere: certè quia tunc primum indiget cibis (nam priùs

sor-

sorbitionibus aut potionibus agendum est) at que ad cibos capiendos indiget fame, id est ci borum appetentia. Nimirum quibus cibo non est opus, neque fame opus est. Quare ego ijs quos tenuiter cibari volo, non admodum curo appetentiam prouocare. Sæpe enim talibus noxia est, quòd in cibi quantitate delinquant. Itaque iubet Hippocrates perseuerare in clysmatum vsu, vsque ad morbi remissioné manifestam. Dices, videri, quod nunc dicitur, pertinere ad errata: quia dicit, si debiliores sint quia plus sanguinis detraxeris, in his verò morbis qui ad spiritalia membra pertinent, non debet vsque ad debilitatem magnam missio sanguinis produci, quia oportet ad thoracem perpurgandum seruari facultatem, etiam animalem: hæc verò labascit multò citiùs, quàm naturalis. Certè hoc ita est, neque tamen de erratis nunc agit: Nam etsi missio sanguinis vsque ad deliquium animi duci non debeat, potest tamen duci vsque dum ex purgationem non possit sustinere, ne scilicet ab expurgatione, post missionem sanguinis facta, in deliquiũ agatur, in quod missione sanguinis actus non sit. Timeri enim debet deliquium in his à quacunque euacuatione, magisquã ab expurgatione. Dixit Hippo. obiter, si angina sit eligmatis purga, quasi ex ipso angine

ginę& pleuritidis nomine, in memoriā venerit quiddā eis morbis peculiare. Eligma vocatur quod linctui est aptū, vt serapiū crassiusculū, neq; dilutū. Ad hepar eīn, & totas venas, ac arterias, ad caput & renes, ac denique partes alias lōgè ab ore positas, dilutis vtimur, vt penetrent: non dilutis, solū vtimur ad ventris affectiones, & asperæ arteriæ, ac pulmonis: verū neque ad hæc eodem modo, sed ad ventrem affatim deglutiendo, ad arteriam lingendo, vt & gula quà cum arteria vnita est, delinatur, & aliquid etiam defluat ita acceptum in arteriam, itaque maximè eligma vocetur, ab accipiendi modo, quod ob arteriā accipitur.

Inflammata hypochondria non spirituum interceptione, septi transuersi intentiones, aut spirituum protēsiones, orthomnea sicca, quibus nō subest pus, sed ab spirituum interceptione passiones hæ fiunt. Maximè autem hepatis dolores, & splenis grauitates, & alij ardores, & supra septum transuersum dolores, & morborum collectiones, non possunt solui, si quis primum tētet expurgare. Sed venæ sectio in talibus principalis est. Deinde autem clysteribus agendum, nisi magnus & fortis morbus sit, alioqui postea opus est expurgatione.

tione. Indiget autem securitate, & mediocritate, expurgatio, post missionem sanguinis.

QVandoquidem in omni morbo magno, constantibus viribus & ætate, mitti debet sanguis, & expurgatio, quæ leuis non sit, magnum auxilium est, ac proinde nisi in magnis non faciendum, constat cũ expurgatione est opus, mittendum quoque esse sanguinem, si possit facultas vtrumque bene ferre, cũ autem non potest vtrunque, sed alterum solùm faciendum est, tunc idea morbi & succi consideranda, quæ per se in hoc aut illud magis inducat. Nam etsi omnibus magnis, quibus expurgatio est necessaria, vtilis etiam est missio sanguinis, tamen non omnibus est missio sanguinis principalis, sed quibusdam ea, quibusdam expurgatio: nimirum morbis qui ex multitudine pendent missio sanguinis, qui ex cacochymia, expurgatio principalis est: remedium scilicet, quod per se à tali morbo expetitur, & quod maximè illius causam potest extirpare: ita quoque si morbi partim ex multitudine partim ex cacochymia pendent, vtrâq; euacuatione indigent, principalis autem est hæc, aut illa, vt in hoc aut illud inclinat morbi causa. Sanguinis missio, in quibus vtrâque euacuatione est opus, preire debet, quia vt diximus,

mus, omnium, quibus ad eam rem vti posſis, optimum præparat ad expurgationem. Maximè autem id obſeruandum, in quibus miſsio ſanguinis eſt auxilium princeps. Quia cum in alijs vtilis ſit admodum miſsio ſanguinis ante expurgationem: in quibus autem ipſa per ſe indicatur: non ſolum vtilis eſt, ſed, vt quis dixerit, ſolui non poſſunt, ſi quis primum tentet expurgare. Dico autem, ſolui non poſſunt, nō quod neceſſe ſit omnino immedicabilem fieri morbum quencunque talem, ſi quis per imperitiam primum purget, ſed quòd magnopere erretur, & non tantum non leuetur morbus, ſed grauior fiat, aliquando quidem eatenus, vt hanc ipſam ob cauſam moriantur ægroti. Igitur facit Hippocrates nunc catalogum morborum acutorum, in quibus miſsio ſanguinis principale auxilium eſt, dicitque mittendum eſſe ſanguinem ante expurgationem deinde expurgandū ſi res exigat aut clyſteribus agendum, ſi id videatur eſſe ſatis. Interim vtiliſsimam quandam animaduerſionem tradit ad expurgationem poſt miſsionē ſanguinis agendam. Continentur verò (ſi quis rectè conſideret morbi omnes huius catalogi, in inflammationum genere, aut multitudinum ad vaſa. Nam aut inflammationes ſunt, aut cōuulſiones, anguſtiæve quorundam

Liber
exp

 dam

dam partium, ob multitudinem succorum ad quasdam partes collectorum, quod omne genus vocat συςξοφάσ seu collectiones, concursusve succorum. Nam, inquit, inflammata hypochondria non spirituum interceptione, hoc est, hypochondria tumida & dolẽtia, non ex flatu ibi Concluso, Sed ex phegmone. Constat si propriè inflammata sint, non tumere ex flatu, quare cum dixisset inflammata hypochondria, frustra videtur addidisse, nõ ex spirituum interceptione, sed Hippo. loquitur sępe vulgariter, & vt rem magis explicet, non curat exactè loqui. Addit, Septi transuersi intentiones, hoc est, distentum esse septum transuersum præ quadam conuulsione ex repletione. Addit, aut spirituum protentiones orthopnea sicca. Galenus intelligit dici hic morbos duos, spirituumque protentiones esse, quem solet vocare spiritum offendentem. Mihi vero videtur protentiones spirituum, hic dici ipsam orthopneam, quoniam, autem orthopnea nõ semper fit ex repletione vasorum, & partiũ circuncirca asperam arteriam, & pulmonem consistentiũ, sed aliquando ob multitudinem crudorum collectorũ in ipsa aspera arteria aut ob pus in thorace quæ ~~adeò~~ iaud desiderant sanguinis missionẽ, explicãs q̃ orthopneã intelligat addidit, orthopnea sicca, quibus nõ subest pus, sed ab spirituũ inter-

ceptione passiones hæ fiũt. Nimirum quæ ex crudorum redũdãtia fit orthopnea, nõ est sicca omnino, sed succus versatur in aspera arteria, & aliquid educitur, suppuratio etiam difficultatem respirationis facit vt in prognostico dicitur, verum ea notas alias habet quibus dignoscatur, neque omnino sicca est sed cum excreatione. Quæ ergo sicca est, neque ex pure fit, sed ex spirituum interceptione, id est respiratiõis angustia & strictura fit, fiet ex multitudine partium inter thoracẽ, & tumore veluti phlegmonoso, eorũ quę circũstãt pulmonẽ, & asperã arteriam: nisi fortè ex tuberculo aliquo crudo fit, id vero nõ breui, & in morbis acutis, sed lẽtè multoq; tpe incidit. Quæ igitur in acutis morbis fit, vt dictũ est, causã habet quã diximus. Adducor verò vt censeã, spiritutũ ꝓtẽsionis & orthopneæ nomine, nõ duas, sed vnicã affectionẽ significari ipsis Hippo. verbis. Dicit em̃ ἢ πνευμάτων πρόσαξιες ὀρθόπνοιης ξηρῆς dixisset em̃ ὀρθόπνοιη ξηρὴ casu nominãdi His dictis, addit. Maximè autẽ hepatis dolores, & splenis grauitates, & alij ardores. Sed hęc verba quid aliud significãt, quã hypochõdriorũ inflãmatiões? quę em̃ hypochõdria, nisi hepar & liẽ? quę autẽ eorũ inflammatiões, nisi quæ doloribus, grauitatibus, & ardoribus significentur? Quorsum ergo cum dixisset inflãmata hypochõdria, nunc dicit, maximè au-

tem hæpatis dolores, & splenis grauitates, & alij ardores? an frustra repetit? non certè. Sed vt significet, cum inflammationes omnes, & multitudines ad vasa ingrauescant, si quis curationem incipiat ab expurgatione, tamē eas inflammationes quæ in hypochondrijs consistunt omnium maximè lædi, peculiari quadā causa, quia scilicet sunt in via ipsa per quam excrementa quæ expurgatione euacuātur, extrahuntur. Hinc euenit, non tantum non auferri id quod intentum inflammatumque est, sed etiam augeri quam maximè, atque de his (eadem autem ratio est & consistentium in ventriculo, intestinis, & mesenterio) præcipuè, dixeris verè solui non posse, si quis primū tentet expurgare: euadunt enim semper fere ab expurgatione intēpestiua incurabiles. Dolores etiam supra septum transuersum in hoc genere morborum ponit, pleuritides arbitror intelligens, quoniam verò non omnes inflammationes, neque alios ex multitudine morbos nominauit, vt tu omnes intelligas, addidit, & morborum collectiones, quas diximus Hippocrati vocari συςροφ'ασ. Hi (inquit) morbi solui non possunt, si quis primùm tentet expurgare, sed venæ sectio in talibus principalis est, quia hi morbi fiunt ex affluente, aut redun-

Vota

dun-

dundante sanguine, quapropter perse indicant mitti sanguinem, qui ex sola pendeant multitudine, nulla alia euacuatione addita, qui verò cum cacochymia quapiaã, vt fit plærunque, à secta vena expurgatione vti plus aut minùs vt res exiget. Quod vt explicet, dicit, deinde autem (post missionem scilicet sanguinis) clysteribus agendum, nisi magnus & fortis morbus sit, alioqui (hoc est si fortis & magnus morbus sit) postea (quam scilicet sit missus sanguis) opus est expurgatione. Duo vero in hac dictione difficultatem ingerunt. Primo, si sanguis non est mittendus nisi ob morbum magnum, quomodo dicit, nisi magnus morbus sit, quasi posset non esse magnus in quo sanguis mittatur. Deinde cur dicit si magnus & fortis sit, opus est expurgatione, cum ipsemet Hippocrates dicat. lib. de medicamentis purgantibus, quicunque à fortibus febribus corripiuntur, his medicaméta purganta dare nõ oportet. Hęc ita cõponuntur. Non dicit nisi magnus morbus sit in quo sanguis mittatur, sed nisi magnus sit, postquam sit missus. Fit enim sæpe vt morbus magnus præsens, cuius gratia mittitur sanguis, extinguatur, aut obtruncetur, vel futurus, intercipiatur: Porrò dicit expurgatione

esse opus si morbus magnus sit aut fortis, non eatenus vt purgationes fieri prohibeat, sed eatenus vt solis clysteribus non cædat. Quod enim dicit nihil est aliud, quam in morbis in quibus missio sanguinis est principale auxilium, indigent tamen aliquatenus expurgatione si facta expurgatione morbus maneat adhuc fortis, vt scilicet adhuc desideret auxilium magnum, expurgabis: sin autem maneat exiguus, vt auxilium tantum non petat, vteris clysteribus. Non tamē expurgandum est incautè post missionem sanguinis: indiget enim mediocritate & securitate. Hoc est, mediocriter facienda, vt securè fiat, detrahendumque magnitudini expurgationis, ob euacuationē, quæ antecessit. Cum enim aliquando aggrederis expurgare, non antea secta vena (fit verò id cū iuxa morbi speciem videtur expurgatio esse principalis, & times ne non possit homo vtrunque bene ferre) certè largiùs vacuare poteris. Nam etsi admittendum sanguinem maiori virtute opus est quam ad expurgandum, maiori tamen adhuc est opus ad vtrunque, quare dimisso altero, licet alterum largiùs agere, & altero prægresso, oportet alterum agere parciùs. Eâdem autem ratione, & ob id quod futurum, oportet priori auxilio modum pone-

re.

re. Velut si is qui mittit sanguinem, ex affectionis specie intelligat, non posse, post missionem sanguinis, expurgationem deuitari, ob hanc ipsam causam, oportet sanguinem partius detrahere. Nimirum oportet hæc omnia temperare vt ferri posint, & indicationibus à causa, quo ad poterit satisfiat.

Sent. 22.

Quicunque autem ea quæ inflammata sunt, in principio morborum, statim tentant soluere expurgatione, eius quod intentum, inflammatumque est, nihil adimunt, non enim cædit quæ cruda est passio: ea verò quæ repugnant morbo, & sanitatem faciunt, colliquant: corpore autem facto debili, morbus vincit. Cum autem morbus corpori præualuerit, quod tale est curationem nõ admittit.

DIxit morbos scriptos antea, solui non posse, si quis in principio, non prægressa missione sanguinis expurget. Causam nunc reddit, indicans, plurimum errare eos qui inflammationes partium aliquarum, statim in principio cõnantur, medicamento expurgante soluere. Nimirum morbi priores omnes, in inflammatione cõsistunt aut plenitudine ad va-

ſa, cui laſsitudo phlegmonoſa accedit, eſt que proinde, ea etiam vt quædam inflammatio. Cum ergo indicatum erit, inflammationes nõ poſſe expurgatione in principio facta ſolui, reddita erit cauſa, qua dicti morbi, ita curari nõ poſsint. Dicit itaque expurgationẽ in principio factã, nihil de eo quod intentum & inflammatum eſt, adimere, quia paſsio illa, cruda cum ſit, non cedit. Nimirum ſuccus ille, eſt inculcatus, atque intruſus, quare non extrahetur, eueniet que quod ſolet vbi ſuccus, cuius gratia datum eſt pharmacum, non cędit, liqueſcent ſcilicet ſanæ partes, & ſucci vtiles, quo fiet vt debilitato corpore, & morbo nihil imminuto, morbus ſuperior euadat. Quod verò tale eſt (hoc eſt cum morbus longè ſuperat corporis naturam) curationem non admittit. Similis etiam eſt ratio qua neque citra phlegmonas (quanquam profectò de ſolis inflammationibus ſermo eſt nunc Hippo.) in febribus putridis expurgatio fieri debet, antequã ſuccus cõcoctus ſit. Nimirum ſuccus crudus, quẽ natura retinet, difficilè extrahitur, extrahuntur verò pro eo boni ſucci, & ſpiritus, & liquantur partes. Sed de expurgatione, quatenuſq; expectãda concoctio ſit, aut non ſit, in controuerſijs & aphoriſmorum commentarijs, dictum eſt ſatis. Quod de inflammatis

parti-

partibus dicit, venit nunc per pendẽdum. Mirum enim si Hippocrates prohibet, in inflammationis omnis principio, expurgatione vti, cum ipsemet antea, visus sit, in quadam pleuritide, pro missione sanguinis, expurgatione vti, atque adeo cum paulo post dicturus sit, oportere quosdam ita affectorum, ante diem quintum expurgare, atque adeo, cum nihil tã certum firmũque apud medicos sit, quàm nõ esse localia remedia admouenda, antequam toti corpori prospiciatur, missione sanguinis si multitudine, expurgatione, si cacochymia laboretur, fiant verò multæ inflãmationes ob cacochymiam, & pleuritides, peripneumoniæque, biliosæ, & pituitosæ. Neque enim satis esse videtur, ne expurgatione vtamur, inflammationibus incipientibus, nihil eius quod intẽtũ inflãmatũque est expurgatione adimi posse, nam neque vlceris quidpiam expurgatione tollitur, nihil autem magis necessarium, vbi vlceratum corpus, est cacochymum. Certè nõ in omnibus inflammationibus æque vitanda est expurgatio, cùm non in omnibus eàdem, parique causa, dicatur esse noxia. Sed in ijs quæ in ventre, mesenterio, aut hypochõdriis, consistunt, peculiaris quædam, eaque maxima causa est, quam diximus: propterea in eis nunquam expurgandum est ante inclinatio-

nem: neque quidem medicamento forti ante integram solutionem. Inflammationibus etiã cerebri incipientibus, eis præcipuè quæ cũ delirio, & quadam conuulsione incipiunt, aut etiam imminent, paratæ cito incipere, expurgatur cum periculo: quia vt dicit ipsemet Hippocrates calfaciunt caput expurgantia pharmaca, calor vero pharmaci superueniens calori febris, facit maniam. Hanc ob causam, ego in lethargo, aut phrenitide, expurgandi necessitatem, si quæ apparet, clysteribus aut saltem indicamentis non calfacientibus, supleri velim: atque si quæ sunt aliæ inflammationes peculiares habentes ex pharmacis noxas. In aliis verò, tunc solum est abstinẽdum ab expurgationibus, cum id incommodum quod Hippo. timet potest incidere, puta vt partes sanæ, succique boni colliquescant, aut corrũpantur: id verò non incidit, nisi cũ sana sunt corporã, vt in aphorismo dicitur, quæ male ferunt medicationes. Cũ igitur homo inflãmatione quapiam est correptus, alioqui nõ cacochymus (fieri verò id põt ob multitudinem, cũ partis cuiuspiã labore aut debilitate) expurgandum in principio non est, nihil enim fiet aliud, quã ꝙ inflammationi detrahetur nihil, corpus aũt colliquescet, sed aut nũquam, aut postea quã succus in parte ob oppilationẽ, & in corpore ob febrẽ, recepe

receperit aliquam infectionẽ. Alioqui multæ occasiões sunt expurgādi in inflāmationū principiis: cum scilicet corpora valde cacochyma sunt, atq; ex mali succi fluxione inflammatio accepit initiū præcipuè si nondum cessauit fluxio: In talibus enim præseruationis, & reuulsionis gratia, incipitur ab expurgatione, quin etiā, sine hac male proceditur ad localia, quorum tamen vsus à principio esse debet.

Fieri autem aliquem repente sine voce, venarum interceptiones faciunt, si beneualenti hoc accidat sine occasione aut alia forti causa. Venā igitur secare oportet in brachio dextro internā, & detrahere sanguinem, secūdū habitū & ætatē inita ratione plus aut minus, coincidūt autem plurimis ipsorū hæc, rubores faciei, oculorum immobilitates, manuū distẽtiones, dentium stridores, pulsationes, maxillarū adductio extremorum refrigeratio, spirituum per venas interceptiones, cum dolores prius fuerint facti, nigræ bilis & acrium fluxionum, influxus fiunt; dolet autem interiora is qui mordetur; morsæ autem & valde siccæ factæ venæ, & intenduntur, & phlegmone occupatæ trahunt quæ influunt.

Vnde

Vnde corrupto ſanguine, & ſpiritibus nequeuntibus peruadere vias quæ in ipſo ſecundum naturam ſunt, refrigerationes etiam fiũt ab ſtatione, & vertigines, & aphonia, & capitis grauitas, & conuulſiones, ſi iam in cor aut hepar, aut venam peruenerit, inde epileptici fiunt, aut paraplectici, ſi in continentes locos inciderint fluxiones, & ab ſpiritibus non

28. *potentibus exire, ſiccata ſint. Verum oportet talibus prius fouendo, ſtatim in principijs ſecare venam, dum adhuc eleuati ſunt, omnes qui afligunt ſpiritus, & confluxus: opportuniora*

29. *enim ſunt auxiliis. Et reficientem & iudicationes contemplantem, expurgare, niſi leuia ſurſum fiant: inferna autem aluo, niſi ſubducatur clyſtere, aſinæ lac coctum da, & bibat, non minùs quàm duodecim cotylas, ſi autem robur etiam habeat, pluſquam decem & ſex.*

DE multis paſsionibus nunc vnico capitulo agit, quas omnes vno aphoniæ nomine, ab accidenti communi accepto, comprehendit. Nimirum aphoni, id eſt voce deſtituti repente, fiunt, & apoplectici, & epileptici, & cata-

& cataleptici & caro affecti, & multi vertiginosorum, & paraplecticorum, & qui per syncopem cadunt, aut iam extremo langore tenẽtur, itaque ad aliquod horum genus pertinet, affectio eius, qui voce destitutus repente sit: nisi, ob vitia instrumentorum respirationis, vocis, aut sermonis, eueniat, vt ex angina, aut vulnere magno thoracis, aut neruorum recurrentium læsione, aut siquid aliud est huiusmodi. Verum de angina acturus est paulo post; nũc de prioribus illis passionibus agit, quarum generationem & causam videtur mihi, iuxta antiquissimum dogma, ad spirituum immobilitatem, & venarum interceptionem refferre. Neque verò proinde quippiam dicit, quod aperte falsum sit, aut quod medicæ arti obsit, sed quæ explicare liceat magis, ex ijs quæ Galenus, & posterum alij inuenerunt, & inuentis addiderunt. Non enim, etsi Hippocrates omnium bonorum nobis autor fuit, proinde sperandum est inuenire apud illum omnia, à primis ad postremas vsque causas deducta, & placitis, quæ longa secula, & multorum labores, vera esse indicauerunt, omnino conformia. Scripta enim ab illo, vt & ab aliis omnibus autoribus, necesse est esse multa, iuxta cõditionem temporis. Si enim tunc temporis philosophia ipsa erat in incunabulis, & vix dũ à vul-

à vulgi sermonibus, & confusis philosophare incipientium placitis, recesserat, qui poterat de morborum essentia & causis, tam constans & certa esse opinio, quàm nunc est? hæc dixerim propter eos, qui videntes ab Hippocrate hic aut alio quopiam suorum operum, scriptum quidquam quod ab ijs quæ nunc in scolis circunferuntur, discrepet, etiam si rectæ ægrotantium curationi nihil detrahat, mox dubitant sit ne Hippocratis liber, quin etiam aperte negant, atque, si quid discrepare videtur à Galeno, perturbantur, nullam rationem habentes temporis, quo quisque scripserit. Gal. certe nõ ita facit, qui vel in huius loci commentatione iubet nil mirari tantum lactis ab Hippocrate ægroto tribui, id enim fuisse vetustissimis consuetum. Mihi videor melius facturus, si hic & vbi vbi alibi, iusta quæ dogmata dicantur singula explicem, & siquid distinctius attulerunt tempora, addam. De sede facultatis animalis non arbitror erat tam certa ac firma medicis sententia, quàm nunc est, quãquam eam in cerebro esse, ex Hippocratis sententia contendat Galenus. Video tamen illum, lib. de morbis virginum, fatuitatem ad cor refferre. Porrò lib. de flatibus dicit. Nihil eorũ quę in corpore sunt, magis conferre ad prudentiam quã sanguinem atque cum is in habitu naturali cõ

sistit

ſiſtit, conſiſtere & prudentiam, ſanguine verò permutato prudentiã concidere. Qui verò ad ſanguinis corruptioné refert dementiam, potiuſquã ad cerebri intemperiẽ, certè in corde potius, aut vena caua, aut ſepto tranſuerſo (in his enim omnibus, atq; aliis quã multis prę terea partibus, fuerunt philoſophi qui ponerẽt) ſenſus & ſapiẽtiæ principiũ collocabit, quã in cerebro. De ſanguinis quoque natura, an ſit calidus perſe, an à corde calorem accipiat, ex Hippocratis ſententia non ſatis cõſtat. Nã etſi lib. de natura humana, calidã & humidã eius naturam eſſe dicit, tamen lib. de corde dicit, ſanguis enim nõ eſt natura calidus, ſed caleſcit: multis autem videtur natura calidus eſſe. Porrò de ſpiritibus, antiquiſsimorũ plurimi, eã habuerunt opinionem, vt ipſiſsimã animã eſſe opinarentur, quòd videretur ſpiritus eſſe, quod in animantibus moueatur perſe, & per quod reliqua moueantur: quam plurimi veterum animæ definitionem ſtatuebant. Galenus ſi quam de anima ſententiam ſequi fuiſſet auſus, videtur mihi in hanc fuiſſe venturus: verum quia auſus non eſt, ſpiritum inſtrumentum præcipuũ animæ eſſe affirmat. Hæc quorſum nunc commemorauerim, ſtatim intelliges. Agit, vt dicere cæperam, Hippo. de repentinis illis caſibus, quibus homines voce

deſtitu-

destituti cadũt, dicitque eas passiones fieri ob venarum interceptionem. Venarum nomine intelligit venas & arterias vt plerunque antiquissimi. Quid vocet venarum interceptionẽ mox explicat, dicens, cum dolores prius fuerint facti, nigræ bilis & acriũ fluxionum influxus fiunt, dolet autem interiora is qui mordetur, morsæ autem & valde siccę factæ venæ, & intenduntur, & phlegmone occupatæ, trahunt quæ influunt: vnde corrupto sanguine, et spiritibus nequeuntibus peruadere vias, quæ in ipso secundum naturam sunt, refrigerationes etiam fiunt ab statione. Stationem spirituum intelligit: hoc est, ipsum, non peruadere spiritus, per vias quæ secundum naturam sunt in sanguine, hoc est, per ipsum sanguinem, qui naturaliter peruius est spiritibus: desinit verò peruadere corrupto sanguine, hoc est concreto coagulatoque, vt solet extra fusus, aut in corporibus demortuis vbi coagulatur quia non penetratur ab spiritu: finit penetrari, quia multitudine obturantur viæ, & ipse inculcatus desescit. Itaque interceptio venarum, est interclusio earum, tãta, vt prohibeatur spiritus per sanguinem delatio, quæ necessaria est, & ad ipsius sanguinis, aut calorem omnino faciendum, aut augendum, & ad deferendam per corpus facultatem vitalem, & naturalem calorem

lorem (tametsi enim vitalis facultas, illustratione potius communicatur, quàm spiritu nũquam tamen sine spiritu) atque proinde & ad omnes actiones quæ nobis sunt secundum naturam. Cum enim omnes facultates quæ singulis partibus insunt, communi influxu à corde, velut à quodã, mundi huius exigui sole foueantur: necesse est spirituũ vitaliũ per venas impetu intercepto, & sensum & motum cessare, non per se, sed cõpatiente cerebro. Fit interceptio venarum, aliquãdo ob redundantiam solam in toto corpore, vt nihil aliud esse videatur affectio, quã non posse iam tãtũ sanguinis à venis capi: nã etsi congestio illa repente non fit, tamẽ cũ ad summũ (si quod tamẽ esse summum potest) peruentum est, quæcũq; leuis causa exagitet, commoueat, aut turgere faciat (velut certe flatus) effert in caput, facitq; in eo venas & menyngium sinus intumescere adeo, vt compressum cerebrum, mouere sese intra craneum non possit, & eius ventriculi cõpressione obstruantur. Nam nõ minus quòd exterius incidens comprimit, quàm quod interius conclusum obturat, obstructionem facit (hunc modum generationis apoplecticarum passionum docet Hippocrates lib. de flatibus.) fit etiam aliquando venarum interceptio, ob sanguinis corruptionem in partẽ quãpiam com-

mora fluxione, velut pręcipuè cũ atrabiliario, aut bilioso admodum sanguine abundãte, partes inter hypochõdria & cor mordẽtur. fit enĩ aliquãdo, vt morsus fluxionẽ, & fluxio morsum augeat, vsq; dũ venis nõ capiẽtib⁹, interceptio fiat, & inde sinc õtinẽtes locos inciderint fluxiones, hoc est in ꝓximas partes, & ad sympathiã cũ his paratas, reffusę sint fluxiones, vt in cerebrũ, fiunt vertigines, epilepsiæ, apoplexię, aut (si in quosdã neruos inciderint) paraplexię: fiũt itaque hęc ita affectis, ex hepate, aut caua vena aut locis circa cor, aut etiã alijs hypochõdrijs, nõ aliter ac mulieribus quibus menstrua defecerunt, fieri solere, ex vtero, in cor seu præcordia, regurgitãte illo sanguine, qui venis iuxta vterũ nõ capiatur: cõstat verò, ꝙ & inde in cerebrũ aut neruos, passionẽ trãsmittere oporteat si epilepsia, aut apoplexia, aut catochus, aut alia his cogener passio futura est. Vbi dicitur, & ab spiritibus penetrare nõ potentibus, fuerint siccatæ, in codicibus antiquissimis sine ὑπὸ hoc est ab legebatur. Nã Gal. velut corrigens dicit, satius autẽ foret vt cum ὑπὸ legeretur. constat verò quandoquidem ille cẽset melius fuisse vt ita legeretur, non legi ita in suo codice, sed deinde librarios sequutos Gal. censurã illam particulam interposuisse. Ego verò censeo, melius esse lectionem hanc, quã nunc habemus

bemus, emẽdari secundum lectionẽ antiquissimam, legique, nõ ab spiritibus, sed spiritibus penetrare non potentibus fuerint siccatę. Nã nomen hoc siccatæ, duobus modis dicitur in hac ipsa oratione, primo loco, vbi ita est scriptum morsę autem & valde siccę factæ venæ dicitur de venis, significatque crudis inflãmationibus occupatas, velut antea siccã pleuritidẽ vocari dicebamus, eã quę cruda est. Secundo loco, vbi dicitur, spiritibus nõ potẽtibus exire siccatę sint, dicitur de fluxionibus, hoc est, cum sanguis ipse quo per fluxionẽ venæ repletæ sunt, siccatus fuerit: siccatur verò sanguis cũ cõcrescit, & fluxilitatẽ amittit: coagulatur verò nõ ab spiritibus qui nõ penetrant, sed per se ob que suas fibras, vt dicit Arist. cũ spiritus nõ penetrãt. Itaque ab spiritibus penetrãtibus funditur, coagulatur verò per se, illis nõ penetrãtibus. Porrò cõstat vbi dicit Hippo. cũ dolores priùs fuerint facti, nigrę bilis, & acriũ fluxionũ influxus fiũt, nõ eo dici ꝙ semp fluxiones, quas dolor cõmouet, incipiãt à nigra bile, aut acribus fluxionibus, sed ꝙ in ijs qui ad dictas passiones, ob tales naturas parati sũt. nã quib⁹ cõtrarij sũt apparat⁹, & cõtrarię fluxiões in dictas partes fiũt, vt pituitę, aut aquę, hydropes, & apepsię fieri solẽt poti⁹ ꝗ dicti casus. nã etsi apoplexia & epilepsia, & hemiplexia, & vertigo, ex pituita ẽt

 fieri

fieri solent, non solum ex melancholia, tam
fiunt ex pituita in ipso cerebro primario ęg
tante congesta potius: ex atra bile autem fi
sæpe per consensum cum locis dictis, velut
melancholica passio cũ hypochondriis. Para
lysim videtur Gal. semper refferre ad pituit
verũ si apoplexia potest fieri à melancholi
vt certè potest, cur non & hemĩplexia? quod
hæc cur non & cuiusque particulæ resolutio
Proinde ego nunc Alexãdri sententiã potiu
probauerim, qui paralysim ex melãcholia fie
ri docet. Nam etsi melancholię crassa pars a
terram pertinet, est tñ succus valde serosus. v
de contingit ab ea neruos multos partim ob
strui, facultateque priuari; partim emoliri.
Sed de essentia & generatione horũ hæc sun
satis. Signa dicamus & curationem, sermon
resumentes. Eorum qui fiunt aphoni ex ven
rum interceptione, quàm nihil aliud quã mu
titudo sanguinis ad vasa facit, hæ sunt notæ
Repente fiunt tales. Nam etsi multitudo pau
latim colligitur, tamen breui momento, post
quã iam capi vix potest, vel flatu aliquo agita-
ta, distendit vasa, facitque interceptionẽ ve-
narum. Porrò accidit benevalẽti, quin etiam
cum videtur athletico esse habitu, & ad sum-
mũ sanitatis attigisse. Nam reliquæ aphoniæ,
quæ aut ex primaria cerebri passione ob pi-
tui-

uitoſos ſuccos, aut conſenſu cũ hypochon-
drijs ob melancholicos, cacochymis valetudi
narijſque multo antè hominibus eueniũt. His
verò cum optime valere viderentur, & craſſ-
ſimi nitidiſsimiq; eſſēt, fiũt aphoniç, ſine occa
ſione vlla (quidã enim ex occaſione obmuteſ-
cunt, vt ex terrore, aut triſtitia vehementi, qui
bus malum non incipit à venarũ interceptio-
ne, ſed ab ipſo animi motu, perquẽ ſpiritus in-
tra cor ſe cõtinentes, partes alias deſtituũt) at-
que ſine alia forti cauſa, vt quidã fiunt aphoni
repente, ex ictu aut caſu, caro correpti, ob cõ-
cuſionem ſubſedentibus in ſeſe vẽtriculis ce-
rebri: qui paulo poſt ſolẽt ad ſeſe redire, niſi tũ
occaſio magnũ inuenerit in corpore apparatũ
Ita enim ſçpe ab occaſione incipiẽs, in apople
xiam aut ſyncopẽ incurabilẽ, finitur malũ. V●
rũ citra hæc, cũ ſano, quiq; non ſoleat animo
linqui, repẽte accidit aphonia, ex vçnarũ inter
ceptione eſt ob ſanguinis multitudinẽ, coinci-
dunt verò his (vnde apertius cognoſcas) rubo-
res faciei, & ulſationes (maximæ ſcilicet ac cõ
ſpicuæ circa tempora, cũ malũ adhuc incipit):
& oculorũ immobilitates, manuũ diſtẽtiones
dentiũ ſtridores, & adductio maxillarũ, quæ
omnia conuulſionis ex repletione ſunt: po-
ſtremo verò, etiã refrigerationes extremorũ,
& tũc tendũt iã in apneã & aſphygiã) & ſpiri-

tuũ per venas interceptiones. Sed dices quorsum: cũ in venarũ interceptione morbi essentiam posuisset, nũc rursus eius meminit intersigna? certè antea meminit interceptionis venarum, vt causæ aphoniæ, nũc vt causæ refrigerationis extremorum, atque ita nõ est inutilis repetitio, quę noui aliquid docetur. Affectiones verò hæ, cũ per consensum cũ hepate, vena caua, aut corde, aut etiã cum totis hypochõdriis fiunt, dignoscuntur: signis passionis primariæ quæ antecessit, & cacochymiæ quę in corpore est, vt cũ post diutinã melãcholiã hypochõdriacã, aut morsus oris vẽtriculi, aut cardialgiã, aut alia huiusmodi fiunt. In curatione priorũ cõsulit Hippo. venã secare, in brachio dextro internam, & detrahere plus aut minus secũdũ habitũ & ętatẽ inita ratione: In aliorũ curatione dicit, fouere primũ, deinde sanguinẽ mittere, postea ad expurgationẽ per superna aut inferna, vt res exiget, cõuerti. Quãdoquidẽ ad venarũ interceptionẽ referũtur passiones vtręq; cõstat vtrisq; opus esse, vt misso sanguine laxẽtur. Verũ ad priores multo magis, quæ à multitudine oriũtur sola, quã ad posteriores, quæ nascũtur etiã à mala qualitate. In brachio dextro secare iubet, quia cũ neutrius lateris est passio, sed cõmunis, satius est ex dextro, quo vasa sunt secũdũ naturã ampliora, & sanguis abundan-

datior, quã ex sinistro vacuare. Quidã mittũt sanguinẽ ex vtroq; brachio simul, & in magna totius corporis plethora meo iuditio, nihil de errãt: verũ si ex altero, ex dextro certè mittendus est. Quòd internã venã iubet secare, est a nima duersione dignũ: videtur eñ secãda potius secũdũ legẽ rectitudinis externa & humeraria. Certe in aphoniis quę per cõsẽsum cum partibus circa septũ trãuersum fiũt, recte mittetur ex interna, velut etiã in melãcholia hypochõdriaca mittitur, etiãsi melãcholia morb⁹ cerebri est: & quia cũ parte mittẽte agnoscim⁹ cũ mittẽre quã cũ recipiẽte, satius est rectitudinẽ seruare: Velut etiã, cũ ex vtero cõtingũt hę passiones, mittim⁹ ex talis: Verũ in passionibus apoplecticis, quę ex sanguine toto corpore redũdãte & caput occupãte, fiunt, nõ videtur ex interna mittẽdus, nisi forte, quod possit etiã obstructa esse arteria aorta circa cor, esseq; malũ syncope poti⁹ quã apoplexia, aut vtrũq; , neq; id satis cõstare posse videtur: aut fortasse q̄a nõ caput solũ sed totũ corp⁹ multitudine & venarũ interceptione laborat. Sed neque obhascausas ex interna, sed cõmuni mitti deberet, idque nisi tãtopere res vrgeret in capite, sed q̄a vrget certè ex externa semp mittim⁹, nisi forte cũ ea nõ est satis idonea secari, tũc. n. mittim⁹ vnde cũq; quare illud internã, interiectũ arbitror,

nisi forte hic quoq;, vt aliis q buſdã locis iã oſtẽdi, interna vena dicitur Hip. quę magna & ſub cute latens; quo ſignificato, perinde erit iubere ſecari internã, ac ſi magnã diceret. Quòd verò iubet ſecundũ habitũ & ætatẽ mittere his ſanguinẽ, rectè facit, cum enim venarũ interceptione laborẽt, ſępe mittitur eis ſanguis iacẽtibus, etiã cũ aſphygia; quare in tãta oppreſsione, nõ eſt, ꝙ pulſu velis metiri mittẽdi ſanguinis quantitatẽ; hoc verò in vtriſq; obſeruandũ eſt; velut illud etiam, quod de ſecundis dicit, in vtriſque ſeruari oportet, vt talibus ſcilicet mittamus ſanguinẽ fouendo priùs. Oportet enim fouere antequã venã ſeces calido & laxãte aliquo, caput aut hypochõdria, quacunque maximè parte concretionẽ ſanguinis eſſe ſuſpicatus fueris, aut etiã toto corpore in balneũ calidũ demiſſo, vt liquatus melius fluat. Statim ergo à fomento, aut interſobendum, ſanguinem mittere. Id quod conferet, ſi agatur, dum adhuc eleuati ſunt, omnes qui affligunt, ſpiritus & confluxus: hoc eſt, dum adhuc ſanguis, ſpiritu nondum deſtitutus, ferbet, tumiduſque neq; iam cõcretus eſt; opportuniora enim tũc ſunt auxiliis; cũ vero iam ſubſedit illa elatio, & intumeſcentia ſuccorum, & ſanguis iam concretus eſt, non effluit, etiam ſi vena ſeccetur: nec vllo remedio locus eſt.

Atque

Atque ita nullum desperatæ sanitatis majus inditium contingere in omnibus aphonijs potest, quàm sectis venis sanguinem non effluere. Hactenus vtrisque aphonijs cõmunia sunt omnia: reliqua quæ ad expurgationem pertinent, earum solùm quæ ex fluxionibus atrabiliarijs, & acribus. Postquam (inquit) venam secueris, reficere oportet, & iudicationes contemplantem expurgare. Reficere scilicet debes vires, vt poteris, si ad sese redierit satis aliquid cibi capere iubens si non satis, iusculi aliquid per gulam demittens: deinde contemplaberis iudicationes, hoc est euacuationes, si quæ sunt quæ sponte fiant, seu loca in quæ humores sponte videntur inclinare. Dicit ergo, & contemplãtem, expurgare nisi sub leuentur sursum hoc est pharmacum dare alui subdutorium, nisi humores quasi leues facti seorsum videatur repere in os ventriculi, tunc enim mouere potiùs vomitum erit ex vsu, obseruantibus nobis præceptum ducendi quo vergit natura. Si verò inferna aluo expurgatio sit agenda, tentandum est, an clystere satis euacuetur, & cum ei non videbitur cedere, dandum est medicamentum subductorium. Hippocrates dat lactis asinini cotylas duodecim, aut si constent vires etiam decem & sex. Quod lac, omnium profectò est,

in capitis affectionibus, minimè noxium, & al ui subductionem accommadatissimum, & minimè concrescens, nihilominus habemus iam multo maiorem medicamentorum copiam, & alia ad hos vsus longè commodiora, in illa penuria qua ad huc laborabat medicina, vtebantur antiquissimi perpaucis, nonnullis quidem vehementissimis cum periculo, alijs etiam debilissimis vtebantur, quantitate maxima vt possent aliquid, velut lacte. Errant verò plurimi medicorum huius seculi, qui lacte asinæ, aut sero, vtuntur quãtitate exigua, vt quinque aut sex vnciarũ, medicamenta quidem accipientes à vetustissimis, dosim à serapiorum vsu, quo fit vt cum subducendi aluum causa dant, spe cadant, & nihil videãtur facere. ego sanè propino lactis asinæ, aut seri sextarium, aut sexquisextarium: quantitate vetustissimorum nunquam tentaui vti, si qñ enim bene copiosèque purgandi causa dari visum est, ad aliquod nostrorum medicamentorum confugi, vt ad hyeræ aliquam speciẽ, earum præcipuè quæ ex colochinthyde cõponũtur. Eæ eñ optimæ sũt ad dictas affectiões.

Sent.a 30.a

Cynanche autem fit, cum ex capite fluxio multa & lenta hyeme aut verè in venas iugulares fluxerit, & fluxionem ampliorẽ pro-

pter

pter amplitudinem traxerint. Quando autem frigida & glutinosa existens obstruxerit, tũc spiritus vias, & sanguinis obturans, coagulat proximum sanguinem, & immobilem, ac stabilem facit, cum frigida natura sit, & obturare idonea: ob hoc suffocantur lingua liuescente, & rotunda, & reflexa, ob venas quæ sub linguam eũt. Secta enim vna, quam quidam vocant columnellam, vtraque ex parte apparet vena crassa. Cum igitur plenæ ipsæ existentes, in ipsam linguam innituntur, raram existentem & spongiosam, obsiccitatẽ ea violenter accipiens humidum quod ex venis, ex lata rotunda fit, ex bene colorata liuida, ex molli autem dura, & ex bene flexili malè flexilis, vt celeriter strangulet, nisi quis cito succurrat.

HIppocrates indifferenter vocat anginã nunc cynanchem, nunc synanchem, vsque adeò non processit, vt posteri, ad paracynanchem, & parasynanchem. Vocat verò alicubi anginam quancunque ceruicis affectionem quæ strangulet, vt etiam vertebrarũ colli luxatio dicatur angina: hic verò inflammationem solùm eius loci, quæ strangulatio-

nis periculum afferat, anginam appellat. Cōsiderat eius differentias ex materia, nonnunquam enim fluxio est frigida pituitosa & crassa, ex aqua cum sanguine in loco collecto fit inflammatio ædematodes: nonnunquam est biliosa, aut salsa, fitque inflammatio tūc quoque mista: huic differentiæ quæ ex materia capitur, mox accedit quæ ex parte accipi solet. Nam plærunque tenuis & calida fluxio, præteriēs venas majores, impingit in intimas ceruicis partes: crassa & frigida, penetrare non valens, hæret in venis iugularibus externis, & circa partes, tum ceruicis, tum oris, conspicuū tumorem facit. Hippocrates primo percurrit modū, quo ex pituitosa & crassa fluxione angina gignitur, mox apponit eius curationem, deinde adijcit quæ ad fluxionem calidam espectant. Cynanche (inquit) fit cum fluxio multa & lenta (nam de hac specie anginæ loquitur primum) fluxerit ex capite (quia id membrum maximè pituitosum est, & ob sublimen positum & rectitudinem, continuitatem, & viciniam, maximè accommodatū demittere fluxiones in ceruicem) hyeme aut vere. Quia hyemi admodum congruentes sunt pituitosę fluxiones, sequitur autem, quod ad morbos attinet, ver conditionem hyemis, & autumnus æstatis. Ne tamen proinde intellige, horum

quip

quidpiam esse in eius anginæ essentia, aut finitione. Potest enim fluxio pituitosa fieri etiã ex toto corpore, aut ex pulmone, & alijs quoque anni temporibus, rarò verò fit nisi ex capite hyeme aut vere. Hippocrates ergo simul docet modum quo fit, & quo tempore quaq; ex parte maximè fieri soleat. Fuxio itaque inde venit in venas iugulares, quæ quidem duplices sunt, externæ & internæ. Magnæ quidẽ illæ, externæ verò, majores, & quæ fluxiones has maximè recipiunt, & propter amplitudinem, ampliorem fluxionem trahunt. Itaque & caput ob peculiarem naturam mittere, & venæ iugulares ob amplitudinem copiosè recipere natæ sunt. Hinc fit vt tam assiduè hominibus hæc fluxio crescat vsque ad anginam. Quando autem (inquit) frigida & glutinosa existens obstruxerit, tunc obturans vias spiritus, hoc est arterias, & sanguinis, hoc est venas: coagulat sanguinem proximum, hoc est, eum qui in proximis eo loco vasis continetur, & immobilem ac stabilem facit, cum frigida natura ea fluxio sit, & obturare idonea. Hæc, & omnia quæ ad tumorum præternaturã generationem spectant, secundũ antiquata dogmata dici videntur: si quidem spirituum vias nominat seorsum, quasi aliæ sint quàm sanguinis, quod quidẽ erasistrati sectæ videtur con-
for-

forme: deinde & intumeſcentiam partiũ videtur referre ad ſpirituum cum ſanguine interclusionem, quanquã non ad ſpiritus, ſed ad ſolũ ſanguinẽ ſpectare generationẽ phlegmonis Gal. lib. de Tumoribus præter naturã probat. Ego de his rebus nõ admodũ laboro apud antiquiſsimos autores, vt dixi, modo ex eorũ dictis, nihil medendi ars lædatur, velut certè hic nõ læditur. Siquidẽ ſiue arteriæ ſpirituũ, & venæ ſanguinis, viæ ſint, ſiue vtræque ſanguinis: ac ſiue interclusione ſolius ſanguinis, ſiue eius cũ ſpiritu inflãmetur pars, eiſdem auxilijs merito occurretur. Arterias certè vias ſpiritus vocari, nõ eſt diſſonũ, etſi em̃ ſolius nõ ſint ſed cũ ſanguine, ſunt tñ illius maximè: nã & venæ ſanguinis vias dicere nemo recuſat, etſi deffe-rũt cũ eo etiã ſpiritus. Porrò ſpiritus interclu-ſos: augere partis præter naturam affectæ, tumeſcentiam, non eſt valde improbabile, etſi eam non ſolius ſpiritus eſſe conſtet, ſed ſucci, quem in principio dices eſſe malè vaſis contentum, crudum, & flatuoſum. Verum horũ placitorum quæ ad phyſiologiam ſpectant deciſionem, aliunde peti velim, hoc enim opus ad curationem ſpectat, & victum. Ob hoc dicit, homines ita affectos, ſuffocari, & fieri eis linguam liuidam rotundã, & reflexam, vt ſcili

cet

cet omnibus qui laqueo aut manibus aut vtcunq; aliter strangulãtur. Nimirũ quia vt quacunque parte quæ laqueo constringitur, replétur intumescuntque venæ, ita hîc quoque: replerę verò, & intumescentes, contrahuntur, contrahuntque linguam, & ita faciunt reflexam, & rotundam. Intumescentia enim linguæ repletionis est, flexura, est cõuulsionis. Velut enim opera musculorum reflectimus introrsum linguam, ita musculis eisdem conuulsis reflecti contingit. Conuulsionem verò facit repletio aut inanitio. Cum ergo lingua reflexa simul & rotunda apparebit, duplex nota erit repletionis circa ea loca: cùm verò reflexa quidem, non tamen rotunda, sed gracilis, ac velut salita, qualem nuper in quodam qui breui mortuus est, vidimus, conuulsionis ex inanitione esse videtur. Itaque his rotunda & reflexa ob multitudinem fieri poterit. Liuorẽ verò venæ oẽs repletæ sanguine accipiunt. Intermoritur enim sanguinis splendor, vbi est inculcatus, & malè perflabilis. Explicat verò Hippocrates quæ sint his venæ, dicens, ob venas quæ sub linguam eunt. Eas vulgo nunc vocant leoninas. Secta enim (inquit) vua quam quidã vocãt columnelã (ea est glãdula illa oblonga, quã gargareonẽ etiã dicimus

quæ

quæ à superno palato in caput asperæ arteri
impendet vtraque ex parte apparet ven
crassa. Non hoc dicit, quòd ad huius mor
bi curationem secari debeat gargareon(no
enim debet) sed velut ex dissectione indica
esse ibi dictas venas. Nimirum ex venis iugu
laribus externis, procedunt duo insignes ra
muli, tendētes in gargareonē, qui inde sub lin
guam reflexi, in eam insumuntur. Cum igi
tur (inquit) plenæ ipsæ existentes, in ipsā lingu
raram existentem & spongiosam, innituntur,
id est velut in ipsam innitentes feruntur, infe
runturque, ea (lingua scilicet) ob siccitatē (qu
ex calore igneo conquisiuit) violenter accipie
humidum quod ex venis venit, repletur tota
secundum proprium corpus, & fit ex lata ro
tunda, & ex bene colorata liuida, ex molli au
tem dura, ex bene flexili male flexilis. Vnd
celeriter strangulet, nisi quis cito succurra
Succurrendū itaque huic malo præpropere
quia vrget symptoma, adeò vt etsi à materia
pendeat pituitosa expectare diu non possit
quin aut soluatur mox aut hominem iugulet
Sed dices, cur cum antea dixerit, linguam fi
ri reflexam, nunc reddens eius rei causam, d
cit, fit ex molli dura, & ex bene flexili inflexi
lis? videtur enim oportuisse dici cur esset re
flexa, non cur inflexilis. Duorum alterum li

cet coniectare, aut primo loco legendum esse pro ἀνακαμπτομένης, ἀκαμπτῆς, vel οὐκ ἀνακαμπτομένης id est non volubilis: ita vt vtrobique legatur inflexili, & ita redditur sensus longè facilior, cur enim fiat lingua dura dicit apertissimè, inflexilis verò fiet quia dura: aut (si hoc minus placet) prçteriri causam, qua fit reflexa, dici verò fieri inflexilem, quia omnia quæ præternaturam reflexa sunt, necesse est esse inflexilia in contrariam partem.

Sectionem venæ à brachijs faciens, & eas quæ sub lingua sunt, secans & curans eligmatis, & gargarizare calidis iubens, & caput radens, & ceratum capiti & collo circumponens, & lanis obuoluens, & spongijs mollibus, aqua calida expressa fouens. Bibat autem aquam & melicratũ non frigida. Succum autem præbere, cum à iudicatione in tuto iam fuerit.

BReuissimè, perinde ac optime, tradit Hippocrates rationem curandi dictã affectionẽ, & per capita omnia quæ agẽda sũt. Ea sunt venæ sectio, eligma, gargarismus, fomentũ capitis & ceruicis, & cibus. Nihil quidquam omisit, nisi fortè alui solutionem, quam etiam in acutissima, & quæ quatuor dierum sit, sci-

mus aliquãdo vtilem eſſe ſolere, præcipuè cũ pituitoſa eſt affectio, qualem nunc Hippocrates deſcripſit. Conſtat verò ex dictis, expurgationem poſt miſsionem ſangninis faciendam eſſe, cujus Hippocrates primò, vt principis in hoc morbo auxilij, mentionem facit, dicens, ſectionem venæ à brachijs faciens, & eas quæ ſub lingua ſunt ſecãs. Eo ipſo ordine, quo ſũt ſcriptæ ſectiones hæ, fieri debent, priùs enim quę à brachijs, vt quę plus habeat reuulſionis, deinde quæ ſub lingua, vt quæ ad euacuationem proximè accedat. Secãda eſt in brachijs externa, quia pars affecta ſupra clauiculas eſt. Bene autem dicitur in brachijs: non enim ad dextra, magis quam ad ſiniſtra, malum hoc pertinet, cum affecta pars ſit in medio ſita, niſi fortè rarò, cum ad eius particulæ alterum latus videtur magis inclinare, quod partes externę ceruicis, aut interni oris declarant. Si igitur in alterum latus incubuit malum, in brachio è regione poſito ſecetur vena, ſin autem non, vt plęrunque euenit, alternatè ſecetur in vtriſque. Nam præter dicta, affectio hæc, vt quidã rectè monent, non tam ſuſtinet copioſam miſſionem ſanguinis, quam petit repetitã & crebram. Quia ab ea quæ ad deliquium animi inducat, periculum eſt, ne materiam ſeſe introrſum verſus cor colligat, & in medio in-

terci

tercipiatur à pulmone, & facta perineumonia ex angina, homo moriatur. Ex brachijs ergo alternatè fundendus est sanguis, sed crebro, & quoties affectio petet, & homo sustinere poterit: postea ad sectionem venarum sub lingua maxima cum vtilitate acceditur. Nam & Hippocrates id nunc docet, & vix est vllus medicus, qui id non cognouerit experimento, & ratio sanè suadet. Si enim in harum repletionem suffocationis periculum rectè reijciebatur, harum euacuatione, maximè ac celerrimè, ab eo periculo homo liberabitur. Curans (addit) elegmatis, & gargarismatis: non dicit qualibus, sed formam solùm medicamenti edocet. Nimirum vt ad intestina clysteres, & ad ventriculum vomitoria, & ad cerebrum errhyna, ita ad fauces gargarismata, & ad asperam arteriam pulmonem & thoracem eligmata sunt accommodatissima: quia hæc maximè attingere possunt affectam partem. Quæ enim degiutiuntur, facilè præterlabuntur in ventriculi fondum. aut intestina, neque circa vias spiritus hęrentia, neque in eas penetrātia vel exiguum quiddam. Sint autem, & gargarismata, & eligmata, qualia exiget affectio: adstringentia quidē valde & repercutientia, nunquam: quia quæ

talia sunt, etiam reddũt respirationem diffici-
lem, & excreationem prohibent, atque pericu-
lum est, ne fluxionem repellãt in pulmonem:
modice tamẽ adstringentia in principio sint,
velut diamorωn pro elegmate, & hoc ipsum
pro gargarismate dilutum aqua rosarum aut
plantaginis. Accipiat verò aliquid incindintis
& extergentis velut oximelitis vt materia len-
ta & crassa esse videbitur: breui autem (nam
& breuis totius morbi constitutio est) muta-
tio fiat ad facilitantia sputum, & coquentia,
ac modice resoluentia, vt ad mulsam, aut de-
coctum caricarum, aut passularum, & serapiũ
capilorum veneris: aut ad resoluentia, & edu-
centia potentiùs, vt ex prasio, hysopo, saluia,
siue serapia siue decocta. Quin & idonei pul-
ueres illis admisti accipiuntur: velut certè qui
ex canino fit stercore, omnium optimè huius
affectionis resolutionẽ facit. Quiuis autẽ cor-
datus intelliget, nõ me hæc oĩa nominasse me-
dicamenta vt quæ sola sint idonea, sed vt quæ
nunc succurrerint ex ingenti sylua, eorũ, quæ
methodum rectè tenenti, componi possunt,
intuenti semper in præsentem affectionem.
Verum dixit Hippocrates gargarizare calidis
iubens, non quidem referens nomen calidis
ad gargarismatum facultatem (licet enim ali-
quando vt diximus vti facultate frigidis) sed
ad

ad phantasiam, seu sensum. Itaque iubet in angina nihil in os assummi, nisi actu calidũ, aut saltem tepidum. Nam etsi ventriculo & hepati æstuantibus, sæpe occursus frigidi potus cõgruit & quorundam ciborum tamen thoraci & spiritus vijs, inimicus est. Calida enim laxant, facilitant sputum, coquuntque & tussim leniunt: frigida contraria præstant. Quòd si is qui angina tenetur, adeò calidum expiret, & tanta siti teneatur, vt occursum frigidæ collutionis citra noxam sustinere posse videatur, licebit fortassè aliquãdo dare modicè frigidũ, tñ tunc quoq; videtur forè satiùs, ore & naribus frigidæ æquæ admotis, spirare, quia sitim ex pulmone meliùs solatur aër quã aqua. Itaq; per rarò nõ erũt ore capiẽda calida. Hãc ipsã ob causam dicit paulò post bibat aquã & melicratũ nõ frigida. Addit, Et caput radens, & ceratũ capiti ex collo circũponẽs. Meminim⁹ Hippo. hic de ea solũ angina agere, quæ fit, copiosa fluxiõe veniẽte ex capite. Sucurrit ergo capiti, vt parti primariò affectę, & mittẽti. Cerata quidẽ capiti nisi derraso, rectè admoueri nõ possũt: esse autẽ in hac affectione debẽt, sic cantia, & euocantia potenter, qualia innumera esse possunt. Gal vt constat quinto methodi, & tertio secundũ genera cerato ex stercore columbino, aut ex euphorbio, vtebatur:

non tamen diu admota sinebat, sed post tres horas sublatis, lababat caput. Nos perinde fieri suademus, sint verò balnea seu embrocæ facultatis etiam diggerentis, & roborantis, pro capite. Nam pro gutture & proximis ei partibus sæpe erit satis vti spongijs mollibus aqua calida expressa. Sed rogabis, si ceratum nô solùm admouendum capiti est, sed collo etiam circumponendũ, quæ pars superest, quæ spongijs foueri posit? Gal. capiti soli admouet ceratum, Hippocrates vult collo etiam circumponi, & præterea foueri spongijs ex calida aqua: quod duobus modis videtur præstari posse, aut diuersijs partibus ceratum & spongiam recipientibus, aut eisdem sed diuersis temporibus: primùm quidem, vt si posteriori ceruici ceratum, & anteriori spongias admoueas: secundum, vt si post quam ceratum detraxeris, post tres aut quatuor horas ex quo admoueris, aqua calida in spongia foueas. Et fieri quidem ex vsu vtrunque posit. Si enim defluere sentiatur humor per posteriorẽ ceruicem, & eius partis tentionẽ facere, in gutture autem recepta affectio non sit adeò contumax, rectè feceris capiti, & posteriori ceruici, admouẽs ceratum, & gutturi spongias: sin autem ea etiam quæ in gutture consistit, desideret fortem resolutionem, vt interiùs canino ita

pessu-

poſsumus exteriùs columbino ſtercore vti, amouebimus verò, & alternatè vtemur tũ eo, tum ſpongijs ex aqua. Cætera quæ ad victum ſpectant, vnicam animaduerſionem deſiderant, puta dici hæc de angina, quæ primis quatuor aut quinque diebus ſit inclinatura. Iubet enim ſolis aqua & melicrato vti, & ne ſuccũ quidem ptiſſanæ guſtare, antequam à iudicatione homo in tuto ſit, hoc eſt antequã morbus iã ſit in inclinatione: cõſtat verò ſi diuturnior affectio futura ſit, & tardiùs inclinatura, fieri non poſſe, vt homo cum tam tenui victu durare poſsit. Sent. 31.

Cum in æſtiuo, & autumnali tempore, ex capite fluxio calida fluxerit, & nitroſa vtpote à tempore acris & calida facta: mordet autem talis exiſtens, & exulcerat, & ſpiritu replet, & orthopnea ſimul fit, & ſiccitas multa, & quæ videri poſſunt, gracilia apparent, & tentionem habent tendonum poſteriorũ 32 *in ceruice, & videntur tetano diſtẽti eſſe, & vox obrupta eſt, & ſpiritus exiguus, & ſpiri* 33 *tus retractio denſa & violenta ſimul fit. Hi* 34 *autem vlcus habent in arteria, & pulmonis* 35 *ardorem, non potentes inducere aërem, qui extra eſt. Talibus niſi in externas ceruicis*

partes vltro feratur, grauior ac ineuitabilior affectio est ob tempus, quia à calidis & acribus.

ALteram, & eam quidem omnium grauissimam anginæ speciem describit nūc, cui duo hæc accidant, & ex bile fieri, & tenere internam atque in alto latentem gutturis partē. Vtrūuis horum desit, acuties & periculum erit minus, siue inquam ex alio mitiori succo pendeat, siue attingat externas, & quæ videri possunt, siue intra siue extra eas, partes. Nam acris succi species exurendo, & siccado, & exulcerando, cum minori etiam tumore auget magis lesionem: loci verò angustia, cum tumore etiam minimo, strangulat. Huius itaq; morbi essentia est in phlegmone erysipelatode, exiguo quidem (nam magnum is locus ne horam quidem potest sustinere) sed tenente internum guttur. Causa est succus calidus, cuius duæ sunt species, biliosus enim & acer est, aut pituitosus & salsus: potest ex toto corpore, aut ex vna aliqua alia partiū nobilium venire, in guttur plerunque destillat ex capite, vt etiam de pituitoso antea dictum est. Symptomata verò sunt quæ Hippocrates narrat. Quorum quædam pathognomonica,

quæ

quædam superuenientia sunt. Non enim necesse est affectio perueniat vsque ad spiritus retractionem, densam & violentam, sed cum in malum exitum morbus festinat. Cõstat preterea hanc anginam congruere æstati, vt prior congruit hyemi atque quoniam æstati, etiã cõgruere autumno, qui sequitur in morbis gignẽdis æstatis conditionem. Sed vt antea monuimus, anni tempus nõ est in vllius morbi essentia, quia quiuis morbus quocunque tempore fieri potest, etsi quidam quibusdam magis cõgruant. Itaque dicit hunc morbum fieri æstate & autumno, fluxione à tempore facta calida, non quòd necesse sit ita fieri, sed quòd sæpe fiat. Fieri verò potest fluxio calida à prauo victu, etiam alio tempore. Fluxionem verò calidam esse, necesse est omnino, si hæc species anginæ, de qua nunc differitur, futura sit. Dicit itaque cum in æstiuo & autumnali tẽpore ex capite fluxio calida fluxerit (idest biliossa) & nitrossa (si scilicet pituitossa est) vtpote facta à tempore calido & vrente, acris & calida (acris scilicet si biliossa est, atque etsi biliossa non sit, tamen calida, salsa aut nitrossa: vel, quod maximè fit, partim biliossa & acris partim pituitossa & salsa, nitrossaue) mordet autem talis existens, & exulcerat: Addit & spiritu replet, quod quidem dicitur iusta anti-

quatum dogma, cuius nuper meminimus, pu
tantium tumorem phlegmosum fieri interclu
sione spirituum cum sanguine. Itaq; dicit spi-
ritu replere partem, quia phlegmonem gignit.
itaque morsum, vlcus, & phlegmonem, facit
ea fluxio. & ea quidem angina in phlegmone
habet essentiam, talis autem, in phlegmone cũ
morsu & corrosione in parte abdita, à tali flu-
xione. Hinc fit orthopnea, ex angustia scilicet
& siccitas multa (oris scilicet, quia siccans ad-
modum est causa) & quæ videri possunt par-
tes, graciles apparent, hoc est nullum tumorẽ
præter naturam habere videntur. Et tentionẽ
habent tendonum posteriorum in ceruice, &
videntur tetano distenti esse, & vox obrupta
est, hoc est inter loquendum interrumpitur
eis sermo, & spiritus est exiguus (quia non pos
sunt nisi exiguum trahere, non potest autem
thorax dilatari nisi pro ratione eius quod tra
hitur, cum interius sit expeditus & capax) &
spiritus retractio densa & violenta, hoc est tho
racis intro reuocatio violenta, qualis fit per spi
ritum vocatum offendentem. Hæc omnia cõ
stat conuulsionem minari, quæ sanè à fluxio-
ne adeo maligna, merito timetur. Fiet verò
cum distillabit non ingutrur solum, sed & in-
tendines ceruicis, & radices neruorum qui
in septum transuersum, & musculos interco-
stales

ſtales veniunt, imbibetur. Sed, vt diximus, hæc non omnibus, ſed lethaliter affectis, ſu-
peruenient. Hij (inquit) habent vlcus in arte-
ria, & pulmonis ardorem. Cur habeant vlcus,
dictum eſt, cur habeant ardorem, nunc dicit,
quia ſcilicet, non poſſunt inducere aërem ex-
ternum, atque ita neque refrigerium inde ca
pere. Talibus (inquit) niſi, in externas ceruicis
partes vltro feratur, grauior, & ineuitabi-
lior affectio eſt (quàm prior ſcilicet ſpecies
anginæ) ob tempus inquit, quia à calidis &
acribus. Non quidem quia a calidis & a-
cribus eo tempore, grauius enim eſſet a ca-
lidis & acribus in hyeme. Sed periculoſior
eſt, quia à calidis & acribus, fit verò a ca-
lidis & acribus, ob tempus. Ergo pericu-
loſa quia à calidis & acribus, per ſe, quia ta-
li tempore, per accidens. Quod verò dicit,
niſi in externas ceruicis partes vltro feratur,
conſonum eſt ei quod in prognoſtico dicitur.
Quibuſcunque fauces & ceruix ſimul rubue-
rint, hæ anginæ diuturniores ſunt, & ex ipſis
maximè euadunt, ſi & ceruix & pectus ru-
borem habuerit, & eryſipelas non intro
recurrerit. Vbi legimus, & pulmonis ar-
dorem, habent græci codices lectionem
duplicem, in quibuſdam enim legitur.

ἐστι τοι πλεύμονα πίμπλανται, ideſt pulmonis habent repletionem: in aliis πίμπρανται ideſt exuruntur. Conſtat tamen ſecundā hanc eſſe legitimam, & veterem lectionem, quippe quā Galenum in ſuo codice habuiſſe, ex cauſa quàm in commentatione reddidit, facile intelligitur. Sent. 36. 37. 38. 39.

Si febris corripiat veteri ſtercore non ſubeunte, aut ei qui cibum paulo antè acceperit ſiue cum dolore lateris, ſiue ſine eo, quietem agere oportet, vſque dum deſcenderint prio-
37. *res cibi in aluum. Potu verò vtatur oxymelite. Cum autem ad lumbos grauitas deuenerit, clyſtere vti per inferna, aut purgare pharmaco. Cùm autem purgatus fuerit, cibare ſorbitione primum, & potu melicrato, deinde cibis & piſcibus coctis, & vino aquoſo ad noctem pauco, interdiu autem melicrato aquoſo. Cū autem flatus graueolentes prodierint, aut glāde aut clyſtere vtendum, ſin minus ceſſare, propinantes oxymeli, donec decenderint in al-*
38. *uum: deinde clyſtere ſubducere. At ſi vacuo ventre febris ardens ſuperueniat, ſi tibi videatur pharmaco vti bene habet intra tres dies*

non

non expurgare, sed vel quarto. Quum autem 39
expurgaueris sorbitionibus vteris obseruans febrium exacerbationes, vt nunquam exhibeas cum sunt, aut futuræ expectãtur, sed vbi desierunt, aut quieuerunt, & quam longissime à principio. Pedibus autem frigidis, neque potum, neque sorbitionem, neque aliud quippiam huiusmodi da. Verum maximum hoc esse ducito, obseruare donec valde calidi, facti sint. Atque tunc quod vtile est tribue. Plerunque enim est signum futuræ exacerbationis Febris, pedum frigiditas. Si verò in hac occasione tribueris omnia, plurimũ errabis, morbum enim augebis non parum. Cum autem febris desinit, pedes contra calidiores fiunt reliquo corpore. Augetur enim refrigerans pedes accensa ex thorace in caput remittens flammam. Toto autem calore acerbatim sursum accurrente, & ad caput exhalante, merito pedes frigidi fiunt, excarnes & neruosi natura cum sint, adhuc autem cum longè absint à locis calidissimis, refrigerantur, collecto calore ad thoracem: & rursum eadem ratione, cũ soluitur febris, & in tenues partes dirimitur,
ad

ad pedes calor descendit. Hoc igitur tempore, caput thoraxque ipsorum refrigeratur. huius causa dandus cibus, quod cum pedes frigidi fuerint, necesse est calidum esse ventrem, & multo fastidio plenum, & hypochondrium intentum, & iactationem corporis ob turbationẽ interiorem, & eleuationem mentis, & dolores, & trahitur, & vomere vult, & cum praua vomuerit, dolet. Calore autem descẽdente in pedes, & vrina exeunte, etsi non sudet omnia desinunt. Hoc igitur tempore oportet sorbitionem dare, alioqui pernitiosa fuerit.

QVidam neotericorum hoc loco desinũt hunc librum commentariis prosequi, reliqua Hippocratis non esse affirmantes, quibus Galenus ita faciendi præstitit ansam, vtpote qui & ipse, partim vt falsa, partim vt inutiliter repetita, partim vt inepte consuta, omnia fere quarti huius libri, refutat. Mihi verò non is est animus, sed omnia, ad calcem vsque libri enarrare: neque enim recte consideranti tam indigna Hippocrate visa sunt mihi, quàm Galeno, qui non in hoc opere solum

lum, sed in aliis multis, multa reiecit immerito. Non nego longiusculam hanc orationem, quam nunc præscripsimus, nihil continere noui, sed repetitionem esse, quorundã quæ in primo libro scripta sunt, sed si omnes repetitiones, vel inutiles, essent reiiciendæ ab autoribus, Deus bone quam multa ab scriptis Aristotelis, autoris alioqui, & breuiloci, & methodi causa commendatissimi, reiicerentur. Non sunt reiiciendæ tamen, quimpotius familiarissimæ sunt bonis omnibus autoribus, & ad disciplinas accommodatissimæ repetitiones, operibus iam ad finem properantibus, præcipuè si prius dictis aliquid addatur lucis: velut certè nunc fit. Non enim repetit vtcunque, sed quædam dicit apertiùs quorundam etiam reddit causam. Verum quoniam repetiones sunt, non adeo longis indigebunt commentariis, sed breui enarratione. Dixerat primo libro, si nuper pasto cuipiam, & alui onere haud quaquam purgato, febris, vel cum dolore, vel sine dolore, inceperit, à sorbitione tantisper temperandum, donec cibum ad infernam intestini partem descendisse, coniectatum sit, oxymelite in potu vtendum. Et paucis interpositis dicit. Si verò non subiit vetustus cibus, ei qui recentem acceperit, si fortis fuerit, & ætas vigens

vrgens, clystere vti, sin autem fuerit debilior, glande vti, nisi sponte exierit bene. In hanc ipsam sententiam dicit nunc. Si febris corripiat veteri stercore non subeunte, aut ei qui cibum paulo antè acceperit, siue cum dolore lateris, siue sine eo, quietem agere oportet vsque dum descenderint priores cibi in aluum, potu verò vtatur oxymelite: cum autem ad lumbos grauitas deuenerit clystere vti per inferna, aut purgare pharmaco. His duobus locis eadem sententia continetur, nimirum cui cibus recens non descenderit, aut vetustus in intestinis abunde hęserit, non esse offerendũ mox alium cibum, neque aliis auxiliis instandũ, sed conandum esse priùs quàm offeratur alius, vt prior descenderit (idque fieri potu oxymelitis) atque adeo si fieri posſit, vt ex intestinis subducatur, idque fieri clystere aut glande: sed quod primo loco dixit, vel cũ dolore vel sine dolore, nũc adiecit, siue cum dolore lateris. Nimirum de dolore lateris primo quoque loco differebatur. Quod primo loco dixit, à sorbitione tantisper temperandũ hic dicit. quietem agere oportet, vt mihi videtur, significantius multo, non enim à cibo solũ ob sacietatem & albi repletionem temperandum. sed & à misſione sanguinis, & aliis multis auxilijs. Quare melius dicit quietem agẽdum

dum. Quod primo loco dicit, donec cibũ ad infernã intestini partem descendisse coniecta tũ sit; nunc dicit, ex symptomate accipiẽs signi ficationem, cum autem ad lũbos grauitas deuenerit. Nimirũ dolor grauans in lumbos descendens, significat in infernam partem crassas cibi partes decubuisse. Verũ quia hoc non solum ob feces fieri solet, sed ob malos etiam succos qui morborũ causæ sunt, in infernas partes incũbẽtes, & id cũ fit nõ clyster solũ, vt ob feces, sed expurgatio etiã per pharmacũ desideratur; quanquã primo loco iusserat cui non subiit vetustus cibus clystere aut glande solũ vti, hic addit, clystere vti per inferna, aut purgare pharmaco. Nimirũ cui ad lumbos grauitas deuenerit, si id ob feces factum sit, clystere si ob succos qui morbos pariunt, pharmaco indiget. Rursum paucis quæ ad victum eorũ qui pharmacũ acceperunt pertinent interpositis, repetit Hippo. Hãc ipsam sententiã, vt primo lib. scripta est, dicens, Cũ autẽ flatus graueolentes prodierint, aut glande aut clystere vtẽdum, sin minus cessare, propinãtes oxymeli, donec cibi in aluũ descenderint, deinde clystere subducere. Nimirũ flatus graueolentes, significant feces in aluo putrescentes, tũc ergo vtendum clystere aut glande, si fortis sit ægrotus, clystere, si debilis, glande. Sin minus, (dicit)

cit) hoc est si nondum decenderint ad aluum, cessare, hoc est, vt primo libro dixit, à sorbitione tantisper abstinere, propinantes solum oxymeli, hyeme calidum æstate frigidum, vt antea etiam dixerat, deinde clystere subducere. Itaque hæc omnia in eandem sententiam dicta sunt, & licet alia ex aliis explicare. Cętera etiam, quæ de victu expurgatorũ dicũtur hic, dicta sunt primo libro. Ibi enim ita scripsit. Postea verò mane potiones dandum, vesperi ad cibos transeundum. Nunc in hanc ipsam sententiam dicit, cum autem purgatus fuerit, cibare sorbitione primum & potu melicrato, deinde cibis & piscibus coctis, & vino aquoso, ad noctem pauco, interdiu autem melicrato aquoso. Nimirum lautiorẽ cœnã instituẽs dicit, cibis, idoneis scilicet, vt ouis recentibus, aut pullis galinaceis, vt vnum autem cibum exempli loco nominans, dicit, & piscibus coctis & vino aquoso, ad noctem pauco: Instituens verò potionem mane propinandam, dicit, interdiu autem melicrato aquoso. Obiter monet Hippocrates quiddam ad tempus expurgandi spectans, dicens, At si vacuo ventre febris ardens superueniat, si tibi videatur pharmaco vti, bene habet intra tres dies nõ expurgare, sed vel quarto. Huius causa paulo infra hoc ipso libro dicetur, constabitq; ex ipsis autoris

toris verbis, prohiberi expurgationem primis diebus, quod vix vnquam in illis appareat concoctio. Nam primus impetus febrium acutarum est quatuor dierum, vt in prognostico dicitur non est ergo expurgandum ante quartum, ne sine concoctione expurgetur. Constat verò ad monitionem hanc non tollere alia artis præcepta, quod scilicet ne tunc quidem expurgandum sit semper, sed cum natura non valet perfectè iudicare, atque quòd antea etiam expurgare liceat, si turget materia. Nam medicari oportet in valde acutis, si materia turget, eadē die, quia tardare in talibus malum est. Verū cum Hippocrates dicat, at si vacuo ventre febris ardens superueniat, si tibi videatur pharmaco vti, aperte insinuat, plenitudinem ventris pharmaci vsum prohibere, conandūque esse, vt cōmunis vocata materia, quæ in ventriculo & aluo contineatur, euacuetur prius, quā ad pharmacum perueniatur. Reliqua omnia dictionis huius, pertinent ad horam exhibendi cibum, continentque nihil aliud, quā quod in aphorismo dicitur. In accessionibus abstinere oportet, nam cibum dare noxium est. Præterquam quòd hic explicat, quā accessionum partem maximè cauere oporteat, nēpe ipsam inuasionem paroxismi, qua solent frigere pedes, & reliqua extrema. Itaque repetit hic

 quod

quod primo loco dixerat his verbis, Cũ quid pedes frigidi sint, abstinere oportet à sorbitionis exhibitione, præcipuè autem à potu abstinendum: cum autem calor ad pedes descenderit, tunc dare, & putare plurimum posse occasionem in omnibus morbis præcipuè autem in acutis. Eandem hanc sententiam edisserit nunc, & multo fusiùs, reddens omnium causas. Verum cum dicit, cum autem expurgaueris sorbitionibus vteris, obseruans febriũ exacerbationes, ne intellige, non esse obseruãdas, nisi cum quis expurgauerit, semper enim, & ante & post expurgationem, in victus institutione, ea regula teneri debet, sed solum trãsitionis gratia dixisse, cum autem expurgaueris. Quæ verò dicit per sese sunt aperta satis, præterquã ꝙ primo libro satis enarrata sunt. Postrema dictionis verba indigent consideratione. Vbi dicit, calore autem descendente in pedes, & vrina exeunte, etsi non sudet omnia desinunt. Insinuat his verbis, quod & res habet, in singulorum paroxysmorum solutionibus, euenire, quod & in totius morbi iudicatione solet, puta laxari poros, & vias per quas euacuantur excrementa, & naturam ad euacuationes conuerti, cõtra in principiis adstringi, & retineri omnia. Sed in totius morbi principio & fine, fit id secundum totam morbi

locus Val[?] notanda

bi

bi materiam, in accesione quacunque, secundum portionem quãdam. Vt ergo totus morbus (acutus maximè) magna aliqua euacuatione iudicatur, ita accesio quæcunq; euacuatione quadam, plerunq; quidem sudore, sed & citra sudorem aliquando, vrina exeunte, & euacuatione insensili per cutem facta. Vrina verò plærisque in remissione paroxysmi redditur liberius, & succo qui febrem facit magis tincta, in inuasione, aut retinetur, aut redditur tenuior & aquosior. Quod apertè indicat retentionem quæ in principio agitur, & remissionem quæ in fine. Non fit autem ea remissio solum per vrinam, sed versusquàque proinde & insensilem euacuationem etiam augeri est necesse si non sudatur: verum apparet multo magis in vrina, vt in euacuatione euidentiori. Quibusdam autem aliis aluus tunc laxatur, aut vomitus succedit, quibus morbi causa inclinat in ventrem.

Sent.a 40.

Quibuscunque autem semper aluus in febribus humida est, his insigniter pedes calfaciens & tegens ceratis & fascijs obuoluens animaduerte ne sint frigidiores reliquo corpore. Calidis autem existentibus, calfactionẽ nullam adhibe, sed conserua ne refrigerentur,

potu autem vti quam paucissimo, aqua frigida, aut melicrato.

REmisse admodum intelligit Galenus ac cum eo alij enarratores, Hippo. nunc docere rationem curandi profluuiũ alui ex frigore pedum orti. Ridiculum enim, si de acutis cum continua febre morbis agens, ad alui fluxum ex frigore pedum diuertat, traditurus curationem, & facilimam & vulgo cognitam. Hæc cum ita interpretentur, merito censent tam leuem, & intempestiuam præceptionem Hippocratis non esse: Verum longè aliud agit Hippocrates. Nimirum cum tractationem de singulis morbis acutis in hunc quartum librũ destinauerit, & de quibusdã antea egerit, perstat persequi alias acutorum species, persequitur autem species, non tam exactè quàm posteriores, eas quæ ex propriis differentiis accipiuntur, sed more vetustissimorum modos quosdam potius morborum, ex quorundam insignium symptomatum concursione acceptos. Nam vt initio operis monuimus, eo seculo non venerant morborum differentię ad tã exactam partitionem: Nos verò vtraque ratione frui volumus, in praxi enim veteres hæ obseruationes, sæpe erunt vtiliores exacta recentiorum argutia. Quid ergo sit quod velit

Hippocrates iam dicamus. Quibuſdam acutè febricitantium accedit pro fluuiũ alui perpetuum. Qui ſanè caſus difficilis eſt, & periculoſus. Maligni enim morbi ſuſpitionem facit quæcunque euacuatio aſsidua, quæ à principio aſsidet: quia euacuationes ſuperuenire oportet ſuo tempore, non à principio comitari. Ita ſunt quædam febrium peſtilentiũ, quæ ſudatoriæ vocantur, quod per eas aſsiduè ſudent ægroti, cùm exolutione tamen virium, & nulla conferentia: Ita etiam peſtilens conſtitutio, quæ ſuperioribus annis, in Hiſpaniæ quaſdam partes graſſata eſt, neque adhuc ceſſauit, cum alui pro fluuio inuadebat. Nimirũ malignitatis morbi, & magnæ affectionis facultatis eſt, intempeſtiue vacuari, nam cum morbus mitior eſt, aut facultas minus grauiter afficitur, tenet natura familiarem ſibi ordinem, retinendi, ac coquendi, antequam euacuet. Verùm à principio, ac continenter fundi venenoſorum excrementorum eſt, præcipuè ſi notæ aliæ graues accedant, vt langores, nullæ coferentiæ, & malignæ qualitates eorũ quæ euacuantur, & grauia alia ſymptomata Velut nunc, qui cum febre continua habent continuum etiam alui fluxum, hac ipſa cauſa agnoſcuntur grauiter ægrotare, ſiue diarrhæa ſiue diſſenteria is fluxus ſit. Maligna

enim causa morbi significatur, quæ instigat, & langor facultatis, quæ non potest ferre. Verum si accedit frigus extremorū, multo maior malignitatis est iā significatio. Nam vtrique causæ attestatur ea frigiditas, nimirū maligna putrescentia succorum in visceribus, aut vlcera, vel inflammationes magnæ, doloresvę graues intestinorum, hæc omnia, calorem ad interna cogunt accurrere, & destituere externas partes: porrò calidum ipsum, quo est debilius, eo a leuiori causa cogitur ad internas partes accurrere, & externas deserere. Itaque frigus extremorum & debilitati, & malignitati attestatur. Hoc casu maxima cautio est, omni ratione curare, vt calor quacumque ratione reuocetur, & partes quacunque arte in calore aliis partibus æquali, contineantur: quare frictionibus, ceratis, fasciis, & quibusuis alijs calorificis admotis. Nam etsi frigus illud pedum, causa nō est morbi, sed signum malum, & symptoma, tamen tollitur, reuocatione caloris, spirituum inquā, & sanguinis: nihilque magis ex vsu est, quàm ea reuocari. Quia nihil est quod magis noceat, quàm ille in interna concursus, quia inflammationes & alias omnes viscerum affectiones auget, & ipse calor, constipatione illa, sibi ipsi suffocationis causa fit. Itaque tollere frigus pedum conamur, non ob ipsum

frigus

frigidus, sed vt hæc violenta calidi delatio ad interna, prohibeatur. Nihil ergo majori studio agendum in omni febre maligna, quæ ad lypiriæ genus referatur. Quin etiam, & quacunque alia occasione, etiam leuiori per morbum extrema frigeant, concalefactio eorum, ex vsu est. Nam & in febris intermittentis inuasione calfactio extremorum paroxysmos contrahit. Sed nunc de malignis & acutissimis febribus sermo est, in quibus expedit, si pedes frigidi sint, calfacere: Si verò calidi sint, nullam calefactionem oportet pedibus adhibere, quia si fluit aluus copiosè calidis pedibus, non interna inflammatio, aut illi similis affectio, sed vehementia febris, & colliquescentia significatur. Constat verò hanc admotione calidorum auctum iri: neque tamen proinde oportet frigida admoueri pedibus, ne calor vrens in interna repellatur (in colliquātibus enim febribus, corpori quod est inter inguina & alas, meliùs admouentur frigida) quare neque calefaciendum neque refrigerandum tunc temporis est, sed conseruandū, ne refrigerentur. Potu autem (inquit) vti quā paucissimo, aqua frigida aut melicrato, iuxta phrasim qua toto hoc libro vsus est, videtur hoc de cibo dici, vt significetur nullo alio cibo vtendum esse toto morbo, quam aqua,

aut mulsa. vnde constat apertissimè, eum agere de morbo, qui sit exactè acutissimus, & intra quatuor dies iudicãdus, qualis profectò fuerit, cui ob malignitatem morbi cum alui profluuio, à principio pedes frigebunt, non tamen cui ob frigus pedum aluus fluet. Sed præterquam quod iuxta morbi cõstitutionem rectè hoc dicitur vt de cibo, vt de potu etiam intelligi debet. Nimirum in profluuijs alui exiguo potu vtendum est, quia cum largo copiosius fluet: Verùm in his quæ cum ingenti febre fiunt, periculum est ne potu destituti, magis colliquescant: proinde suppleri hoc qualitate debet, atq; is qui datur, frigidus actu dari, atq; si sit eius copia, niue refrigeratus. Rectè ergo consulit vti potu quam paucissimo, quia morbus est laxus, frigido, quia ex colliquescentia corporis: aqua sanè, si flux⁹ sit biliosus: mulsa, si ex salsa pituita. Hanc eandẽ rationẽ potus instituendi, teneri cẽseo in stranguria, quæ ex ardore vrinæ initium cæperit. Tutius enim mordacitas emendabitur qualitate, quàm quantitate, hæc enim vrinæ etiam quãtitatem auxerit, ac proinde & laborem. sent. 41.

Quibus in febribus aluus humida, & mẽs turbata, & multi ex talibus flocos auferunt, & nares scalpunt, & pigre respondent ad interroga-

terrogata, ipsi autem ex se ipsis nihil dicunt congruens. Videntur itaque mihi talia melancholica esse. Talibus igitur ita se habentibus, si aluus humida fuerit ac colliquans, videtur mihi, sorbitiones frigidiores & crassiores prodesse, & potiones sistentes, vinosiores magis quam adstringentiores.

COgnosci ex modo delirandi, speciem succi, ob quem deliretur, non est nouũ. Nã illæ scripsit desipientiam cum risu esse securissimam, quia vt dicit Galenus, sanguineę affectionis est. Vt igitur desipientia cum risu, ex sanguine esse cognoscitur, ita quę cum taciturnitate, & tetricitate, agnoscitur esse ex melancholia. Est verò melancholia succus, qui omnium maximè mentem tẽtat, quod vel inde agnosces, quod is solus, citra cerebri phlegmonem, & citra febrem, putatur posse facere delirium perpetuũ, redũdans solũ, aut agitatum. Constat verò, agitatum quã quietum, meritò magis tentaturum mentem, ita enim copiosius transmittent in cerebrum nigri vapores. Vt igitur citra febres, sola melancholiæ redundantia, delirium solet facere, ita per febres, etiam sine inflãmatione, quòd si moueatur, cum minori etiam redundantia

tia id faciet. Cum igitur febricitanti aluus est humida, & mens turbata, & sunt pigrè respõdentes, & ex seipsis nihil dicentes quod opportunum sit, & congruens, scire licet melancholiam esse in homine, & huc esse dirigendum consilium curantis: idque siue phreniticus sit, & deliret perpetuò, ac ipse alui fluor perpetuus sit, siue aliquãdo accedens: siue tũc deliret solùm, cum aluus fluit, & cum ea sistitur redeat ad mentem. Vidimus enim non ita pridem, ægrotantem, cui cum alioqui mente constaret, cum alui instaret fluxus, mens turbabatur, & delirabat, vt diliriũ accedens, instantis deiectionis medicis significationẽ preberet, neque fallerentur: esse autem hoc melancholicum constat, quia nullus alius succus sola agitatione delirium facit. Sanguis enim & pituita nõ nisi cum in cerebro creant phlegmonas, bilis etiam putrescens toto corpore solet deliria facere in maximis febrium incrementis: melancholia verò etiam citra putrescentiam mittens vapores in cerebrum, atque ita loco mota solùm, & afluens. Itaque omnia huiusmodi sunt melancholica. Si cum febre diliratur perpetuò cum taciturnitate & mestitia, necesse est sit duorum alterum, aut phrenitis melancholica, aut complicatio febris cũ melancholia, maniave: Si verò deliret nõ perpetuo

petuò, sed cum fluit aluus, morio melãcholiæ faciet deliriũ, si sine febre id accidat melãcholiæ mitioris, si verò cum febre, vstæ, & quę cũ colliquescentia generetur, vt in ægrotante fiebat cuius memini: colliquescebat enim pariter, quod deiectionum graueolentia declarabat. Talibus igitur (inquit) ita se habentibus, si aluus humida fuerit & colliquans, videtur mihi sorbitiones frigidiores & crassiores prodesse. Nimirum in omnibus qui ita delirent, melancholiæ euacuationi intendendum est, si verò atrabiliariæ & colliquantes dejectiones esse cognoscantur, tunc attemperatione magis agendum, & colliquescentiæ obsistendũ: Vtendum ergo sorbitionibus frigidis & crassioribus, vt ptissanæ & amyli, frigidis quidẽ vt temperetur ardor, crassis vt hebetetur mordacitas. Sed dices, videri Hippocratẽ loquutum inæptè, cum posuerit aluum esse humidam, dicens, quibus in febribus aluus humida, ac deinde dixerit, si aluus humida fuerit. Verùm intellige non esse legendum seorsum, si aluus humida fuerit, ac colliquans (humidã enim esse posuerat) sed coniunctim, si humida ac colliquans fuerit. Nam etsi plærunque cum aluus est humida, & cum febre ita deliratur, soleat deiectio esse colliquans, fieri tamẽ potest vt etiam non sit, sed ex mitiori melan-
cholia

cholia sine colliquescẽtia: Quare oportet alia signa adhibere, ac ex illis considerare, an colliquans deiectio sit, vt si corpus ardeat, extenuetur, languescat, graue olentes deiectiones sint. Si enim hæc non sint, iuuabis euacuationem melancholiæ, auxilium inde sperans, si verò sint, ad sorbitiones frigidiores & crassiores conuerteris, his enim cessabit colliquescentia, atque cum ea etiam cessabit profluuium illud noxium. Sisti enim debet, cũ colliquet, atque ita potiones sistentes esse debent, non tamen adstringentes. Nimirum quæ sistunt, duplicia sunt: quædam adstringẽdo id faciũt, quædam citra adstrictionem, occurrendo fluxus causæ. Velut si fluat aluus ob acrimoniam aut salsuginem succorum, quæ extergent tollentes quod intestinis hæret, solent sistere, & sorbitiones obtundentes eas qualitates, vt quę sine sapore crassæ sunt velut mazæ multa genera: Si ob ardorem vrentem, aqua niue refrigerata potest sistere aluum: si ob multitudinem succorum influentium in aluum, in partem aliam deriuantia, vt diuretica solent aluum sistere: quin & expurgantia sæpe sistunt aluum, affatim vacuata copia, & siccata aluo. Tot sunt modi sistentium sine adstrictione. quæ sane sistentia sunt ex accidenti: sæpe tamen opitulantur multo tutius, quam quæ adstrin-

ſtringunt. Hæc enim vbi materia euacuata non eſt, maximè ſi ea quæ interiùs manet eſt maligna, periculiſiſsima ſunt. Nam detenta lædunt, ac magna ex parte manere diu non poſſunt, ſed, vt quæ vi detinerentur, maiori impetu erumpere ſolent: & interim partibus affiguntur. Proinde conſulit his dari potiones ſiſtentes, alia ratione potiùs quam adſtringentes. Velut ſi aquæ potu vſurus ſit, ſatiùs ſit frigida dulci, aut cum hordeo, aut re alia idonea elixata, quam calybeata, aut parata cum maſtice: ſi vino, ſatius ſit vinoſo albo (diluto quantum oportet) vt ad urinæ vias & corporis habitum auocet, quam nigro & auſtero, quodq; adſtringat. Vnde conſtat Hippocratis ſententiæ eſſe, in alui prófluuijs, albo potiùs, quàm nigro vino vti, niſi cum ex inteſtinorum laxitate malum pendet, quanquã in praxi quibuſdam aliis conſiderationibus eſt opus, in quibus hominis conſuetudo, & natura, primas tenent partes, ſed de hac re rurſum dicetur in huius operis calce.

Sent.^o 42.

Quibus febribus vertigines à principio, & pulſus capitis ſunt, & vrinæ tenues, his expectare oportet ad iudicationes exacerbandam febrem, neque mirarer ſi delilarent.

Si

SI quæ pars per morbum dolet in eam fiũt abſceſſus, neque quidem dolor ſolus id ſignificat, ſed eadem ratione, quodcunque aliud ſymptoma debilitatis, aut prauæ affectionis. Quare ſi quis incipiat febricitare cum vertigine, & pulſatione vehemẽti capitis, etſi à principio nõ videatur febris eſſe magna, prędicere tñ licet, nõ facilè, neq; ſine perturbatione ſoluendam eſſe febrem, ſed exacerbandã, timoremque incuſſuram, præcipuè ſi etiã ſint, vrinæ tenues & aquoſæ. Nam vertigo & pulſus, ſignificant caput pati, vrinæ tenues raptũ materiæ in ſuperiora, ab vtriſque ergo, receptaculum caput à toto corpore bilioſa, ſignificatur. Vnde conſtat magnæ exacerbationis periculum impendere, ac fortaſſe etiam delirij. Nam quid potius timeas capiti, quã deliriũ? vt enim vrinæ tenues albæ peſsimę ſunt, ſi appareant in delirantibus, ita ſi ſignis alijs quæ affectionem capitis minentur accedant, prænunciant phrenitidem. Itaque cum hęc in initijs erũt febriũ exacerbationes, quę ſępe cũ delirijs fient, timere oportet. Quin etiam aliquãdo in veram phrenitidem permutatio fiet. Hæc vero, ſi non antea euenerint, conſentaneum eſt euentura ad iudicationes, hoc eſt in tempore iudicationis febrium ipſarum. Tũc enim natura molitur ſecretiones, & majores

ma-

materiæ motus, per quos, quæcunque pars est insigniter debilis, periclitatur, vt scilicet & per turgentiam. Quapropter (vt hoc obiter dicam) consultum arbitror, his, & quibuscunque alijs pars princeps parata est recipere, si fieri possit, paulatim materiam detrahere, neque curare vt seruetur tota ad vnam decretoriam euacuationē, quin potiùs, ita vt fit sæpe, arte iudicationes anteuertere.

Sent.ª 43.

Quibus in principio vrinæ nebulosæ aut crassæ, hos purgare, si alia etiam iubent: quibus autem in principio vrinæ tenues, ne purges hos, sed si videtur clystere vtere.

NEbulosas & crassas vrinas hic vocat, eas quæ coctæ sunt: tenues autem, quæ crudæ. Nam nebulæ nomen generatim accipitur plærunquæ apud eum, pro omni eo quod in vrinis continetur. Itaque nebulosæ sint quę aliquid continent: contra ἀνεφέλη seu nebula carentes, quæ nihil cōtinent. Iam verò crassas simpliciter Hippo. vocare non consueuit, eas quæ turbidæ sūt & cōturbatione crassatæ (eas enim turbidas, aut perturbatas, aut crassas cū aliquo adiecto, vt crassas grumosas, aut cœnosas vocare solet) sed quæ purę sunt & crassæ. Tales verò aliter non fiunt quam concoctione.

ctione. Quod ergo Hippocrates nunc dicit, cõsonum est ei quod in aphorismo, cocta medicari oportere, & mouere non cruda. Dicit verò in prĩcipio, quod nomen constat non dici hoc loco de vniuersali vocato morbi principio, ac multo minùs de primo insultu (neutrum enim horum in putridis esse potest cum signis cõcoctionis) sed de paucis diebus à morbi inuasione, quasi diceret, quibus breui post morbi inuasionem concoctionis notæ apparent in vrinis, hos breui purgare licet, quibus verò non, sed tenues manent diutiùs, hos necito purges, neque antequam eæ notæ apparuerint. Itaque, hoc in principio, idẽ est quod in aphorismo dicitur statim, vbi ita dicitur: quibus statim vigor est, statim tenuiter cibare. Vt enim illic, quia extenuandus victus est in vigore, dicit quibus statim, hoc est breui vigor est, statim tenuiter cibare, ita hic, quia expurgandum est cocta iam vrina, dicit quibus in principio, seu statim, seu paulo post inuasionem, coctæ apparent vrinæ, statim purgare. Dum verò apparent tenues, ne purges, sed si videtur deiectione indigere, clystere vtere. Constat verò hanc non tollere alias præceptiones, sed agendum hoc esse, si reliqua omnia consentiãt, alioqui sæpe fiet, vt cum vrinæ concoctione non purges, vt si natura tentet iudica-

dicationem, & vt cum vrina tenui purges, vt si turgeat materia.

Sent.a 44.

Horũ cõuenit ita curari corpora, quietem agere, vngere, contegi æqualiter, potu autem vti mulsa aquosa, & sorbitione succo ptissanæ ad vesperam. Aluum autem subduc in principijs clystere. Pharmaca autem ne tribuas his.

OPtimè docet rationem curandi eos, qui ob cacochymiam quidem expurgationẽ petunt, tamen ob cruditatem expurgari non debent. Procuranda enim, & expectãda concoctio est, atque donec adsit, pharmaca non tribuenda. Procuratur verò concoctio, nulla ratione melius quàm quiete. Vt enim motus iubat distributionem, ita quies concoctioné. Inũctiones etiam concoquentes, & vestes, aut stragula, æqualiter corpora contegentia, calorem naturalem fouent, & coctionem mouent. Hinc fit vt multi solo decubitu in lecto, in loco idoneo collocato, æqualiter strãgulis contecti, à quàm plurimis morbis liberentur, interim nulla alia re vtentes, quàm bono victu. Atqui profectò, si morbus coctu contumax non est, id solùm est satis, si autem est, bene facit inunctionibus co-

quentibus vt oleo camemelino ad corpus totum, aut saltem ad præcipuas concoctionis officinas. In hunc vsum soleo ego parare ceratũ ex camemelino cera & croco. Nihil aũt contulerint hæc, nisi idoneis, cibo, & potu, quis vtatur. Cibus quidem tenuis, concoctu non difficilis, & ea hora exhibitus qua optimè coquatur, vt ptissana ad vesperam data: aut etiam caro pulli galinacei exigui, aut vitelli duorum ouorum recentium: potus verò, multis potest esse vinum, plerisque tamen denegatur, daturque pro eo mulsa diluta, aut decoctum cinamomi, aut aliud huiũsmodi. Quia etsi vinum concoctorium est non minus his, solet tamen febres augere, & mouere fluxiones. Constat verò semper debere adhiberi in considerationem, naturam & consuetudinem ægroti, & morbi constitutionem: si enim affectio multo tempore videatur indigere ad concoctionem, fortasse non erit satis sola ptissana semel data: si quis vino admodũ assueuerit, & frigido vẽtre sit, eo vtetur: si quis multo iam tempore consueuit prandere plus quam cenare, huic cibus ad meridiem nullo incommodo dabitur. Certè in hanc regulam veniunt hæc omnia, vtendum cibo tenui, qua hora & quo potu maximè iubetur concoctio: cætera definiunt dictæ considerationes. Dum

agitur

agitur concoctio, à pharmacis quæ totum corpus commoueant, abstinendum: clysteribus tamen feces & communes materias, & si quæ cruda in primis officinis sunt, subluere, optimum est: quia multo citiùs perficietur concoctio, eorum quæ reliquo corpore sunt, nisi suppeditetur illis materia ex ventre. Aliquando autem hæc cruditatum detractio, agitur meliùs vomitione, quibus in ventriculo sunt pituitosa, præcipuè si natura & consuetudo sint his ad vomitionem prona.

Sent.a 44.

Si enim quid circa ventrem moueas, vrina non coquetur, sed sine sudore, & sine iudicatione febris multum tempus durabit.

PRohibuit pharmaca dari, quibus concoctionis notæ in vrina non sunt, nunc reddit causas, exponēs noxas, quæ ex intempestiua purgatione nascuntur. Nimirum si intempestiuè ventrem moueas, vrina non coquetur, & iudicationes suo tempore nō fient, sed vtrisque sublatis, concoctionibus inquam & iudicationibus, febres producentur. Contra prorsus quam vulgus expectat medicorū, qui cum vrinæ cruditas durat plus quàm vellent, mox expurgant, putantes fore, vt quæ

Totu... commun... est op... mu...

 tanta

tantā non ſuperat, minorem factam materiā, poſsit natura melius ſuperare & antè diem iudicatorium curant vt ægrotus expurgetur, ac proinde die ſexto plærique, vt ſcilicet iudicationem meliùs exſequatur natura. Verum falluntur, tunc enim ſolùm redditur euacuatione potentior natura ſupra reſiduum, cum euacuatio rectè agitur, & ſecundum artem, vt cū miſsione ſanguinis minuitur multitudo, aut expurgatur ob turgentiam, alioqui nihil eſt quod concoctiones & iudicationes magis poſſit impedire. Nam non euacuantur quæ euacuari oportet, ſed bonorum ſuccorum magna pars extrahitur, praui commouentur ſolùm, commotione interturbatur retentio: qua ſublata, neceſſe eſt concoctionem tolli: ſed & ſublata hac, tollitur idonea expulſio & iudicatio: quia is eſt naturalium facultatum ordo, vt retentrix concoctrici miniſtret, & peracta concoctione, ſuccedat expultricis opus. Alioqui intempeſtiuè & tumultuariè, ac proinde citra conferentiam, agentur omnia. Hinc facilè intelliges (quod non pauci mirantur) cur cum tanti fecerint antiqui morborum iudicationes, ac de illis tam multa ſcripſerint, tam paucæ noſtra tempeſtate occurrunt. Certè quia plærique intempeſtiuè purgantur, & intempeſtiua purgatio tollit tempeſtiuas iudicatio

cationes. Sent.ª 45.

Sorbitiones autem, cùm propè iudicationes fuerint, ne des, si conturbentur, verũ cũ remiserit, & ad melius processerit. Obseruare verò oportet omnium febrium iudicationes, & auferre sorbitiones ea occasione.

CONturbationem, initium iudicationis esse, in aphorismo dicitur, his verbis, quibus crisis futura est, nox antè accessionem difficilis. Dicit itaque hoc loco, sorbitiones ac omnino cibos, detrahi debere, cum iudicãtur, aut iudicari iam incipiunt, augere verò rursum, cum remiserit morbus, & ad melius iam processerit, finita iam iudicatione, vel saltem finita eius prima parte, quæ in perturbatione est, & procedente iam secunda, quæ in euacuatione, atque inclinante febre. Rectè autẽ hoc dicitur, ac secundum aphorismum: Cum in vigore fuerit morbus, tunc tenuissimo victu vti necesse est. Incipiunt enim iudicationes fieri, morbo consistente in summo vigore. Sent.ª 46.

Didicerunt autem longæ fieri hæ febres, & abscessus habere, si frigidæ sint partes inferne

næ circa aures & ceruicem: si autem nõ sint frigidæ, habent alias mutationes. Fluit autem & sanguis ex naribus, & alui his conturbantur.

IN prognostico docet, febres quæ vltra suã constitutionem prorrogantur, solere facere abscessus, quæ verò acutæ cum sint, intra suas constitutiones finiuntur, iudicationibus solui. Nunc vnum quoddam signum scribit febrium prorrogandarum, & abscessus habiturarum, dicens, eas solere longas fieri, & abscessus habere, per quas partes ceruicis infra aures, frigidæ sunt: si autem eæ partes non sint frigidæ, habere alias mutationes, vt fluxũ sanguinis ex naribus, aut alui turbationem. Certè hoc signum cum alijs coniunctum non censeo contemnendum: quandoquidem causam habet non leuem. Nimirum febricitantibus solent partes illæ ardere, vt & ijs, qui vino vsi sunt intemperanter, & iratis & exercitatis, ac denique quibuscunque, quauis occasione, corpora inflammata sunt, ob copiosas venas & arterias, quæ per ceruicem feruntur. Si igitur, cum homo febriciter hæ partes tepidæ sint, crudæ, pituitosæque materiæ, & tardi febris motus, est argumentum. Nisi igitur per alia signi-

significetur mors, sed salubriter affectus esse homo videatur, consentaneum est producendam febrem, futurumque abscessum: si verò hæ partes frigidæ non fuerint, sed secundum aliarum partium proportionem caleant, quantum agitur in hoc signo, non abscessu, sed aliis mutationibus finietur febris. Illud verò, si autem non sint frigidæ, maiorem quandam energiam videtur mihi habere posse, vt intelligatur, non solum si non sint frigidæ, sed si sint calidæ, ita scilicet vt præ aliis partibus ardere videatur, hoc enim significat alias mutationes ac præcipuè fluxum sanguinis ex naribus, cũ significet calidioris & biliosioris sanguinis redundantiam circa caput: secundo loco deiectiones humidas: hæ enim solent naturali reuulsione redundantias capitis sanare: scilicet vt & surditas, primum quidem fluxũ sanguinis ex naribus iubet expectare, deinde verò & fluxu alui tollitur.

Sent.ª 47. 48. 49.

Quibuscunque autem febres anxiæ sunt & hypochondria intenta, & in lecto non possunt manere in eodem loco, & extrema omnia refrigerata sunt, multa cura, & custodia indigent. Transigere autem hos oportet, offerentes nihil aliud, quã oxymel aquosum. Sorbitio-

bitionem verò ne prebe, vsque dum quieueri
& vrina concocta sit. 48. *Decumbere verò in*
domo obscura, & in stratis quam mollissi-
mis reclinatus esse debet, vt multo tempor
decubitum eundem tolleret, & quam minimi
sciactet. Valde enim vtile est hoc talibus. Su-
49. *per hypochondrium verò semen lini illitũ im-*
pone, cauens ne cui adhibetur rigeat, esto
autem exactè tepidum, elixatum aqua &
oleo.

HÆ febres sunt lypiriæ, in quibus ob inflã-
mationem magnam, quæ obsidet inter-
nas partes, exteriorum frigus fit. Fiunt au-
tem quæ nunc describuntur, ob inflammatio-
nem plurimum intentis hypochondrijs. ijs fe-
bres acutissimæ sint necessariò, quia natura nõ
poterit tantum malum diu tolerare, quare ci-
to alterutrum exitum habebit morbus: Anxi
verò & iactabundi fiunt ægroti, & quòd diffi-
culter spirent, hypochondriis cohibentibus se
ptum transuersum, & quòd facultas in talibus
valde exoluatur, ac per debilitatem nullum
decubitum possint retinere: Et ob hanc ipsam
causam extrema frigida sunt, ac quòd id cali-
di quod in eorum corporibus est, ad interna
colli

colligitur, dolore & inflãmatione tractũ. Hos multa cura & custodia indigere, nõ est dubiũ quia vix vlla erit satis, vt liberentur. Victus debet esse tenuissimus, vt in morbo acutissimo, quare transigere hos oportet, oblato solo oxymelite, & eo aquoso: sorbitionem verò non prebere, vsque ad morbi inclinationem, quæ agnoscitur vrinæ concoctione, & symptomatum remissione. Nam in summo vigore, etsi signa concoctionis apparent, tamen symptomata nihilo sunt minora. Vt ergo inclinationẽ insinuet, dicit, vsque dum quieuerit (anxietate scilicet & inquietudine remittentibus) & vrina concocta sit. Consulit decumbere in domo obscura, & in stratis quam mollissimis esse reclinatum, vt multo tempore eundem decubitum tolleret, & quam minimum se iactet: valde enim vtile esse hoc talibus. Non solum autem vt ego existimo talibus, qui scilicet lypiria laborant, sed omnibus etiam qui vtcunque periclitantur ex debilitate. Valde enim absummit vires ægrotantium, lumen, & iactatio. Dissipat enim vtrunque spiritus. Proinde in omnibus valde debilitatis cõsultum sit, curare vt decũbant in loco obscuro, in stratis verò mollissimis, nõ in omnibus, sed in ijs, qui nõ cõsueuerint reclinari in solo, aut durissimo scano: talibus enim dixit

dixit antea idem autor, causam inquietudinis, & vigiliæ solere esse molliciem lectuli, ob desuetudinem. Verum plærique hominũ stratis lectulis vtuntur, & mollioribus delectantur, proinde dixit, & mollissimis stratis debet esse reclinatus, vt quàm minimum se iactet. Denique huc tendunt hæc omnia, vt deuitetur iactatio, requies verò ægroti procuretur. Super hypochondrium imponi iubet semen lini exactè tepidum, elixatum aqua & oleo. Quod auxilium quibusdam de causis possit non placere: primum quidem, quòd merè laxans sit, sine adstrictione, quam loci indicatio petebat: deinde, quòd imponatur tepidum, qua etiam causa laxabit, & dissoluet vires magis: postremò, quod pro tanto malo exiguum esse videatur. Hoc casu constat resoluẽdi gratia admoueri ab Hippocrate cataplasma, quò respiciens non inidoneum iussit admoueri, quanquam ego adijcerem aliquid absinthij, rosæ, aut mentæ, aut citoneorum, aut rei alicuius alterius adstringentis ob partis indicationem: porrò exactè tepidum, videtur mihi vocare quod modice calidum, neque dolorem vllum calore afferens. Nam exactè tepida, & nullius caloris participia, vires ventris dissoluunt plus, & succum noxium resoluunt minus: sed aut modice frigida, aut modice calida

da, rectius admouentur, vt res exiget. Nam vehementer calida actu, phlegmonas augere possunt, frigidorum occursum primum male sustinent viscera. Porrò quod non meminerit valentissimi auxilij ne mirere, nō enim vt qui omnia ad hanc affectionem accōmodata vellet recensere, sed vt qui vnum quoddam eorum, exempli gratia hæc scripsit. Cuidam verò congruet hoc, cuidam aliud valentius. Nā & multa alia huius curationis omissa sunt. Frictionibus enim & fomentis partium extremarum indigent, & cucurbitulis in hypochōdriis cum scarificatione. An quia aliis vtimur nunc medicamentis potioribus, hoc non est Hippocratis? Non est profecto necesse. Semper enim afferunt secula nouam medicamentorum copiam, & ars materià, diuturnitate ditescit. Sent. 50. 51.

Coniectari verò ex vrinis quod futurum est, si enim crassiores & pallidiores sint, meliores: si autem tenuiores & nigriores, deteriores. Si autem mutationes habeant, & tempus significant, & necesse est morbum mutari, in deteriora, & meliora inæqualiter.

Cognosci ex vrinis multa futurorum res est notissima, inditia autem capiuntur, ex substantiæ modo, & colore, & eo quod continetur.

netur. Eiusquod cõrinetur, nuper meminerat, coniungens cum ſubſtantiæ modo, cum diceret: Quibus in principio vrinæ nebuloſæ ac craſſæ, nunc ſubſtantiæ modum coniungit cũ colore. In quocũque horũ generũ, ſunt multæ ſignorum differẽtiæ, bonitatis aut malitiæ inæqualis: quam quidem accipiunt, ex concoctione aut concoctionis vacuitate, quam ſignificãt Hippocrates verò, ne ſingulas percurrat, optimas ſolum & peſsimas nominat, vt reliquę intelligantur. In ſubſtantiæ modo optimæ ſunt quæ craſſæ, in colore quę pallidiores: hæ enim ſunt ſimilimæ vrinis ſanorum: peſsimę & quę ab illis longiſsimè abſunt, tenuiores & nigriores. Verum poſſunt vrinæ qualeſcunque, ęquales aut inæquales eſſe, inæquales dico eas, quę mutationes accipiunt ſecundum tempus, vt nunc deteriores nunc meliores occurrant, & neutrum perſeueret. Inæqualitas quidem per ſeſe, neque bona eſt neque mala, ſed in bonis mala, & in malis bona eſt. Bonas enim vrinæ differentias perſeuerare, bonum eſt, malas verò, ſatius ſit non perſeuerare. Significat verò omnis inæqualitas, tempus, & inæqualitatem morbi. Tempus vocat diuturnitatem, & productionem: inæqualitatem, quòd non eundem modum ſeruaturus morbus ſit, periculi aut ſecuritatis, ſed per viciſsitudines

nunc

nunc territurus sit, nunc spem daturus medicis. Vtrunque verò euenit merito. Nam si inæqualitas in bonis est mala, significabit hominē tardius liberandum: si in malis bona, significabit tardius interiturum: iam verò cum diuersi succi significentur, diuersi fient motus, & diuersas præstabunt significationes vicissim, antequam hunc, aut illum exitum habeant morbi, vt hi aut illi motus præualuerint.

Sent^a. 52.

Inconstantes autem febres, vsque dum constiterint, sinere, cum autem constiterint, occurrere victu & curatione conuenienti, secundum naturam habita consideratione.

INconstantes febres vocantur, eæ quæ nullam figuram certam retinent, neque ad vllum certum genus videntur pertinere: fieri verò solet, vt multo tempore, ac nonnunquā toto quo ægrotatur, inconstantes perdurent, nonnunquam etiam breui incipiunt, constare vno aliquo certo genere. Quid agendum interim sit Hippo. docet, dicens, sinere vsque dū constent quia scilicet dū non constant, non agnoscuntur, ignorata verò morbi specie, nō potest curatio recte suscipi. Satius ergo fuerit sine

ſinere, quàm aliquid fortuitò ac temere facere. Huc videtur reſpexiſſe Auicena, iubens cum ignoratur febris ſpecies, cibum detrahi, quaſi ſatius ſit dimittere cibum, quàm temere accipere. Dices, videri non ſatis tutum eſſe febres quòd inconſtantes ſint, ſinere, neque cibum tribuentes, neque auxilia aliqua adhibẽtes. Sæpe enim non vna die, aut duabus tribuſue, ſunt inconſtantes, ſed etiam pluribus, atq; adeo vt dixi, nonnunquam fit, vt homo intereat, aut etiam liberetur, antequam conſtans fiat morbus, aut etiam antequam à medico cognoſcatur. Nimirum etſi non conſtet morbus non ceſſat tamen is corpora afficere, neque natura ipſum impugnare. Conſtat præterea debere ſecundum artem quædam agi, etiam cum morbus non agnoſcitur: ſiquidem agnoſcendi occaſionem à iuuantibus, & nocentibus ars iubet accipi. Agis igitur quæ iuuent aut noceãt, etiam ignorato morbi genere. Nam & Hippocratem ſcimus quædam tentandi gratia feciſſe. Non igitur ſemper cõſultum eſt, dum ſunt inconſtantes morbi, ſinere, ac multo minus in acutis, quippe quià principio multum diſsident, aut cito naturam corrumpentes, aut ad ſolutionem properantes. Hi verò habent rapidam in alterutram partem mutationem, quare non niſi cum magno periculo citra curationem

nem dimittentur. In longis enim futuris, quia non cum tanta celeritate decertatur naturæ & morbo, consultum fortasse fuerit, si inconstans morbus sit, quam minimum negotium facessentes naturæ, sinere vsque dum cõstet. Agnosci vero potest acuties aut longitudo, ignorata morbi specie. Species enim agnoscitur ex proprijs symptomatis, acuties ex eorum celeritate eo scilicet, quod parum permittatur facultati quiescere, sed magnitudo symptomatum cito vrgeat: hoc vero fieri potest, etsi nulla certa symptomatum propriorum syndromes constet. Quid enim prohibet, incerta symptomata, neque vlli speciei propria, continenter multumque vrgere? Quis ergo probet, cito periculis aduenientibus, medicum nihil agere? sed sinere vt ægrotus perinde se gerat, ac priusquã ægrotaret? atque eodẽ prorsus victu vtatur? nemo sane. Quomodo ergo Hippocrates iubet sinere vsque dum constet, deinde idoneo victu & curatione vti, quasi antequam constet, nihil, neque in victu neque in curatione, permutandum sit? Mihi quidem hoc non omnino probatur, quippe qui sciam, plurimos à medicis non male curatos, sanitati integræ restitutos esse, antequam morbi species exacte agnosceretur, qui, si eorum curam medici omnino deposuissent, essent mortui. Et quid

verbis opus est? Quoties in conuentu peritissimorum medicorum, multis diebus, de morbi qui curatur essentia controuertitur, & tamen interim omnium cōsilio agitur aliquid, quod periculum sit in mora, neque morbus, quicunque is sit, permittat quiescere? Primum ergo nunc dici expedit, quæ methodus tenenda sit (tenenda enim prorsus est aliqua, neque temere agendum quiduis) cùm ignoratur morbi species. Eadem verò erit siue affectus locus, siue morbi causa ignoretur. Imprimis quidem, etsi species ignoretur, constitutio consideranda est, etsi enim non exactè, cognosci tñ tunc quoque aliquatenus potest. Instituendus ergo victus tanto crassior, quanto longius videbitur homo ægrotare: & tanto tenuior, quanto acutius. Verum quia exacte agnosci id non potest, detur potiùs plus aliquid, ne in cognoscenda constitutione erraueris. Hoc enim est, dare aliquid ob errata. Quod ad auxilia attinet, quanto morbum diuturniorem esse fueris suspicatus, tanto magis expectare oportet, nihil aut leue aliquid agendo: tamen in prorsus acutis, ne diem quidem potes aliquando, sine magno aliquo auxilio præterire, est plus aut minus agendum aut omittendum, vt morbus in hanc aut illam partem inclinabit.

Agendi tamen aliquid cùm morbus ignoratur, hæ sunt regulæ. Vti communibus, & occurrere ſymptomatis, & in occaſione prudenter tentare auxiliis, curare aut agnoſcere; ita enim maxime Hippocratis ſententiam obſeruabis, vt proſis, aut quam minime lædas. Proderis enim proculdubio, cum omnia quæ præter naturam ſunt exactè agnoſcens, æquale contrarium adhibueris: ſed etſi non agnoueris, & dubium proinde ſit auxilium, quam minime lædes, communibus vtēs & ſimptomatis noxijs occurrens, aut tentans moderatè ac prudenter. Voco communia auxilia, quæ multis morbis ſimul occurrunt, velut ſi quis tenetur dolore ilis, ignoretur verò ſit coili, an renis & vreteræ, nihil prohibet clyſtere vti, & vomitum ciere, & fouere calidis: communia enim ſunt hæc his malis, & vtrouis teneatur homo, agenda ſunt eadem. Porrò ſi dubites laboret homo quotidiana, an tertiana duplici ſiue intermittente, ſiue continua, & robuſtus & florente ætate ſit, quid prohibet mittere ſanguinem? nihil ſanè: vtrumuis enim ſit, mitti debet: ſed neque aperientibus vti, & incindentibus prohibet quippiam, medioctibus, aut compoſitis, ex ijs quibus vterque paratur ſuccus. Mediocria enim vtrique ex

 tremo

tremo contraria sunt. Iam verò clysteribus subducere feces, & cauere horam inuasionis ad capiendum cibum, aut sorbitionem: hæc omnia his morbis omnibus communia sunt. Porrò symptomatis quæ vrgent occurrere, nullo in morbo non est vtile. Si enim periclitatur homo ex dolore, aut ex peruigilio, quid opus est examinare qui morbus sit, vt vtaris anodinis, aut somniferis? Tentandi etiam causa licet quædam facere: vt si ignoretur, calida sit, an frigida intemperies, licet admouere vtraque, si enim prosint, cognita simul & curata sit affectio, si in minus cognita quidem. Prudenter tamen tentandum, quod quidem sit, nihil summum admouendo, & nisi res cedat, tempestiue desistendo. Ita enim monuit Hippocrates hoc ipso opere, dicens, quod si calorifici dolor non soluatur, nõ multo tempore calfacere oportet. Itaque tot modis licet aliquid moliri cum morbus non agnoscitur. Verum quoniam diximus, tanto magis licere sine auxiliis transigere, & donec morbus constet expectare, quanto morbus longior est, & minus vrget, cõstat quidquid agitur morbis incognitis, vrgentiæ gratia agi, non quod optimum sit ita agi, sed quod vitari non possit. Nos ergo respicientes quod necessariũ, docuimus quid & quomodo agendum: Hippocrates verò re-

spiciens quod optimum, docuit sinere, donec morbi constent, tunc verò occurrere victu & curatione conuenienti, secundum naturam habita consideratione: hoc est habita ratione naturæ, hominis, & morbi. Sent.a 53. 54. 55.

Sunt autem aspectus multi ægrotantium. Quare animaduertendum est medico, ne aliqua manifesta causa ipsum lateat, neque vlla earum quæ syllogismo agnoscũtur, neque quæcunque ad numerum parem aut imparem apparere oportet. 55

GAleno videtur hæc sententia pertinere ad partem curatiuam, ac nomine aspectus, significari species seu differentias, & nomine ægrotantium, ipsos morbos: itaque verba illa, multi sunt aspectus ægrotantium, significare multas esse morborum species, quas scilicet medicus agnoscere debeat, ac proinde animaduertendum esse medico si recte velit artem exercere, neque morbi species ipsum lateat, neque vlla causa, neque earum quæ procatarthicæ seu manifestæ vocantur, neque earum quæ internæ sunt, neque vllo sensu, sed ratione solum agnosci possunt: ac præterea scire quæcũq; ad dierum decretoriorum vim pertinent. Nimirũ hęc omnia sunt scitu necessaria, vt scias quæ quibus diebus agere, aut non

agere debeas. Verissima sanè sentẽtia, sed dura interpratatio, aspectus nomen accipere pro differentia seu specie. Nam differentia generis, vocatur species aut forma, per metaphorã: & ipsa quidem species, quia aspici potest, vocetur aspectus: at vero generis differentiam vocari aspectum, longe petitum est, & duplicẽ iam continet figuram, quod in vsu nominum magnopere solet. Gal. vituperare. Proinde ego censeo, hanc sententiam pertinere ad partem prognosticam, accipique nomina propriè dicique aspectus ægrotantium, quæcunque in ipsorum vultu conspiciuntur, velut quæ in oculis, temporibus, fronte, genis, naso, & reliqua facie. Hæc significare posse multa circa ægrotantes, & eorum distinctionem procedere ex notitia causarum procatharticarum; in prognostico dictum est ab Hippocra. non lõge ab initio, vbi postquã pessimas vultus differentias descripserat, dicit, si igitur in principio morbi facies talis fuerit, & nondum ex alijs coniectari possis, interrogare oportet, nũ vigilauerit homo, an aluus soluta sit, an fames aliqua ipsum tenuerit: atque siquid horum cõfiteatur, minus graue esse putandum est, si verò nihil horum confiteatur, scire oportet morti proximum esse. Iuxta hanc eandem sententiam dicit, multos esse aspectus ægrotantium

ex

ex quibus vt rectè præsentiat quod ægroto futurum est, animaduertendum est medico, neque causa manifesta aut non manifesta ipsum lateat, quia quæcunque aspectus differentia, si causam manifestam habet, minus mali significat, sin autem ob occultas fit, grauior est & periculosior. Commune autem est hoc etiam alijs omnibus signis: Velut etiam, dierum decretoriorum vires agnoscere, quia cũ hi dies sint fatales morborum, quibus bona aut mala iudicatione finiuntur, non possis de tempore, quo quis sit interiturus, aut euasurus, certum aliquid præsentire sine eorum noticia.

Sent.o 46.

Maxime igitur numerum imparem cauere oportet. Hi enim dies maximas in alterutram partem afferunt mutationes.

SOlere Hippocratem vocare impares, dies iudicatorios, ex aphorismo etiam constat, quo ita est scriptum, nisi diebus imparibus febris reliquerit, solet recidiuare: quacausa id faciat, cum plurimi eorum pares sint vt quartus quatuordecimus, & vigesimus, præter iudicatorios longorum, qui fere omnes sunt pares, non intelligo, nisi vt in con-

trouersiis dixi, principium computandi acci pi voluit ex singulis septimanis seorsum, vt quatuordecimus sit septimus à secundæ, & vigesimus ab initio tertiæ septimanæ. Dies iudicatorios maximas in alterutram partem mutationes afferre rectè dicitur, siquidem eisdē diebus moriuntur homines quibus salui fiunt.

Sem.ª 57 ~~47~~. *Obseruare igitur oportet primā diem, qua incepit debilis esse ægrotus.*

Siquidem numerum imparem cauere oportet, necesse est nosse primam diē morbi, hac enim ignorata, vnde procedet computatio? nosse igitur oportet primam morbi, hanc vt agnoscas oportet obseruare primam diem, qua incepit debilis esse: non quidem vtcunque: nam & per neutram dispositionem fiunt multi debiles: quin & actionum læsiones multæ sunt sensibiles in ea dispositione: sed qua incepit debilitatem & læsionem notatu dignam habere, vt iam esset ægrotus nunc. Hac in re cum non affuerimus, non possumus nos aliter gerere, quàm fidem habentes ægroto, & ijs qui ex assistentibus videbuntur esse prudentiores, ab ea itaque die, qua hac vtentes coniectura, iudicauerimus hominem cœpisse esse ægrotum, nunc computationem exordiemur, neque sanè semper ab ea qua vtcunque

que

que cœpit ægrotare, sed qua incępit ægrotare hoc morbo, si enim quis cum morbo aliquo lẽto teneretur, correptus est pleuritide, nõ cõputabis à die quã ęgrot⁹ esse nũc, sed qua pleuritide ęgrotare cœpit, alioqui iudicaretur pleuritis sexagesima, aut si ita fors ferat, centesima. Neque tñ proinde cuiuscunque qui postremo superuenerit, morbi computatio esse debet, sed cum non fuerint priorum symptomata. In enixa enim muliere aut vulnerato homine quibus febris superuenit, non ab initio febris, sed partus, aut vulneris computatio est, quia febres rationem habent symptomatum superuenientium: illa verò morborũ. Hæc de prima morbi die pro dierum decretoriorum computatione nosse oportet.

57 . *Cognito principio ex quo & quando. Id enim existimatur esse primum quod nosse oportet. Postquam verò interrogaueris hæc, & consideraueris hæc omnia, primum quidem, caput quo pacto habeat, an dolore vacet, & neque grauitatẽ habeat in se ipso: deinde, hypochondria & latera, an dolore vacet. Hypochondrium enim, si dolorem habeat, aut tumeat, aut habeat aliquam duritiem, aut sacietatem aut lateris dolor insit, aut simul cũ*

dolore tussicula, aut tormen, aut dolor vetris. Cum autem horum aliquid adfuerit, in hypochondrio quidem maximè, soluere aluum clysteribus. Bibat autem mulsam calidam coctam. Discere enim oportet, cum surgunt an linquantur animo, atque si spiritus bonam tollerantiam habeant. Nosse etiam deiectionem, num vehemēter atro colere quid exeat, an purum quales sunt beneualentis deiectiones. Et febris in tertium diem exacerbata: vbi verò consideraueris admodum bene tales tertianos paroxysmos in his morbis, post hæc oportet & alia simul videre, si etiam quarta dies tertiæ simile aliquid horum ipsorum habeat, in periculo ægrotus est.

DOcet Hippocrates hoc loco optimè, modum quo se debet medicus gerere, accedens ad ęgrotum, quæ debet interrogare, & quæ per se ipsum considerare, vt agnoscat & morbi speciem, & affectas partes, & quam periculoso morbo homo conflictetur. Vellem sanè hanc dictionem Hippocratis non breui comentario enarrare, sed dilatare integro etiā libro, hac enim via possem optimè ad totam medicæ artis praxim procedere, contingens

gens

ges modum inuestigandi quæ sint scitu necessaria (qua in parte video practicos omnes libros deficere) cum ratione curãdi. Verũ hoc, si deus dederit, mox ac quædam alia præfecerimus, præstabimus, nunc pro præsentis libri conditione paucis explicemus. Oportet præfari Hippocratem nunc non de morbis omnibus, sed de acutis agere, quare hæc ratio interrogandi in acutis præcipuè teneri debet. Imprimis oportet interrogare principium ex quo & quando, hoc est occasionem, & procatarticam causam qua ęgrotare cœpit, & diem, ac si fieri potest, etiam horam. Nam causa externa confert multum ad cognoscendum, & affectionem & internam eius causam, & magnitudinem. Si enim quis cœpit dolere ventrem ex potu frigidę, nemo suspicetur, ex calidis succis pendere dolorem, consentaneum est enim vnanquãque causam id fecisse, quod nata est facere, atque Hippo. cum quis vulneratus est iubet telum considerare, vt inde capiatur coniectura magnitudinis & figuræ vulneris. Iam verò ignorato principio morbi, non posis dies decretarios obseruare, ac proinde neque tempestiuè curare, neque rectè victum instituere. Proinde dicit, hoc existimatur primum quod nosse oportet. Non sanè primum dignitate

tate, nam cum minori periculo ignoretur occasio, & quando, quã essentia & causa morbi & locus affectus: sed primùm ordine inuestigandi. Rectius enim hic incipitur, quam aliunde. Post hæc (inquit) & hæc interrogabis. Primùm quidem quo pacto habeat caput, an dolore vacet, & neque grauitatem habeat in se ipso, deinde hypochondria & latera, deinde venter. Nimirũ considerare oportet seorsum partes omnes præcipuas & internas, his enim omnibus bene habentibus, non potest homo grauiter ægrotare. Sunt verò partes omnes, præter brachia & crura quę sunt partes externæ & ignobiles, caput, thorax, hypochondriũ, & venter. Has ergo partes percurrit, incipiens à capite, inde enim & nobilitatis & ordinis causa rectiùs incipitur, & hunc tenuit Gal. libris de compo. pharm. secundum loca, quem sequuti sunt omnes praxim scribentes. In singulis partibus oportet considerare symptomata, vt hæc, & morbos, & eorum magnitudinẽ, & affecta loca & causam nobis indicent. Agnoscuntur morbi species, & locus ex quinque signorum generibus, actione læsa, dolore aut doloris proprietate, positu, excremẽtis, & proprijs accidentibus, vt Gal. nos docet primo de locis affectis. Ex his ipsis nos docet Hippocrates hic scrutari, & hæc considerare, o-

mnium

minium verò maximè dolorē. Hoc enim maximum, & maximè commune, morbis præcipuè acutis, symptoma est, vt non immeritò, quasi præcipuum ægrotanti inditium sit, dictum sit in aphorismo, Vbi dolor ibi morbus. Si enim omnis morbus est vlcus, cum vlceri fienti sit tam familiaris dolor, certè morbo omni ex intemperie sit familiaris dolor, & maximum sanitatis inditiū sit indolentia, proinde incipit à capite, & inuestigat an doleat, an non, & speciem doloris inuestigat dicens, an si neque tensiuum neque perforantem dolorem habeat aut pulsantem, tamen habeat grauitatem, hoc est grauitatis sensum, seu dolorē grauantē, an ne hunc quidē, sed omni dolore vacet. Oportet verò etiam alias operationis læsiones in capite considerare, vt an dormiat, an vigilet, deliret an sapiat: ac si doleat, qua capitis parte, an etiam toto quod ad positū spectat: deinde hypochondria & latera, an dolore vacet. In hypochondrio enim (inquit) considerabis, an habeat dolorem an tumorem, an duritiem, quæ pertinent ad qualitates mutatas, an saciet atem. Sacietas enim est repletio ventriculi, cuius fundum in hypochondrio situm est, & ita eius repletio distentione eius partis agnoscitur, præter ructus etiam, & nauseas; quæ etiam considerari oportet. Magni
loꝗ vero

verò momenti est, in initio morbi cuiusque acuti saciet atem cauere si quę est plurima enim symptomata affert, quæ majoris alicuius mali speciem referunt, & curationi plurimum obstat. Iam verò hypochondria considerare in acutis morbis, in prognostico iubet, quo etiam opere eodem fere ordine signa tradit, quo nunc in latere, an dolor insit, & cum dolore tussicula. Nam dolor & eius positus, & species, nobis distingunt morbos intra thoracem, vt pleuritidem & perineumoniam. Tussis proprium accidens est spiritalium instrumentorum, consideranda verò & alia sunt vt præcipuè respiratio, quam paulo post tetigit, dicens, spiritus bona tollerantia. Venit deinde ad ventrem, considerans, an tormẽ, an dolor ventris. Tormen, magnum intestinorum dolorem significat, dolor ventris dici possit, quicunque ad partem quancunque ibi sitam pertineat, siue ad intestina, siue ad vterum, siue ad vesicam. Cum autem horum aliquid adfuerit, præcipuè autem si in hypochondrio sit, soluere aluum clysteribus oportet. Hoc dicit, partim curationis, partim dignotionis gratia: Curationis, quia cum facietas, aut fecum detentio, curationi fere omnium acutorum obstet, in omnibus ferè, rectè à clystere aut glande incipitur: dignotionis, quia, vt paulo post

post ipsemet dicet, tentare an aluus glādi aut clysteri (eadem enim est ratio) cędat, aut non cædat, non paruam potest præstare significationem. In hunc ipsum vsum iubet, vt bibat mulsam calidam coctam. Nam hæc coquit, & exterget. Considerare etiam iubet, an cum surgūt è lecto, aut caput attollunt è ceruicali, animo linquantur, an non, & an habeant bonam spiritus tollerantiam, id est facilem respirationem, an non. Nam hæc, vt mox ipsemet dicet, habent magnam significationem. Est verò etiam considerandum, vt habeat pulsus arteriarum, tametsi huius per rarò mentionē faciat Hippocrates. Exeūtia post hæc oportet considerare, meminit autem Hippo. non omnium, sed deiectionum alui, neque omnium differentiarum in his, sed tantum pessimæ & optimæ, an scilicet deiectio nigra sit, quæ est pessima, an pura seu syncera, vt quæ in sanis. Hic longè aliter vtitur nomine syncerę, atq; in prognostico: illic enim sȳcera excremēta vocat, quæ extrema aliqua qualitate participāt, hic synceras deiectiones, quæ mediocres, & omnis malignæ qualitatis expertes, quales quæ in sanis. Oportet autem considerare etiā vrinas, & alias omnes excretiones, & alios omnes colores, & substantiæ modos, quorum in prognostico mētio fit: post hæc, & figuram morbi,

morbi, quæ est in proprijs accidentibus passionis; velut an febris exacerbetur in tertiũ diẽ, an in quartum, an in singulos dies. Hinc enim cognosces febris speciẽ, & causam. Monet vero præcipuè considerari debere in his tertianos paroxysmos, quia ea est acutorum figura magna ex parte: post hæc videndum (inquit) an quarta aliquid horum ipsorum, dolorum scilicet & symptomatum, quæ exacerbationem significant, afferat, simile ijs quæ in tertia: hoc est, an quarta etiã dies grauis sit, & molesta: si enim est, in periculo versatur homo. Huius causa est, quia si mox à tertia, quæ ob particularẽ materiæ motum paroxysmum attulit, quæ subsequitur dies leuior nõ sit, vt esse solet quę paroxysmo succedit, multa aut acerrima materia significatur, & quia quarta dies est, significatur magna morbi acuties, est enim quarta index septimæ, intra quam finiuntur qui sunt acutissimi. Itaque cum sit duplex materiæ motus, alter particularis qui est in singulis paroxysmis, alter vniuersalis, cuius articuli sunt, mutationes quę fiunt diebus decretorijs, vtrunque iubet animaduertere, vt alter indicet figuram, alter constitutionem totius morbi: his vero omnibus, & quæ his sunt similia, examinatis, nihil deerit ad coniecturam, affectionis loci patientis, & humoris, & constitutionis,

tionis, & periculi aut securitatis: quibus cognitis, nihil errabit circa ægrotos, qui peritus sit methodi medendi, quam in proprijs tractationibus oportet addiscere.

57 *Signa autem, nigra deiectio mortem significat, quæ autem similis est sanæ cum per dies omnes apparet, salutaris.*

NVnc quædam eorum quæ considerare consuluit interpretatur, docens quid ex eis coniectare oporteat: essent verò interprætanda omnia, si locum hunc acciperemus dilatandum, vt dixi, quod fieret facilè, huc adductis quæ in prognostico & aphorismis præcipuè, sed & alijs etiam locis ab eodem Hippo. scripta sunt; sed non est hoc præsentis operis. Niger color non in deiectione solùm sed & in omni alia excretione est lethalis, nisi cum ob causam manifestam, aut bene, exit: ob causam manifestam, vt ob qualitatem recens ingesti ciui, aut cum pharmaco: bene autē exit, cum decretorie, post signa cōcoctionis, & cū bona tollerantia. Quæ autem est similis deiectioni sanorum est salutaris. Hæc enim est regula dignoscendi signa, similia ne sint an dissimilia. Non tamen est contentus Hippocrates ita dicere, sed adiecit, cum per dies omnes apparet, & merito, nullum enim signum adeò

bonum, cui, nisi perseueret, possis fidere. Hoc idem est, quod alijs locis solet vocare, æquale per omne morbi tempus.

Sentª. 58. 59. 60.

Cum autem non obedit glandi, inest autem spiritus bona tollerantia, surgens ad sedē aut in ipso lecto si deliquium animi insit, hæc autem cùm affuerint ægroto aut ægrotæ circa
9. *initia delirium futurum existima, intentus etiam sis in manus, si enim tremulæ fuerint, tali sanguinis abscessum ex naribus futurum expecta. Aspicere autem oportet & nares, an similiter ex ambabus spiritus trahatur, atque si trahatur multus ex naribus, consueuit fieri conuulsio. Si autem conuulsio fiat tali, mors expectanda est, & prædicere est pulchrum.*

IVssit ægrotis clysterē infundere, aut (vt explicauimus) glandem immittere, non solū curandi gratia, sed etiam vt significatio accipiatur inde aliqua: & cōsiderare spiritus tollerantiam, & an linquatur animo surgens à lecto, aut etiam in ipso lecto: nunc docet præsensionem ex his capere, & ex multis quæ ex his signis constare possunt, vnam statuit syndromem. Ea autē & eius significatio, est hæc. Si aluus ita est suppressa vt non obediat clysteri

ri aut glandi, cõstat succos in superioribus partibus redundare. Nam hac eadem causa, in magnis catharris capitis, solet aluus siccesce-re, & in phreniticis solet vrina, exigua, & tenuis, & alba fieri: Si verò simul adest facilis spiritus, & exurgenes ad sedem, aut etiam diu in lecto iacens, linquitur animo, significatur, neque in hypochondrijs immorari, neque septum transuersum, neque thoracem occupare (ex omnibus enim his partibus difficulter respiraretur) sed caput repletum esse: inde enim cum quadam vertigine linquuntur animo qui acute ægrotant, multo, aut humore aut crasso vapore, volutato in capite. Significat itaque hæc syndromes redundãtiam vergere in caput. Tunc temporis, quid aliud expectes, quam hominem deliraturum? ea enim est præcipua actionum capitis læsio, aut fluxurum ex naribus sanguinem, quæ propria sanguinis vacuatio est: id que delirante aut nõ delirante priùs homine? aut moriturũ cum conuulsione? quæ etiam est actionis læsio pertinẽs ad caput, vergensque in eius corpus? Cum igitur dictis accedit tremor manuum, fluxus de naribus expectabitur. Nam tremor accidit ob debilitatem, debilitas verò aut est in essentia, aut quòd exigua facultas in partem
 quam-

quampiam influat. Debilitas in essentia non faceret tremorem in solis manibus, sed & in capite & reliquo corpore, vt in valde senibus, id quod in acutis morbis non est verisimile adesse. Superest vt in brachia exigua facultas influat: quod non fiet nisi ob neruorum, qui à ceruicis vertebris in ea veniunt, obstructionem, aut compressionem: quàm consentaneum est fieri, partibus in ceruice repletis, & sanguine plenis canalibus, sursum eunte. Fieri etiam potest, vt manus tremant conuulsiuis motibus (Hippocrates enim, vt sæpe monuimus, omnem talem motitationem vocare tremorem solet) ij verò erunt repletionis, aut irritationis, ob copiam, aut acrem qualitatem sanguinis. Vtcunque igitur hoc habeat, significatur, multum aut acrem sanguinem ferri in caput. Aut ergo, valente facultate & cerebro firmo, per nares expelletur, aut infirmo, fiet vt caput occupetur, & neruorum radices, & conuellatur homo. Hæc verò ita distinguetur. Si trementibus manibus, aut postquã tremuerint, in naribus nihil erit mali, sed fortasse pruritus quidam, aut tendens dolor, fluxus expectatur, si verò aderit apertio magna narium & multa spiritus attractio motis earum pinnullis, idque æqualiter secundum ambas nares, conuulsio fiet, & paulo post mors. Nã hoc

hoc fit cum respirationis instrumenta moueri iam non possunt, & proinde apponuntur etiam narium pinnæ: neque tunc temporis, nisi perquam exiguum, trahitur in thoracem, sed homine frustra conante respirare, volutatur aër circa nares. Vt verò non possint respirare extrema debilitas facultatis in essentia facit, vel instrumẽtorum ineptitudo, inflexilitas, & conuulsio. Cum autem hæc breui ac velut repentè dictæ syndromi superueniunt, non potest esse facultatis ipsius tabes & in essentia debilitas: superest vt sit conuulsio iã vniuersalis, vnde necesse est moriantur breui. Hoc verò prædicere pulchrum fuerit, vt Hippocrates in prohemio prognostici dicit, quia cum mortuus ægrotus fuerit, putabitur medicus culpa vacare cùm prædixerit. Dicit verò ex ambabus naribus similiter, quia si secundum alteram narem solùm fiat ea respiratio, obstructioni naris alterius, ex polipo, aut densato ibi succo, aut re alia tali, imputabitur meritò, exclusis autem particularibus vitijs ipsius nasi, conuulsionis vtique fuerit.

Sent.ª 61.

Si autem in febre hyberna lingua aspera fiat, & deliquijs animi existentibus, tali remissio febris fieri cõsueuit. Sed simul hũc ser

re oportet, fame, & aquæ potu, & mulsæ potu, & succis serua, nihil fidens remißion febrium. Quicunque autem talia habent signa in mortis periculo sunt. Vbi verò hæc cognoueris, ita prædicere si lubet, contemplatu optimè.

LIngua aspera vi febris facta, ardentem febrem indicat; talem hyberno tempore fieri, longè periculosius est quã alia anni parte, quia longius abest à natura temporis, deliquijs animi crebris, & non omnino exiguis accedentibus, casus est lethalis. Quia morbus est maximus, tempori valde aduersus, cum facultatis debilitate, & materiæ qualitate maligna. Sed perrarum est, ex hac, aut vlla alia, quantumuis lethali (excipio eos quæ quarta die, aut citiùs interimunt) febre hominem mori, quin fiat vlla morbi remißio, vt ijs qui adsunt, atque etiam vulgaribus medicis, videatur ægrotus iam habere melius, atque adeò nonnunquam putantur in inclinatione vniuersali esse, & promittitur eis salus, & datur copiosior cibus. Hæc prohibet Hippocrates facere, noxium enim est & turpe: Quia re vera non minus periclitantur ægroti cum videntur melius habere quàm antea

tea, nisi re vera melius habeant. Solent enim hæc quę præter rationem subleuata sunt, maligniùs redire, & interimere ægrotos, non solùm cum melius habere sint visi, sed & cum liberati esse à febre, quinetiam nonnunquam cum, die decretorio, ac cum euacuatione, videantur esse liberati. Vt duodecimus ægrotus primi epidemiωn, qui cùm à septima die, post sudorem videretur euasisse sine febre, vndecima mortuus est. Sed & præter hunc, qui omnium maximè, videtur mihi potuisse medicis imponere, narrantur in epidemijs quam plurimi, qui integrum quaternarium manentes sine febre, deinde magnitudine febris periclitati sunt. Itaque est hoc singulare quoddam exemplũ, eius quod in aphorismo dicitur, his quæ nõ secundũ rationẽ leuant nõ oportet credere, plæraq; eñ taliũ incõstantia sunt, & nõ valde permanere, neque morari solent. Itaque tota ratio fidendi, aut secus, hinc pendet, quòd secundum rationem aut præter rationem fiat remisſio. Fit autem præter rationem, quod sine causa. Velut nunc, si homo habens febrem hybernam, per quam arescit lingua, cum deliquijs animi, repentè, neque prægressa indicatione vlla, neque concoctione, meliùs videtur habere, præter causam profectò id

 fit.

fit. Si enim leuiter ægrotaret, posset habere melius per paulatinam solutionem, aut iudicatio vlla antecessisset insignis: verum morbus magnus & lethalis, citra concoctionem, & iudicationem nō potuit, verè sedari. Fallax ergo est ea remissio, neq; minus periclitatur nunc, quā prius: immò plus etiam, quia vt dicitur. 2. prædictionū, perniciosa sine signis leuātia, mortem indicant: neq; minus est curandus, & cōtinendus ægrotus in victu tenui, quàm priùs, neque minus prædicendum periculum. Et quantò homo videbatur ijs qui aderant meliùs habere, tātò honorificentius est medico, periculum prædixisse. Qua ægrotus alioqui moriturus meliùs videatur habere, duplex est occasio, & duplex causa: Quidā enim qui acutis morbis conflictantur, & hactenus fluxionibus non dum conquiescentibus, quæ in principijs morborum majores sunt, affligebantur, nunc factis euacuationibus aliquibus, & firmatis in partibus succis, inter dies aliquos decretorios, diebus non decretorijs, videntur quiescere. Alijs grauissimè iā affectis, & morti proximis, quòd penè extinctus naturalis calor sit, videtur etiam esse extincta febris. Agnoscere hæc medicus peritus debet, neque decipi.

Cum

Cum autem in febribus terribile aliquid quinta die fiat, vel aluus repentè humida deijciat, & deliquium animi fiat, aut vocis priuatio apprehendat, vel conuellatur, vel singultiat, & circa mustacem & frontem sudores, & ceruicem ab occipitio, Qui talia patiuntur moriuntur spirituosi, non longe post.

ACutissimi pariter & perniciosissimi sunt morbi, in quibus cito apparent quæ superuenientia signa vocantur, & ea sunt lethalia. Horrendum verò aut terribile dicitur de summe lethalibus. Quibus igitur horrẽdum aliquid primo quaternario fit, morbus exactè acutissimus, & perniciosissimus est. Finit verò primum quaternarium quartus, & hic, quod ad diuinam celestemque causam attinet, afferret iudicationes morborum taliũ & pericula: verum iudicat raro, quia per pauci talium mouentur diebus paribus, & peculiaris materiæ motus, qui fit aliquo impariũ qui adiacent illi, tertio dico, aut quinto, trahit ad sese iudicationes. Hanc ob causam sæpe fiunt hæc die quinto, quanquam non raro etiam tertio. Ob id ergo dicit quibus terribile aliquid quinta die fiat, moriuntur spirituosi, non longè post. Recenset verò vt exempla quædam

quæ sunt terribilia, Vt si aluus repente humida deijciat, & fiat deliquiũ animi (hęc enim est pessima iudicatio sine conferentia & tollerantia, sed affatim & repente prosternens vires) Aut fiat vocis priuatio (aphonia enim sine manifesta causa fiens internecionem indicat) vel conuellatur vel singultiat. Vtrũque enim horum ab ardente febre est lethale. Si horũ quid accidat, significatur mors: si his accedat circa mustacem, hoc est sub naso, seu internasum & mentum, & circa frontem, & ceruicẽ ab occipitio sudor, significatur iam iam immi nere mortem, morituresque homines non longe post spirituosos. Quia talis sudor exolui iam, & expirare innatum calidũ indicat. Spiri tuosos vocat Hippo. eos qui spiritu sublimi re spirant, qui toto simul corpore & naribus videntur respirare. Sent^a. 63.

Quibus per febres crura fiunt tuberculosa, & facta diuturna immanentibus febribus non sunt concocta, & incidit strangulatio in faucibus, tumore nullo circa fauces aprente, & non sint concocta sed extincta, consueuit talibus sanguis ex naribus fluere, atq; si plurimum fluat solutionem significat morbi, alioqui longitudinem, quanto autem minus

fluit

fluit tanto deterius & longius. Si autem alia facilia fuerint, expectare tali dolores in pedes, qui si pedem affecerint, & dolorosus permaneat, circum inflammatus, & non leuetur paulatim, peruenient & ad ceruicem dolores & in clauiculam, & in humerum, & in pectus, & in articulum, & hunc oportet tuberculosum fieri. Extinctis verò his, si manus cõtrahantur, & tremulæ fiant, conuulsio talem apprehendit, & desipientia. Certe & phlyzacia in superciliis & rubores tenent, & palpebra altera ad alteram germinat, & dura phlegmone præhendit, & tumet vehementer oculus, & desipientia valde crescit. Noctes autẽ magis significant quàm dies ea quæ ad desipiẽtiam pertinent.

SI cui est cum febre, tumor aliquis præter naturam, quacunque in parte, & manente febre euanescit, timor est ne in partem quãpiam humor rapiatur: atque si tumore euanescente, pars alia dolere, vel aliter pati incipit, in eam timere raptum, est rationi consonum. Porrò cum humor qui ex parte aliqua in aliã venit, & in ea neque maturatur, neque resoluitur tempestiuè, sed immoratur plurimùm, inde

inde rursus rapiendum aliò, suspitio est probabilis: tuncq;, nisi quod aliud certius signum intercurrat, recursurum in eandem partem ex qua venit, merito coniectes, quia eam partem debilem esse constat, cum sit quæ primo laborauerit. Nam futurum esse abscessum, quocũque ex morbo, cognosces (vt in prognostico dicitur) ex morbi vltra constitutionem propriã productione, sine malis signis: Quam autẽ in partem fiet, qui expectatur abscessus, ex his cõiectabis: Primum quidẽ, si quæ pars per morbum dolet in eam fiet: deinde, si quæ est homini insigniter debilis: Post hæc, si qua ex parte iam ante, humor mutatus est, in eam recurret: Postremo si nihil sit horum, in partes adenosas, aut articulos. Exitus autem humorum, qui multos hac & illac abscessus faciunt, optimus esse consueuit, multas in partes dispergi, & in quemcunque abscessum portione aliqua insumpta, ita consummi longo tempore: pessimus verò in principem partem postremo, quę longo morbo debilitata sit, impingere. Ex his facile intelliges causam omnium quæ in hac oratione continentur, quæquidem non vt necessario, semperque, sed neque vt casu, ac citra causam perse euenientia, oportet te accipere, sed vt rationem habentia optimam, quam possis ad alia quam plurima transferre. Quibus

bus igitur per febres crura sunt tuberculosa, & tubercula diuturna iam facta plusquã quis expectaret fore, manente febre extincta sunt, idest euanuerunt, non concocta prius: quibus (inquam) hæc acciderunt, & incidit strangulatio in faucibus, nullo circa eas apparente tumore, talibus consueuit sanguis fluere ex naribus. Nam, quia febris manet cum euanescunt tubercula, constat ea resoluta non esse, non sunt autem maturata, superest, vt alio succi rapiantur. Si igitur in faucibus apparet strangulatio, indicatur eo rapi. Nullus verò tumor circa fauces apparet, non igitur impingunt in eã partem succi (non enim tanta copia acutissimam & grauissimam cynanchem faceret, nullo succo extra laryngem refusso) sed plenis canalibus sursum per eam partem repere: rectitudo ergo ferendorum succorum, fluxum ex naribus pollicetur, nisi per facultatis impotentiam, & cerebri debilitatem, aliquid grauius incidat: atque si plurimum fluit, solutionem significat morbi. Nimirum ea euacuatio, est decretoria vt signum, & causa, & cum copiose fluit perfecte fit, atq; solutionem morbi facit, & significat. alioqui (hoc est nisi copiose fluat) significat, vt alia omnia decretoria non decernentia, morbi longitudinem, nisi mors anticipet. Est enim quodcũq; tale decretorium per

uitiosum aut longum, & quanto minus fluit, tanto deterius est & longius, quia tanto est imperfectius & minus iudicans. Proinde vitupe rat toties Hippocrates stillas sanguinis ex naribus. Si igitur fluit sanguis ex naribus, sed parcissimè, ambiguum signum erit, mortem aut longitudinem indicans. Distingui ergo debet, vt alia omnia ambigua ex alijs signis. Si quæ alia lethalia, aut quod aliud valde lethale accedat morietur paulo post, delirus aut conuulsus, si verò alia omnia facilia fuerint, quod in prognostico dicit, si cætera appareant vt in conualituro, longitudinem & iudicationem difficilem oportet expectare, quare & abscessus alios. Merito igitur expectes humorē eo redditurum, vnde venit, in pedes igitur. Quare tali, dolores in pedes futuros expectes: qui dolores, si pedem affecerint, & pes maneat, hoc est plus solito duret dolorosus, & circum inflammatus, & non leuetur paulatim, vt scilicet solent ita affectæ partes, fient rursum alij abscessus, & repulsis iterū sursum succis, peruenient dolores in clauiculam, humerum, & pectus, & articulum (articulum antonomaticè vocat coxā, is enim est magnus articulus) hæ enim partes solent tales abscessus excipere possunt verò excipere & genua, & cubiti, & partes post aures, & aliæ his proximæ, solent

verò

verò ſæpe excipere, quæ hic dicuntur partes, atque inter has coxa præcipuè ob magnitudinem articuli: iuxta quam etiam tubercula oriri ſolent, quod inſinuat, dicens, & hunc oportet tuberculoſum fieri. Hæc quoque, dolores ſcilicet dictarum partium, & tubercula, extingui poſſunt, paulatim iam tandem cõſumptis ſuccis, aut rurſum in alias partes conuerſis: periculum autem eſt poſt tam diuturnam affectionem, ne membra præcipua iam ſint adeo debilitata vt recipiant, atque inter ea cerebrũ maximè ex articulis paratum eſt recipere ob rectitudinem. Quod ſi euenit, accedent ſigna quæ paſsionem cerebri ſignificent, vt conuulſio, & delirium, & oculorum morbi: ij precipuè qui ex craſsis ſuccis fieri ſunt nati, vt φλυζάκια ideſt puſtulæ in ſuperciliis, & rubores, & extuberantia palpebræ ſuperioris, & phlegmone dura, hoc eſt ſcirrhoſa. Nam delirium & conuulſio læſiones ſunt actionum quæ primo ad cerebrum referuntur: oculus verò tantam rectitudinem & viciniam habet cum cerebro, vt eius mala optime ſoleat indicare. Dicit tandem, his noctibus magis quam diebus creſcere deſipientiam. Nimirum cerebri paſsiones omnes quæ ex ſuccorum in eo redundantia pendent, augentur noctibus, ob ſomnum

& ob

& ob ipsam noctem quæ causa est analoga somno, grauans scilicet caput & succos intro pellens. Hanc ipsam ob causam euenit morbos oculorum augeri noctu, vt idem Hippocrates docet quinto epidem. non longe à fine. Nimirum oculi laborant cum cerebro, quare cũ cerebrum nocte lędatur, necesse est lędi & oculos. Sent.ª 63.

Signa autem multa potius fiunt in numero impari quàm pari, vtrouis autem horum numerorum fiant, pernitiose superueniunt.

DIes impares vocari Hippocrati eos qui sunt iudicatorij dictum est sæpe, accidere verò multo plura signa ijs diebus, quàm non iudicatorijs, manifestum est. siquidẽ hoc non de pathognomicis intelligi debet, cũ hęc cùm ipso morbo incipiant & permaneant, sed de superuenientibus, quæ sunt salutis aut mortis, aut decretoria, hæc verò vtraq; in iudicatorijs morbi accipiunt. talibus enim accidunt non solùm iudicationes, sed & mutationes insignes in melius aut deterius, quæ superuenientibus mutationibus insignibus, concoctionis aut contrarij, aut signis salutis aut mortis, agnoscũtur. Itaq; signa diebus iudicatorijs superueniũt, potius quàm alijs. Sed quod addit, est animaduersione dignũ. Videtur enim dicere,

dere, nihil refferre ad iudicationem, quali die fiant, sed solum qualia signa sint. Siquidẽ dicit, vtrouis horum numerorum fiãt signa, perniciosi superueniunt. Intelligi certe hoc debet de signis perniciosis, non enim quibuscunque signis superuenit morbus porniciosus, sed solũ pernitiosis. Itaque dicit, vtrouis numero fiant perniciosa signa, perniciosum morbum superuenire, quasi nihil referat quo numero fiant. At vero hoc alienum est à veterum sententia, celebratissimũ enim est à Galeno, firmiores esse significationes, quæ diebus decretoriis fiant quã quæ aliis, & signa mala tunc esse deteriora, & bona meliora. Atque adeo Hippo. ipse toto opere epidemiων in historiis curauit narrare præcipue quæ contẽplabilibus diebus fierent signa, quasi illis diebus maiorẽ habeãt vim. Proinde oportet intelligere, Hippocratẽ non negare, facere aliquid diem ad significationem, sed asserere, non adeo facere, vt pernitiosis, ꝙ non accidant die impari, non superueniãt morbi pernitiosi: quim poti⁹, vtrouis numero fiant signa pernitiosa, superuenire morbos perniosos: quia signa pernitiosa, etsi ob diem posint plus aut minus talia fieri, tamẽ quia perse sunt talia, semper sunt talia: quia quod inest perse alicui semper inest. Igitur signa pernitiosa vtrouis die fiant, significãt mor

bos pernitiosos. Sent.^a 64.

Hos si ab initio purgare volueris, ante diē quintum facito si murmurauerit venter, sin minùs, à medicamentis abstineto. Si autem murmurauerit, & deiectiones biliosæ sint, scamonia subpurga mediocriter. Quod verò ad aliam curationem attinet, quam minimū offerre tum cibos, tum sorbitiones, vt melius habeant, nisi decimam quartam fuerint egressi.

HOc ad curationem omnium acutorum morborum videtur mihi pertinere, nihil enim est aliud, quā quod in aphorismis generatim dicitur. Nam quod illic dixit, Incohantibus morbis siquid videtur mouendum, hoc hic, hos si ab initio purgare volueris. Nimirum voles purgare, cum videtur, atque tūc incohantibus morbis, hoc est ab initio facies. Videri autem debet, cum materia turget, neque solum cū vere ac proprissimè turget, hac & illac reciproce actam, sed vtcunque succi quieti non sint, & ex parte in partem ferantur præcipuè cum feruntur versus ventrem: nam quo vergit natura succus per loca conferentia eo oportet ducere. Itaque murmurare ventrē & deiectiones biliosas apparere non propris-
simam

simam, turgentiam tamen quãdam significat, se ferri ~~enim~~ bilem sponte versus ventrem. Cũ ergo hæc apparent, merito voles ab initio purgare. Debes verò id facere cito. Nam medicari oportet in valde acutis, si materia turget, eadem die, tardare enim in talibus malũ est. Hic non de valde acutis solum, sed de acutis omninò agitur, neque de turgẽtia exquisitissima, proinde eadem die fieri, neque perpetuum, neque necessarium; illud tamen firmum ratũque sit, non esse cunctandũ, sed vbi vissum fuerit ab initio purgare, faciendum cito. Nunc hoc cito definit, dicens faciendum intra primum quaternarium. Satis enim festinatur cum intra primum morborum impetũ, qui quatuor dierum est, fit. Itaque dicit, ante diem quintum, hoc est intra primum quaternarium. Constat vero hoc, & primo, & secundo, & tertio, & quarto, fieri posse: rarò verò vltra hos fieri debet, quia in acutis plærunque mox à primo quaternario firmantur succi, & retinentur concoquendi. Proinde intra hos dies, si dicta signa affuerint, purgare oportet scamonia, quia bilem subducit. Constat verò quòd & alio quocunque cholagogo, nominauit autem hoc vt nobilissimum. Non oportet autem vehementem hac occasione fieri purgationem, quia cum biliosa

ſint excrementa & ſponte ſua ferantur in aluum mediocris ſufficiet, & in vehementi erit periculum ſuperpurgationis. Vt ergo melancholicos iubet vehemẽter, ita bilioſos mediocriter purgari. His intra primum quaternariũ actis, quod ad reliquam curationem attinet, à quinta vſque ad quatuordecimã oportet quã minimum offerre, tum cibos, tum ſorbitiones vt ægroti meliùs habeant. Sed dices videri deeſſe plurima ad talium curationem, ac proinde doctrinam hanc admodum mancã. Certe non eſt, ſed aperte aut per inſinuationem, tota acutorum curatio perfectè traditur, & ea optima, atque Hippo. dignisſima. Quod vt intelligas. Scias duas eſſe occaſiones præcipuas, vtendi auxiliis magnis, & nobilibus, in acutis morbis: principium, cum adhuc multitudine laborat corpus, & ſucci nondum ſunt firmati: & inclinationẽ, cũ iam concoctione perfecta, vis concoctrix cedit expultrici. Reliquis temporibus, quæ inter hæc ſunt, melius eſt quietẽ agere. Tunc enim natura nullis euacuationibus adminiculatur, quia retentioni & concoctioni ſtudet. Hãc ergo tu debes iubare quieſcens. ſit autem hoc quieſcere, nihil aliud quã curare vt victus recte inſtituatur, & obſeruetur. Quod vt doceat, dicit, quam minimum offerre cibi & potus, hoc eſt, vt, prębens id cũ

quo

quo possit durare, etsi quid errati casu incidat sustinere, prebeas quã minimum (his etiam tu adiunge alias omnes considerationes ad victũ probe instituendum necessarias) nisi decimã quartam fuerint egressi. Nomine decimęquartæ intelligit diem decretoriũ cuiusque morbi. Merito verò si nominatim dicenda dies quæpiam fuit, huius potius meminit, quia est finis acutorum maximè communis. Itaque perinde est dicere, nisi decimam quartam fuerint egresi, ac si dicet, vsque dum inclinare cæperint, tunc enim & redeundum ad euacuatoria est, nisi sponte iudicentur, & augendus cibus, & si quid intemperiei partibus hæsit, corrigendum. sent. 65.

Cum febricitanti decima quarta die aphonia accesserit, nõ consueuit solutio cita neque morbi decesio fieri, sed tempus significat cum autèm apparuerit hac die, diuturnius coincidit.

APhoniam quatuordecima die accidentẽ, significare dicit morbi longitudinem, ac multo magis cum ea die contingit, quàm cum vlla alia. Intelligi autem debet hoc si reliquã omnia promittant salutem. Nam cum aphonia per febres continuas sit signum adeo lethale, si quod aliud ex lethalibus ei accedat,

significabit citam mortem, si autem nullum, tardiùs aut liberabitur aut morietur, vt facultas magis aut minus constabit. Ponit verò nunc Hippocra aphoniam solam, merito ergo intelliges nullo alio lethalium accedente. hæc verò significat ita quia signum lethale est, & quodcũque tale, cui reliqua omnia renuunt, significat longitudinem. (Itaque & in quocunque alio lethali, eadem ratione prædicendi, vti possis) præcipuè verò in die decretorio, q a tali die significationes omnium signorum firmiores fiunt. Inter decretorios verò quatuordecimo maximè apparentia diuturnitatem significant, quia acutorum exacte is vltimus finis est. Si igitur exactis omnibus acutorum finibus, incipiunt longitudinis signa denuo apparere, maior significatur productio, quàm si prius apparuissent.

Sent^a. 66.

Cum febricitanti lingua quarto die conturbate loquitur, & aluus egerit biliosa humida, talis delirare consueuit. Sed oportet obseruare quod succedit euenientibus.

PErturbata loquela in febribus acutis cùm alui egestione biliosa, significat bilem redũdare, & in caput efferri. Nam cum perturbate

bate loqui posſit quis, ob mentis perturbatio nem citra corporalē vllam paſsionem linguæ, aut ob laxitatem ipſius linguæ penitus irrigatæ pituita, aut etiam ob bilem pungentem, & conuulſoriè facientem linguæ muſculos moueri, accedens deiectio biliosa, in bilem potius iubet eius paſsionis cauſam reijcere, nulla cum ſit potior ratio agnoſcendi ſpeciē ſuccorum, qui in corpore redundant, quàm ab exeuntibus: redundante verò in corpore bile linguam titubare, eius lationem ſignificat in caput. Quòd verò id quarto die eueniat ob diei iudicatoriam naturam prognoſticum confirmat, & quòd tam cito mutatio ea in deterius fiat, ſignificat magnam morbi acutiem hinc verò quid ſupereſt aliud, quàm vt phreniticus homo fiat & deliret? niſi valde firmam habeat virtutem, quæ à cerebro vehementer repellens, aut in aluum copioſe retrudat, aut per nares emittat, antequàm malum firmetur in phrenitidem? atqui quoniam poteſt ita fieri, Hippocrates qui ſiquis animum aduertat, vel prudentiam ad res gerendas nos ſemper docet, non vult, vt mox feramur præcipites in prognoſticum, affirmantes, futurum vt deliret. Sed oportet (inquit) obſeruare, quod ſuccedit euenientibus. Euenientia vocat nunc, ſigna ſuperuenientia,

cuiusmodi sunt, loquella illa perturbata, & fluxus alui biliosus oportet obseruare quid his succedat, ipse enim decursus, quod futurũ est indicabit. Itaque prudentiæ gratia, oportet dictis signis non omnino fidere, sed adiungere eis alia, quæ posteriùs superuenient. Nã si deliraturus sit, aluus supprimetur, ac fortasse vrina reddetur tenuior, & stillæ sanguinis fient, & rubri oculi, instabiles, aut inconniuentes, & venabitur muscas, & ex taciturno loquax, aut ex loquaci fiet taciturnus aut quædam horum fient: Sin minus, aluus fluet copiosiùs, loquella fiet expeditior, & cætera omnia inclinabũt ad sapientiam.

Sent: 67.

AEstiuo & autumnali tempore, in acutis sanguinis destillatio repentina contentionem & magnam inflammationem circa venas, significat, & in posterum diem vrinas tenues futuras, atq; si ætate florescit, & corpore exercitato, aut bene carnosus, sit, aut melancholicus, aut ex potu manus tremulæ, bene habet desipientiam prædicere aut conuulsionem, atque si paribus diebus superueniant melius, in iudicatione verò pernitiosum, nisi multus satis effusus sanguis viam redundantiæ, fecerit

cerit per nares, aut per ſedem, aut abſceſſus, aut permutationes, aut dolores hypochondriorum, aut inteſtes, aut in crura. Coſtis autem his, viæ patent ſputis, & vrinæ craſſæ leues & albæ.

Sæpe vituperauit Hippocrates in Epidemijs præcipuè, & prorrheticis, ſtillas ſanguinis ex naribus per febres cõtinuas, pręcipuè verò die quopiam decretorio accidentes: nunc quam affectionem ſignificent docet, dicẽs, ſignificare σιντονίην καὶ φλεγμασίην, interpretantur plærique, robur & ardorem, obſcuram & difficilem reddentes ſententiã: nihil enim ſignificat minus hoc ſignum quam robur, lethale cum ſit. Sed σιντονιὴν ſignificat tentionem, φλεγμασιὴν ardorem, cõſtat verò ardore cum tentione venarum ſignificari affectum in eis phlegmonoſum, quaſi venæ tenentur, laborante homine laſſitudine phlegmonoſa. Itaque dicit ſtillas ſanguinis è naribus, fieri cum ſanguis redundat in venis capitis circa naſum, & ob malignam qualitatem, vel quod per facultatis expultricis debilitatẽ, longam moram illic trahẽs inflamet ipſas venullas & earum oſcula, quæ inflammata minus

nus iam possunt deponere, quia ob tentionē fibrarum, minus potest facultas niti, irritantur verò assiduè, & eam ob causam destillatio fit crebra, nulla tamen copiosa essusio. Hæc affectio æstiuo & autumnali tēpore fieri solet, quibus scilicet temporibus morbi acutissimi & periculosissimi. Verè enim fluxus sanguinis boni & copiosi consueuerunt fieri, tentanti & maligni æstate & autumno potiùs, cum febres acutæ, & facultates languidæ sunt. Atqui, etsi hic lethalis casus sit, nō proinde nō fiet, vt multi ex eo conualescant. Neq; enim lethale dicit, quod solis morituris inest, sed ex quo mori solent multi, etsi plures etiam liberentur. Proinde hic casus tres exitus habere potest, pessimū, vt qui ita ægrotat cum delirio aut conuulsione moriatur: optimum, vt soluta phlegmone venarum, & roborata virtute, copiosus tandē aliquis ex naribus fluxus fiat, aut repulsus ex supernis, qui per eas partes exire non potuerit, per hæmorrhoydas exeat, aut mulieri per vterum: mediocrem, vt abscessus aut permutationes faciat. Abscessus dicitur collectio humoris in partem aliquam: permutatio, est morbi in morbum mutatio, euenit eidē rei esse vtrūque, cū superueniente abscessu soluitur morbus prior. Vtrūuis accidere potest in hoc mor

bo,

bo, soluta enim, aut non omnino soluta febre, possunt succedere dolores hypochondriorũ, multitudine succorum eo collecta, aut abscessus possunt fieri in testes, aut in crura: ita etiã in coxam, aut alios articulos, aut partes laxas. Porrò hi abscessus possunt manere durati & incurabiles, vt sæpe factum vidimus, aut solui paulatim, materia cocta & euacuata per sputa, aut effusiõe multæ vrinæ crassę & albę. & leues: nam velut quibus speratur abscessum futurum ad articulos, liberat ab abscessu vrina multa, crassa & alba facta, ita quibus abscessus est factus, eius solutionis fit causa. Dicũtur verò hic crassæ leues & albæ, non quę crassitiæ mediocres, habentes albas & leues subsidentias, sed quæ crasso lacti similes, tales enim sunt quæ à crassis succis corpus purgant, & quæ pro fluxu sanguinis, qui in morbi initijs defecerit, solet postremò superuenire, vt aphorismo citato dicitur qui est 74. sectionis quartæ ex tumore testiculorum expectabis potius sputa, ex hypochondrijs aut cruribus vtrunuis: nam vt secundo Epid. dicitur tussis sedat testium tumorem. Hos exitus cum habere possit ꝓposita affectio: pessimũ maximè timebis in iuuenibus, & corporibus plenis, exercitatiõe bene nutritis, & bene carnosis & in

atra.

atrabiliarijs, & vinosis, quibus ex potu vini solent manus esse tremulæ, vt extremè senibus, nam iuuenes ob caliditatem temperaméti acutiùs ægrotant, & periclitãtur magis à raptu humorum in caput, bene carnosi, periclitantur ob copiam sanguinis, & caliditatem naturalem: atrabiliarij, omnium maximè sunt parati ad deliria ob humoris naturam, sed & ad conuulsiones, ob siccitatem & duritié neruorum: iam verò vinosi, & temulenti, omniũ maximè periclitantur delirare & cõuelli, quacunque ex causa. Sunt enim eis mens & neruorum genus maximè læsa. His igitur deliriũ timebis & conuulsionem, quibus nihil erit horum, abscessus meliores. Significationem stillarum malignarum, auget vrina, die sequenti reddita tenuior, quia vt in phreniticis, ita in paratis delirare, vrinam aquosam reddi, suspitionem auget, fit siquidem succis sursum euntibus. Proinde dicit significare in posterũ diem vrinas tenues futuras, non ita quidem vt necesse sit, post stillas mox fieri, sed quod soleat, nimirum eadem causa quæ stillas fecit, nata est tenuitatem vrinæ facere, raptus scilicet succorum in superna. sent^a 69. 70. 71

Febri singultuosæ, succum silphij, oxymeli, daucum terens potandum da: & chalbanũ

in melle, & cyminum in eclegmate, & succū ptissanæ sorbendum. Euadere autem huiusmodi non potest, nisi sudores decretorij, & somni æquales superueniant, & vrinæ fluxerint crassæ & acres, aut in abscessum firmetur. Nux pinea & myrrha in eclegmate. Potandum verò his da oxymeli per quam exiguum, si autem siticulosi vehementer sint, aquam hordei.

FEbris singultuosa non est, cui singultus aliquando accedit, neque cui in extremo iā vitæ constituto homini, (ita vt fit) superuenit, sed quam à principio ac semper, aut semper fere commitatur. Hanc Galenus & eo iuniores, non ponunt in differentijs febrium, sed ponerent in tractaratione de febribus cū accidentibus. Accidente enim quodam distinguitur ab alijs: verum veterrimi qui partitiones morborum non deduxerant ad tam exactum, multas differentias statuebant ductas ab accidentibus, velut febres sudatorias, & febres laboriosas & huiusmodi. Esse febrē hanc grauem & periculosam, inde intelliges, quòd Hippocrates dicit, euadere autem qui ita est affectus non potest, nisi superueniant su-

dores

dores decretorij, & reliqua. Causa autem est, quia necesse est abundet multus malignusque succus, isque imbibitus in membranis ventriculi, qui per sese periculosus est, accedente verò continua & acuta febre, magnam etiam copiam subesse toto corpore, ac præcipuè circa internas partes, significat. Nam singultus ille ab inanitione non erit (vt fortasse qui post dies multos, confecto iam ab ardente febre, superueniret) cum ab initio febrem cõmittetur, ac multò minus à flatu (dissolueretur eñ ab ipsa febre (cum toto morbi tempore perseueret, superest vt eam habeat quam diximus causam, & vt ob id febris periculosa, & curatu difficilis sit. Docet verò hic Hippocrates non omnem curationem: nam frictionum, vomitionum, & clysterium meminisset, ac si res exigeret, etiam missionis sanguinis: sed eam præcipuè curationis partem, quæ ad hanc febrem maximè accommodatur, & ab ea, quę talis est, indicatur, nimirum à propria causa singultus: ea consistit in vsu potionũ, & eclegmatum resoluentium, & discutientium vehementer, & extrahentium, ac extergentium, vt partim extracti detersique succi ex membranis vomantur, aut deijciantur: partim discussi vehementer, exsudẽtur, aut mictione reijciantur. Huiusmodi sunt succus silplij, & puluis semini

minis dauci, potus ex oxymelite, velut si vtriusque dragmæ semissem des, ex oxymelitis vncijs duabus aut, tribus, cũ decocto aliquo ad eandem rem accommodato, vt fortè cum decocto calaminthæ, vt tenuior reddatur potio: & eclegma ex melle despumato cum galbani & cymini momento: habemus etiam multa alia in officinis, quibus hoc casu rectè vtemur, velut serapium ex menta aromatizatum, aut ex absinthio amaro (ponticum enim vi extergendi caret) cum diatriων pipereων, aut diacalaminthes, aut diaspolitico. Quin etiam censeo hoc casu theriacæ, & mitridatici, esse salutarẽ vsum, ac fortasse etiam erit vtilè, hos ad sudorẽ cogere decocto ligni sancti, cum rebus stomaticis parato. Nam vt dicit Hippocrates liberari non possunt, nisi sudoris decretorij, hoc est copiosi cum bona tolerantia & conferentia (quæ significabunt tibi somni æquales, id est placidi, non interrupti) & vrinæ fuerint crassæ, hoc est multitudine succorum perturbatæ (non enim profectò crassæ & mediocres, vt quidam interpretantur) & acres, hoc est mordaces, vt ipse ægrotus mordeти se sentiat (indicat enim hoc, acrium aut salsorum euacuationem) aut in abscessus firmetur malum, vt scilicet solent

alij

alij morbi graues & difficiles à quibus homines euadunt. Cum ergo ſine his euadere non poſsint, hæc ſi non fiant, facere oportet, vt ab eodē Hippo. 6. Epid. dicitur. Eadem intentione iubet Hippocrates dari eclegma ex nucibus pineis, cum mirrha, quod parari poteſt ex ipſis nucibus cum totis ſpherulis pineis, aut ex nucleis nucum pinearum, incoctis in melle, immiſſo puluere mirrhæ, quem poſsit recipere, ne ſit omnino abominabile. Efficacius eſt, quod ex exiguis, & reſinoſis ſpherulis paratur, pollet vehementi exterſione. Vſus huius medicamenti præcipuus eſt ad thoracis morbos, quibus vehementi exterſione eſt opus, vt procedēte ſermone videbim⁹, vt ſuſpicer, velut etiam Gal. caſu incidiſſe verba hæc in hūc locum, alioqui ſcribenda prius aut poſterius, in diſputatione de thoracis morbis. Quanquam & ad ſingultientem vētriculum, ſit hoc non parum vtile, ob exterſionem. Scimus eñ reſinà bene expurgari ventris membranas. Reliqua huius orationis pertinent ad victum. Dat enim pro cibo ſorbitionem ex priſſana, vt ſcilicet in alijs acutis febribus, daret verò, arbitror, Hippocrates non ſimplicem priſſanam, ſed paratam cum anetho, aut porrò, aut re alia incindendi vim habente, vt ſolitam eſſe parari antiquitus author eſt Gal. pro potu

dat

dat oxymeli per quam exiguum, valde scilicet dilutum, ne acetum mordeat ventriculum alioqui singultientem, & vt sit potui idoneum. Si verò sint ægroti valde siticulosi, ferre nõ poterunt potum oxymelitis (auget enim sitim vt lib. 3. dicebatur) quare tunc dare iubet decoctum hordei, quod sitim aliqua ex parte soletur. Fuerit verò expediens, hordeum in aceto præmacerare, aut aceti tãtilum adijcere, quia sitim sedabit strenuiùs, & incindet pariter ac exterget, atque ita, magna ex parte, cũ dictis medicamentis conspirabit, obsistens tamen ardori, ne is plus quam ferri possit, augeatur.

Sent. 72. 73. 74. 75. 76.

Perineumonica autem & pleuritica ita oportet considerare, an acuta febris sit, & dolores lateris, aut alterius aut vtriusque, atque an doleant, cum spiritus sursum fertur, & tusses insint, & sputa educantur ruffa vel liuida, aut tenuia, & spumosa, & florida: atque si quid aliud diuersum his habeat, præter ea quæ didicimus. Ita oportet deducere. Si dolor sur- 73
sum penetrauerit ad clauiculam, vel ad mãmam, & brachium, secare oportet venam internam in brachio, quacũque parte dolor sit, secundum eam, auferre verò secũdum corpo- 74

ris habitum, & anni tempus, & ætatem, & colorem: ampliusque confidenter, si acutus sit dolor, vel ducere vsque ad deliquium animi. Deinde post hæc clystere vti. Si verò sub thorace dolor sit, & infestauerit valde, aluũ pleuritico subpurga, in medio autem purgationis nihil da, post purgationem autem oxymeli. Pharmacum autem dabis quarto die, tribus primus diebus clysterem submittere, atque si non leuetur ita, subpurga, custodia deinde sit vsque dum sine febre fiat, & septima dies sit, deinde si in tuto esse videatur, primùm cremorem exiguum, & tenuem, & melle conditum, præbe, si verò reuocetur facilè & facilè spiret, & sine dolore sint latera, paulatim crassius & plus, & bis in die.

REpetitionem facit Hippocrates, multorum quæ dicta antea sunt, neque sanè proinde censendum est, absurdam tractationem esse, & Hippocrate indignam. Nã multis repetitionibus vtuntur etiam probatissimi autores, maximè cum ad finem iam properat disputatio. Neque sanè hæc repetitio quæ in manibus est, sit omnino inutilis, nam etsi plæraque

raque dicta antea sunt, quæ ad agnitionem & curationem perineumoniæ & pleuritidis pertinent, quædam tamen non inutilia adduntur nunc, quæ fuerant antea prætermissa, multa alia dicuntur aliter, quæ intelligere erit ex vsu, vt quæ partim idem, partim diuersum aliquid contineant. Imprimis hic quoque, velut & in secundo libro, videtur mihi perineumonica & pleuritica vocare, non exquisitam solùm & perineumoniam & pleuritidem, sed nothas etiam, ac denique dolores quoscunque, qui videantur latera aut thoracem obsidere. Nam, vt sæpe monui, non erat eo tempore ducta morborum partitio ad tam exactum, neque medicina adeò recesserat ab empyrica, vt solis pathognomonicis signis definirent, sed syndromas facerent signorum, coniungentes cum pathognomonicis etiã assidentia: & superuenientia. Velut nunc perineumonicam aut pleuriticam passionem esse dicit (hæc à se inuicem interim non distinguens) si acuta sit febris, & dolores lateris, aut alterius, aut vtriusque (speciem doloris non definit) atque si doleant cum spiritus sursum fertur, & tusses insint, & sputa educantur, ruffa vel liuida, aut tenuia, & spumosa, & florida hoc est

rubicunda, aut variegata, aut aliam præter dictas differentiã habentia. Hæc est syndrome quam hoc loco describit. Constat verò, sputa huiusmodi neque perineumoniæ neque pleuritidi esse pathognomonica, sed vtrique superuenientia. Sed mireris, cur dicat, an doleãt cum spiritus sursum fertur, fertur enim spiritus sursum in expiratione, solent verò pleuritici dolêre multo magis in inspiratione cum dilatatur thorax. Intelligendũ verò est Hippocratem hic loqui, de dolere, qui sentitur tussiendo, qui magnus esse solet, fit verò tussis expiratione vehementi, proinde dolorem tussis, dicit fieri in latione sursum spiritus. Post syndromen accedit ad curationem, quam nõ exorditur à fomentis vt lib. 2. fecit, sed prætermissis his, quæ tentandi gratia admouebantur, à missione sanguinis & ex purgatione, adhibens eandem distinctionem dicens, Si dolor, sursum spectet, mittendum sanguinem ab interna vena cubiti. Explicat nunc multò magis qua ex parte, dicens, quocunque latere dolor sit, eo esse mittendum sanguinem. Superioribus annis cũ velut e cimericis tenebris cœperunt Galeni & Hippocratis opera emergere, plurimum altercatum est medicis, qua ex parte sit secãda pleuritica vena, quoniam Auicena, & alij fere omnes arabes

bes ex contraria secandā contendunt. Verùm iam omnibus ferè ventum est in sententiam græcorum, secatur quæ iam vbique in brachio lateris affecti. Quantitatem mittēdi sanguinis lib. 2. definiuit coloris mutatione, nunc corporis habitum, anni tempus, & regionem, & colorem hominis, iubet considerare: quod inconstantiæ, quin & contradictioni, imputat Celius Aurelianus, verùm fallitur. Nihil enim repugnans continent hæc loca, quin potiùs deficeret fortaßè aliquid doctrinæ, nisi hæc illis adderentur. Non enim profectò omnes sustinent vsque ad mutationem coloris misionē sanguinis, neque pleuriticis omnibus eadem quantitate potest detrahi, sed cum Hippocrates iubet mitti sanguinem vsque ad mutationem coloris, si fieri posit intelligit, quosdam enim priùs vel examinaueris, tunc ergo considerare debes omnia quæ ad hominis naturā & res non naturales, quibus vtitur, spectant, vt in ea omnia respiciēs alteri plus alteri detrahas minus. Iubet verò Hippocrates non horrere copiam, sed audacter hoc in morbo sanguinem fundere, eadem exhortatione vsus est libro secundo, dicens, & non cunctari sanguinem confertim auferre. Tamen scias, vtranque in partem medicos peccare posse, etiam in hoc morbo. Multi enim qui confertim va-

cuati cito moriuntur, vacuati parciùs, lente liberarentur. Quare hanc ad copiosam missionem sanguinis exhortationem, ego velim temperari, eatenus saltem, vt vsque ad deliquium animi hoc in morbo non ducatur, etsi id iubeat Hippocrates. Nam tametsi non probo sententiam eorum, qui nunquam eousque esse ducendam missionem sanguinis contendunt, tamen in pleuritide, & perineumonia, & alijs thoracis morbis, quibus excreatio sit necessaria, fieri debere vnquam, nego. Quia in his parcendum multò magis est animali facultati, quam in alijs, qui à sola naturali coquuntur, & iudicantur. Itaque exhortationem hanc hactenus temperatam volo. Post missionem sanguinis iubet clystere vti, quod quidam iuniorum sequuti, nunquam antè missionem sanguinis, sed ab ea semper vti iubent clystere: quos plærique alij derident, dicentes antè esse vtendum. Verùm si quis quæ Hippocrates hoc opere scripsit attente legat, intelliget facilè, neutrum esse agendum perpetuò, sed sua occasione vtrunque. Ipse enim primo libro multis docuit, etsi pleuritis quæ non sit omnino leuis, missione sanguinis aut expurgatione curanda sit, nihil tamen esse prius agendum, si satietas aliqua in ventriculo sit, quam vt descendat, atque

que cum descenderit, quàm vt euacuetur clystere, aut glande. Hic verò, quasi nulla tollendi satietatem, aut redundantiam in intestinis, necessitas sit, sed propria solùm materia morbi sit vacuanda, iubet sanguinem prius mittere, mox clystere vti, vt si quid bilis agitatione sanguinis secretum sit, aut à natura reddita fortiori expelli paret, clystere subducatur. Itaque ob materias communes & ea quę in aluo collęcta continentur, rectius inijcitur clyster ante missionem sanguinis, ne vacuandis venis diducantur, ob propriam verò morbi, & quæ ex venis sit conuocanda, post missionem. Vtrum autem potius agendum sit res ipsa indicabit in occasione. Porrò cum aluus nimis sicca est mollire eam priùs clystère oportet ne missione sanguinis magis siccescat, quod procedente opere ab ipso autore dicetur. Hactenus de missione sanguinis, de expurgatione agit deinceps, dicens, Si verò sub thorace dolor sit, & infestauerit valde, aluum pleuritico subpurgabis. Vt libro secundo monuimus quandoquidem illic dixit, si eas quæ sub septo transuerso sunt partes dolor affecerit, hic verò, si sub thorace dolor sit, constat non de verè pleuritico eum agere,

quanquam pleuritici appellatione, sed de eo cui in hypochõdrijs sit primario dolor, simul verò cum ijs doleant infernæ costæ: neque de his vtcunque, sed cum venter murmurauerit: iubet enim hos expurgari ante diem quintũ, iuxta illam præceptionem, acutis morbis cõmunem, quam antea scripsit, dicẽs, Hos si ab initio purgare volueris, id ante diem quintũ facito, si venter murmurauerit. Igitur his quoque, si venter murmurauerit, pharmacum dare iubet quarto die. *Sed cur quarto, potius quam tertio, secundo, aut primo?* Certè, vt possis tribus primis diebus vti clysteribus, & eadem ratione, serapĳs, quia fortassè hæc erũt satis, vt corpus expurgetur, possisque ita pharmacum deuitare: sin minus, saltem corpus pręparauerint, fecerintque fluidum. Quarto igitur dare iubet, nõ quod necesse sit eo die semper dari, sed quòd si res citiùs dare non cogat: satius sit tribus primis corpus præparari, & satis sit dari antè quintum. Cœtera pertinent ad victus rationem, quã tenere debet, is qui pharmacum acceperit. Dixit secundo libro, mox esse sorbendam ptissanam ab accepto pharmaco, neque insigniter minori quantitate quã consuetum est, hoc nunc repetit, adijcitque, quod & illic dictum est, in medio purgationis nihil esse dandum, post purgationem verò dandum

dandum esse oxymeli, pro medicamētoso scilicet alimento, vt tantillum nutriat, vsque dū liceat cibis firmioribus vti, & reliquos succos qui expurgationi non cesserūt, excreari faciat. Custodia (inquit) sit deinde vsque dum sine febre fiat, & septima dies sit. Hæc custodia quā dicit, ad victum spectat, estque quod iubet, vt custodias ægrum sine vllo alio cibo vsque dū septima sit, & fiat homo sine febre. Nimirum ponit hæc fieri in pleuritide acutissima, & cuius constitutio sit septem dierum, alioqui crassiori cibo sit opus vt æger sufficiat. Quanquā & vsque ad septimum traducere ægrum solo oxymelite, censet Aurelianus esse nimium, & parum humanum, qua in re nonnihil illi concesserim, & nonnihil iusculi, aut etiam fortasse pulli exigui dari ægroto, permiserim, sed neque Hippocrates hoc præcipit quasi omnibus perinde faciendum. Non enim is erat, qui vnā aliquam victus rationem omnibus pleuriticis congruere, existimaret, nulla neque naturæ neque consuetudinis ratione habita: sed neque adeò multi fortasse sint quibus solum oxymeli gustare conueniat, per exiguum tamen sit si quid vltra detur vsque ad septimum. Deinde si in tuto (inquit) esse videatur, soluta scilicet febre, primum cremorem exiguum & tenuem melle conditum (quia pectoralibus omnibus

mel

mel vtiliter admiſcetur)prebe, atque ſi facile reuocetur. Hoc eſt conualeſcentia vt oportet procedat, quòd inde agnoſces quòd facile ſpiret, & ſine dolore ſint latera, paulatim dabis craſsius & plus, & bis in die.

Sent: 77.

Si verò non facile liberetur, potionis minus, & ſorbitionem exiguam, cremoremque tenuem, & ſemel, qua hora melius degit. Cognoſces autem ex vrinis. conuenit autem ſorbitionem offerre his. Ex morbis non antea quàm vrinas & ſputa concocta videris facta. Si verò purgatus multa deiecerit, neceſſe eſt dare, minimum autem & tenuiſsimum, non enim poterit dormire per vaſorum inanitionem, neque ſimiliter coquere, neque iudicationes expectare. Verum vbi crudorum coliquationes factæ fuerint, & quæ renituntur reiecerit; nihil obſtabit. † ~~*Cocta autem*~~
78. ~~*ſunt ſputa, cum ſunt ſimilia puri, vrinæ autē ſubſidentias habentes ſubrubras, velut grana orobi.*~~

CVm purgatus iam ſit homo, & tempus

con

constitutionis morbi præterierit, velut in hoc morbo diem septimam, siquidem à iudicatione recte habeat, & vt oportet conualescat, licet, Cibum paulatim augendo dare vsque dum ad consuetum per bonam valetudinem victum reducatur: si verò non facile liberetur, sed vt fit nonnunquam malum vltra suam constitutionem producatur, aut cum videretur iudicatus, denuo recrudescat, oportet rursum ad tenuem victum hominem reducere, dareque potionis minus, & sorbitionem exiguam, cremoremque tenuem, idque semel in die, ea hora qua melius habet. Sane hoc commune est morbis omnibus, circuitus aliquos exacerbationum habentibus, quia in paroxysmis cibum dare noxium est, vt in aphorismo dicitur: illud verò est notatu dignum, quòd Hippocrates, docet ex concoctione vrinæ & sputi horam leuissimam, velut inclinationis paroxysmi, cognoscere. Dignosci enim totius morbi tempora signis concoctionis, passim legas apud Hippocratem & Galenum, sed tempora singulorum paroxysmorum, nescio an alibi vt hic. Est verò res & verissima & quotidiano experimento confirmatissima, velut toto morbo excrementa mutationem quandã reci-

recipiunt motum alterationis totius materiæ referentem, ita & singulis circuitibus quandam aliam recipere illi similem. Nimirum in initio inuasionis excrementa retinẽtur, & corpora densantur, atque portio materiæ, quæ eius diei febrem accendere aut augere incipit, cruda inuictaque est, procedente paroxysmo alterationem suscipit, & funditur, & laxantur sensim corpora, vsque dum in inclinatione iudicatio quædam particularis fit. Itaque tempora singularum accessionum valde similia sunt temporibus totius morbi. Hinc fit, vt vrina, quæ rigente adhuc aut horrente corpore colligitur, difficile reddatur, & tenuior crudiorq; appareat, quàm pro totius morbi statu, quę verò in inclinatione, ea iam redditur facile, & indicat concoctionem quantam præsens morbi status ferre potest: ita etiam si quæ sputa redduntur egro, in initio inuasionis supprimuntur, & thorax constringitur, & passio recrudescit, tussisque premit arida, in inclinatione rursum redduntur facile & concocta, itaque præter mutationem quæ refert totum morbi motum, singulis paroxysmis circuitum quendam facit ipsa materia, quem refferunt excrementa. Sed & præter paroxysmos etiam ex ipso victu nascitur quotidie quædam alia excrementorum mutatio, nimirum quæ summo mane

exeunt

exeunt concoctiora solent apparere, quòd longiùs à cibo absint homines & quod somnus nuperrime antecesserit: quæ vesperi crudiora cõtrarias ob causas: hinc fit vt malint medici cõtemplari matutinas vrinas quam vespertinas, & eas quæ initio inuasionis colliguntur contemplari recusent, nisi in hoc ipsum, vt typum ipsum agnoscant, inde enim agnoscitur frigoris, rigoris, aut horroris hora, quòd tenuior & minus infecta colore exeat, quàm aliis horis. Ex contrariis igitur agnoscetur hora inclinationis. Velut & in pleuriticis aut perineumonicis passionibus, qua facillima sentietur esse inclinatio, ea putabitur inclinationis hora, quę & ad cibum capiendum est accommodatissima. Hac igitur dari volens dicit, qua hora melius degit, cognosces autem ex vrinis. Conuenit autem sorbitionem offerre his ex morbis non antea quam vrinas & sputa concocta videris, quantum scilicet ea die apparere possunt. Itaque idem prorsus docet nunc, dicens non ante dandam sorbitionem quam concocta hæc videris, & libro primo cum diceret nõ antequam calor ad pedes descenderit. Hanc esse legitimam huius loci enarrationem, intelliges primum ex verbis, deinde & ex re ipsa Dicit enim ἐν ὁκοτέρῃ ἂν ὥρῃ βέλτιον διάγῃ. videtur autem ὥρῃ de anni tempore, & die ho-

ra dici posse, de morbi tempore nō posse. Præterea dicit non esse dandam sorbitionem vsque dum concoctæ videantur vrinæ, quòd si de ea concoctione quæ vniuersalia morbi tēpora significat, intelligatur, falsum profecto sit Nam sorbitionem augere, cum madescit os iusserat, dare tamē exiguam tenuem & semel ante id tempus non prohibuerat. Intelligit ergo de ea concoctione vrinæ & sputi, quā quoti die affert inclinatio.

Sent. 77. [handwritten note]

Si verò purgatus multa deiecerit, necesse est dare, minimum autem & tenuissimum non enim poterit dormire per vasorum inanitionem, neque similiter coquere, neque iudicationes expectare. Verum vbi colliquationes crudorum factæ fuerint, & quæ renitebantur reÿcerit, nihil obstabit.

DIxerat libro secundo sorbitione in media cibos dare non conducit, at vbi purgatio desierit, tunc sorbitio detur, sed consueta minor, deinde liberalius perpetuo exibeatur, si & dolor cessauerit, & nihil aliud obstiterit. Hoc idem est quod præsenti loco docet. Nimirum non esse dandam sor-

ſorbitionem copioſam mox à purgatione vt medici Cnidij faciebant, ac vulgares medici nunc faciunt, quaſi vaſorum inanitionem copioſa refectione volentes rependere, & vt illi dicebant exæquare, ſed dandum tunc tenuiſſimum & minimum, quia ægrotus minus ſuſtinere poterit: conſiderandum verò, non quanto quiſque indigeat, ſed quantum ferat. Reddit nunc pulcherrimam cauſam, qua cibum, niſi paucisſimum, ferre non poterit, quia cum ſomnus humectationem quandam cerebri deſideret, per uaſorum inanitionem dormire non poterit, ac proinde neque ſimiliter ac priuſquam inaniretur, coquere, neque iudicationes, hoc eſt integras ſolutiones morborum, & concoctiones, expulſionesque ſuccorum qui in corpore reſtiterunt, expectare. Dices uideri hoc quod dicitur abſurdum, cibus enim datur vt poſsit homo durare donec morbus concoquatur, quo pacto ergo faciet, vt non poſsit iudicationes expectare? Certe niſi detur neceſſarius cibus, durare non poteſt, ſed neque ſi cibo obruatur. addidit, deinde liberalius perpetuo exhibeatur, ſi & dolor ceſſauerit, & nihil aliud obſtiterit, nunc explicat, quando nihil obſtabit, dicens, vbi colliquationes crudorum factæ fuerint, &

quæ

quæ renitebātur reiecerit, nihil obstabit cibos scilicet augere. Vocat colliquationes crudorũ concoctiones & effusiones, cum scilicet quæ cruda renitebantur, neque reijci poterant cõcocta iam reijciuntur. Ita vocat, quia cruda sunt lenta & velut concretionem habentia, cũ coquuntur lentorem deponunt, & ideo magis fluunt. Sent^a. 78.

Cocta autem sunt, Sputa quidem cum sunt similia puri, Vrinæ autem habentes subsidentias subrrubras, velut grana orobi.

SPutum concoctum puris habet conditiones, quà album & lene est, & non valde lẽtum, non tamen iam esse verum pus debet. citra suppurationes enim, coquitur sæpe peri neumonia & pleuritis. Vrinæ optimè coctæ albas potius subsidentias habent quàm subrrubras, sed & quæ subrrubras habent, modo habeant lenes & cum bono substantiæ modo infusura, concoctæ sunt, secundo post illas loco. Nam & in aphorismis & in prognostico ponit tales Hippocrates in bonis & concoctis: in aphorism. quidem dicens, quibus septima futurum est iudicium, nubeculam rubeã quarto die apparere: in prognostico dicens subrrubras cum subrrubris sedimentis diuturniores esse quàm quibus subsidentiæ albæ sint, sed

ca

eas etiam valde salutares. Quare cum Hippocrates orobo dicit similes esse subsidentias, colore solum intelligit, quod scilicet subrubræ sint, nam si substantiæ etiam modo intelligeret, vt subsiderent quædam velut spherulæ subrrubræ, nihil significaret minus, quàm coctionem esset enim vsti sanguinis, aut corrosi renis. Verum colore solo refferens orobum, est concoctionis, etsi non perfectæ. Quare suspicor cùm Galen. in commen. apho. 76. sectionis quartæ dicit sedimenta similia orbis fieri sanguine vsto, non admodum vsum nomine orobosimilis iuxta Hippocratis consuetudinem sed secundum imaginationem propriam.

Sent. 78.

Nihil autem prohibet & ad alios laterum dolores tepefactoria apponere, & ceromata, inungere autem crura & lumbos calido, & pinguedine inungere super hypochondrijs autem lini semen cataplasmati forma imponens vsque ad mammas.

ALios laterum dolores vocat, eos qui ex flatu, aut frigida intemperie fiunt, ad quos dicit vtendum tepefactoriis, non quod ad veras pleuritides non sit vtendum etiã talibus, sed quòd non solis vt in his, sed missione

etiam sanguinis, aut expurgatione. Portò videri possint hæc remissa esse medicamenta, si quidem ad has ipsas passiones, saculis ex millio & sale vtebatur antea. Certè intensione diuersis medicamentis vti iubere, quæ tamen ad idem genus pertineant, longè præstantius est, quàm vno aut intentione æqualibus, scientibus nobis vt plus aut minus vrget malum, augendas aut minuendas eorum vires, raroque æque vrgere vel duo. Inungere crura & lumbos in laterum doloribus, videtur aliquibus ineptum, inungendum enim aut sola latera, aut totũ corpus. Sed Hippocrates hac in parte respexit, solere refrigerationes plerunque ab his partibus incipere, & inde in viscera & ventres trasmittere, quam ob causam optima cautio est, in ventris aut laterum frigidis morbis, pedes & crura pannis calfacere. Sont. cade 78.

Vigente autem perineumonia, auxilium non habet nisi expurgetur. Atque prauum si difficulter respiret, & vrinæ tenues sint & acres, & sudores circa ceruicem & caput sint. Hi enim sudores praui, ab æstu & robore & violentia morborum. Nisi vrinæ multæ & crassæ prodierint, & sputa conco-

cta

cta venerint, quodcunque autem horum sponte venerit, soluit morbum.

PErineumonia quæ quod ad essentiam & propria accidentia attinet, vigere videtur, non expurgatur autem excreatione, lethalis est, & remedium nō habet, nisi vrinæ multæ & crassæ prodierint, & sputa concocta venerint: nimirum expurgari contingit pulmonem per renes, per arterias quibus pendent ab arteria magna, vt docet Galenus .6. de locis affectis. Si igitur sputa venerint concocta & copiosa, per euacuationem visceri propriā soluitur morbus, sed etsi non veniant adeo copiose, per vrinam solui potest. Interponit Hippocrates notas perineumoniæ in perniciem tendentis, dicens, prauum si difficulter spiret, & vrinæ tenues sint & acres, (quia vrinis tenuibus non expectatur remedium à mictione) & sudores circa ceruicem, & caput sint. Hi enim (inquit) sudores praui sunt, ab æstu, & vi morborum facti. De his sudoribus hoc idem scriptum reperies in prognostico, in quod edita iam sunt nostra commentaria.

Sent. 79.

Perineumoniæ eclegma. nucem pineam, galbanum in melle atico. Abrotonum in oxy

melite: piper: heleborum nigrum ferue factum etiam pleuritico in principio dolenti potrida. Bonum autem etiam panacem in oxymelite feruefactam & percolatam potu dare. Et hepatis, & septo tranuerso circundolentes, & quæcunque oportet in aluum, aut in vrinam in vino & melle: quæ autem in aluum cùm aquoso melicrato potandum copiose prebe.

DIximus nuper eclegma quod ex nuce pinea & Galbano paratur, perineumonicis aut suppuratis vtile esse imprimis, quamquã Hippocrates singultu laborantibus dari iuberet. Abrotonum, & piper, & panax in eodem genere medicamentorum sunt, & eodẽ modo prodesse possunt, quia scilicet calida & sicca, & tenuium partium, ac proinde discutientia, mou[illegible]tiaque, aut sudores, aut vrinas. Abrotoni semen orthopnicis conferre, & panacis succum pleuritidibus, dioscorides proprijs capitibus tradidit, eadem ratione proderunt hæc potu data, & hepaticis, & septo transuerso circundolentibus, quibus scilicet in hepate aut septo phlegmones, aut aliæ succorum collectiones sunt: nimirum diggerẽdo potenter, atque sudores aut vrinas aut vtrunque mouendo: hæc ratio curandi pleuriticos,

potio-

potionibus vehementer discutientibus, non admodum est in visu nostris medicis, quippequi post missionem sanguinis, & inunctiones, & mouentia sputa, & quæ ad has intentiones pertinent, nisi excreent ægroti, desperant seruari posse, ad nullam aliam transeuntes curationem. Scio tamen quendam, cui homo quidam vulgaris nescio quid huiusmodi in potu dedit, copiosissimo sudore excitato, seruatum esse breui, & thoracem laxatum, & sputũ redditum facile, cum septima iam esset dies, & nihil cœpisset excreare, & pene iam strangulari præ respirandi difficultate, periclitaretur. Idiotę etiam qui empyricè quorundam curationem aggrediuntur, exsudatoriis curãt pleuritides, sæpe cum optimo successu. Atqui profecto ratione non caret. Quare cum misso sanguine & appositis fomentis, & datis eclegmaticis, parum cedit pleuritis, vti suaserim succi panacis aut seminis abrotoni dragma, ex mulsa aut etiam vino, vt discutiatur. Helleborum etiam nigrum feruefactum iubet potu dare pleuritico in principio: hoc sane ad expurgandum, si expurgatione opus sit: quod antea dixerat, si sub thorace dolor sit dare helleborum, idque quarto die, aut omnino ante quintum. Cum iusserit dare quædam admouendam aluum, quædam ad vrinã docet quo

ex

ex liquore quodcunque dari debeat: quæ admouendum vrinam ex vino & melle: quæ ad aluum, ex mulsa copiose diluta. Quia vinum deducit in vrinæ vias, mulsa aluum mouet. Tenenda nobis in mistionibus aquarum cum serapijs hæc regula est, vt similium facultatum aqua ad quoduis serapium deligatur, nisi quid aliud eorum quæ de ratione componendi medicamenta nobis scripta sunt, maioris videatur esse momenti.

Sent^a. 80.

Dysenteria quæ cessauit, abscessum vel tuberculum aliquod faciet, nisi in febres aut sudores, & vrinæ crassæ & albæ & leues apparuerint, vel in tertianas, vel in varices, vel in testiculum, vel dolores in crura, vel in coxam confirmetur dolor.

INtelligere debes dysenteriam magnam, quæ ex magno corporis apparatu, non ex procatharctica aliqua causa trahit ortum. Alioqui, non mirum si soluatur absque vllo abscessu. Intellige etiam, si cessauit repente, paulatim enim & longo tempore, ipsamet dysenterica euacuatione potest mali succi copia consummi. Verum cum magnus morbus repente cessat, permutationis in aliud

malum

malum est certa coniectura. Ita si magna dysenteria repente soluetur, fiet permutatio in hoc aut illud, vt erit mali succi qui redundat species. Crassus enim tuberculum potius aut varices in cruribus vel in testiculo, quam vocant varicosam herniam, vel firmatum in crura aut coxam dolorem faciet, tenuis potius febres, maxime tertianas, Fieri etiam poterit permutatio non in alium morbum, sed in aliam euacuationem: velut dysenteriæ in sudores & vrinas crasas. Proinde dicit, futurum tuberculum aliquod, aut tubercula multa, nisi in febres fiat mutatio, succis qui fluebant in intestina, manentibus in venis & putrescentibus ibi, aut in sudores & vrinas crassas albas & leues, quales scilicet liberare solere ab abscessu aphorism 74. quartæ dicitur.

Sent.ᵃ 81.

In febre biliosa ante septimum diem, cum rigore morbus regius superueniens soluit febrem, sine rigore autem si superueniat præter occasiones, pernitiosum.

NOn hæc dicit quòd morbus regius cũ rigore superueniens non soluat febrem, nisi fiat ante septimum, sed quòd post septimum fiens, etiam sine rigore potest esse bonus, nisi hypochondria obduruerint, vt dicitur aphorism. 64. sectionis quartæ. Itaque quia dictum est. 62. eiusdem sectionis, quibus in febribus morbus regius ante diem septimũ accidit, malum, quasi exceptionem nunc scribẽs dicit, etiam si ante septimum fiat in biliosa febre, si fiat cum rigore, posse vtiliter fieri, & morbum soluere: si vero superueniat sine rigore præter occasione, (ἔξω τῶν καιρῶν, id est prę ter opportuna tempora, hoc est intempestiuè. Sũt verò occasiones aut opportuna morbo regio tempora, si septimo, nono, aut vndecimo, aut quatuordecimo fiat) pernitiosum. In aphorismo profectò scripserat simpliciter malum, hic verò augens significationem, dixit lethale seu pernitiosum. Rigorem genus quoddam iudicationis febri ardenti congruentis esse constat, siquidem. 52. dictæ sectionis dicitur, qui à febre ardente tenetur rigore superueniente liberatur. Ergo regium morbum, cum rigore fieri, significat eum decretoriè fieri, cum autem ita fit, vtilis sit, & soluat morbum.

quoniam

Quoniam verò rigor non quacunque fiat est bonus, neque regius morbus cum rigore bonus quacũque die sit, sed decretoria. Si enim vt 29. apho. eiusdem sectionis dicitur, quibus in febribus sexto die rigores fiunt difficilè iudicium sequitur, certè etsi cum rigore morbus regius fiat die sexto, morbum non soluet, sed si die decretorio. Ac ne tunc quidem necessario, nam nisi febris deficiat aut remittatur, & ægrotus iã debilis sit, certè rigor ipse lethalis est, vt dicitur 46. atque erit nihilominus & morbus regius cum rigore. Sed si rigor sit qualis maximè solet esse decretorius, vt qui die decretorio ægro nondum debili fit, & cui succedit euacuatio aliqua idonea, vt sudor, aut copiosa euaporatio, aut vomitus, cum hoc si morbus regius fiat, etiam si antè diem septimum solbet febrem. Oportet igitur cum hac sententiola, alias omnes quæ de ea re in aphorismis scriptę sunt iũgere, vera vt sit, nõ est autem ineptũ, aliarum ex alijs eiusdem autoris sensum, & legitimam enarrationem, accipere: neque quòd aliæ alijs indigeant, falsæ aut futiles censeri debent.

Sent. 82. 83.

Lumborum tetanus, & in melancholicis per venas spirituum interceptiones cum fue-

33 rint, sanguinis detractionem soluuntur. cum
autem ob tendines vehementer in anteriorẽ
partem reuelluntur, & circa ceruicem, & fa
ciem sudores, à dolore commorsis, & sicca-
tis, tendinibus qui ad caudam pertinent, qui
crassissimi spinam continuant, qua maximæ
enatæ copulæ ad pedes vsque finiuntur, huic
si neque febris neque somnus superuenerit,
subsecutaque vrinæ coctionem habentes ve-
nerint, & sudores decretorij, bibere vinũ cre
ticum vinosum, & polentam coctam edere,
& cerato inungere, & contegere crura per-
luendo vsque ad pedes calidis irrigationibus
in pelui, & brachia vsque ad digitos inuolue-
re, & spinam à ceruice vsque ad coxam mol
li pelle peruncta pinguedine & cera, vt ante-
riora etiam contineat. Et intermissis fomen-
tis quæ per vtriculos, calidam aquam infun-
dere, & circuntendens linteolum, in lecto i-
psum iacere fac. Aluum verò ne moueas nisi
glande, si longo tempore sine deiectione fue-
rit, atque si bene tibi id successerit, sin minus
modi radicem terens in vino odorato & dans
cum potu da manè ieiuno antequã madefece-
ris,

ris, atque cito post hæc farinam coctam tepidam edat multam, & vinum cum vollet bene temperatum bibat, atque si tibi processerit in melius, sin minus prædicere.

FIeri potest immobilitas, aut difficilis motus partis cuiuspiam, conuulsioni similis, ob tẽtionem, & phlegmonosam venarum affectionem. Cum enim venæ aut arteriæ quę per partem quampiam decurrunt ita sunt affectæ, musculos quoque phlegmonosa lassitudine afficiunt & proinde partes flecti nõ possunt, faciuntque velut symptoma conuulsionis, quanquam re uera ea affectio, multitudo potius ad vasa, aut lassitudo phlegmonosa partis est quàm conuulsio. Fieri hoc si qua alia in parte in lumbis maximè potest, quippè per quos decurrũt maxima vena & arteria, quã quã lũbi sæpe cõuulsiõe vera afficiũtur, & quę à neruis motus incipit, potius quã à venis. Et ea cõuulsio est nũc tetanus (cũ scilicet in nullam partẽ flecti possũt) nũc emprosthotonus (cũ in anteriorẽ inclinant) nũc opysthotonus, cũ in posteriorẽ. Ea inflexilitas quæ in lumbis ob venarum repletionem fit, necesse est sit tetanus, seu potius tetano similis: nam inflexilitas venarum æquè prohibebit flecti antrorsum & retrorsum: quæ ob neruos humore occupatos,

3 tos, fieri poſsit tetanus, emproſthotonus, aut opiſthotonus, vt anteriores aut poſteriores aut vtrique erunt occupati. Verum ſunt iuxta lumbos, nerui quidam inſignis magnitudinis, quatuor ortum ducentes à quatuor foraminibus oſsis ſacri quę vtrinque ſunt, collocati inter lumbos & os quod cocyxem vocāt ſeu caudam, qui paulò poſt exortum coeunt conflantes maximum quendam neruum qui decurrit per femur, & antequam genu attingat finditur rurſum in tres bene magnos qui decurrunt vſque ad extremos pedes. His humore tumefactis euenit ſæpe lumbos atque adeò totam ſpinam trahi ac conuelli. Neceſſe eſt autem eam conuulſionem eſſe emproſthotonū, decurrunt enim illi nerui per anteriora femorum & crurum, neceſſe eſt ergo ad crura antrorſum adduci corpus. Harum paſsionum, tetani inquam ob venarū repletionem, & emproſthotoni obtendines hos, ſeu neruos motus, curationes, nunc docet: Primę quidem curationem in ſola ſanguinis miſsione eſſe, meritò dicens: Secundę verò in alijs quibuſdam, quæ mox enarrabo. Verùm dicit, lumborum tetanus per venas, ſpirituum interceptiones cū fuerint, non quaſi diuerſas affectiones nominās, ſed vt affectionem & cauſam apperiens, quaſi diceret, Tetanus lumborum qui fit per

tantam

tantam venarum repletionem, vt spiritus intercipiantur: hoc enim est maximę repletionis. Dicit verò, in melancholicis, nō quòd hic affectus in solis melancholicis desideret missionem sanguinis, sed insinuans in melancholicis hoc maximè solere fieri, non quidem in quibusuis, sed ijs qui fiūt ex sanguineis. Nimirum sanguinei cum ijs sanguis, aut errore victus, aut ætate crassescit, melancholici fiunt, & his maximè fiunt venarum obstructiones magnæ, quia multo abundant & crasso sanguine. Sed descriptionem secundę affectionis enarremus nūc, deinde curationem. Cum autem (inquit) ob tendines (id est ob neruos motus) in anteriorem partem reuelluntur (nimirū ob illos tendines non possunt reuelli aliter) & circa ceruicem & faciem sudores fiunt. (hoc non conuulsionis cuiusque sed magnæ & molestæ) dolore commorsis & siccatis tendinibus qui ad caudam pertinent. Morderi dolore dicit, ipsum dolere, non enim necesse est vt dolor sit mordax, siccatos vocat haud dubiè duriores factos: nam hic nullatenus agi de conuulsione à siccitate ratio curationis indicabit. Ergo dicit fieri circa ceruicem & faciem sudores, prædolere & distentione neruorum, dicit pertinere ad caudam, quia oriuntur iuxta caudam vt explicui: Qui crassissimi cum sint,

ſint, ſpinam continuant cum cruribus. Sunt verò hi qua maximè enatæ copulæ(neruos vocat nunc copulas quod vt dixerat, continuent ſeu copulent partes partibus) ad pedes vſque finiuntur. Ea pars eſt vt diximus os ſacrum inter vertebras lumborum & oſsicula caudæ. Sed curationem huius affectionis aggrediamur. Quæ reſoluendi & laxandi gratia exteriùs admoueri iubet, ſiue balnea ſiue iniunctiones, ſiue pelles, ſiue lintea, omnia quidem iuxta communem & ab omnibus medicis receptam indicationem, reſoluendi humorem qui neruos replet, dicuntur, quanquam alij vehementioribus vti videantur, atque adeò frictionibus, & rubrificantibus, & cucurbitulis. Verùm hæc omnia ad eandem pertinent intentionem ſola maioris & minoris differentia diuerſa, & eſt quidem locus nunc maioribus nunc minoribus, pro morbi magnitudine, & ægroti natura. Quod etiam mouendi ſudorē, aut vrinam, cauſa, dat, & probo & recipio, modo tempeſtiuè, neque adhuc valde multis & craſsis ſuccis, fiat. Sed hæc videntur ſuſpecta. Quòd miſsionem ſanguinis tacet(cum in omni magna, etiam cacochymia ſi vires adſint commendetur.) Quòd vinum vinoſum det in neruorum conuulſione(cum nulla vini

noxa

noxa maior esse putetur quam quòd conuulsiones afferat, atque adeò ipse Hippocrates testetur ebrios conuulsos mori) Quòd expurgationem prohibeat in morbo pendente ex cacochymia. Certè sanguinis misio optimum initium præstat curationi huius conuulsionis, cum in toto corpore subest plenitudo, verùm quia non est auxilium peculiare huius morbi, neque ab specie eius causæ indicatur, potuerit Hippocrates eam præterire, neque proinde intelligendum est prohibere, nō enim præcepta peculiaria tollunt vniuersales regulas, est autem dictum antea, generatim in omni morbo magno constante virtute & ętate florente mittendum esse sanguinem. Vinum haud dubie detur conuulsione laborantibus cum periculo, neque video quid pro auctore respondere posim, nisi fortè dari vt ad oculorum dolores, cum scilicet corpus totum vacuum iam sit, fluxio cessauerit, & id quod est in parte, sit valde impactum. Quanquam tunc quoque in conuulsione velim potione alia medicamentosa, potiùs quàm vino extenuari, & digeri crassos succos: fieri tamen potest nonnunquam, vt nulla meliùs quàm vini agatur: cum scilicet naturæ & consuetudini hominis congruit, & firmata iam pasio est, neque fluxionis nouæ vllum periculum

lum se insinuat. Quod expurgationem prohibeat, non video quæ causa sit, nisi fortè timet, vt trahantur excrementa in affectam partem. ob eius viciniam cum recto intestino, aut vt tracta pelli non possint, quod musculi ab dominis qui inde recipiunt neruos, iubare deiectionem non possint. Vidi enim ego hoc, non ita pridem, in quodam ægroto, cuius crura im mobilitate & conuulsione tenebantur, & cũ exurgere vix vi è lecto posset, manifestè trahebatur secundum lumbos in anteriorem partem, ille dies multos niti non poterat musculis abdominis, ac proinde neque deijcere, neque deijciebat quidẽ omnino, nisi alius eius ventrem comprimeret quadam ligatura, quã ex fascijs, referentẽ figura & positu ipsos musculos, ego machinatus sum. Tunc sanè ille ægrotus non sine periculo acciperet vehemens pharmacum, traherentur enim in ventrem plura quam deijci possent, & immanentia, in proximas partes & malè affectas imbiberentur, tamen præter hanc musculorum affectionem, nihil esset potius medicamento expurgante, pro redundantis humoris specie, sed & debilibus quoque musculis, adhibita arte, vt deiectio fiat expurgatione leuiori, & repetita est opus, vt tractio quidem nulla fiat maior quam deiectio, excrementa verò euacuentur paula-

paulatim, quo sanè modo ego dictum ægrotum curaui. Dicere ergo posſimus Hippocratem prohibere expurgationem fortem, idque non in omni conuulſione, ſed ea per quam musculi abdominis afficiantur, vt per dictum Emprosthotonum fieri ſolet. Quod ad dictas igitur dubitationes attinet, hæc occurrunt, nunc autoris verba percurramus. Huic (inquit) ſi neque febris neque ſomnus superuenerit, ſubſecutęque vrinæ coctionem habentes venerint, & ſudores decretorij, vinum creticum vinoſum, & reliqua. Non ſanè hæc dicit quòd ſi hæc ſuperuenerint, aliter curandi ſint, ſed quòd hæc ſuperuenientia ſolent ſoluere conuulſionem, ita vt alia curatione opus non ſit. Perinde eſt ergo ac ſi diceret, hæc affectio febre ſuperueniente ſoluitur, aut etiam ſuperueniente ſomno cui ſuccedant concoctę vrinæ, aut ſuperuenientibus ſudoribus decretorijs. Hi enim euacuatione, febris reſolutione, ſomnus cui tales vrinæ ſuccedant, concoctione poſsint conuulſionem curare. Si nihil horum ſuperueniat curatione & multis auxilijs, eſt opus. Primum iubet vinum creticum vinoſum, quaſi nunc dicas è ſancto martino, quod quo caſu conferre poſsis dictum à me iam eſt, & polentam coctam edere, hanç non vt medicamentũ, ſed alimenti minimè noxij

loco dat. Nimirũ erat in vſu antiquis id edulium. Deinde cerato inungere. Id ceratũ poſſit eſſe ſimplex ex cera & oleo, aut compoſitum, vt quod ex oleo vulpino, aut laurino, aut ex caſtoreo paretur, aut polinem aliquem præter oleum & ceram accipiat, vt origani, aut labẽdulæ, aut caſtorei, aut ſulphuris, aut alterius rei acris & reſoluentis facultatis: Contegere crura, pannis ſcilicet, laneis aut lineis, aut pellibus: perluendo vſque ad pedes calidis irrigationibus in pelui, aut aqua ſcilicet ſola, aut decoctis heruarum aut radicum, aut aliarum rerum medicamentoſarum. Et brachia vſque ad digitos inuoluere, & ſpinã à ceruice vſque ad coxam molli pelle peruucta pinguedine & cera: emolliendi ſcilicet neruos cauſa. Poteſt verò eſſe inũctio hęc etiam, ſimplicior aut medicamentoſa. Debet verò ita inuolui vt anteriora etiam contineat inuncta pellis, vt ampla ſcilicet ſit pellis neque ſolùm poſteriorem ſpinæ partem, ſed latera & anteriorem etiam partem corporis contineat, niſi viſcera, quæ ad anteriores ſpectant partes, id fieri prohibeant. Et intermittens fomenta, quę per vtriculos, calidam aquã infundere, & linteolum circuntendere, & in lecto hominem collocare, vt per quietem & contectum corpus meliùs medicaminibus frua-

fruatur. Aluum verò (inquit) ne moueris nisi glande si longo tempore sine deiectione fuerit, alioqui ne glande quidem moue. Quatenus & quo casu verè hoc dici possit explicuimus: Atque si bene tibi successerit. Hic haud dubie desunt verba aliquot, dicendum enim fuit, atque si bene tibi successerit, bene habet, peractaque ita fuerit curatio: Sin minus (inquit veluti ad vltima veniens iam auxilia) modi radicem terens in vino adorato, & daucum potu da, mane ieiuno antequam madefeceris, balneo scilicet aut inunctione. Non constat quid sit modus: verum fuerit herua aliqua, dauco facultate similis, calida scilicet & sicca, & tenuium partium, mouens sudorem & vrinam fortiter. Hac eadem intentione parari possunt potiones ex valeriana; aut ex seseli, & ex innumeris alijs, vt etiam ex ligno guaiaco, aut zarza parilla vocata, aut chinæ radice, quæ datæ vt hic præcipitur ieiunis summo mane multis diebus, absumendo excrementa, & mouendo dictas euacuationes, persanare hanc affectionem possint. Atque post hæc, cito farinam coctam tepidam edat multam, non adeò vt grauet, sed vt pro corporis alimento satis sit, & bibat vinum cum volet; hoc est

si videbitur ob naturam & consuetudinē hominis, bene temperatum: non enim datur nūc vt medicamentum, velut nuper, sed vt potus familiaris. Atque (inquit) si hac ratione tibi res ceder bene, sin minus prædicere oportet immedicabile esse malum, & à curatione desistere, multi enim medici ridiculi fiunt, duras iam & immedicabiles affectiones, conantes demoliri.

Sent^a. 84

Morbi autem omnes soluuntur, aut per os, aut per aluum, aut per vesicam, aut alio aliquo tali articulo. Sudoris autem species communis omnibus.

MOrbi qui non sunt omnino exigui non soluuntur tuto sine euacuatione aliqua manifesta, aut abscessu, nisi raro in pueris: quorum quia insensilis euacuatio longè maior est quam adultorum, morbi soluuntur, vt Gal. testatur, aliquando per somnū altiorem citra euacuationem manifestam. Proinde dicit Hippocrates morbos omnes (pēdentes scilicet ex materia, & magnos) solui ant per os, aut per aluū, aut per vesicā, aut alio aliquo articulo, hoc est aut per abscessum (nimirum in articulos solent abscessus fieri) aut per sudorem. Quoniam verò euacuationes, per os, aluum, aut

aut vesicam, morbis quarundam partium videntur esse peculiares, quæ per os ventri superiori, quæ per aluum inferiori, & cauæ parti iecoris: quæ per vesicam, renibus & gibbæ parti hepatis. dicit, sudores partes omnes æque respicere, quia versus quaque fieri possunt, & communes esse morbis omnibus. Constat nõ his solùm poris solui posse morbos: nam & fluxu sanguinis ex naribus, & ex vtero, & hæmorrhoydibus soluuntur multi. Verùm Hippocrates videtur meminisse euacuationum genere naturalium, & ętati omni communium. Nam fluxus sanguinis nullus est naturalis præter menstruum, qui non est omnium ætatum, sed quarundam. Sent. 85. 86.

Helleborum autem dare oportet quibus à capite fertur fluxio. Quicunque autem ex abscessibus, aut phleborrhagia, aut ob intemperantiam, aut ob aliquam aliam fortem causam, suppurati fiũt, ne des helleborum his, qui huiusmodi sunt. Neque enim proderit. Atque si quid patiatur, causa videbitur esse helleborus. Si verò dissoluatur corpus, aut dolor sit in capite, vel impleantur aures: aut nares, vel sputum: aut genuum grauitas, aut corporis moles maior solita, quodcunque horum 86.

 conti-

contigerit, neque ex potibus, neque ex venere, neque ex merore, neque ob curas, neque ob vigilias, etenim si aliquã harum habeat causam, ad hanc oportet dirigere curationem.

Ἑλλεβορίζειν seu helleboro vti apud Hippocratem, vt alijs locis monui, non solùm est helleborum propinare, sed omnino vti expurgatione, ita verò loquebatur quia helleborus erat nobilissimum medicamentorum expurgantium, quibus ea tempestate vtebãtur. Narrat ergo nunc, quibus dari debeat, & quibus non: non sanè omnes, sed quasdam dispositiones recensens. Primum (inquit) dari debere quibus à capite fertur fluxio, siue in thoracem, siue in ventriculum, siue in partem aliã feratur. Intellige verò non quancunque leuiculam fluxionem, multæ enim excitantur leui occasione, & cessant sponte breui: sed fluxionem diuturnam, & magnam. Talis haud dubie excrementorum redundantiam significat in capite, quod gignat, vel in toto corpore, quòd in caput mittat. Neque sanè minus, si fluxio à nuda capitis intemperie incœperit, ea enim ipsa intemperies, excrementa congesserit vel aliunde recipere fecerit, à quibus ipsa iam intemperies mutuò conseruetur. Porrò si

rò si dissoluatur corpus, vt eneruatum esse videatur, & grauiter sese loco moueat, aut dolor capitis sit, non qualiscunque, sed grauans, magnus, & diuturnus: vel impleantur aures, vt quibus repletis auditorijs poris fit grauis auditus, aut nares, vt ijs qui obturatis naribus difficulter respirent, vel sputum, hoc est sputi instrumenta, pulmo scilicet & asperæ arteriæ impleantur, aut accidat genuum grauitas, hoc est dolor grauans genuum, aut eadem ratione aliorum articulorum, aut corporis moles maior solita, vt euenit ijs qui intumescunt præter naturam, quodcunque horum contigerit helleborum dare iubet: quia hæc omnia excrementorum redundantiam indicant, Verùm addit, neque ex potibus, neque ex venere, neque ex merore neque ob vigilias neque ob curas processerint. Nimirum ex vino sæpe fiunt hæc, corporis dissolutio, grauitas capitis, & surditas, & affectio corizæ similis, quin & venæ tument, & tota corporis molles, & expectato solum tẽpore soluẽdæ crapulæ euanescunt. Ex venere etiam quidam hæc patiuntur omnia, laborantes penuria magis quam redundantia, atque etsi quam maximè malis succis sunt, sunt tamen etiam debiles, vt helleborum non susti

neant, sed refectione potius indigeant, & purgatione per epicrasim: Ob curas etiam, merorem, & vigilias, languent quidam grauati capite, loco vix se mouentes, respirantes cum angustia, qui conciliato somno, solatijs, & hilari conuictu, aut, ad hæc ipsa, loci mutatione, magis indigent, quam alia curatione: ob hæc dicit, Etenim si quampiam harũ habeat caussam, ad eam oportet dirigere curationẽ. Sed quibus dari helleborũ prohibeat, enarremus. Suppuratis, hoc est pus intra thoracem habẽtibus dari prohibet, siue ex abscessibus ruptis sit suppuratio facta, vt quibus ex pleuritide, aut perineumonia: siue ex phleborrhagia, vt quibus ex hemoptoyca passione: siue ob intẽperantiam in victu, nimirum qui intemperanter viuũt congerunt multam pituitam in lateribus, quæ partim ibi genita, partim è capite aut toto corpore influens, ibi putrescit, abitq; in pus, vt primo lib. de morbis ab Hippocrate dicitur. Non enim necesse est, vt qui suppuratione laborat, pleuriticus fuerit, aut perineumonicus: fieri enim potuerit suppuratus ob redundantiam excrementorum, quam intemperantia victus pepererit, vt diximus, aut ob fortem aliam caussam, vt ob vulnus, aut plagã contundentem. Vtcunque denique factus sit homo suppuratus ne des, inquit, helleborum,

neque

neque enim proderit, atque siquid deinde patiatur grauius, causa videbitur esse helleborus. Galen. alios quidem suppuratos expurgāti medicamento non iubari fatetur, eos vero qui ob intemperantiam sint facti, negat. Videtur enim, cum eorū morbus à crudorum cœperit multitudine, ab expurgatione debere incipere, curatio. Mihi verò etsi à multitudine cœperit malum, vbi iam suppurati sint facti, & tabescere cœperint (quod mox succedit) nequaquam videntur iubari posse, sed alias euacuationes moliendas, vt excreationem facilem, & emunctionem, si à capite malum cœperit, aliui verò solutionem vitandam. Hæc enim non solum pharmaco quod per se vim habet calfaciendi & siccandi, sed sponte etiam facta periculosa est, ijs qui tabescunt, vt in aphorismo dicitur, atque adeo ei qui tenetur à perineumonia, aut à pleuritide cum ad suppurationē res vertitur. Ex thorace enim quàm minimū trahitur in aluum, & succi crassi qualis pus est nihil, & interim deijcitur virtus. Aliquāto maior spes est in purgatione per vrinas, ob arterias quibus ex magna renes pendent, omnium aūt optima eius morbi solutio est, puris facilis & copiosa excreatio. Senta 87.

Dolores ex itinere, laterum, dorsi, lumborum, coxæ, & quæcunque respirantes dolent occasionem aliquam habentes, sæpius enim consueuerunt dolores ex crapula & cibis inflantibus in lumbos & in coxam venire, quibus talia fuerint vrinæ difficultas accedit, horum iter causa est corizæ itē & raucedinis.

DVas affectiones memorat, quæ à duabus causis præcipue fieri & augeri consueuerunt, vrinæ difficultatem & catharros, quæ à magna assiduaque ex itinere defatigatione, & à multo cibo & potu nasci solēt. Certè nihil experimento magis notum est, quàm eos qui ad horum vtrūuis sint parati, itinere & voracitate lædi. Iter quidē præcipue difficultatem vrinæ solet facere, quia distributionē inordinatam facit excrementorum, per quam in angustas vias impingunt quædam crassa, in eas præcipue quibus vrina redditur, quia siue pedes, siue æques, iter agat quis, plurimum secundum renes & vesicam laborat corpus, & concutitur. Accedit quod qui iter agunt vsq; ad defatigationem, intempestiuè mouentur mox à cibo, ob quàm igitur causam pueri calculis vesicæ & alius stranguriis obnoxij sunt, fiunt etiam & ij qui non habent motui & cibo certas, destinatasq; horas, sed victu vtuntur tu

mul-

multuario, vt qui iter agunt. Voracitas catarrhos videtur potius nata facere, mittuntur enim è partibus in partes, quæ in singulis redũdant. Verum & hæc facit ſtrangurias, & defatigatio ex itinere catarrhos, ſuntque dictæ paſſiones quodammodo analogæ, & eiſdẽ de cauſis natæ fieri, & eiſdem hominibus. Nã voracitas replet craſsis, & anguſtarũ viarum parit obſtructiones, & hæc præcipue eſt puerilium morborũ cauſa: exercitatio nimia non replet, ſed diſtribuit nimis, & ita quæ per naturales meatus erãt euacuãda, rapi facit in caput, thoracẽ, aut partes alias, cietq; pro naturalib⁹ effluxibus, fluxiones pręter naturã. Nõ aũt facit hęc iter quodcũque, neq; quęcũq; ſatietas, ſed iter quod vſq; ad defatigationẽ, & voracitas quæ vſq; ad corporis repletionẽ proceſſerũt. Defatigationẽ ex itinere indicãt dolores laterũ, dorſi lũborũ, aut coxę, aut quorũdã, omniũue horũ repletionẽ ex voracitate dolores inter reſpirãdũ, ex inflatione quã crapula, & cibi fecerint, oborti: qui dolores nõ ſolũ ſecũdũ hypochondria & thoracẽ, ſed ſecundũ lũbos etiã & coxas, aliquãdo ſentiri cõſueuerũt. quib⁹ igitur, inquit, talia fuerint, vrinę difficultas accedit, aut magnus catarrhus, quia vt & ſatietas: iter eſt horum cauſa, ſtranguriæ ſcilicet & corizæ & raucedinis. Sent. 88.

Quæ

Quecunque verò à dietis plurima quidē quiuis, vt cōsuetudinem victus mutauerit præcipuè, declarat. Etenim quicunque non soliti prandere pransi sunt, tumor magnus ipsis ventris, & dormitatio, & plethora. Si autem supercœnauerint, aluus turbabitur. Cōfert autē hos lotos dormire, excitatos autem deambulare lente crebros circuitus, atque si vētrem exonerauerit, cœnare, & bibere vinum paucum, sed meracius, si verò non exonerauerit ventrem, inungere corpus calido, atque si sitierit, vino aquoso albo aut dulci poto requiescere: si autem non, dormiant amplius & requiescāt. Cætera verò similiter ac qui ex crapula, victus eis instituatur.

QVandoquidem neque idem victus omnibus congruit, neque eodem modo omnes læduntur ab eisdem erratis in victu sed quo victu hic læditur ille iuuatur quāmaximè, præcipuaque causa huius differentiæ in cuiusque hominis consuetudine statuitur, dicit, quæcunque à dietis, hoc est à victus mutationibus contingunt mala, maxima quidē ex parte quiuis declarat, vt consuetudinem quiuis mutauerit. Vtitur ad hanc rem exēplis quibus

bus secundo libro probauit, seruari debere cõsuetudinem, vt, inquit, qui non soliti prandere pransi sunt, conquęruntur fieri sibi tumorẽ magnum ventris, & plethorã, eius scilicet partis, & dormitationem: illud ob copiam solito maiorem ciborum, qui quòd prior cibus non bene & vt solet descenderit, etiam superne detinebitur: hoc ob copiam vaporum qui in caput ex pluri cibo solito, ascenderint. Quod si supercœnauerint, aluus ipsis turbabitur. Neq; sane hæc sit maxima noxa quæ ex cibo recenti, bis iam ingesto, antequam prior coctus sit, & descenderit, fieri possit, sed etiam minima, turbatione enim alui solui possit satietas. Fieri vero possint febres diariæ aut putridæ, vt quisque paratus sit, catarrhi, vt nuper dicebatur, & difficultas vrinæ, capitis grauitas, grauia insomnia, vertigines, suffforum visis similia, quin & apoplecticæ etiam passiones. Proinde Hippocrates non censet hos victus errores contemni, sed mox apponit, quæ sint agenda ei, qui ita deliquerit. Confert (inquit) primũ hos, qui scilicet præter consuetudinem pransi sint, totos dormire. Ego sanè haud intelligo, balneum vllum à multa cibi ingestione laudari, nullum enim non est noxium, siue calidum siue frigidum, pleno ventre, sed Hippocratem secundum hominum consuetudinem, qui lauari

uari mox à cibo consueuerunt manus & ora, innuentem, mox à cibo eundum esse dormitum dixisse, confert hos lotos dormire, hoc est mox ac sint loti, quod mox ab accepto cibo fit dormire. Sunt quidam qui ob gulæ & oris vẽtriculi angustiam, tempore quodam indigent vt cibus resideat, qui ob hanc causam nõ mox sed post paulo dormire debent: Alij etiã quia vertiginosi sunt, aut capitis grauitatem patiuntur expectare debent vt vapores nonnihil extenuentur: Alioqui nihil mali est, siquis mox à cibo dormiat, somnus verò debet esse longus & in loco obscuro & temperato, ita enim optimè occurritur noxis diurni somni. Excitatos iam (inquit) oportet lente deambulare crebros circuitus, hoc est vt deambulent lẽte, sed citra intermissionem. Non enim qui cibo anguntur, cogendi sunt concitato cursu moueri, aut aliter laborare, vt videtur vulgo, sed quiescendum, aut lente mouendum est: alioqui ardet caput, & thorax, cogitur laborare, & respirare difficulter, & ita alliciunt in sese copiam crudorum excrementorum. Si lenta illa & crebra inambulatione homo ventrem exonerauerit, licebit cœnet, atq; adeo debet cœnare, ne vt prandium citra cõsuetudinem interposuit ita cœnam præter consuetudinem intermittat & errata longius producantur & noxæ, & bibere

bere vinum paucum sed meracius, vt melius cœna coqui possit, & minus grauetur homo: si verò non exonerauerit ventrem, cœnam ne accipiat, non enim bene capietur ventre, sed quiescat & inungatur oleo, hāc enim esse optimam rationem procurandæ coctionis ipse antè docuit, dicens pannis contegere quietem agere & inungere. Atque si sitierit (inquit) bibat vinum aquosum & album aut dulce, vt sitim soletur, & deinde requiescat & dormiat. Dat album aquosum aut dulce, quia vtrūque est vinum debile, & minime siticulosum, dulce præterea aluum mouet, vt antea dicebatur Verum cum dicit si sitierit intellige multū, vt non possit dormire, alioqui satius sit vt somno sitim extinguat iuxta id quod in aphorismo dicitur, quicunque noctu bibere appetunt si super dormierint non sitient. Si igitur non sitierint, aut non multum, dormiant, inquit, amplius & requiescant, nullo scilicet tunc potu accepto. Cætera (inquit) similiter instituatur victus, atque ijs qui ex crapula laborant. Sed quæ sit reliqua ebriorum procuratio præter somnum longum, mox dicit: ea est, vt postquam satis multum dormierint, sorbeant iusculum aliquod, quod cuique erit iocundum, vt mox explicabitur.

Quæ verò à potionibus, quæcunque aquosiora sunt, tardius penetrant, & circulo acta morantur circa hypochondria, & in vrinam non decurrunt. Hac autem potione plenus qui est, nullum opus acute exequetur, quæcunque corpori composito euenit vi & celeritate perficere. Maximè autem requiescat vsque dũ, cum cibis concocta fuerint.

CVm cœpisset loqui de erroribus in cibo capiendo, occasione arrepta ab ijs, quę dixit de crapula, interponit obiter noxas quæ ex nimio potu contingunt, & eorum qui potu læsi sint procurationes. Imprimis quidẽ agens de potu aquosiori, deinde de meraciori. Quæ aquosiora sunt tardiùs penetrant, circunfluitantia morantur in hypochondrijs, & in vrinam tarde decurrunt, eadem ratione neque facile exsudantur. Hac causa qui tali potu pleni sunt, tument, & ægre se mouent, neq; ad vsum eorum operum, quæ vt exequantur homines, indigent vi aut celeritate, sunt expediti: nulla autem ratione hi melius se ab hoc malo expediunt, quàm quiescentes vsque dũ cum cibis coquendis absumantur potiones. Nam siquis cursu, aut lucta, aut labore alio, curet aquosum potum inde deturbare dolores

patie-

patietur inanis partis & tormina intestinorum.

88 *Meraciora verò & austeriora palpitationẽ in corpore, atque in capite pulsum efficiunt his bene erit si superdormiant, calidũque quippiam sorbeant, eorum quæ ipsis sunt suauissima. Ieiunium autem malum ad capitis dolorẽ & crapulam.*

HÆc est procuratio ebriorum, quam nuper dixit congruere ijs, qui insoliti essent pransi. Ea est dormire vsque dum soluatur crapula, deinde cibum aliquem sorbilem calidum accipere, quicunque gratus homini sit, modo sit boni succi, & nulla insigniter noxia qualitate affectus. Sed mireris Hippocratem dicere meraciora & austeriora. quasi eadem vina sint meraca & austera, cum sint tam diuersa, vt austera sint nonnunquam etiam frigida, vel saltem ad alia vini genera. Certè, aut abusiue vtitur nomine austeri, austera vocans quæ vehementia & fortia, etsi sint acria, aut duplicis generis vini meminit ob duplicẽ noxam, quòd scilicet austera vt minus calida & crassiora, flatibus repleant, & palpitationibus: meraciora vt calidiora caput tentent, & pulsum in eo faciant, pulsum scilicet vehementẽ arteriarum, qualem Hippocrates simpliciter

ſolet pulſum appellare. Quòd dicit ieiunium malum eſt ad capitis dolorem & crapulam, videtur dictis repugnas. Nam dixit, eandem eſſe procurationem ad crapulã, & ad eos qui plus ſolito, aut qua hora non conſueuerunt, ingeſſerunt cibos, conſtat verò his nõ eſſe noxium ieiunium: neque ergo ijs qui vino ſe repleuerint. Certè Hippocrates non dicit accipiendum eſſe ebrijs cibum in ipſa ebrietate, ſed malum eſſe ſiquis poſtquam dormitũ ſatis eſt, & ſoluta crapula, hominem in ieiunio contineat, neque det ſorbitionem aliquam iocundam calidam. Nam cum ex æſtu vini ſuperſit ventriculus aridior, ieiunio areſceret magis, & redirent denuo ſymptomata prioribus ſimilia. nam ieiunium, vt mox dicetur, ſymptomata facit ſimilia ijs quæ à vino, pulſum enim intemporibus, & capitis dolorem, & ardorẽ, præcipuè in pycroholis. Igitur has ob cauſas malum eſt ieiunium ebrijs, poſtquam ſoluta iam ſit ebrietas, conſtat verò quòd & ijs qui pranſi ſunt cum non ſolerent, poſtquam confecta iam videatur eſſe ſatietas, ſorbitio aliqua talis congruat.

88\. *Quicunque verò ſemel in die cibum accipiunt, vacui & impotentes ſunt, & mingũt calidum præter conſuetudinem, vacua habentes*

bentes vasa. Fit autem os & salsum & amarum, & tremunt in omni opere, & tempora contenduntur, & cœnam non possunt concoquere, vt si pransi essent. Hos autem oportet bibere minus quam consueuerunt, & humidiorem mazam pro pane, & olera, lapathum, aut maluam, aut ptysanam, & betas, bibere autem secundum cibi quantitatem, vinū quantum videatur esse moderatum, & aquosius, & à cœna deambulare exiguum, vsque dum vrinæ fluxerint, & mingant, vtantur autem, & piscibus coctis.

HÆc omnia dicta & enarrata sunt secundo libro huius operis, & quæ pertinent ad noxas quas affert, intermissus præter consuetudinem cibus, & quæ ad procurationem eius qui ita deliquerit. Quod illic dixerat, oportet cœnam minorem facere quàm consueuerit, neque siccam, sed modi humectantioris, explicat nunc exemplis dicens, humidi..em mazam pro pane, & olera, lapathium, maluã, & betas, aut ptysanam, vtantur autem & piscibus coctis. Nimirum sunt hæc omnia tenuia & humida. Quod de potu dicit, videri posssit repugnare, cum ijs quæ

libro secūdo dixerat. Illic enim ita est scriptū: Et post hæc bibere non aquosum: hic dicit, & aquosius verum intellige, vt ibidem explicuimus illic eon prohiberi aquosum, sed aquosiorem quā pro cibi quantitate, hoc est aquosiorem, quá vt cibi coqui posſint. Hic ergo iubet aquosius dari, quā soleat homo bibere: illic prohibet dari aquosum adeo, vt coquere homo non posſit. Quòd de deambulatione post cœnam, videtur vulgus hominū maxime probare, atque adeo plærique cœnāt cito, vt à cœna deambulent, videoque in ore vulgariū omnium circunferri illud, post cœnam molles passus abire. Tamen re vera non est consonū doctrinæ Hippocra. & Galeni, qui à cibo somnū à somno motum semper commendant. Neq; profecto à cœna quā à prandio minus est dormiendum statim, aut deambulandum magis. sed si quando à cibo mouendum, minus sit noxium à prandio ambulare & à cœna dormire, magis enim congruit cum temporis natura, cum interdiu motus & noctu somnus, naturalis sit, & consuetus. Nunquam tamē siquis velit recte suæ valetudini consulere, debet à cibo ambulare, sed à somno, eoq; satis longo, atq; ita interprætantur quidā, hunc autorem præcipere vt deambulet homo à cœna, nō mox, sed interposito somno. Mihi verò non videtur fer

re,

re id posse, hanc phrasim à cœna. Nam somnum oportet esse longum, & per totam noctē productum. Quis aūt dicet à cœna agi, quę sequenti die aguntur? proinde aliter interpretor Hippocratem quidem non docere, deambulādum esse à cœna, velut rationem aliquam aut regulam victus instituendi, hominibus in cōmune vtilem, tradens (non enim est) sed peculiarem curationem, eorum qui ita sint affecti, vt nunc est dictum. Nimirum, quanquā benevalentium & bene temperatorum valetudini sit aduersum moueri à cibo, eos tamen qui tota die præter consuetudinem ieiunauerint, & proinde lęsi sint, vt solent qui sunt parte superiori pycrocholi (plurimi enim alij quòd bene temperati sint, ac multo magis quòd pituitosi non lęduntur) expedit mox à cœna deambulare, vsque dum minxerint, deinde dormitum ire, quia his ob bilis copiam, quam vētriculus collegerat, non residet in ventriculo cœna, vsque dum deambulando fecerint, vt bilis deorsum penetrauerit, quod mictione indicatur.

nt 89. *Cibi autem maximè significationem præbent.*

CIbi ipsi suæ facultatis & naturæ significationē præbent, ex ijs enim quę quisque ci

borum ingestus facit, eius facultas optimè deprehenditur. Hippocrates ergo hoc præfatus, de quibusdam alimentis agit hoc loco, neque immerito, nam ad artem instituendi victum pertinet nosse vires alimentorum, vt ad quancunque aliam artem, propriam materiam. Videtur verò delegisse pessima edulia, de quibus ageret, vt ea à quibus cauendum sit discamus. Et cum agere cœpisset de erroribus qui contingunt in victu, egissetque iam de ijs qui in quantitate aut numero cibationum contingunt, vt discamus eos qui contingere possunt in qualitate persequitur cibos vitiosos, & ęgrotãtibus acute inutiles, incipiens ab allio.

Sent^a. 90.

Allium flatum facit, & calorem circa thoracem, & capitis grauitatem, & cibi fastidiũ & si quis alius dolor ex consuetudine prius fuerit, augere possit. Vrinam autem mouet, & hoc habet bonum: optimum autem est ipso vesci ei qui crapulæ se daturus sit, & futurus ebrius.

ALliũ calidæ & siccæ naturæ est in tertij ordinis fine, aut initio quarti, ad frequentẽ vsum, vt quis eo pro cibo magna quantitate vtatur, inutile est, quia mali succi, acris et

mor-

mordacis, verum medicamenti gratia acceptum, ad quædam est vtilissimum, ad quædã valde noxium, &c, si quod aliud eduliorum, cum delectum quibusdam dandum sæpe, quibusdam denegãdum semper, quia idem à seipso plurimum videtur dissidere pro capientis natura, & consuetudine. Imprimis dicit flatum facere, cui adstipulari videtur, quod ipsemet in calce sexti Epidemiωn dicit, dolores circa vmbilicum ciere, sed & quod mox addit siquis alius dolor ex consuetudine fuerit, augere possit. Sed magnopere videtur repugnare eius natura, cum vt diximus calidum & siccũ adeo sit. Quid & quod ipsemet mox addit, optimum esse ijs qui crapulæ se sint daturi? qua enim id causa, si flatuosum est? an vt vinum efferatur magis, & magis repleatur caput, & maior ebrietas fiat? non ergo ita est, sed si bonum est potaturis multum, absumit vini vapores, & vincit. Repugnat quoque Galen. qui duodecimo methodi ad colicos dolores allia plurimũ commendat, quibus sanè nihil esset nocentius, si essent flatuosa. Non sunt tamen re vera, quanquam flatus faciunt: nam & vinum merum facit eructare & crepitũ ex aluo demittere. Quo pacto hæc? certè flatuosa sunt ex quibus vt materia flatus multus natus est fieri, seu quæ nata sunt abire in flatus: flatum

autem faciunt, quæcunque vim causæ faciẽtis obtinent, & disoluendo flatuosam materiam, flatus gignunt, & extenuando flatus crassos, si qui inerant, eos commouent: & hæc quidem primo occursu, vbi plurimum materiæ subest dolores ex flatu ciere possunt, eadem vero si quis vti perseueret, eos ipsos dolores persanãt consumentia flatus quos excitarũt. Huiusmodi sunt vinum meracius, & alia; & ita flatus faciunt, non aliter. Calorem, inquit, facit circa thoracem, & grauitatem capitis, & cibi fastidium. Mirum est quod rustici testantur, allia æstate frigida esse, & sitim extinguere, quandoquidem qua die alia acceperunt, melius ferunt laborem, & ardorem solis, & minus vrgentur siti, necesse est autem mox quoque melius accipiant & coquant cibos, ab ambientis calore minus debilitati. Cuius rei causa est ꝙ cum illi sint robusto calore, & præterea eis assueti, commutant alia, trahuntque in sese facile, ea ergo calida cum sint, augent & roborãt naturalem eorum calorem; qui robustior redditus, melius cibos coquit, corpora nutrit, & humectat, corpusque calorem preternaturam minus concipit, ac proinde minùs sitit. Illis igitur neque caput grauabitur, quia vincitur vis alij. Igitur allium faciet hæc debilibus quique ob debilitatem sui caloris naturalis aut desue

tudinem ab allio incalescunt præter naturam, aut ijs qui etsi alioqui possent allij esum sustinere, nunc non possunt, quòd plethorici sint. Illis necesse est pectora inflammari, grauari capita, & fastidium, & sitim fieri. Vrinā inquit commouere, & hoc bibere bonū. Hoc adeò est manifestum, vt oleat quamplurimū alia, vrina eius qui ea ingessit, vt Aristoteles testatur 12. sect. problematum. Qua ratione vsus allij ab ebrietate præseruet dictum iam est.

Sent. 91.

Caseus autem flatum, & adstrictionem, & ciborum inflammationem facit crudum quoque & incoctum existit, pessimus autem eius esus ijs qui se potu repleuerunt.

CAseus quidē omnino omnia hæc habet mala, non tamen idem omnia æquè, sed qui flatum magis parit, is minus inflammat cibos, & minus adstringit. Accipit verò differentiam ex multis, nam ex materia, ex lactis scilicet genere, caprinum enim quam ouillū, inflammat & adstringit magis, flatum gignit minusquam ouilium, siccius enim & calidius est, vt ipsum lac: sed & ex modo præparandi. Quod enim accepit coaguli plus, adstrictio-

nem & inflammationem magis, flatum habebit minus. Maxima verò, & scitu dignissima casei differentia, est ex ætate. Plurimum enim differt vetus à recenti. Vetus enim acer & mali succi est, terreus, crassus, & ob id tarde descendens, obstruens, cacochimias faciens, & cruditatem nidorosam per ciborum inflāmationē. Proinde ad sistēdum aluum cōfert, nisi cum adeò iam acer vetustate factus est, vt mordicatione irritet, tunc enim fecerit, cohibens & irritans, ex diarrhea dysenteriam. Verùm calculosis & quibusuis vrinæ morbis, & vtcunque obstructis, fuerit periculosus, & ijs qui grauibus insomnijs aut incubo laborant, quin & difficilè spirantibus nisi detur vetustate acerrimi exiguum vt condimenti gratia inspersus puluis, is enim aliquando, dissoluit acrimonia pituitæ concretiones, in thorace & in ventriculo. Alioqui & melancholicis obest summè, sanguinem reddens sicciorem & crassiorem, & ob cacochimiam, frequens eius vsus replet maligna scabie: recens hæc vitia minus habet, non enim mali succi est, neque adeo recessit à lactis temperamento, neque exaruit, neque acrimoniā comparauit, sed hanc ipsam ob causam flatus magis parit, id verò vitium leuius est, quam vt cum illis conferri possit, proinde ad mensas

ſas multo probatur magis. Vterque ſanè ca-
ſeus eſt ſucci crudi &craſsi,albis enim &craſ
ſis replet venas, & conſiſtentibus citra ſangui
nem. Fiunt tamen ex recẽti,cruda, qualitatis
expertia, aut dulcia: ex veteri, acria, aut ſalſa,
vnde multa ſalſa pituita. Peſsimum dicit eſſe
eius vſum ijs qui ſe potu repleuerint, huius
cauſam eſſe exiſtimo, quòd ſi quis plenus po-
tu multum caſei accipiat, aut eo accepto lar-
giùs potet; neceſſe ſit caſeum cum liquore in
venas & arterias deduci, aut in anguſtas traſ-
ferri vrinæ vias. Verum eſt neque nimiam po
tus abſtinentiã vtilẽ eſſe in veteris caſei eſu:
inflãmatio enim magis creuerit, ac ſæpe opus
eſt,ei inflam mationi quam caſeus peperit,ge-
lidæ potu occurrere, & tunc quidem non mi-
rum ſi colicus dolor, aut omnino inteſtinorũ
tormina fiant. Quare ſatius conſultiuſque fue
rit, veteri in cibis nunquam vti niſi omnino
exiguo, condimenti aut medicamenti gratia,
vt dixi. Sent. 92

*Legumina autem omnia flatuoſa, & cru
da, & elixa, & frixa, minimè autem, vel ma
cerata, vel viridia. His autẽ nõ oportet vti niſi
cũ cibis. Eſt autem vnicuique ſuum vitium.*

COmmune eſt leguminibus omnibus, eſſe
flatuoſis, & crudi ſicci, nõ tñ omnib⁹ ęquè

vt

vt in disputatione de singulis dicetur. Sũt præterea propriæ & noxæ & commoditates singulis. Parari solent varijs modis, manduntur enim fere omnia, cruda, dum recentia adhuc sunt, postea elexantur aut friguntur, aut etiam sub cineribus torrentur, vt cicera, quædã macerata solùm manduntur, vt lupini. Vtcũque parentur, dicit esse vitiosa, & habere quæ dicta sunt mala, ac proinde consulit, nunquam leguminibus vllis vti, nisi cũ cibis, hoc est cõditis, vt solent cũ carnibus aut euis. Debent verò cõdimẽta accipere aromata & mel, aut alia quæ vitia leguminũ possint emẽdare. Nõ tamen proinde nihil interest vt parentur, si quando quis velit solis vti. Emendat enim aliquid præparatio, & alia plus alijs. Non enim tantum flatus deponunt maceratione sola, quantum elixatione, neque hac, quantum frixione, aut assatione. Neque assatione aut frixione comparant tantam coquendi facilitatem, quantam maceratione neque hac, quantam elixatione. Itaque flatus emendatur assatione aut frixione maximè, maceratione minimè coquendi difficultas elixatione superatur maximè, frixione aut assatione minimè. Quare non est legendum, vt plærisque habetur codicibus, minimè autem macerata aut aut viridia, vt significetur minimè flatuosa esse

esse macerata aut viridia, falsum enim sit hoc prorsus: sed aut expungendum est illud. Minimè autem, legendumque vt Gal. testatur haberi in quibusdam codicibus, flatuosa sunt, & cruda, & elixa & frixa & macerata & viridia: aut illud minimè autem, referendum est ad dictionem frixa, ac maioris claritatis gratia concludendũ parentesi, ita scilicet, flatuosa sunt & cruda & elixa, & fricta (minimè auté, hoc est minimè autem flatuosa sunt, quæ fricta) & macerata, & viridia.

Sent. 93.

Cicer flatum parit, crudum frictumque, & laborem.

NOn estur cicer crudum solum aut frictũ, nam & elixatum, & tostum cum sale, ac sub cineribus: neque solùm crudum & frictum flatuosum est & laboré facit, hoc est dolores flatuosos, sed vtcunque paretur, quoniam verò id dictum erat in commune de omni legumine, satis fuit id decicere compendio dicere duabus nominatis differentijs crudi & fricti, vt reliquæ intelligentur. Itaque vtcunque accipiatur cicer flatum parit, non tamen vtcunque æquè sed vt vniuersim dicentes explicuimus, proinde eius vix est vllus vtilis vsus, & multæ noxæ. Ad venerem instigat, & se-

& semen putatur augere, eius tamen cremoris creber est vsus ad mouendam vrinam, & ad menstruas euacuationes, & ad facilē partum, præcipuè tamen id facit cremor nigri ciceris: meritò tamen omnes quos cremore vti iubemus, monemus ab ipsis ciceribus abstinere, obstructiones enim pariunt & flatus & laborem.

Lens adstringit atque turbationem facit, si non detracto cortice ingeratur.

LEns deterior est cicere, quia præter communia leguminum vitia, est substātiæ terreæ & melancholicæ, ac proinde adstringit & obstruit, neq; vim vrinā mouēdi, neque vllā aliam euacuationē habet: quare eius vsus vtilis nullus est, nisi in quibus pasſiōibus opus est adstrīgere, vt in profluuijs muliebribus, & diarrhœis, & hœmoptoicis qui ex laxitate venarum fiunt. Tamen earum cremor vim hāc adstringendi non habet, nisi sint bis coctæ, sed exterget, & hac ratione decoctum primū earum confert, quibus extersione quadam opus est. Huius causam non omnes eandem reddunt, neque cur detracto cortice turbationem non faciant, non detracto faciant. Gal. enim. primo de alimentorum facultate dicit, esse illarum carnem austerā & adstringentē,

hanc

hac verò vim longè maiorẽ esse earũ corticibus, succum verò ipsis esse austero contrariũ, hanc ob causam si semel tantũ sint coctæ, cremorem laxare, & extergere: nimirum succus rerum elixandarum extrahitur in cremorem: iuxta hanc etiam sentẽtiam interpretatur hoc loco quod Hippo. dicit, lentes si cum corticibus ingerantur, turbationem facere, non autẽ sine corticibus, quia inquit facultas illa austera nõ æquè inest partibus, sed corticibus plus, ea inæqualitas turbationem parit. Dioscorides libro secundo aliam de hac re tenet sententiam: vim scilicet austeram esse in carne, illi contrariam, in cortice, ob id ex prima coctura, cremorem conditionem sequi corticũ, & cum corticibus ingestas, turbationem facere. Hanc Dioscoridis sententiam video sequutos plerosque medicos, quæ etiam mihi placet magis. Nam si verum est quod hic autor affirmat, quod sanè & Galenus ipse recipit, consentaneum magis est, turbationẽ ventris contrarijs qualitatibus imputari, quam eiusdem, adstringentis præcipuè inæqualitati. Quæ enim obsecro adstringentia sunt, quibus omnino insit æqualiter ea vis? at non proinde quæ adstringentia tantum sunt, videmus aluum turbare. Sent.ª 95.

Lupinus autẽ, inter hæc minimè, mala habet.

Lupi-

LVpinum prædicta mala minusquam alia legumina habere vel inde intelliges, quòd sola maceratio est satis, vt mādi possit citra ventriculi noxam. Commendatur à Galeno plurimum primò de alimentorum facultate, quasi πολλυχεῦσον id est multi vsus, existens. Vsus est eius decocti ad vermes ob amaritudinem qua participat: farina eius exterget magis etiam quàm fabarum, & leguminum omnium minimè mali succi est, amaritudinem enim cito deponit, vel sola maceratione. Sent. 96. 97. 98. 99.

Silphij verò cautis & succus, est quidē quibus maximè, inexpertis verò non descendit
7. *per ventrem, sed vocatur sicca cholera: maximè, autem fit, si cum multo caseo misceatur*
8. *aut bubularum carnium esu. Melancholicæ enim passiones exacerbantur bubularū carnium esu, insuperabilis enim natura ipsarum*
9. *neque quiuis ventriculus concoxerit. At optimè deliberabuntur, qui vtentur per coctis, & quam vetustis.*

SIlphij seu laserpitij, nullus iam vsus est in cibis, ac fortasse ne in medicamentis quidem, quod legitimum iam desideretur.

Erat

Erat verò antiquis in cibis, vſus foliorum, caulis, & radicis, & ſucci, qui cyrenaicus appellatur, medicus & ſyriacus, à prouincijs quibus colligeretur. Dioſcorides & Galenus conſentiunt eſſe calidum acrem & flatuoſum. Narrāt etiam, Theophraſtus, Plinius, & Strabo, eius eſu expurgari pecus, & pingueſcere, homines quoque qui eo vterentur expurgari. Dicit ergo Hippocrates caulem & ſuccum eos qui ſoliti eſſēt in cibis capere, nō lędere, ſed illud vtilitatis præſtare, quòd maximè per ventrem deſcenderet, atque ita corpora expurgaret, inexpertos verò lædere (nimirum cibi omnes medicamentoſi periculoſi ſunt non conſuetis) & facere ſiccam choleram. Quæ paſsio ſicca cholera ſit, poſtea dicet ipſemet. Nimirum ventriculi vellicatio magna, ſine vomitu, aut deiectione, cum ſolo flatu. Id verò fit, cum flatus fumoſi & mordentis magna copia circa hypochondria immoratur, qualis maximè ex ſylphio fieri natus eſt, ſi quidē eſt ſimul flatuoſum & acre. Conſtat verò quod multo magis id faciet quo ægriùs deſcendet quare cum multo caſeo aut bubulis carnibus, cibis & craſsi ſucci & tardi deſcenſus, multo magis id faciet: quòd cum caſeo, manifeſtum erat ex dictis antea, ſiquidem caſeus ipſe eſt flatuoſus, & adſtringens, aſſuetis ſit etiam acer,

ſed quòd & cũ carnibus bubulis!, cauſam red
dit dicens, quia melancholicæ paſsiones exa-
cerbantur bubularum carnium eſu. Dices vi-
deri hoc parergon. Quid enim; nunquid cho
lera ſicca eſt paſsio melancholica? certè eſt hy
pochondriacæ paſsioni valde congener, tor-
quentur enim etiam hypochondriaci flatu a-
cri & mordenti, & conſtat tales flatus exuſtio
ne fieri, vt & melancholiam ſæpe. Sed reddit
rurſus cauſam qua melancholicas paſsiones
exacerbat bubula, dicens, inſuperabilis enim
eſt, & quam non quiuis ventriculus concoxe-
rit. Certè nõ ob hoc ſolùm, ſed quia ſucci me
lancholi eſt, tamen rectè illud dicitur ab Hip
pocrate, quia etſi ſucci melancholici eſſet, ſi
cito commutaretur, cito etiam excerneretur,
& minus læderet, ſed eſt noxia vtraq; cauſa,
& quia melancholici ſucci, & quia, tardius co
quitur, & ſubducitur. A noxa verò harũ car-
nium optimè liberatum iri, hoc eſt minimè
leſum iri eum qui vtetur optimè elixis, & ve-
tuſtiſsimis, id eſt non recens mactatis, ſed re-
ſeruatis, vt tẽpore emolliãtur, quæ præparatio
nõ his ſolũ ſed omnibus duris carnibus neceſ
ſaria eſt. Hãc eſſe legitimam enarrationẽ cõ-
ſtat, quia illud vetuſtiſsimis, ſi ad bobis ætatẽ
referretur, falſum prorſus redderet, ſenſum.
Vitulinæ enim, neque tam mali ſucci, neque
adeo difficiles concoctu ſunt.

Sent^a. 100. et 101.

Caprinæ autẽ carnes, quæcunque in bobinis mala sunt, omnia habent, & incoctilitatem, & flatuosiores, & ructus magis mouentes sunt; & choleram faciunt. Sunt autẽ quæ omnium optimè olent, densæ, & iocundissimæ, non næ optimè coctæ & frigidæ? in iocundissimæ autem & malè olentes & duræ hæ pessimæ, & quæ recentes. Optimæ autem in æstate, autumno verò pessimæ.

QVia carnes caprinę sunt, paulo minùs duræ & multo acriores quam bobinæ, constat deteriores illis esse atque cum illis sint flatuosiores, necesse est vt ructus magis moueāt, & choleram faciant. Non sunt autem omnes caprinæ æquè malæ, magnam enim differentiam accipiunt, ex locis quibus pascuntur, & ex anni tempore, omnium maximam ex ætate, quanquam huius non meminit hoc loco, Verùm hæ vt etiam bobinæ quo sunt iunioris animantis, eo sunt meliores: adeò vt lactentium capreiarum carnes bonæ etiam sint, & ægrotis concedantur. Verùm quia alię ab alijs, etiam cum eiusdem ætatis, & eodem anni tempore, longè differunt, opus fuit docere signa, ex quibus acciperetur electio, & quia vt in alijs etiam multum facit

parandi modus, hunc simul docuit dicēs, sunt quæ omnium optimè olent densæ & iocundissimæ, nonne optimè coctæ & frigidæ? Legitur verò hoc cum interrogatione, quasi dicat, sunt. Itaque dicit optimę sunt (hoc est minus malæ. Nam ad alias caprinas dicitur) quę optimè olent hoc est, minimè fœtent, & densæ (sine duritie) & gratissimę gustui: comedique debēt hæ coctę & frigidę, hoc est post elixationē refrigeratæ. Elixatiōe eñ corrigitur incoctilitas, frigore acrimonia: pessimę verò sūt cōtrariæ quę iniocūdissimę, & malè olētes, & prodēsis duræ, & quę recētes, hoc est recens elixę accipiuntur. Quod attinet ad anni tempus æstate dicit esse optimas, & autumno pessimas, quodquidem nō ob temperiem aëris euenit, pessimæ enim essent æstate, sed quòd alimentum ipsis multum suppetit æstate ex virgultis nondum aridis, autūno verò deficit. Hyeme non adeò malæ esse (nō eñ sut quæ optimę olēt, quia plærisq; in locis vtūtur alimēto, quod ruralibus domib⁹ repositū à pastoribus asseruatur, & quod frigore tēporis calor proprius earum emendatur, & acrimonia retunditur, & ea quæ superest melius fertur. Sent. 102

Procelli autem prauæ cum sint crudæ & circumustæ cholericæ enim sint & turbatoriæ porcinæ autem optimæ omnium carnium:

for-

fortißimæ autem neque vehementer pingues neque graciles, neque ætatis veteris victimæ. Comendendæ autem sine pelle, aut etiam subfrigidæ.

POrcellos recens natos nimis humidos esse, & excrementosos, ac proinde fugiendos, docet Gal. secundo cap. libri octaui methodi. Hanc ob causam eorum carnes prauæ sunt, & choleraceæ & turbatoriæ, id est choleram morbum facientes, & alui turbationem. Praua enim, excrementitia, & redundans humiditas, ventris vires dissoluit, & irritat, & turbat, corrumpitur enim, ac reliqua quæ in corpore erant, vitiat. Cui rei præstat fidem experimentum, vidimus enim nonnullos ex recens natorum porcellorum esu hoc modo periclitatos. Quare vbi Galenus ariditate laborantibus, aut febricitantibus, concedit carnes porcellorum, intelligere debes iuniorum suũ, non tamen pusillorum, & recens natorum, hi enim malè coquuntur (malè enim vincitur redundans humiditas) & lędunt ventrem, replentque excrementis: præcipuè autem si malè præparatę etiam sint, vt quæ malæ assatæ, quæ interiùs crudæ exteriùs circumustæ sint. Tunc enim alijs partibus vstione acribus, alijs

crudis, turbatur facillimè vēter. Porcinas carnes magnopere commendat, dicens esse omnium optimas, atque adeò Galenus perinde sentit in initio tertij de alimentorum facultate. Ne tamen intellige has carnes esse omniū optimi ſucci: ſunt enim ſucci craſsi, ac nonnihil etiam lenti, neque dubium galinarum, caponum, & phaſianorum carnes, melioris ſucci eſſe ſuillis, & minus excrementoſas: ſed cū ſucci ſint non mali, omnium maximè nutriūt, itaque hac ratione ſunt optimæ, quod valentiſsimæ, id eſt plurimum & firmiſsimum prębentes alimentum, idque non malum, quod athletis & foſſoribus dici Galenus eſſe experimento cognitum. Hoc ſignificans Hippocrates cum dixiſſet, porcinæ omnium carniū optimæ, vt doceret quales eſſent eligēdæ ſubiunxit, fortiſsimę autem (nimirum optimas dicēs fortiſsimas intellexerat) neque vehementer pingues, neque graciles, neque ætatis veteris victimæ. Nimirum graciles & veteres ſiccæ iā ſunt, & melancholicæ, ac proinde minus ſanguinem augent, & nutriunt: pingues vituperat Gal. 3. de alimentorum facultate vt pauci nutrimenti, in huius loci cōmentario dicit, pinguedinem omnem carnibus ſui generis eſſe deteriorem, tum ad concoctionem, tum ad nutritionē, hoc eſt difficiliùs coqui, & nutri-

re minus, ac deteriùs. Hanc sententiam sequu-tus Auicena lib. 2. tract. 2. dicit pinguedo autē & adeps sunt mali nutrimenti & pauci. Mihi verò non videtur experimentum huic senten-tiæ respondere. Videmus enim pusillos pue-ros pingui suum carne delectari, & iubari, gra-cilem non posse conficere, vt pote duriorem, & solidiorem, atque adeò omnes qui pingui-bus carnibus vtantur, facilè impingari, ac red-di nitidos. Coquitur ergo pinguis caro faci-lius, & nutrit plus. Cur ergo Hippocrates for-tissimas dicit non vehementer pingues? certè quia alimentum quod accedit ex pinguibus infirmum est, & facilè colliquescit: vt vel hoc argumento constet, facilius etiam nutrire & coqui, quia eorum quæ celeriter nutriunt sunt celeres excretiones. Igitur nō rectè cōsuleres fossori, aut athletæ, vt vteretur pingui suilla, quia etsi cito multùmque nutriret, tamen quę ex ea accederet caro facile labore liquare-tur. Sunt igitur firmissimæ carnes, neque val-de pingues, neque valde graciles aut vete-res, quia hæ præstant exiguum, illæ fluxile & leue alimentum. Comedendas dicit suillas carnes sine pelle, aut etiam subfrigidas: sine pelle quidem haud dubie debent, quia cutis porcina ægrè coquitur, & post dies mul-

tas ſolet deijci aut euomi incōmutata. Quòd ſubfrigidas dicit, Galeno non placet, quia (inquit) non ſunt acres vt caprinæ. Velim verò Gal. animaduertere caprinas eum conſuluiſſe accipi ψυχρὰ id eſt frigidas: ſuillas verò ὑποψυχρὰ id eſt ſubfrigidas. Quia porcinas non vult frigidas accipi, ſed neque vrētes, vt à quibuſdam accipiuntur torrefactæ, vt vix deglutiri, ac neque ore accipi queant. Hoc autē meritò conſulit. Nā pinguia ſunt potentia acria, facilè enim inflammātur, niſi igitur ingerantur moderatè calida, acria mox fient, atque adeò nidoroſa corruptione vitiabunt cibos.

13 *Per aridam choleram venter inflatur, & ſtrepitus fiunt, & dolor laterum & lumborum, nihil verò deijcit aluus, ſed adſtringitur,*
14. *ſeruato huiuſmodi vt non vomat, ſed aluus ſubeat. Vtere igitur cito clyſtere calido & per quam pingui. Et, in aquam perūctum calidam demitte, in ſcapha collocans, calida paulatim perfunde, atque ſi ipſi calfacto aluus*
15. *ſubierit, ſoluta affectio eſt. Confert quo-*
16. *que & huic dormire, & bibere vinum tenue*
17. *& antiquum, & meracum, oleū quoque da vt quieſcat, & venter ſubeat, & ſolutus eſt morbus,*

morbus, à cibis autem & alijs abstineat. Si autem non cessauerit dolor, lac asinæ bibendum da, donec purgetur.

CHolere aridæ ne nomen quidem legitur apud Galenum & qui ei successerunt, cõsentaneum tamen est, Hippocratem ita appellare, affectionem ventriculi cætera omnia similem choleræ morbo, præterquam quòd nihil humiditatis excernatur supernè, neque infernè. itaque sit pasśio per quam mordeatur ventriculus, ac cum eo vicinæ omnes partes, neruosæ præcipuè, vnde dolores & anxietates nascantur, & conuulsionis pericula, ac extremorum refrigerationes, & pulsus læsiones insignes, quales fieri solent vellicato ventriculo. Non fient autem hæc à multo succo vitioso, siquidem nihil exit, fient igitur à vapore acri, vel solo, vel cum pauco succo: vnde quædam velut fumosa exustio ventriculi nascetur. Necesse est igitur ventrem inflari à fumo, & strepitum fieri nauseâte ventriculo & flatu fumoso interius voluto, & dolores laterum & lũborum, partibus vicinis commorsis, & distentis, nihil verò deijcere aluum, sed adstringi, nõ sanè nihil flatus (alioqui esset hæc pasśio colica aut voluulus) sed nihil succi vitiosi, vt per humidam. Si enim hæc cholera, est hoc solum

diuersa ab humida, quòd à fumo fiat, vt illa à vitioso succo, profectò consentaneum est, per hanc flatus supra & infra erumpere, vt per illã succos, parum autem iubari ægrotos, intemperie assidue nouos fumos suggerente. In huius morbi curatione, consulit imprimis cauere vomitum, ac curare vt aluus soluatur. Galen. causam reddere tentans in commentario, dicit, quàm citissime clysterem exhibere, & vomitum prohibere, præcepta sunt communia omnium quæ in ventre præter naturam continentur, & excerni debent. Vtrumque verò dubitationem ingerit, & quod Hippocrates dicit, & quod Gal. addit. Nam. 5. Epid. narrat virũ quendam athenis, qui cholera laborabat, coactum esse vomere, atque ita curatum: & omnes qui rationalem sequuntur medicinã cholera curationem inchoant à vomitu. Gale. verò passim dicit ventriculum vomitione vacuãdũ, vt intestina & caua iecoris deiectione thorax excreatione, renes & gibba hepatis mictu quomodo ergo nunc dicit, siquid in vẽtre cõtinetur quod excerni debeat, cõmune esse præceptum cohibere vomitum? Immo verò commune præceptum videtur, vomere, si quando aliter fieri debet, id quidẽ sit peculiare, & præter præcepta communia. Sed considera virũ illum Athenis laborasse cholera humida, in

qua

qua quidem principio cogendus eſt ægrotus vomere, ni ſponte vomat plus ſatis, quia vt. 6 Epidem. dicitur vomitus vomitum ſanat in ſicca verò mouendum non eſt, ne eo motu conuocata vndique bile, fiat humida, quę quia à maiori pendet cauſa, eſt periculoſior: nam ſicca eſt velut initium humidæ, quæ breui momento, niſi quis caute admodum omnem irritationem deuitet, humida fiet. Atqui Gale. cũ dicit dictis partibus dictas euacuationes eſſe proprias, non iubet earum curationes ab illis incohare, ſed abſoluere. Nemo enim ſanę mentis curet renum inflammationem incipiens à diureticis, quia ſcilicet commune præceptum eſt reuulſionem ante deriuationem, & hanc ante euacuationem molliri. Siquid præter hæc vrgentiæ gratia agitur, peculiare eſt, neque ſecundum præcepta communia: Igitur in ventriculi affectione, inferiorem aluum mouere, & prohibere vomitum, ſecundum præcepta communia præcipitur, eſtque in hac affectione factu apprimè neceſſariũ ob dicta pericula. Clyſterẽ ergo (inquit) ex calido & per quam pingui adhibebis, ex calido, quia vt Gal. dicit calidum prouocat frigidũ ſiſtit, ex perquam pingui, quia retundit acrimoniam, & dolores lenit. Caue autem tranſlatione à ſimili vſus, vnquam in hac paſsione,

eden-

edendum aut sorbendum des aliquid calidũ & pingue: nihil enim magis paratum est choleram morbum facere. Sed eorum quæ clystere immittuntur nihil ascendere solet in ventriculum. Eadem intentione soluendi aluum, potes perunctũ oleo, ventrem inferiorem, & lũbos (caue enim hypochondria laxes) demittere in aquam calidam, & collocatã in scapha, sensim perfundere. Ita enim sæpe aluus emollitur, & morbus soluitur: confert quoque hic dormire, quia à cibi in ventriculo corruptione plærunque nascitur morbus, nulla autẽ ratione emendatur melius quam somno, neque vlla ratione meliùs cohibetur vomitus, quam dormiendo. Siue autem intelligas dormiendũ esse huic à balneo, siue alio quouis morbi tempore, verus fuerit sermo, modo alui subductioni locum des. Vinum quoque tenue vetus & meracius dabis: non enim morbus hic habet ex sese adiunctam febrem: cum ergo hac caret ægrotus, nihil prohibet hoc dari, & iuuerit somnum & concoctionem. Oleũ quoque iubet dari, vt quiescat, & venter subducatur, hoc est vt à doloribus leuetur, & soluatur aluus, hæc enim ambo facit, & præterea siccitatem emendat. Non explicat quomodo velit dari, an ore, an per aluum, ego verò censeo clystere inijciendum, ore enim acceptum non

proba-

probatur ad cholerã morbum, quia dissoluit ventriculum: & est in primis vomitorium, quod dixit maximè debere caueri in hac sicca cholera. à cibis etiam atque alijs sorbitionibus, iubet abstineat, quia scilicet morbus est acutissimus, qui verò tales sunt sine cibo debẽt transigi: accedit ratio alia qua id etiam cibi, quod dari debet, non debet à principio dari, sed procedente morbo apponi, quòd scilicet ex satietate ventriculi pendet morbus, proinde à cibis initio debet abstinere, ac nisi malum producatur, etiam vsque dum inclinet, & ab alijs sorbitionibus, eis solum vti quæ medicamentosæ facultatis causa suscipiantur, vt vino antiquo & meraco, atque si his omnibus actis dolor non cessauerit, lacte asinæ, donec soluatur aluus. Omnino enim solutione alui opus esse, vt hic morbus soluatur, satis superque significauit bis antea dicens, si aluus soluatur morbus solutus est: quod dicens, apertè insinuauit, si non soluatur aluus, nondum solutum esse morbum, sed medicamine aliquo opus esse, vt soluatur aluus, atqui pharmaca acria in morbo ventriculi ex acribus & succis & fumis, non possent non esse periculosa, proinde lacte asinæ vti iubet, quod acrimoniæ simul occurrere, & expurgare potest. Verùm hoc non nisi magna quantitate facit, quod vt insinuet

Hippo-

Hippocrates non aliam quantitatem definit, quàm donec purgetur, non potes autem vno haustu experiri an aluus soluẽda sit, iubet ergo primum dare quantum vno haustu possit capere, si non soluatur, offerre iterum atque iterum, donec soluatur. Hoc medicamento video vix nunc vllum medicorum audere vti, quod lactis incommoda pertimescant, ego verò scio me cum magna vtilitate in huiusmodi affectionibus esse vsum, neque quidem de asinino, vt de alijs lactis generibus censere oportet, quia est valde serosum.

Sent^a. 110.

Si autem aluus humida fuerit, & bilis subducatur, & vexent tormina, & vomitus & suffocatio. His optimũ est quiescere, mulsam bibere, & vomere.

CVrationem choleræ humidæ nunc docet non quidem omnia percurrens, sed pręcipua attingens, quibus indicationes maximę insinuantur. Nimirum vomitione & alui subduictione oportet, quæ corrigi nõ possunt cito vacuare, ne longa irritatione retentrix reddatur omnino impotens: reliqua oportet coquere & emendare. Mulsam dat subducendi aluum causa, & quietem imperat, causa coquendi: ad hanc etiam intentionem pertinet

vsu

vsus inunctionum cataplasmatum & emplastrorum, concoquentium & corroborãtium. Gale. in commentarijs addit expurgationem non mulsa solum, sed pharmaco etiam aliquo agi debere, si cacochymia aliqua magna subsit in corpore: atqui profecto mihi videtur rationi consentaneum cum cacochymia totius corporis putatur esse causa, potius quã debilitas ventriculi, perinde atque in dysenteria. Verum in vtraque affectione est auxilium illud apud vulgus periculosum, quia si ægrotus moritur, vi pharmaci putant interijsse. Cum enim id quod peracidens fit, non posſint assequi, putant expurgans medicamentum necessario alui solutionem augere. Eadem ratione reprehenditur Hippocrates à Cælio aureliano thesalico, quòd virum athenis cholera laborantem vomitu curaret, lib. 5. Epidem. nimirum vt Galen. solet dicere, thesalici nullas assequebantur indicationes, præter eas quas assequuntur idiotæ, & populares.

Senta LII.

Hydropum duæ sunt naturæ, quorum hyposarcidius si aggreditur, vitari non potest alter verò cum flatibus multa indiget fœlicitate, præcipuè autem tolerantia, &

fomento

fomenta, & temperantia curatur. Sicca autẽ & acria edat, ita enim plurimum minget, & maximè valebit. Si autem difficulter spiret, fueritque anni tempus æstiuum, & ætas vigeat, & robur adsit, sanguinem à brachio auferre oportet: & quàm minimum bibens quam plurimum laboret: & suillam carnosam edat in aceto coctam, vt aduersus arduas resistat in ambulationes.

SPecierum hydropis, multas variasque fuisse apud antiquissimos autores partitiones, aliosque duas, alios tres, alios plures differentias statuisse, leges apud cælium Aurelianum lib. 3. tardarum passionum. Qui etiam interpretatur Hippocratem & dioclem. Duas tantum statuisse differentias, hyposarcam scilicet, & ascytem. Mihi plærunque videtur esse inutilis altercatio de differentiarum numero, nisi simul de re ipsa aliqua dissensio sit. Siue enim alius ponit quatuor tribus hydropis speciebus, quibus vsi sunt, Heraclides tarẽtinus, & cælius Aurelianus & Celsus, & Gal. & post hunc medici omnes, adiungens diaberem, siue alius duas, dedignatus anasarcam hydropẽ vocare, & duas solum statuens humidam & siccam: siue anasarcam quidem vocans hydropem

pem, vt nunc facit Hippo. ascitem tamen & tympanitem vno genere comprehendens, quid interest modo res dicatur eadem? Nõ satis intelligo, cur Aurelianus censeat Hippoc. statuisse duas differentias, & eas quidem Anasarcam & ascytem. Nã dicit apho. 11. libr. 4. si tormina, & circa vmbilicum dolores, & lumborum dolor, qui neque medicamento neq; aliter soluitur, in hydropem siccum firmatur Videtur verò & ex ipso nomine, & ex generationis modo, non posse alius illi vocari siccus quàm tympanites. Hunc igitur Hippocrates non omisit. Nisi forte id dicit Aurelianus, quia vt ipse dicit, est vanum atque intellectu carens, sine vllo humore superfluo laborantẽ hydropicum vocare. Sed mihi nõ placet alter cari de nomine Galen. interpretatur, tympanitem etiam ob tumoris similitudinem vocari hydropem, ita oportet recipi libro etiam. 4. de morbis in calce legitur hydropis, tres esse species, quare etsi hoc loco legatur duas esse, haud censeo Hippocratem trium specierum vllam omisisse, sed comprehendisse duas species ascytem inquam & tympanitem vna hac differentia, quòd cum flatibus fit. Nam etsi hoc præcipuè tympaniridis sit, est etiam & ascytis. Nam non potest tam multa aqua, sine vllis flatibus esse conclusa. Sed hoc habeat

vtcunque modo intelligas quosdã esse qui toto corpore tumẽte & albidi sint velut pituita referti, aliis quibus in ventre intra peritoneum est plurimum aquæ & flatus aliquid: alios quibus est flatus plurimum, aquæ exiguũ, aut fortasse etiam nihil. Vidimus enim ex aperto cadauere nihil aquę exire, sed crasso flatu expirãte, totum repente ventrẽ detumescere. Quod dicit, hyposarcam, seu anasarcam, seu hyposarcidium hydropem (nam bis omnibus significatur res eadem) vitari non posse, si semel aggrediatur, quasi hic sit periculosissimus, nõ probo nam revera omnium sæpissime curatur, & ex minori corruptione nascitur, vel hoc argumẽto, quòd reliquas hydropis species solet antecedere. Quòd dicit, eum qui curetur facillime, indigere magna felicitate, maxime probo Nam fere est omnis hydrops, nisi in initio cõsistat, incurabilis. Curationem videtur mihi tradidisse optimè, præter pauca quædam quę calumniæ videntur patere. Dicit illud quidem optimè (summum enim hac in re consilium est, quodque sæpe solum fuit satis.) Quã minimum bibat, & quam plurimum laboret: nimirum ita absumitur aqua, qui propositus præcipuè esse debet scopus. Vanum etiam hic sit, si quis velit neglecta aqua, hepatis, aut lie-
nis

nis, aut vteri, aut ventriculi (ex quacunque harum partium malũ inceperit) attemperationi studere. Nam immanente aqua attemperari non possunt, & hac absumpta, quinetiam dũ absumitur, ipsa partium natura emendat intẽperiem. Accedit quod eisdem medicamentis vtrunque fit. Vtimur enim fomentis, quæ viscera calfaciunt, & aquam absummũt. ob hęc dicit, curari debere hoc malum tollerantia, laboris scilicet & exercitationis, fomentis vẽtri admotis calidis & siccis, & temperantia, scilicet vt temperet à potu. Eundem scopum intuens præcipit, vt sicca & acria edat. Sicca certe debet accipere alimenta, & assa potiùs quàm elixa, quia totus victus siccans esse debet: de medicamentis verò præcipue loquitur, quia dicit sicca & acria acrimonia enim in cibis non desideratur (quorsum enim vities corpus, & repleas vlceribus, quæ in hydropico non sanescunt?) sed in medicamentis, vt sint hydragoga, maximè autem vt valenter diuretica, horum enim est magnus in hydropicis vsus. quod insinuans dicit, nam ita minget plurimum & valebit. Atqui Galen. 3. de temperamentis iuxta hoc præceptum dicit hydropicos multum solere iuuari medicamento quod paratur ex chãtaridibus. Illud fortasse cuipiam nõ placebit,

quod suillam carnosam aceto elixam præstat, vt possit sustinere assiduas inambulationes. Certè si posset hanc ægrotus coquere nullus eligi præstantior in hunc vsum posset, quia est cibus firmissimus, neque si hæc sumenda sit, melius parari possit, quia pinguedine spoliata (hoc enim dicit carnosam) & in aceto cocta amittit humiditatem nimiam, qua his erat noxia. Itaque quia duplex huic carni vitium erat incoctilitas & humor, illud emendat elixatio (ægrius enim coquuntur assata) hoc acetum. Nihilominus timentes ne non possint tunc à debili iam homine eæ carnes coqui, dabimus plærunque alias coctu faciliores, etsi minus firmas, illud tamen veri habet hæc sententiæ pars ꝙ cui eæ sint consuetæ, vt ob id nõ diffidas coqui posse (scilicet valet plurimum cõsuetudo) nullas possis ad laborum tollerantiam vtilius tribuere, neque ad reliqua cum minori noxa, si ita parentur. Illud quoque Gale. displicet ꝙ mittere iubet sanguinem in his, cum vt ille affirmat, in hyposarca solũ mitti aliquando possit. Sed cum Hippocrates dicat si ætas vigeat & robur adsit, & Galen. hæc duo cum morbo magno statuat mittendi sanguinis scopos, nõ potest non subscribere huic sententiæ, nisi neget hydropem morbum magnum esse. Illud vnum possit dicere, nõ posse fieri vt huic morbo

bo laboranti robur adſit, atque ita fruſtra hoc eſſe ab autore ſcriptum. Morbo quidem valde progreſſo ego ita puto: ſed neque incipiente malo, puto affuturas vires pro magna miſſione ſanguinis, ſed pro exigua, aut etiam mediocri, non videtur inopinabile, præcipue cũ malum non ingruerit paulatim intemperatis partibus, ſed affatim ſuffocari incipiente calore à ſuppreſsis menſtruis, aut hemorrhoydibus, aut euacuatione alia conſueta, aut intermiſſa exercitatione, quo ſanè caſu miſsio ſanguinis propriùs expetitur. Tunc temporis neceſſarium arbitror ſit pro modo virium ſanguinem auferre, ex brachio ſane non ſemper nam ob menſtruas euacuationes aut hemorrhoydas ex talis melius extrahitur, ſed ille reſpexit hypochondria, quorum peculiariter affectio hæc eſt. Cucurbitularum ſiccarum creber vſus poteſt his eſſe vtilis, eadem ratione qua calida & ſicca fomenta. De ſectione hydropicorum, quam paracenteſim vocabant, dubitatum eſt ab antiquis, an fieri aliquando debeat, alijs affirmantibus, velut extremũ remedium eſſe tentandam, aliis negantibus, quòd fruſtra tentari videatur. Hippocrates inſinuat faciendam, quandoquidem iubet caueri ne vniuerſim effluat aqua, ob id, ſi quando facienda, ita tamen vt non poſsit tota a-

qua, neque magna eius pars simul effluere. Fit ad iie dextrum aut sinistrum, nullis musculorũ abdominis fibris trauuersim sectis, sed seorsum vnoquoque secto inter fibras secũdũ longitudinem, quandoquidem ita eo loco positi sunt obliqui & transuersi, vt superioris sectio, cum sectione inferioris, figuram faciat. X. alij puncturis tantum vtuntur in scroto, qui his etiam tumet. Ego ne hoc quidem vnquam feci, sed sparsim per femora & ventrem scarificationibus non valde profundis, vtor quia enim vlcera his non sanescunt, satisquidem resudat per eas aquæ quantum ferre possunt, atque aliquando etiam plus.

Senta 112. 113.

Qui ventres inferiores calidos habent, et acres deiectiones atque inequales subeunt, à colliquatione ipsis, siquidem valentes fuerint hellebora albo rebellere: sin minus succus tritici frumentacei crassus & frigidus, & ex lente cocta edulium, & panes subcineritij, & pisces febrienti quidem elixi, non febrienti verò assi. Et vinum nigrum febre carenti, si vero non aqua ex mespilis, aut myrtis, aut pomis, aut sorbis, aut palmulis, aut vitium œnanthe. 113. *Si verò febris non fuerit, & vexent tormina*

mina, primum quidem lac asininum paucum, deinde paulatim plus, & lini semen, & triticea polenta mixta hordeacea & falarum egiptiarum eximens amaras partes, & spargens potui da, aut oua semicocta comedat assa, & simila, & millium, & chondrus in lacte coctus. Cocta hæc & refrigerata edat, & his similia, & pocula & edulia ingerat.

MErito censet Galen. colliquationem dici hic non verã & propriè vocatam liquescentiam, sed vstionem succorum. Ventres inferiores haud dubie vocat hic intestina, nam cum horum affectione calida fiunt deiectiones acres & inequales: & horum affectio desiderat eã quam tradit curationẽ. Si enim ad thoracis ventres dicerentur nũc ventres inferiores, ventriculus etiã intelligeretur in affectis partibus, eo verò affecto nihil minus faciẽdũ, quã reuellẽdũ helleboro albo, immo vomitio quę helleboro albo cieretur nihil minusq̃ reuulsio esset: siquidẽ esset euacuatio per partẽ affectã. Itaq; affectio cuius curationẽ nũc docet est diarrhęa biliosa patiẽtibus intestinis calidã intẽperiẽ. Fieri verò põt vt fluxio cœperit à redũdãtia, & ea ipsa calorẽ intestinorũ pepererit aut vt calor horũ fluxionẽ attraxerit & exurat & quodãmodo erũt intẽtiones curationis eędẽ

quodammodo etiam diuersæ. Nam vndecunque cœperit fluxio, deponenda, si fieri possit, est redundantia mali succi: atque refrigerandum, & mordacitati succorum occurrẽdum & suo tempore adstringendum. Verũ si calor intestinorum fluxionem ciuerit, refrigerationi studendum magis, si redundantia, euacuationi. Porrò magna curationis differentia prodit ex caloris qui intestinis sit, vehemẽtia, aut mediocritate. Si enim maximus calor sentiatur in ventribus inferioribus, tentatos esse eos phlegmone aut erysipelate suspitio est, ac proinde vitanda est expurgatio per inferna, & reuellẽdum vomitione: si verò febris non fuerit, in ventribus scilicet inferioribus, hoc est exustio magna coloci, expurgatio per aluum mollienda est. Constat verò harum intentionum primam esse debere quæ euacuandi, secundam quæ obtũdendi acrimoniam & refregerandi, postremam quæ adstringendi. Interim toto morbo vtendum cibis siccis, & concoctu facilibus. Horum omnium materias recenset hoc loco Hippocrates, quanquã vtendi occasiones non admodum distinxit. Oportet tamen eas accipere secundum communia præcepta. qui igitur inquit ventres inferiores calidos habent, & subeunt acres deiectiones & inæquales à colliquatione, hoc est ab exustio

ne

ne. Acres certè quia vſtæ, inæquales hanc ipſã ob cauſam. Concoctio enim eſt quæ æqualitatem ſubſtantiæ parit in omni excretione: incoctio inæqualitatem, ſiue frigore ſiue vſtione incoctio fiat. Si (inquit) valẽtes fuerint vires helleboro albo reuellere oportet, vomitu ſcilicet. Hoc enim eſt reuellere: velut etiã ob uentriculi morbos clyſtere vti. Duo tamen adeſſe poſtulat, & vt ventres inferiores calidi ſint, & vt vires ſint valentes, alioqui abſtinendũ ab helleboro, vtendunque vomitorijs minoribus, & tranſeundum ad alia. Sin minus (inquit) ſuccus tritici fumentacei craſſus & frigidus. Hic ſuccus eſt quem amylum vocant, cuius hac in affectione eſt maximus vſus, quia obtundit acrimoniam, & craſsitudinem affert ſuccis, & obturat, hęretque partibus. Iubet verò accipi frigidum ex aliquo ſucco, vt ſimul occurrat calori partium: Et ex lente cocta edullium: hæc enim eadem facit lens, & præterea adſtringit. Et panes ſubcineritij: pro his vti ſolemus pane ad ignem toſto, aut bis cocto, vt ſiccet ſcilicet. Et piſces (inquit) febrienti quidem elixi, non febrienti aſsi. Piſces ſcilicet probi & concoctu faciles, aſsi quidẽ ne humectent, quod tamen ſi febriciter homo ferendum eſt, quia victus humidus febricitantibus conuenit. Potus verò ſit febre carenti vi-

num nigrum, febrienti verò aqua ex mespilis, aut myrthis, aut pomis huiusmodi, aut sorbis, aut palmulis, aut vitium œnanthe, hoc est primis racemis vuarum immaturarum. Hæc omnia adstringendi gratia dantur. Videtur repugnare sentētia Hippocratis qui hoc ipso libro dixerat, cū aluus humida est in febribus, vtendum potione vinosiori magis quam adstringētiori. Sed intellige iuxta peculiarem in vnoque indicationem, faciēdum esse hoc aut illud. Cum mens est ad vias alias deriuare satius sit vti vino albo, cum adstringere, nigro & austero. Fieri verò potest vt in diuersis ægrotis eis vtamur, albo, cum ex toto corpore confluit bilis, & bona pars iam consumpta est, alioqui eñ nō cū minori periculo pellitur in vrinæ vias: nigro cum intestinorum laxitas parit diarrhœam: Sed & in eodem ægro to potest esse vtriusque vsus vtilis, albi primū vt materia alio deriuetur, postremò nigri, vt aluus adstringatur, aut pro hoc, si febris vini vsum prohibeat, aquæ in qua sit coctum aliquid adstringentium. Si verò (inquit) febris nō fuerit, hoc est ardor intestinorū qui prohibeat, expurgationem, & vexent tormina intestinorum, primùm quidem lac asininum paucum, deinde paulatim plus. Paucum quidem primùm, ne lędatur ventriculus repentino vsu,

ſu, deinde plus, vſque dum, vt dixit paulo antè, aluus ſoluatur, ſeu potiùs expurgetur copioſè corpus. Poſtquam verò expurgatum ſatis ſit, ad attemperandum partes, & obtundendam acrimoniam, cibis & potibus vtendum quæ id poſsint præſtare, cuiuſmodi ſemen lini coctum, & in potu pollenta triticea cum hordeacea, & ex fabis ægiptijs demptis partibus amaris, quippè quæ ſunt calidæ & mordaces. In cibis oua recentia, aſſa, ſemidura, & ſimila, & milium, & chondrus coctus in lacte. Nam hæc ſiſtunt fluxiones, humiditatem ſiccant, acrimoniam mitigant, feruorem partium temperant.

Sent.ª 114.

Eius medicinæ quæ victum instituit, maximum eſt, animaduertere & obſeruare vt in acutis, etiam in longis morbis, & intentiones febrium, & inclinationes, vt occaſiones obſerues, & non oportet cibos offerre, & tuto cum oportet offerre, ſcias, atque etiam cum plurimum abſunt ab intentione.

QVanti momenti ſit in morbis omnibus, præcipuè acutis, cibum tempeſtiuè offerre, & cauere febrium exacerbationes, hinc intelliges, quòd cum plurima alia non

exi-

exigua soleat Hippocrates simpliciter docere, huic præceptioni semper addit aliquid quo eius momentũ cõmendetur. Hic enim dicit διαιτητικῆς μέγιστον ἐστὶ id est maximum præceptum totius medicinæ, dietices est. primo libro huius operis in calce dixit. καὶ νομίζειν μέγα δύνασθαι τὸν καιρὸν id est existimare oportet plurimũ posse, seu magnam vim habere, occasionem cibi exhibendi. Quo loco hanc sententiam satis explicuimus, vt non opus sit nunc noua enarratione: satis erit vt euadat apertissima, verba vt maximè expedit disponere: hoc scilicet modo. Eius medicinæ quæ victum instituit, maximum est, animaduertere & obseruare, vt in acutis, ita etiam in longis morbis, & intẽtiones febriũ & inclinationes, atque etiam tempus quo plurimum absunt ab intentione, hoc est à paroxysmo, vt obserues occasiones dandi cibi, & scias quando non oportet cibos offerre, & quando oportet offerre, & tuto offerri possunt.

Sent.^a 115.

Agnoscere autem oportet eos qui dolent capite, vel ob exercitationes, aut cursus, aut itinera, aut venationes, aut aliquẽ aliũ laborẽ importunũ: aut ob venerea: decolores, raucos, lie-

lienosos, exangues, spirituosos: & siccum tussientes: & siticulosos. & venarum interceptiones: distentos hypochōdrijs, lateribus, & septo transuerso, & torpentes, & obscurè vidētes, & quibus aurium tinitus est molestus, & qui secundum vrinariam viam impotentes sunt, ictericos, & quibus venter cruda egerit: fundentes copiosè sanguinem ex naribus, aut secundum sedem, aut in flatus redundantia existentes; vel labor ipsos vehemens exercet, & non superuicerint: horum nulli pharmacum dederis; periculum enim habebis & nihil iuuabis, & spontaneas permutationes & indicationes tolles.

FAcilè adducar vt credam orationem hāc Hippocratis non esse, sed cuiuspiam alterius minùs exacti autoris, quia vt in quouis morbo, eorum quos recēset, datur aliquādo inutiliter pharmacum, ita nullus eorū est, qui non posit aliquando pharmaco curari. Tales verò sunt alij quiuis morbi, quos commitari potest cacochymia. Non est autē congruens doctrinæ ratio, de quodam aut quibusdam affirmare, quod pariter dici posit de quibus-

quibusuis: neq; prohibere quasi vtile nunquã esse possit, id quod potest aliquando esse noxium: id verò disertè satis explicuit Gal. Illud vnum videtur dignum Hippo. quod in calce orationis dicitur, noxas scilicet pharmaci malè exhibiti, esse periculum citra cõferentiam, & permutationum ac iudicationum quæ spõte fieri solet sublationẽ. Si eñ viribus non satis constantibus datur, periculum mortis est; ex euacuatione sine conferentia & tollerantia facta: si verò constẽt & hac solum in re peccatum sit, quod intempestiuè sit exhibitum; velut si citra concoctionem aut turgentiam, non in tam apertum inciditur periculum; tamen tunc quoque producuntur morbi, ac si quæ permutationes aut iudicationes instabãt, prohibentur. Sent. 116. 117.

Si autem cuipiam sanguinem confert auferre, vẽtrem firmare oportet, & ita auferre, & inediam præcipere, & vinum ipsi auferre, deinde victu conuenienti vti cætera fomẽtis & infusionibus curare, si autem densus venter tibi esse videatur, molli clystere sublue.

Hæc sententia verissima est, & Hippo. digna. Considerandum enim cum sanguinem auferre cuipiam volumus, quo pacto habeat venter inferior, qui si laxus sit, &

fluat

fluat, firmãdus prius est, si fieri possit, ne fluente aluo & misso sanguine vires præcipitentur: sin autem sit siccus, humectãdus est priùs clystere humido, ne si quid vitiosum ventre detinetur, distribuatur, raptum in venas, & vẽter siccescat magis. Vnde cõstat, vt superiùs hoc ipso libro indicauimus, aliquãdo clysterẽ esse inijciendũ ante missionem sanguinis, nõ semper iã misso. Quæ de victu eorum quibus missus iã sit dicit, consentanea etiã sunt. Nimirũ non mox reficiendũ copiosè, vt vulgus putat, quasi, vt dicèbant medici è gnido, sit mox exequandũ, sed ediã præcipere, & vinũ auferre, non quidẽ nimis, sed his verbis significatur paulatim esse postea reficiendũ. Quia si copiosè datur cibus recens euacuato, malè coquetur, & distribuetur incoctus: Vinũ verò caput eius facilè tẽtabit. Expedit igitur à recens misso sanguine, dare cibi minus, eiusq; tenuioris: & vinũ aut nullũ, aut dilutius solito, deinde cõuenieñti victu vti, hoc est sensim augere. cætera (inquit) fomentis & infusionibus curare, nõ quidem quòd omnes quibus missus sanguis sit, fomentis & infusionibus indigeãt: sed id dicit, insinuans abstinendum iã inde à maximis auxilijs esse, sed minoribus his vtendũ si opus sit, ac res ita postulet. sent. 118.119.12

Si autem medicamento opus sit, hellebo- ro toto sursum purga, deorsum verò talium

neminem. Optimum autem est si vrinæ cieãtur, sudores prouocentur, & inambulent, & tranquillè ita sese perfricent, vt non densiorẽ reddãt habitum, si autem in lecto decumbat, perfricẽt eum alij. Atque si in thorace supra septum transuersum infestet eum passio, resideat sæpe, & quam minimè reclinet dum vires valeant, & sedentem calido multo, multum temporis fricent: si autem aluo inferna sub septo transuerso habeat dolores, iaceat (conuenit enim) nulloque pacto corpus moueatur, præter fricationem.

HAud dubie hęc dictio est mutila, deestq; caput. Quandoquidem quasi de certo quopiam seu morbo, seu ægroto, hæc dicuntur, non constat autem de quo. Itaque est hoc fragmentũ, quo de qua affectione agatur constare nõ potest, neque verò dici quippiam nisi diuinando, quid autem miri tam multis seculis vitiatos esse veterrimos codices?

Sent.ª 121.

Quæ verò ex inferna aluo soluuntur, per vrinas, & sudores, si sponte delabuntur mediocriter, quæ parua sunt soluuntur: vehementia

verò

verò prauum. Tales enim vel intereunt, vel sine alijs malis sani non fiunt, sed confirmantur quæ huiusmodi sunt.

HÆc sententia est Hippo. dignissima si quæ alia, tametsi à Galeno negligitur, vt quã plurimę aliæ. Esse autem qualem dixi, ex enarratione intelligẽs. Ex aluo solui non de morbo dicitur, sed de deiectionibus, quasi dicat, quæ ex aluo soluta euacuantur. Itaque dicit quæcunque euacuantur ex aluo, aut per vrinas, aut per sudorem, intellige aut per quacunque aliam euacuationẽ (satis enim sit tres recensuisse) si sponte exeunt quantitate mediocri, soluendis quidem morbis paruis sunt satis; mediocria enim pro mediocribus sunt magna præ paruis: verum si mala sint vehementia & euacuationes mediocres, prauum signũ est. Quia sunt decretoria non iudicantia. Talia verò vt 2. Epid. dicitur significãt mortem aut difficilę iudicium: difficilè autem iudiciũ est, prorrogari malum, aut habere multas permutationes. Igitur, tales quibus scilicet per morbos vehementes euacuationes fiunt tantum mediocres, vel intereũt, vel sine alijs malis sani non fiunt, sed confirmantur quæ huiusmodi sunt, id est insanabilia fieri consueuerunt.

~~Sovet. 522.~~

122. *Poculum hydropico: cantharidas tres, auferens caput cuiuscunque, & pedes, & alas, tere, in tribus cyathis aquæ. Cùm autem laborauerit bibens, calida perfundatur, inunctus verò prius. Ieiunus autem bibat, comedat autem panes calidos ex pinguedine.*

VSus cantharidum facere admodum docet Galenus quam sit periculosus, narrãs medicum quẽdam audacem, duos interemisse, datis alteri corporibus sine capitibus, alis, & pedibus, alteri his solis sine corporibus. Cũ enim dubitaret, an hoc loco præcipiat autor auferre caput, pedes, & alas, quasi sine his, corporibus solis sit vtendum, an quasi ea sine corporibus sint terenda & potanda, vtrunque expertus, vtroque poculo hominem occidit. Itaque vtcunque cantharidibus vtaris, periculũ maximum afferes ægroto. Nihilominus Gal. tertio de temperamentis, & tertio de simplicibus, commendat canthárides ad hydropicos iuxta hãc Hippo. sententiam, verùm modum vtendi temperat, his locis, & vndecimo de simplicibus, quo etiã loco multos alios cantharidũ vsus docet: sed quod ad poculũ pro hydropicis attinet, prudenter admodum docet, negans ipsas cantharidas solas potu dandas,

das, neque corpora ſine extremis particulis, neque has ſine corporibus, neque verò vtraſque partes ſimul, ſed vtendum medicamento compoſito ex cantharidibus, quo & exiguã admodum cantharidum portionem doſsi medicamenti reſpondere, & eas alijs rebus admodum emendatas eſſe ait. Nunc in officinis nullium medicamentũ ex cantharidibus com poſitum aſſeruatur, tamen poteſt facilè componi ex diureticis mitioribus, cum pulueris earum exigua admodũ parte, Gal. vnica doſsi centeſsimam dragmę partem affirmat citra periculum dari poſſe, plus etiam dari tuto nul libi dicit, neque immeritò eſt enim cantharis in corroſiuis venenis. Puluis paratur Galeno ex totis cantharidibus cum alis etiam & pedibus, quia ab aliquibus putantur hæc extrema eſſe alexipharmaca corporum, quaſi igitur corpora ſine his ſint futura nimis venenoſa, & hæc ſine corporibus inefficatia, vtraque accipit. Porrò parat puluerem ex cantharidibus inuentis in frumento, & habentibus lutea cingula tranſuerſim in alis, & ſuffitu aceti acerrimi necatis. Itaque hic autor haud dubie nimiam doſim venenoſi medicamenti præbet, & caput pedes & alas auferre non admodum vtiliter iubet, videtur autem violentiſsimi medicamenti vſu, reliqua vtendi

 this ratione velle corrigere: nam ex aquæ cyatribus, hoc est quatuor vncijs cum dimidia dari vult, & cum laborare cœperit angique ob epotum pharmacum, inungi oleo, & perfundi calido balneo, & vt ieiunus bibat, hoc est ante alios cibos potionem aliquam idoneam accipiat, vt aquę aut diluti vini, aut tenuis ptiſſanę cremoris, deinde comedat panes calidos ex pinguedine: nimirum hæc omnia mitigāt, & mulcent acrimoniam. Minus autem efficatia videntur mihi eſſe hæc, quam vt illis fiſſus quis, medicamentum adeò periculoſum propinare debeat. Cenſeo ſine vllo malo poſſe, hominum genus cantharidibus carere ad potiones, nam ad vngues pſorodeis, & ad leprā, & putreſcentia vlcera, cum alijs idoneis ceratis & empleſtris, eis vti cenſeo eſſe vtiliſsimum.

Sent. 2. 12 ...

Sanguinem ſupprimens. Succum fici in lana intro ponere ad venam. Vel coagulum inuolutum in nares mittere: vel chalcitim digito contrectans preme, & cartilagines exterius comprime vtraque ex parte, & aluū ſolue lacte aſinæ cocto, & caput rade, adſtringentia exhibe ſi anni tempus calidum ſit.

San-

SAnguinis fluxum ex naribus curare docet: tria priora auxilia sub deiunctione dicens, succum fici in lana, vel coagulum inuolutum, vel puluilum chalcytidis digitis presum in nares indere: reliqua addit vtens particula coniungendi, dicens, & aluum solue lacte asinæ, & raso capite adstringentia appone, præcipuè si tempus anni calidum sit, quia cũ hæc adstringentia repercuciẽdi gratia admoueantur, frigida etiam sint oportet. Nimirum tria priora eiusdem generis sunt remedia & facultatis similis, adstringentis scilicet coagulantis & exurentis. Omnia enim ea acrimoniam habent, chalcitis maiorem, mox lac fici, sed & coagulum aliquam: omnia etiã coagulant. coagulum quidem maximè, mox lac fici, sed & chalcitis, non nihil: & adstringunt oĩa, maximè chalcitis mox coagulũ, deinde & lac fici. Omnibus autem his facultatibus sistitur sanguis quia coagulatus ipse sibi obturat porum, qui adstrictione & corrugatione, quã exustio facit concluditur. Cõprimere vtraque ex parte nares iubet cum voles puluerem chalcitidis insuflare, vt ita magis omni parti interiùs adhæreat. Alui solutio ex lacte asinæ, ita verò & ex alio quouis tali medicamento, & capiti raso adstringentium admotio, alterius generis medicamenta sunt, quæ proinde simul cũ

prioribus, aut eorum aliquo agi debent. Non eñ quia retrahēdi causa aluū soluis, & capite repellis, ne à toto corpore recipiat, non vteris etiam topicis ad ipsas nares. Quod hic fluente sanguine iubet aluum asinę lactæ soluere, cū non ita pridem dictum sit eis qui fundunt copiosè sanguinem ex naribus, pharmacum expurgans non esse dandum, nihil moror: primum quidem quia eam sententiam Hippocratis non esse censuimus: deinde quia fortasse autor ille quisquis fuerit, noluit prohibere qualécunq; alui solutionē, sed per pharmacū vehementer purgans, quale certè lac non est.

24. *Sesamoides per superiora purgat sesquidragmæ pondere tritum & potu datum. Miscetur autem veratris, tertia parte potionis, & minus suffocat.*

IAm perijt ductus huius libri. Sparsim, iam ac citra ordinem sunt scripta hæc, velut ex diuersis cartis compilata. Hæc affert vetustas, mihi verò placet, nihil omittere, sed singula seorsum expendere, vt illa scripta occurrūt. Præscripta oratio continet nihil aliud quàm syngraphas duas potionū vomitoriarum, nullius certè iam vsus, & quia sesamoydes desideratur, & quia nullus iam est nostro seculo medicus qui in tanta tutiorum medicamentorum

torum abundantia, quam ipsum tempus actu lit, his tam periculosis uti velit. Prima syngrapha ad vomitu purgandum. ℞ sesamoidis trite sesquidragmam oxymelitis chyatos tres seu vncias iiij. & semisē fiat potio: secundam ℞ vtriusq; hellebori & sesamoydis partē vnā fortassè obolum vnū, oxym. aut mulsæ quod sufficit, fiat potio, Diascorides cum solo albo miscet, atqui sanè ita fuerit magis vomitoriū medicamen. dicit lib. 4. cap. 147. quod est de sesamoyde, datur tritum ad bilis pituitæque deiectionem quantum tribus digitis capitur, addito veratri albi sesquiobolo, ex aqua mulsa. Rid iculum verò tam vehemens medicamentum digitorum apprehensione mensurare.

25 *Ad trichosim: cum subieceris filum acui habenti foramen secundum acutum supernæ tensionis palpebræ in infernam transmittens, quod superius inferiori liga, & & fila tendēs colliga donec deciderint, ac si satis quidē fuerit bene est: si autem nō sed aliquid desit, hæc repete.*

TRichosis seu trichiasis, est morbus palpebrarum, per quē nascuntur pili plures quā expediat, & extra naturalem ordinem & positum, ac plerunque intro versi, vt lædāt oculos.

los huius chyrurgicam curationé docet, quã eandem docuit Paulus lib. 6. cap. 13. Est verò ea laqueum facere ex filo aliquo tenuissimo, vt equinæ caudæ pilo, aut ex serico, & eũ inijcere in pillos qui præter naturam redundant, & ita euellere, idque repetere quoties opus sit, vsque dum nullus supersit ita redundantium. Ne itaque intellige eum hic acu vti ad pungendam, aut traijciendam, assuendam væ aliquam particulam, sed solum ad circunducendum vt oportet filum, quo in rem tam tenué laqueus inijciatur. Atqui profectò neque hac arte est opus, faciliùs enim euelluntur forcipibus, sed vtcunq; euellãtur, necesse est aliquid circa locum facere ne renascãtur, velut inungere sanguine ranæ, aut admouere cinerem chameleontis, aut puluerem allumi-nis, aut aliquid huiusmodi, aut si hæc satis non sint, locum vrere quam fieri possit eleganter.

26 *Hæmorrhoidas simili modo intrudes in acum crassissimum lanæ sucidæ filum, & quã maximum, ac colligabis. Securior etenim est huius modi curatio. Deinde comprimes & putrefaciente vteris medicamento, neque priusquam deciderit irrigabis. Vnam semper relinque, & postea refectis viribus purgabis helle*

boro

boro. Deinde exercitetur & sudet & mane multum fricetur. Cursum deuitet, & ebrietatem: & acria, præter origanum. Vomat singulis septimanis aut ter in mēse, ita enim habebit optimè corpus, Vinum autem ruffum austerū aquosum & paucum bibat.

HEmorrhoydas dicit simili modo curari posse, exceptas scilicet laqueo & compressas donec excidant. Iubet verò laqueū fieri ex filo crasso lanæ (vt arbitror quo minori dolore afficiatur pars, quæ alioqui tantopere cruciatur & constringi comprimique laqueo hemorrhoydam, & ita constrictæ admoueri medicamentum putrefaciens, qualia sunt plurima metallicorum, & donec putrefacta hemorrhoys, atque ipsum laqueum exciderit, irrigatione nulla vti, postea verò vti irrigātibus, & temperantibus partem, vt de cocto aliquo ex rosis, malicorio, galis, aut alijs huiusmodi, ex aqua aut vino, vt videbitur. Cauendum interim est in corrosiui aut putrefacientis admotione, ne partes aliæ podicis tangantur medicamine: quod chyrurgi facere norunt munientes partes circunquaquā alio medicamine emplastrico. Dicit tutiorem esse hanc curationē, intellige alijs chyrurgicis quib9 seccari aut vti solent, vt libello de hemorroydibus videre li-

cet. Verum quoniam hemorrhoydum, antiquarum præcipuè, curatio non est toti corpori secura, sed eorundem malorum fuerit occasio, à quibus fluentes solent præseruare, qui sanè sunt grauissimi (nam & ab insania & alijs omnibus melancholicis) iubet si plures fuerint non simul persanare omnes, sed vnam saltem relinquere, per quam vitiosus succus in eã partem iam solitus fluere, effundatur. Quodquidem dicitur iuxta sententiam aphoristicam, duodecimam sextæ sectionis. Verùm neq; seruata quidẽ hemorrhoys sit satis vna pro multis, nisi interim victu & alia curatione feceris, vt corpus malis succis minus abundet, quod eatenus quidem possis perseuerando facere, vt liceat tandem vnicam illam quam seruaueras curare. Proinde iubet, vt reffectis à curatione tantisper viribus, purgetur helleboro, aut alio medicamẽto bilẽ atram educẽte, deinde exerciteтur tempestiuè, sudet, & mane multũ fricetur, his enim modis vacuatur corpus excremẽtis: vomat singulis septimanis aut ter in mense: nam vacuat hoc quoque corpus, & reuellit ab hemorrhoydibus. Cursum, & ebrietatem & acria omnia vitare iubet, & merito sanè, nã cursu ad sedem trahuntur excremẽta, vini meracioris & reliquorum acrium vsu, mox irritãtur hemorrhoydes, quibus alioqui solent irritari.

tari. Excipit origanum, quasi hoc, etsi acre, vtile tamen sit quia arbitror, vt dicit Dioscorides vacuat per ventrem atros humores, & ea ratione hemorrhoydibus materiam detraxerit. concedit paucum vini ruffi austeri, quibus scilicet vinū aliquod alias ob causas sit necessarium: nam alioqui satius sit ad eam rem aqua vti: Si verò omnino dandum sit aliquod, satius sit illud dari, quā flauum, & acre quod pungat, aut nigrum etsi austerū, quod crassiore repleat sanguine. Sent. 127

Purulētis dissectos scillæ orbiculos in aqua excoque, aquamque valde feruefactam effunde, aliāque infunde & coque, vsque dū tāgenti percocti & molles appareant. Deinde vbi triueris, cyminum frictum misce, & alba sesama, & amygdalas nouas terens in melle, elegma tribue, & post hoc vinum dulce sorbitiones autem meconij albi terens quantum acetabulum in aqua loturæ farinæ recentis, dilutum melle affuso teppidum sorbeat, ita transigat diem, deinde ad ea quæ euenient respiciens cœnam dato.

PVrulentos vocari apud Hippocratem, eos quibus pus intra thoracē cōtinetur, res est satis nota ad hos iubet parari elegma ex

scilla,

ſcilla, melle, & ſeſamis albis, & amygdalis recẽtibus, cũ cymini fricti puluere. Hoc vt vtatur ægrotus ſummo mane copioſe, aut interdiu etiam, vt elegmata accipi ſolent. Sunt verò ſeſama & amygdalæ pectori mollia, & facilem excreationem reddentia: ſcilla extergens & incidẽs valenter: cyminum frictum ſiccat & abſumit excrementa. Deinde victum inſtituit, atque quaſi ſummo mane medicamento vti cæperit, iubet circiter horã prandij accipere ſorbitionem ex farina cocta cum melle, & cum ſeminis papaueris albi acetabulo, hoc eſt duabus vnciis cũ duabus dragmis. Hæc verò quia mel omnibus pectoralibus & cibis & medicamentis admiſcetur recte quia gaudet thorax dulcibus. Sed & ſomniferi aliquid recte admiſcetur, quia ſedat reſpirandi difficultatem, & extinguit feruorem. Pro potu iubet vti vino dulci, de quo libr. 3. dixerat ſputum aũt efficatius quã vllum aliud educi, quod dulce eſt. Ita inquit tranſigat diem, deinde ad ea quæ euenient reſpiciens, cœnam dato. Nempe conſuetum erat Hippo. mane dare ægrotis ſorbitiones veſperi cibos: quod nunc quoq; facere iubet, ratione habita eorum quæ eueniẽt, hoc eſt an febris tunc augeatur an non, & quid poſſint vires ferre, aut non poſsint. Ita igitur ſingulis diebus agere oportet, & multos dies perſeuerare.

uerare.

Ad dysenteriam, fabarum purarum quadrantem accippe, & rubri dauci duodecim stipulas leues commiscens et quoquens, abunde lingenda porrige.

IN quibusdam codicidus non habetur, ad dysenteriam, sed prioribus adiacēt hęc verba, vt videatur significari hoc quoque esse vtile ad purulentos, in alijs tamen habetur hoc modo, & ratione extimāti mihi visum est hoc esse magis consentaneum, quia fabæ commēdantur à Gale. & à dioscoride ad dysenteriā, ob adstrictionem daucus verò deriuat ad vrinas quod etiam influxionibus intestinorū vtile esse deprehenditur. Constat itaque medicamen hoc facultatibus diuersis, ita vt idem possit & intestina adstringere ne recipiant, & fluxionem in aliam partem deriuare.

29. *Ad oculos spodium lotum abundanterq; velut farinæ massam subactum, vt seuum nō liquidum leue teres, succoque acerbo vuæ acernæ & amaræ humectabis, & in sole rursum siccabis. Humectabis verò vt inungi possit, Cum autem siccum factum fuerit, leui trito sicco inunge oculos, & consperge angulos Ad eosdem, seu humidorum, ebeni dragmam*

æris

æris vsti obolos nouem, croci obolos tres, hæc terens, infunde vini dulcis cotylam atticam, deinde ad solem pone contegens, cum exarue rint, hoc vtere. Ad dolores. chalcitidis dragmam, vuæ recipe partes duas, & exprime myrrham & crocum tere, misce mustum, ex coque in sole, & hoc inunge eos qui circũcirca habent dolores sit autem in vase æneo.

TRia collyria describit pro oculis, duo quidem arida, tertium ad vnguenti formam. primum accipit spodium & succum vuę acer uæ vicissim pluries subacta, & insolata, iubet ve rò lauari spodium & tenuiter teri: nimirum o mnia quæ in ocularibus admiscentur, & mor dacitate aliqua participãt, lauanda, & quæ te ri debent, terenda tenuiter sunt, quia lotura deponitur mordacitas, quæ oculos plurimum lædit, vt & quæ male trita, neque satis leuigara, illis admouentur. Est verò primum hoc col lyrium optimum ad siccandum humidas oculorum fluxiones. Secundum efficacius est, & ad has easdem, & ad extergendum, siquid prę ter naturam in oculis cõcrescit, vt ypergium, aut adnascens caro, aut nuuis, quia accipit e benum qui vt Gal. lib. 6. de simp. dicit, exterget & ob id ocularibus rectè admiscetur adve

tera

tera vlcera, fluxiones & pustulas, sed & ęs vstũ quod hæc eadem facit, & valenter exterget. Labari verò etiam hoc debet. Vinum quod infundit dulce esse vult, vt nonnihil emendet. Tertiũ dicit esse ad dolores, cõstat verò nõ esse ad recentes, neq; ex recenti adhuc fluxione pendentes, siquidem lenirentur lacte, aut oui albumine, aut aqua stillatitia rosarũ. Hoc vero accipit myrrham & crocum & mustum, quæ sunt coquentia, sed & chalcitidem, quæ impactos & induratos succos absumat. Fieri verò in vase æneo, collyrijs omnibus huius generis congruens est.

Vterinarum strangulationum cognitio. Comprime duobus digitis atque si sentit hysterica sunt, si non, conuulsoria.

EX vterina strangulatione, pati solent mulieres epylepsię similia, dignotio verò est, ꝙ epileptica sine sensu est, hysterica sentit etiam si loqui nequeat, & conuulsoriè moueatur. Proinde dicit preme duobus digitis, hoc est vellica quacunque lubet parte, atque si cætera videatur esse epileptica, tamen sentit, hysterica est, si non sentit conuulsione vniuersali tenetur quæ epilepsia est.

Hydropicis meconium rotundũ atticũ acetabulum potio scammæ specilla tria latitudine,

dine, cum polline farinæ agglutinentur, tenuiter terantur, & in catapotia conuoluantur, & dentur, deorsum aquam purgant, & stercus ex aluo deyciunt. in caricas succi tytimali instilla septem guttas in singulas, etiam pueris. Postea in vase nouo compone & asserua, atque ante cibum exhibe. Et meconium terẽs aquam infunde & cola, & farinam macera, & itrium coque, mel coctum infundens, & hydropicis edendum præbe, & superbibendũ vinum dulce aquosum: aut mulsam aquosam. quod ab excrementis meconium colligis, adserua & cura.

HOc loco meconium non significat quod nuper, sed peplium, hoc enim dicit Gal. 8. de simplicium facultate nonnullos appellasse meconium, euacuat verò illud aquã & pituitam dioscorides pepli acetabulum dari iubet, cui facultate & viribus simile esse dicit peplium Hippocra. merito igitur hic quoque iubetur dari meconij acetabulum atticũ. Rotundum arbitror dicere, vt significet semẽ peplij quod rotundum & candidum est. Est alia potio, scammæ æris specilla tria latitudine Hoc est quantum ter accipias latiori parte specilli,

cilli, ita enim ſolent chyrurgi acres & mordaces pulueres accipere, ne digitis multum eorum recipiant: & cum farinæ polline agglutinentur teranturq; tenuiter, & confingantur catapotia. ſucco aliquo accommodato formata, & dentur. Hæc enim purgant aquam deorſum & ſtercu ſe vacuant ex aluo. Scamam æris potã ex melicrato, aquam educere, teſtatur Dioſcorides libro quinto, farina triticea additur vt materia quædam idonea, & corroſiuam ſcamæ vim emendans. Addid aliud medicamentum, quod pueris etiam dari poſſe teſtatur, carycas accipere, & in ſingulas ſeptem gutas ſucci tytimali inſtillare, & in uaſe nouo reponere, & aſſeruare, & vtendi tempore dare ante alios cibos, non dicit quot, incipiemus verò ab vnica, & vt euenerit, adijciemus, aut ſecus. Rurſus deſcribit aliud medicamentum ex peplio, peplium, inquit, tere, ſemen ſcilicet, & infunde aquam & cola, & ex ita percolata aqua, & farina iterum coque, & infunde mel coctum, & hydropicis edendum prebe. Vtiliſsima ſanè & gratioſa admodum ratio præbendi medicamenta in alimentis. Superbibendum deinde dat vinum dulce aquoſum, aut mulſam aquoſam. Conſtat verò hæc exigua omnino quantitate capienda, vt & omnem potum. Monet poſtremo te

cum per contusum peplium & expressum colaueris aquam, non debere mox reijcere, id meconium, seu peplium quod excretum est, sed asseruari posse, vt iterum atque iterum per id aqua coietur, ad eosdem vsus.

FINIS.

INDEX EORUM, QUÆ IN HOC OPERE CONTINENTUR PRIMUS NUMERUS INDICAT FOLIŨ SECUNDUS LINEAM.

Cnidij

Casci

D.

E.

Ebrio-

F.

Feces

G.

H.

Hipp.

I.

Ieiu-

L

plex

S.

coctio

Vena

FINIS.

COMPLVTI.

Excudebat Andreas de Angulo.
Anno. 1569.

Errata.

¶Fol 30.fac.1.li.1.os lege is.fo.33.fac 2.lin.15. formentis leg.fomentis,fo 38.fac.1.li.29. minoris le.minus.fo 40.fa,2.li.18.deficitur, lege definitur,fo.4 6.fac.1 li 19. expressa, leg.expresse,fol.78.fac.2.lin.12.ductu, le.ducto.fo. 79.fa.1.li.19.cocuiis.le voculis,fo.8 4.fa.2.li. 4.iustor,le.iusta,fol.67.fa.1. li.1.tenistiuæ,le. intẽpestiuæ,fo.71.fac.1 .li.24.negligẽtis,le. negligẽda,fo. 77.fa.2.li .15.toris le. totis.fo.90. fa.2.li.7.homodia,le.hœmodia,fo.91.fa.2.li. 10 princicio,le.principio,fo.95.fa.1.li 9.tradite,leg.traditæ,fol.106.fac.2.lin 2. citisſima, leg.citisſimè,fo.114.fac.1.lin.27 ciadorũ,leg. acidorum,fo.122.fac.1.lin.10.quotusquis, le. qutusquisq;,fo.136.fa.1.lin.8. quam, leg. qua fo.196.fac.2.lin.25.repetita,le.repetitam,fol. 172.fa.1.li.16.calica,leg.calida, fol 174.fac.1. lin.21.faces leg.fauces,fol.186.fac.1.lin 21.stagalis, leg.stragulis,fo.199.fac.1.lin.26.statis le.stratis,fol.196.fac.1.lin.phirimi leg. plurimi.fol.203 fac.1.lin.26.febri fieris,leg. febris fieri.fol 207.fac.2,lin.1. quonto, leg. quanto. fo.208.fac 2.lin.19.aus,leg aut,fol.148.fac.2. lin.13.causis,leg.caulis,fol.260.fac.1.lin.9.dic lege dici.

